

ЗАКОН УКРАЇНИ

Про місцеві вибори

(Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 37-38, ст.366)

{Із змінами, внесеними згідно із Законами
№ 676-VIII від 04.09.2015, ВВР, 2015, № 37-38, ст.371
№ 766-VIII від 10.11.2015, ВВР, 2015, № 52, ст.482
№ 835-VIII від 26.11.2015, ВВР, 2016, № 2, ст.17
№ 922-VIII від 25.12.2015, ВВР, 2016, № 9, ст.89
№ 1848-VIII від 09.02.2017
№ 1850-VIII від 09.02.2017
№ 1851-VIII від 09.02.2017}

Цей Закон визначає основні засади, організацію і порядок проведення виборів депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, обласних, районних, міських, районних у містах, сільських, селищних рад, сільських, селищних, міських голів та старост.

Розділ I ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 1. Законодавство про місцеві вибори

1. Організація і порядок проведення виборів депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, обласних, районних, міських, районних у містах, сільських, селищних рад, сільських, селищних, міських голів та старост (далі - місцеві вибори) регулюються [Конституцією України](#), цим та іншими законами України, а також прийнятими відповідно до них іншими актами законодавства.

Стаття 2. Основні засади місцевих виборів

1. Місцеві вибори є вільними та відбуваються на основі гарантованого [Конституцією України](#) та цим Законом загального, рівного і прямого виборчого права шляхом таємного голосування.

2. Вибори депутатів сільських, селищних рад проводяться за мажоритарною системою відносної більшості в одномандатних виборчих округах, на які поділяється територія відповідно села (кількох сіл, жителі яких добровільно об'єдналися у сільську громаду), селища, територія утвореної відповідно до [Закону України](#) "Про добровільне об'єднання територіальних громад" об'єднаної сільської, селищної територіальної громади (далі - територія об'єднаної сільської, селищної територіальної громади).

3. Вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, обласних, районних, міських, районних у містах рад проводяться за пропорційною виборчою

системою в багатомандатному виборчому окрузі за виборчими списками місцевих організацій політичних партій (далі - виборчі списки) із закріпленням кандидатів за територіальними виборчими округами, на які поділяється багатомандатний виборчий округ, що збігається з територією відповідно Автономної Республіки Крим, області, району, району в місті, територією міста згідно з існуючим адміністративно-територіальним устроєм або територією утвореної відповідно до [Закону України](#) "Про добровільне об'єднання територіальних громад" об'єднаної міської територіальної громади (далі - територія об'єднаної територіальної міської громади).

4. Вибори міського (міст, кількість виборців у яких дорівнює або є більшою ніж 90 тисяч) голови проводяться за мажоритарною системою абсолютної більшості в єдиному одномандатному виборчому окрузі, що збігається відповідно з територією міста згідно з існуючим адміністративно-територіальним устроєм або територією об'єднаної міської громади (далі - територія міста).

5. Вибори сільського, селищного, міського (міст, кількість виборців у яких є меншою ніж 90 тисяч) голови проводяться за мажоритарною системою відносної більшості в єдиному одномандатному виборчому окрузі, до якого входить територія відповідного села (кількох сіл, жителі яких добровільно об'єдналися у сільську громаду), селища, територія об'єднаної сільської, селищної громади (далі - територія села, селища), територія міста.

6. Додаткові вибори депутатів сільських, селищних рад проводяться за мажоритарною системою відносної більшості в одномандатних виборчих округах, на які поділяється територія територіальної громади, що приєдналася до об'єднаної територіальної громади в порядку, визначеному [Законом України](#) "Про добровільне об'єднання територіальних громад".

{Статтю 2 доповнено новою частиною згідно із Законом № 1851-VIII від 09.02.2017}

7. Вибори старости проводяться за мажоритарною системою відносної більшості в єдиному одномандатному виборчому окрузі, до якого входить територія одного або декількох населених пунктів (сіл, селищ), визначених сільською, селищною, міською радою об'єднаної територіальної громади з метою забезпечення представництва інтересів жителів такого населеного пункту (населених пунктів) старостою (далі - старостинський округ).

{Частина статті 2 в редакції Закону № 1848-VIII від 09.02.2017}

8. Інформація про кількість виборців, виборча адреса яких віднесена до території кожного міста, а також про виборчу систему, за якою проводяться вибори міського голови відповідно до частин четвертої та п'ятої цієї статті, оприлюднюється Центральною виборчою комісією на її офіційному веб-сайті, а також у загальнодержавних та/або відповідних місцевих засобах масової інформації не пізніше як за 5 днів до дня початку виборчого процесу відповідних чергових, позачергових місцевих виборів станом на 1 число поточного місяця.

Стаття 3. Загальне виборче право

1. Право голосу на виборах депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим мають громадяни України, які мають право голосу відповідно до [статті 70](#) Конституції України та проживають на території Автономної Республіки Крим у межах відповідного територіального виборчого округу.

Право голосу на виборах депутатів районної ради мають громадяни України, які мають право голосу відповідно до [статті 70](#) Конституції України, належать до відповідних територіальних громад на території цього району та проживають в межах відповідного територіального виборчого округу.

Право голосу на виборах депутатів обласної ради мають громадяни України, які мають право голосу відповідно до [статті 70](#) Конституції України та проживають на території відповідних районів, міст обласного значення, що входять до складу цієї області в межах відповідного територіального виборчого округу.

Право голосу на виборах депутатів сільської, селищної, міської ради, виборах сільського, селищного, міського голови мають громадяни України, які мають право голосу відповідно до [статті 70](#) Конституції України, належать до відповідної територіальної громади та проживають в межах відповідного виборчого округу.

Право голосу на додаткових виборах депутатів сільської, селищної ради мають громадяни України, які мають право голосу відповідно до [статті 70](#) Конституції України, належать до територіальної громади, що приєдналася до об'єднаної територіальної громади в порядку, визначеному [Законом України](#) "Про добровільне об'єднання територіальних громад", та проживають у межах відповідного виборчого округу.

{Частина першу статті 3 доповнено новим абзацом згідно із Законом № 1851-VIII від 09.02.2017}

Право голосу на виборах депутатів районної у місті ради мають громадяни України, які мають право голосу відповідно до [статті 70](#) Конституції України, належать до територіальної громади відповідного міста та проживають на території відповідного району в місті в межах відповідного територіального виборчого округу.

Право голосу на виборах старости мають громадяни України, які мають право голосу відповідно до [статті 70](#) Конституції України, належать до відповідної об'єднаної сільської, селищної, міської територіальної громади та проживають на території відповідного села, селища (сіл, селищ) в межах відповідного старостинського округу.

{Абзац частини першої статті 3 в редакції Закону № 1848-VIII від 09.02.2017}

Громадяни України, які мають право голосу на відповідних місцевих виборах, є виборцями.

2. Документом, який посвідчує особу, підтверджує громадянство та засвідчує місце проживання виборця на місцевих виборах, є:

1) паспорт громадянина України;

2) тимчасове посвідчення громадянина України (для осіб, недавно прийнятих до громадянства України).

3. Належність громадянина до відповідної територіальної громади та проживання його на відповідній території визначається його зареєстрованим місцем проживання.

4. Підставою реалізації виборцем свого права голосу на місцевих виборах є його включення до списку виборців на виборчій дільниці.

5. Виборці мають право на участь у роботі виборчих комісій як їх члени, проведенні передвиборної агітації, здійсненні спостереження за проведенням виборів та в інших заходах, пов'язаних з організацією та проведенням виборів, що реалізується ними у порядку, визначеному цим та іншими законами України.

6. Будь-які прямі або непрямі привілеї чи обмеження виборчих прав громадян України за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками забороняються. Не допускаються обмеження участі громадян у виборчому процесі, крім обмежень, передбачених [Конституцією України](#) та цим Законом.

7. Військовослужбовці строкової служби, громадяни України, які проживають за кордоном, а також особи, визнані судом недієздатними, та громадяни України, які за вироком суду перебувають у місцях позбавлення волі, вважаються такими, що не належать до жодної територіальної громади та не мають права голосу на місцевих виборах.

8. Військовослужбовці, які мають право голосу на відповідних місцевих виборах згідно із **частиною першою** статті 3 цього Закону, голосують на звичайних виборчих дільницях, розташованих за межами військових частин (формувань). Для забезпечення умов для вільного волевиявлення таким військовослужбовцям у день голосування надається відпустка для участі в голосуванні не менш як на чотири години.

Стаття 4. Рівне виборче право

1. Місцеві вибори є рівними. Громадяни України беруть участь у відповідних місцевих виборах на рівних засадах.

2. Кожен виборець на відповідних місцевих виборах має один голос.

Виборець на відповідних місцевих виборах може використати свій голос тільки на одній виборчій дільниці, на якій він включений до списку виборців.

3. Усі кандидати у депутати Верховної Ради Автономної Республіки Крим, обласних, районних, міських, районних у містах, сільських, селищних рад, кандидати на посаду сільського, селищного, міського голови, старости, зареєстровані у встановленому цим Законом порядку (далі - кандидати), мають рівні права і можливості брати участь у виборчому процесі відповідних місцевих виборів.

Представництво осіб однієї статі у виборчих списках кандидатів у депутати місцевих рад у багатомандатних виборчих округах має становити не менше 30 відсотків загальної кількості кандидатів у виборчому списку.

Усі місцеві організації партій - суб'єкти виборчого процесу мають рівні права і можливості брати участь у відповідному виборчому процесі у порядку та в межах, встановлених цим Законом.

4. Рівність прав і можливостей участі у виборчому процесі забезпечується:

1) заборонаю привілеїв чи обмежень для кандидатів за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками;

2) заборонаю втручання органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим і органів місцевого самоврядування у виборчий процес, за винятком випадків, передбачених цим Законом;

3) рівним та неупередженим ставленням органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим та органів місцевого самоврядування, їх службових та посадових осіб до кандидатів, місцевих організацій партій - суб'єктів виборчого процесу;

4) заборонаю використання для фінансування передвиборної агітації інших коштів, ніж кошти, передбачені **частиною шостою** статті 54 цього Закону;

5) рівним та неупередженим ставленням інформаційних агентств, засобів масової інформації до кандидатів, місцевих організацій партій - суб'єктів виборчого процесу.

Стаття 5. Пряме виборче право

1. Місцеві вибори є прямими. Виборці безпосередньо обирають депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, обласних, районних, міських, районних у містах,

сільських, селищних рад (далі - депутати), сільського, селищного, міського голову, старосту шляхом голосування за кандидатів, висунутих та зареєстрованих у порядку, передбаченому цим Законом.

Стаття 6. Вільні вибори

1. Участь громадян України у місцевих виборах є добровільною. Ніхто не може бути примушений до участі чи неучасті у місцевих виборах.

2. Місцеві вибори є вільними. Виборцям забезпечуються умови для вільного формування своєї волі та її вільного виявлення при голосуванні.

3. Застосування насильства, погроз, обману, підкупу чи будь-яких інших дій, що перешкоджають вільному формуванню та вільному волевиявленню виборця, забороняється.

Стаття 7. Таємне голосування

1. Голосування на місцевих виборах є таємним: контроль за волевиявленням виборців забороняється. Фотографування, відеофіксація в будь-який спосіб результатів волевиявлення виборців у кабіні для таємного голосування, а також демонстрація виборцем результатів волевиявлення у приміщенні для голосування забороняються і є порушенням таємниці голосування.

2. Членам виборчих комісій, іншим особам забороняється вчиняти будь-які дії чи розголошувати відомості, що дають можливість встановити зміст волевиявлення конкретного виборця.

Стаття 8. Особисте голосування

1. Кожен виборець голосує на місцевих виборах особисто. Голосування за інших осіб чи передача виборцем права голосу будь-якій іншій особі забороняється.

2. Допомога виборцю з особливими потребами, який не може самостійно заповнити виборчий бюлетень чи опустити його у виборчу скриньку, у виконанні цих дій відповідно до його волевиявлення та в порядку, встановленому [частиною дев'ятою статті 77](#) цього Закону, не вважається голосуванням замість цього виборця.

Стаття 9. Право бути обраним

1. Депутатом, сільським, селищним, міським головою, старостою може бути обраний громадянин України, який має право голосу відповідно до [статті 70](#) Конституції України.

2. Депутатом, сільським, селищним, міським головою, старостою не може бути обраний громадянин України, який має судимість за вчинення тяжкого або особливо тяжкого злочину, злочину проти виборчих прав громадян чи корупційного злочину, якщо ця судимість не погашена або не знята в установленому законом порядку.

Стаття 10. Право висунання кандидатів

1. Право висунання кандидатів належить громадянам України, які мають право голосу. Це право реалізується громадянами України відповідно через республіканські в Автономній Республіці Крим, обласні, районні, міські, районні у містах організації політичних партій (далі - місцеві організації партій) або шляхом самовисунання відповідно до цього Закону.

Стаття 11. Засади виборчого процесу

1. Виборчий процес місцевих виборів (далі - виборчий процес) - це здійснення суб'єктами виборчого процесу відповідних місцевих виборів, визначеними у [статті 12](#) цього Закону, виборчих процедур, передбачених цим Законом.

Виборчий процес здійснюється на засадах:

- 1) дотримання принципів виборчого права, зазначених у [статтях 3-8](#) цього Закону;
- 2) законності та заборони незаконного втручання будь-кого в цей процес;
- 3) політичного плюралізму та багатопартійності;
- 4) публічності і відкритості;

5) свободи передвиборної агітації, рівних можливостей доступу до засобів масової інформації незалежно від форми власності, крім засобів масової інформації, засновниками (власниками) яких є партії, місцеві організації партій, кандидати;

6) неупередженості органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, судів, підприємств, установ і організацій, їх керівників, інших посадових і службових осіб до місцевих організацій партій, кандидатів.

2. Початок виборчого процесу оголошується відповідною виборчою комісією у строки та в порядку, визначені цим Законом.

3. Виборчий процес включає такі етапи:

- 1) утворення одномандатних, територіальних виборчих округів;
- 2) утворення (у разі необхідності), формування складу територіальних виборчих комісій, утворення дільничних виборчих комісій;
- 3) складання списків виборців, їх перевірка та уточнення;
- 4) висування та реєстрація кандидатів;
- 5) проведення передвиборної агітації;
- 6) голосування у день виборів;
- 7) підрахунок голосів виборців, установлення підсумків голосування і результатів місцевих виборів.

4. У випадках, передбачених цим Законом, виборчий процес включає також такі етапи:

- 1) повторне голосування;
- 2) підрахунок голосів виборців, установлення підсумків повторного голосування і результатів місцевих виборів.

5. Виборчий процес завершується через 15 днів після дня офіційного оприлюднення результатів місцевих виборів у порядку, передбаченому цим Законом.

6. Позачергові, проміжні, перші вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів, старост, додаткові вибори депутатів сільської, селищної ради можуть проводитися одночасно з виборами Президента України, виборами народних депутатів України, референдумом.

{Частина шоста статті 11 із змінами, внесеними згідно із Законом № 1851-VIII від 09.02.2017}

Стаття 12. Суб'єкти виборчого процесу

1. Суб'єктами виборчого процесу на відповідних місцевих виборах є:

- 1) виборець;
- 2) Центральна виборча комісія;
- 3) виборчі комісії, сформовані (утворені) відповідно до цього Закону або інших законів України, які уповноважені забезпечувати організацію та проведення відповідних місцевих виборів;
- 4) кандидати в депутати, кандидати на посади сільського, селищного, міського голови, старости;
- 5) місцева організація партії, яка висунула кандидата (кандидатів) для участі у відповідних місцевих виборах;
- 6) офіційний спостерігач від кандидата, від місцевої організації партії - суб'єкта відповідного виборчого процесу, від громадської організації, зареєстрований у порядку, встановленому цим Законом.

2. Не може бути суб'єктом виборчого процесу місцева організація партії, щодо якої центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику з питань державної реєстрації юридичних осіб, реєстрації (легалізації) об'єднань громадян, громадських спілок, інших громадських формувань, прийнято у визначеному Кабінетом Міністрів України порядку рішення про невідповідність її або партії в цілому діяльності, найменування та/або символіки вимогам [Закону України](#) "Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки".

Стаття 13. Публічність і відкритість виборчого процесу

1. Організація і проведення місцевих виборів здійснюються публічно і відкрито.
2. Виборчі комісії інформують громадян України про свій склад, місцезнаходження та режим роботи, про виборчі округи і виборчі дільниці, про основні права виборців (у тому числі про право оскарження рішень, дій чи бездіяльності виборчих комісій, органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим та органів місцевого самоврядування, підприємств, установ і організацій, їх керівників, інших посадових та службових осіб, які обмежують або порушують виборчі права), про порядок заповнення виборчих бюлетенів, забезпечують можливість для ознайомлення виборців зі списками виборців, відомостями про кандидатів, оприлюднюють протоколи про підрахунок голосів виборців, про підсумки голосування та результати місцевих виборів, надають іншу інформацію у випадках, передбачених цим Законом.
3. Рішення органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, їх посадових та службових осіб, що стосуються місцевих виборів та зачіпають законні права громадян, а також рішення виборчих комісій доводяться до відома громадян через друковані засоби масової інформації або оприлюднюються в інший спосіб у триденний строк з дня їх прийняття, якщо інше не передбачено законом.
4. Усі засоби масової інформації незалежно від форми власності зобов'язані справедливо, збалансовано та неупереджено висвітлювати хід підготовки і проведення місцевих виборів у новинах, інформаційних випусках, ток-шоу, дискусійних та інших програмах. Їх представникам гарантується безперешкодний доступ на всі публічні заходи, пов'язані з місцевими виборами, а на засідання виборчих комісій та на виборчу дільницю у день голосування (повторного голосування) - на умовах, визначених цим Законом, крім випадків, передбачених законами України. Виборчі комісії, органи державної влади,

органи влади Автономної Республіки Крим та органи місцевого самоврядування, посадові і службові особи цих органів зобов'язані в межах своїх повноважень і компетенції надавати їм інформацію щодо ходу підготовки і проведення місцевих виборів.

5. Відомості, що передаються Центральній виборчій комісії через інформаційні системи, засобами електронного зв'язку, є інформацією, що не має юридичного значення.

Розділ II

ВИДИ МІСЦЕВИХ ВИБОРІВ, ПОРЯДОК І СТРОКИ ЇХ ПРОВЕДЕННЯ

Стаття 14. Види місцевих виборів та порядок їх призначення

1. Місцеві вибори можуть бути черговими, позачерговими, повторними, проміжними, додатковими або першими.

{Частина перша статті 14 із змінами, внесеними згідно із Законом № 1851-VIII від 09.02.2017}

2. Чергові місцеві вибори проводяться одночасно на всій території України в останню неділю жовтня п'ятого року повноважень рад, голів, старост, обраних на попередніх чергових місцевих виборах.

Рішення про проведення чергових виборів депутатів обласних, районних, міських, районних у містах, сільських, селищних рад, сільських, селищних, міських голів, старост приймається Верховною Радою України.

Рішення про проведення чергових виборів депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим приймається Верховною Радою Автономної Республіки Крим відповідно до [Конституції України](#).

3. Позачергові місцеві вибори призначаються Верховною Радою України у разі дострокового припинення повноважень Верховної Ради Автономної Республіки Крим, обласної, районної, міської, районної у місті, сільської, селищної ради, сільського, селищного, міського голови, а також в інших випадках, передбачених законами України "[Про місцеве самоврядування в Україні](#)", "[Про добровільне об'єднання територіальних громад](#)". Таке рішення приймається Верховною Радою України не пізніше ніж у дев'яностоденний строк з дня дострокового припинення повноважень Верховної Ради Автономної Республіки Крим, відповідної місцевої ради, сільського, селищного, міського голови.

Позачергові вибори старости призначаються радою відповідної об'єднаної територіальної громади в разі дострокового припинення повноважень старости.

4. Повторні вибори депутатів (депутата) у відповідному багатомандатному, одномандатному виборчому окрузі призначаються відповідною територіальною виборчою комісією в порядку, встановленому цим Законом, у разі визнання відповідних виборів у цьому виборчому окрузі такими, що не відбулися, з підстав, визначених цим Законом, чи в разі визнання особи, обраної у відповідному одномандатному виборчому окрузі депутатом, такою, яка відмовилася від депутатського мандата у відповідному одномандатному виборчому окрузі.

Повторні вибори сільського, селищного, міського голови, старости призначаються відповідною територіальною виборчою комісією в порядку, встановленому цим Законом, у разі визнання відповідних виборів такими, що не відбулися, чи в разі визнання особи, обраної сільським, селищним, міським головою, старостою, такою, яка відмовилася від посади сільського, селищного, міського голови, старости.

5. Проміжні вибори депутата сільської, селищної ради призначаються в одномандатному виборчому окрузі територіальною виборчою комісією в порядку, встановленому цим Законом, у разі дострокового припинення повноважень депутата сільської, селищної ради, обраного у відповідному одномандатному виборчому окрузі.

6. Додаткові вибори депутатів сільських, селищних рад від територіальної громади, що приєдналася до об'єднаної територіальної громади в порядку, визначеному [Законом України "Про добровільне об'єднання територіальних громад"](#), призначаються Центральною виборчою комісією в порядку, визначеному законом.

{Статтю 14 доповнено новою частиною згідно із Законом № 1851-VIII від 09.02.2017}

7. Перші вибори депутатів, сільських, селищних, міських голів призначаються Центральною виборчою комісією у порядку, визначеному законом.

{Абзац перший частини статті 14 в редакції Закону № 676-VIII від 04.09.2015}

Перші вибори старости призначаються відповідною радою об'єднаної територіальної громади.

Стаття 15. Строки призначення місцевих виборів та оголошення виборчого процесу, правила обчислення строків

1. Чергові місцеві вибори призначаються не пізніше ніж за 90 днів до дня виборів, позачергові місцеві вибори призначаються не пізніше ніж за 60 днів до дня виборів.

Виборчий процес розпочинається за 50 днів до дня чергових, позачергових місцевих виборів.

2. Повторні місцеві вибори призначаються на останню неділю шістдесятиденного строку з дня прийняття рішення про їх призначення, а виборчий процес розпочинається за 50 днів до дня повторних місцевих виборів.

Рішення про призначення повторних виборів депутатів (депутата) у відповідному багатомандатному, одномандатному виборчому окрузі приймається територіальною виборчою комісією не пізніш як у десятиденний строк з дня прийняття рішення про визнання відповідних виборів у цьому виборчому окрузі такими, що не відбулися, чи в разі визнання особи, обраної у відповідному одномандатному виборчому окрузі, такою, яка відмовилася від депутатського мандата.

Рішення про призначення повторних виборів сільського, селищного, міського голови, старости приймається територіальною виборчою комісією не пізніш як у десятиденний строк з дня прийняття рішення про визнання відповідних виборів такими, що не відбулися, чи в разі визнання особи, обраної сільським, селищним, міським головою, старостою, такою, яка відмовилася від посади.

3. Проміжні вибори депутата сільської, селищної ради призначаються на останню неділю шістдесятиденного строку з дня прийняття рішення про їх призначення, а виборчий процес розпочинається за 50 днів до дня проміжних місцевих виборів.

Рішення про призначення проміжних виборів депутата сільської, селищної ради приймається територіальною виборчою комісією не пізніш як у десятиденний строк з дня дострокового припинення повноважень депутата, обраного у відповідному одномандатному виборчому окрузі.

4. Додаткові вибори призначаються не пізніше ніж за 70 днів до дня виборів, а виборчий процес розпочинається за 50 днів до дня додаткових виборів.

{Статтю 15 доповнено новою частиною згідно із Законом № 1851-VIII від 09.02.2017}

5. Перші місцеві вибори призначаються не пізніше ніж за 70 днів до дня виборів, а виборчий процес розпочинається за 50 днів до дня перших місцевих виборів.

6. Місцеві вибори призначаються на неділю.

7. Орган, який відповідно до статті 14 цього Закону прийняв рішення про призначення повторних, проміжних чи перших місцевих виборів, не пізніш як на третій день з дня його прийняття публікує рішення у друкованих засобах масової інформації або, у разі неможливості, оприлюднює в інший визначений ним спосіб, а також доводить зазначене рішення до відома Центральної виборчої комісії в цей же строк.

8. Центральна виборча комісія шляхом прийняття відповідного рішення оголошує про початок виборчого процесу чергових місцевих виборів, перших виборів депутатів місцевої ради, сільського, селищного, міського голови, додаткових виборів депутатів сільських, селищних рад, а територіальна виборча комісія - про початок виборчого процесу позачергових, повторних, проміжних місцевих виборів, перших виборів старости на своєму засіданні, про що зазначається у протоколі засідання комісії. Офіційним оголошенням є прийняття відповідною виборчою комісією рішення про початок виборчого процесу відповідного виду місцевих виборів. Рішення відповідної виборчої комісії про оголошення початку виборчого процесу відповідного виду місцевих виборів оприлюднюється не пізніше наступного дня після дня його прийняття відповідно в загальнодержавних або місцевих засобах масової інформації чи в інший визначений нею спосіб.

{Абзац перший частини восьмої статті 15 із змінами, внесеними згідно із Законом № 1851-VIII від 09.02.2017}

Офіційне оголошення шляхом прийняття рішення про початок виборчого процесу здійснюється Центральною виборчою комісією не пізніш як за п'ять днів до дня початку виборчого процесу місцевих виборів, територіальною виборчою комісією - протягом п'яти днів з дня прийняття рішення про призначення позачергових місцевих виборів, а в разі призначення територіальною виборчою комісією повторних чи проміжних місцевих виборів - одночасно з прийняттям нею такого рішення.

Офіційне оголошення шляхом прийняття рішення про початок виборчого процесу перших місцевих виборів старости здійснюється відповідною територіальною виборчою комісією протягом п'яти днів з дня прийняття рішення про призначення перших виборів старости.

9. У разі невиконання територіальною виборчою комісією вимог цього Закону (бездіяльність виборчої комісії) щодо призначення повторних чи проміжних місцевих виборів такі вибори призначаються Центральною виборчою комісією у п'ятиденний строк з дня виявлення бездіяльності відповідної територіальної виборчої комісії. У випадку бездіяльності територіальної виборчої комісії рішення про початок виборчого процесу приймає Центральна виборча комісія.

10. Строки, визначені у цьому Законі, обчислюються в календарних днях; в окремих випадках строки обчислюються в годинах або хвилинах.

11. Першим днем строку, який відповідно до цього Закону має початися у зв'язку з настанням певної події, є день, наступний за днем настання такої події.

12. Останнім днем строку, який відповідно до цього Закону має закінчитися у зв'язку з настанням певної події, є день, що передує дню такої події.

13. Днем вчинення бездіяльності вважається останній день строку, в який мала бути вчинена дія, передбачена цим чи іншими законами України.

Стаття 16. Визначення загального складу Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад

1. Загальний склад (кількість депутатів) Верховної Ради Автономної Республіки Крим визначається [Конституцією Автономної Республіки Крим](#).

2. Загальний склад (кількість депутатів) сільської, селищної, міської, районної в місті, районної, обласної ради визначається відповідно до частин третьої та четвертої цієї статті залежно від кількості виборців, які належать до територіальних громад сіл, селищ, міст, проживають на території району в місті, району, області.

3. Загальний склад (кількість депутатів) місцевої ради становить при чисельності виборців:

- 1) до 1 тисячі виборців - 12 депутатів;
- 2) від 1 тисячі до 3 тисяч виборців - 14 депутатів;
- 3) від 3 тисяч до 5 тисяч виборців - 22 депутати;
- 4) від 5 тисяч до 20 тисяч виборців - 26 депутатів;
- 5) від 20 тисяч до 50 тисяч виборців - 34 депутати;
- 6) від 50 тисяч до 100 тисяч виборців - 36 депутатів;
- 7) від 100 тисяч до 250 тисяч виборців - 42 депутати;
- 8) від 250 тисяч до 500 тисяч виборців - 54 депутати;
- 9) від 500 тисяч до 1 мільйона виборців - 64 депутати;
- 10) від 1 мільйона до 2 мільйонів виборців - 84 депутати;
- 11) понад 2 мільйони виборців - 120 депутатів.

4. У разі якщо кількість депутатів, передбачена частиною третьою цієї статті для районної ради, є меншою, ніж кількість сільських, селищних, міських (міст районного значення) рад, територіальні громади яких розташовані в межах відповідного району, загальний склад цієї районної ради дорівнює кількості відповідних сільських, селищних, міських (міст районного значення) рад.

5. Загальний склад сільської, селищної ради об'єднаної територіальної громади збільшується понад визначений частиною третьою цієї статті внаслідок проведення додаткових виборів депутатів сільської, селищної ради додатково на кількість новоутворених одномандатних виборчих округів, яка визначається як відношення кількості виборців територіальних громад, що приєдналися, до кількості виборців територіальної громади, до якої приєдналися, помножене на загальний склад ради, визначений частиною третьою цієї статті, але не менше кількості територіальних громад, що приєдналися.

{Статтю 16 доповнено частиною п'ятою згідно із Законом № 1851-VIII від 09.02.2017}

Розділ III

ВИБОРЧІ ОКРУГИ ТА ВИБОРЧІ ДІЛЬНИЦІ

Стаття 17. Виборчі округи

1. Центральна виборча комісія відповідно до [статті 16](#) цього Закону та частин другої - восьмої, одинадцятої цієї статті на підставі відомостей Державного реєстру виборців визначає кількість територіальних, одномандатних виборчих округів, що мають бути утворені відповідними територіальними виборчими комісіями на територіях адміністративно-територіальних одиниць для організації виборів депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, виборів депутатів усіх місцевих рад після призначення чергових, перших місцевих виборів, додаткових виборів депутатів сільських, селищних рад, але не пізніш як за 50 днів до дня чергових, перших місцевих виборів, невідкладно розміщує ці відомості на своєму офіційному веб-сайті та забезпечує їх доведення до відома відповідних територіальних виборчих комісій.

{Частина перша статті 17 із змінами, внесеними згідно із Законом № 1851-VIII від 09.02.2017}

2. Для проведення виборів депутатів сільської, селищної ради відповідна сільська, селищна територіальна виборча комісія не пізніш як за 38 днів до дня чергових або перших місцевих виборів утворює одномандатні виборчі округи з приблизно рівною кількістю виборців у кожному в кількості, що дорівнює загальному складу відповідної місцевої ради, визначеному відповідно до [частини третьої](#) статті 16 цього Закону та частини першої цієї статті.

Орієнтовна середня кількість виборців в одномандатних виборчих округах на території села, селища визначається відповідною територіальною виборчою комісією на підставі відомостей Державного реєстру виборців про кількість виборців, які проживають на території відповідного села, селища, що подаються органом ведення Державного реєстру виборців до відповідної територіальної виборчої комісії не пізніш як за 40 днів до дня виборів.

3. Загальна кількість територіальних виборчих округів, які утворюються на території багатомандатного виборчого округу, дорівнює загальному складу відповідно Верховної Ради Автономної Республіки Крим, обласної, районної, міської, районної в місті ради, що визначається відповідно до частин [третьої](#), [четвертої](#) статті 16 цього Закону та частини першої цієї статті.

4. Для проведення виборів депутатів міської (міста без районного поділу, міста, до складу якого не входить інше місто, село, селище), районної в місті ради відповідна міська, районна в місті територіальна виборча комісія не пізніш як за 38 днів до дня чергових або перших місцевих виборів утворює територіальні виборчі округи з приблизно рівною кількістю виборців у кожному в кількості, що дорівнює загальному складу відповідної місцевої ради, визначеному відповідно до [частини третьої](#) статті 16 цього Закону та частини першої цієї статті.

Орієнтовна середня кількість виборців у територіальних виборчих округах визначається територіальною виборчою комісією на підставі відомостей Державного реєстру виборців про кількість виборців, які проживають на території відповідного міста, району в місті, що подаються органом ведення Державного реєстру виборців до відповідної територіальної виборчої комісії не пізніш як за 40 днів до дня чергових або перших місцевих виборів.

5. Для проведення виборів депутатів міської (міста з районним поділом, міста, до складу якого входить інше місто, село, селище) ради відповідна міська територіальна виборча комісія не пізніш як за 37 днів до дня чергових або перших місцевих виборів утворює на території кожного району в місті, міста, села, селища, що входить до складу цього міста, територіальні виборчі округи. Кількість виборців у таких округах має бути за можливості максимально наближеною до середньої кількості виборців у територіальному

виборчому округу відповідного багатомандатного округу, що обчислюється шляхом ділення кількості виборців, виборча адреса яких віднесена до відповідного багатомандатного виборчого округу, на загальний склад відповідної місцевої ради (далі - середня кількість виборців у територіальному виборчому округу відповідного багатомандатного округу).

На території кожного села, селища, району в місті, міста, яке входить до іншого міста, утворюється один територіальний виборчий округ з виборів депутатів міської ради або кілька територіальних виборчих округів з виборів депутатів міської ради з приблизно однаковою кількістю виборців. Територіальний виборчий округ з виборів депутатів міської ради міста (міста з районним поділом, міста, до складу якого входить інше місто, село, селище) може включати територію одного району в місті, міста, села або селища, що входять до складу відповідного міста, або одну частину району в місті, міста, села або селища.

Кількість територіальних виборчих округів у межах багатомандатного округу, що утворюються на території кожного району в місті, села, селища, міста, визначається відповідно до частин першої та третьої цієї статті.

Орієнтовна середня кількість виборців у територіальних виборчих округах у межах багатомандатного округу, що утворюються на території відповідного району в місті, села, селища, міста, визначається територіальною виборчою комісією на підставі відомостей Державного реєстру виборців про кількість виборців, які проживають на території відповідного району в місті, села, селища, міста, що подаються органом ведення Державного реєстру виборців до міської територіальної виборчої комісії не пізніше як за 40 днів до дня чергових або перших місцевих виборів.

6. Для проведення додаткових виборів депутатів сільської, селищної ради відповідна сільська, селищна територіальна виборча комісія не пізніше як за 38 днів до дня додаткових виборів на території територіальних громад, що приєдналися до об'єднаної територіальної громади, утворює одномандатні виборчі округи з приблизно однаковою кількістю виборців у кожному в кількості, що дорівнює кількості новоутворених округів, яка визначається відповідно до частини п'ятої статті 16 цього Закону.

Орієнтовна середня кількість виборців в одномандатних виборчих округах визначається територіальною виборчою комісією на підставі відомостей Державного реєстру виборців про кількість виборців, які проживають на території відповідної територіальної громади, що приєдналася до об'єднаної територіальної громади в порядку, визначеному [Законом України "Про добровільне об'єднання територіальних громад"](#), що подаються органом ведення Державного реєстру виборців до територіальної виборчої комісії не пізніше як за 40 днів до дня виборів.

{Статтю 17 доповнено новою частиною згідно із Законом № 1851-VIII від 09.02.2017}

7. Для проведення виборів депутатів районної ради відповідна районна територіальна виборча комісія не пізніше як за 37 днів до дня чергових або перших місцевих виборів утворює на території кожного села (кількох сіл, жителі яких добровільно об'єдналися у сільську громаду), селища, міста, що входить до складу цього району, територіальні виборчі округи, кількість виборців у яких має бути за можливості максимально наближеною до середньої кількості виборців у територіальному виборчому округу відповідного багатомандатного округу.

На території кожного села, селища, міста районного значення утворюється один територіальний виборчий округ з виборів депутатів районної ради або кілька територіальних виборчих округів з виборів депутатів районної ради з приблизно

однаковою кількістю виборців. Територіальний виборчий округ з виборів депутатів районної ради може включати територію одного села (кількох сіл, жителі яких добровільно об'єдналися у сільську громаду), селища або міста районного значення, що входять до складу відповідного району, чи одну частину території села, селища або міста районного значення.

Кількість територіальних виборчих округів, що утворюються на території кожного села (кількох сіл, жителі яких добровільно об'єдналися у сільську громаду), селища, міста, визначається відповідно до частин першої та третьої цієї статті.

Орієнтовна середня кількість виборців у територіальних виборчих округах, що утворюються на території відповідного села (кількох сіл, жителі яких добровільно об'єдналися у сільську громаду), селища, міста, визначається територіальною виборчою комісією на підставі відомостей Державного реєстру виборців про кількість виборців, які проживають на території відповідного села, селища, міста, що подаються органом ведення Державного реєстру виборців до районної територіальної виборчої комісії не пізніше як за 40 днів до дня чергових або перших місцевих виборів.

8. Для проведення виборів депутатів обласної ради відповідна територіальна виборча комісія не пізніше як за 35 днів до дня чергових або перших місцевих виборів утворює на території кожного району, міста обласного значення територіальні виборчі округи, кількість виборців у яких має бути за можливості максимально наближеною до середньої кількості виборців у територіальному виборчому окрузі відповідного багатомандатного округу.

На території кожного району, міста обласного значення утворюється один територіальний виборчий округ з виборів депутатів обласної ради або кілька територіальних виборчих округів з виборів депутатів обласної ради з приблизно однаковою кількістю виборців. Територіальний виборчий округ з виборів депутатів обласної ради може включати територію одного району або міста обласного значення, що входять до складу відповідної області, чи одну частину території району або міста обласного значення.

Кількість територіальних виборчих округів, що утворюються на території кожного району, міста обласного значення, визначається відповідно до частин першої та третьої цієї статті.

Орієнтовна середня кількість виборців у територіальних виборчих округах, що утворюються на території відповідного району, міста обласного значення, визначається територіальною виборчою комісією на підставі відомостей Державного реєстру виборців про кількість виборців, які проживають на території відповідного району, міста обласного значення, що подаються органом ведення Державного реєстру виборців до виборчої комісії Автономної Республіки Крим, обласної територіальної виборчої комісії не пізніше як за 40 днів до дня чергових або перших місцевих виборів.

9. Для проведення виборів депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим виборча комісія Автономної Республіки Крим не пізніше як за 35 днів до дня чергових або перших місцевих виборів утворює на території кожного району, міста республіканського в Автономній Республіці Крим значення територіальні виборчі округи, кількість виборців у яких має бути за можливості максимально наближеною до середньої кількості виборців у територіальному виборчому окрузі відповідного багатомандатного округу.

На території кожного району, міста республіканського значення, що входять до складу Автономної Республіки Крим, утворюється один територіальний виборчий округ з виборів депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим або кілька територіальних виборчих округів з виборів депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим з

приблизно однаковою кількістю виборців. Територіальний виборчий округ з виборів депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим може включати територію одного району або міста республіканського значення чи одну частину території району або міста республіканського значення.

Кількість територіальних виборчих округів, що утворюються на території кожного району, міста республіканського значення, визначається відповідно до частин першої та третьої цієї статті.

Орієнтовна середня кількість виборців у територіальних виборчих округах, що утворюються на території відповідного району, міста республіканського значення, визначається виборчою комісією Автономної Республіки Крим на підставі відомостей Державного реєстру виборців про кількість виборців, які проживають на території відповідного району, міста республіканського значення, що подаються органом ведення Державного реєстру виборців до виборчої комісії Автономної Республіки Крим не пізніше як за 40 днів до дня чергових або перших місцевих виборів.

10. Єдиний одномандатний виборчий округ з виборів сільського, селищного, міського голови складає територія відповідно села, селища, міста. Єдиний одномандатний виборчий округ по виборах міського голови у містах з районним поділом поділяється на виборчі територіальні округи, межі яких збігаються з межами районів у місті. Якщо до складу міста входить інше село, селище, місто, у яких обирається відповідна сільська, селищна, міська рада, то воно є виборчим територіальним округом по виборах міського голови міста, до складу якого воно входить. Рішення про утворення таких виборчих округів не приймаються.

11. Єдиний одномандатний виборчий округ для виборів старости складає територія відповідного села, селища (сіл, селищ), розташованого на території відповідного старостинського округу.

{Частина статті 17 в редакції Закону № 1848-VIII від 09.02.2017}

12. Виборчі округи утворюються територіальною виборчою комісією з урахуванням меж звичайних виборчих дільниць, які використовуються для підготовки і проведення голосування та підрахунку голосів виборців. При включенні звичайної виборчої дільниці до меж територіального виборчого округу її межі не розриваються, за винятком випадків, коли кількість виборчих дільниць є меншою, ніж кількість територіальних виборчих округів.

Територіальні виборчі округи в межах багатомандатного округу з виборів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, обласної, районної, міської (міста з районним поділом, міста, до складу якого входить інше місто, село, селище) ради утворюються з урахуванням меж виборчих округів з виборів відповідно районної, міської, районної в місті, селищної, сільської ради, утворених на відповідній території.

Кількість територіальних виборчих округів з виборів депутатів обласної ради, які утворюються на території міста, району, не може перевищувати 20 відсотків від загальної кількості територіальних виборчих округів, що утворюються на виборах до відповідної обласної ради.

Межі одномандатних, територіальних виборчих округів мають бути нерозривними.

13. Рішення про утворення одномандатних, територіальних виборчих округів із зазначенням їх номерів, меж, орієнтовної кількості виборців у кожному виборчому окрузі невідкладно на паперових носіях та в електронному вигляді за формою та в порядку, встановленими Центральною виборчою комісією, передається органу ведення Державного реєстру виборців та оприлюднюється відповідною територіальною виборчою комісією в

місцевих друкованих засобах масової інформації або в інший визначений цією виборчою комісією спосіб не пізніше наступного дня після прийняття рішення про утворення відповідних виборчих округів.

14. Зміст рішення про утворення територіальних виборчих округів із зазначенням їх номерів, меж, орієнтовної кількості виборців у кожному виборчому окрузі невідкладно передається до Центральної виборчої комісії через органи ведення Державного реєстру виборців за встановленими нею формою та порядком. Центральна виборча комісія оприлюднює на своєму офіційному веб-сайті ці відомості. Також територіальні виборчі комісії надсилають до Центральної виборчої комісії на паперових носіях відповідні рішення про утворення територіальних виборчих округів.

Стаття 18. Виборчі дільниці

1. Для підготовки і проведення голосування та підрахунку голосів виборців використовуються звичайні та спеціальні виборчі дільниці у стаціонарних закладах охорони здоров'я, утворені на постійній основі відповідно до [Закону України](#) "Про вибори народних депутатів України".

2. Звичайні виборчі дільниці призначені для підготовки і проведення голосування та підрахунку голосів виборців за місцем їх проживання.

3. Спеціальні виборчі дільниці призначені для голосування виборців з обмеженими можливостями пересування у стаціонарних закладах охорони здоров'я.

Розділ IV ВИБОРЧІ КОМІСІЇ

Стаття 19. Система виборчих комісій

1. Систему виборчих комісій, що здійснюють підготовку та проведення місцевих виборів, становлять:

1) Центральна виборча комісія, яка є виборчою комісією вищого рівня для всіх виборчих комісій з усіх місцевих виборів;

2) територіальні виборчі комісії:

а) виборча комісія Автономної Республіки Крим;

б) обласні виборчі комісії;

в) районні виборчі комісії;

г) міські виборчі комісії;

г) районні у містах виборчі комісії (у містах з районним поділом);

д) селищні, сільські виборчі комісії;

3) дільничні виборчі комісії.

Районні у місті виборчі комісії у містах з районним поділом, де не утворені районні у місті ради, утворюються для здійснення передбачених цим Законом повноважень у відповідному виборчому територіальному окрузі стосовно виборів депутатів міських рад та міських голів.

2. Повноваження виборчих комісій щодо підготовки та проведення місцевих виборів поширюються:

1) Центральної виборчої комісії - на всю територію України;

2) територіальної виборчої комісії - на територію відповідного виборчого округу або виборчого територіального округу в межах адміністративно-територіальної одиниці стосовно відповідних місцевих виборів;

3) дільничної виборчої комісії - на територію відповідної виборчої дільниці стосовно кожних місцевих виборів, які проводяться на її території.

3. Виборчі комісії формуються (утворюються) і зобов'язані діяти відповідно до [Конституції України](#), цього та інших законів України.

4. Рішення Центральної виборчої комісії є обов'язковими для виконання всіма суб'єктами виборчого процесу, в тому числі територіальними, дільничними виборчими комісіями, а також органами виконавчої влади, органами влади Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування, їх посадовими та службовими особами, об'єднаннями громадян, підприємствами, установами, організаціями.

Стаття 20. Статус виборчих комісій

1. Виборчі комісії з місцевих виборів є спеціальними колегіальними органами, уповноваженими організувати підготовку та проведення відповідних місцевих виборів і забезпечувати додержання та однакове застосування законодавства України про місцеві вибори.

2. Статус Центральної виборчої комісії визначається [Конституцією України](#), [Законом України "Про Центральну виборчу комісію"](#), цим та іншими законами України. Центральна виборча комісія утворюється та діє відповідно до Конституції України та Закону України "Про Центральну виборчу комісію".

3. Територіальна виборча комісія є постійно діючим колегіальним органом, що в межах своїх повноважень забезпечує організацію та проведення місцевих виборів. Члени територіальної виборчої комісії здійснюють свої повноваження до сформування на чергових місцевих виборах у порядку, передбаченому цим Законом, нового складу відповідної територіальної виборчої комісії.

Повноваження територіальної виборчої комісії у новосформованому складі починаються з моменту складення присяги більшістю від складу територіальної виборчої комісії, визначеного при формуванні її складу, на засіданні цієї комісії. Таке засідання скликається головою територіальної виборчої комісії і проводиться не пізніше як на другий день після дня прийняття рішення про формування її складу.

4. Сільська, селищна, районна в місті, міська, районна територіальна виборча комісія підпорядковується відповідній міській (міста з районним поділом або міста, до складу якого входять село, селище та/або інше місто), районній, обласній територіальній виборчій комісії, виборчій комісії Автономної Республіки Крим, яка встановлює результати місцевих виборів відповідно міської, районної, обласної ради, Верховної Ради Автономної Республіки Крим або міського голови стосовно відповідних місцевих виборів.

5. Територіальна виборча комісія є юридичною особою. Територіальна виборча комісія має власну печатку, [зразок](#) якої затверджується Центральною виборчою комісією.

Центральна виборча комісія не є правонаступником територіальних виборчих комісій.

6. Повноваження дільничної виборчої комісії починаються з моменту складення присяги більшістю від складу дільничної виборчої комісії, визначеного при її утворенні, на засіданні цієї комісії. Таке засідання скликається головою дільничної виборчої комісії і проводиться не пізніше як на другий день після дня прийняття рішення про її утворення.

Повноваження дільничної виборчої комісії припиняються через п'ять днів після дня офіційного оприлюднення результатів місцевих виборів (результатів повторного голосування). Дільнична виборча комісія припиняє свою діяльність одночасно з припиненням її повноважень.

7. Дільнична виборча комісія не є юридичною особою. Дільнична виборча комісія має власну печатку, зразок якої затверджується Центральною виборчою комісією.

Стаття 21. Вимоги до членів виборчих комісій

1. До складу виборчої комісії, що здійснює підготовку та проведення відповідних місцевих виборів, можуть входити громадяни України, які мають право голосу на цих місцевих виборах.

2. Громадянин України може одночасно входити до складу лише однієї виборчої комісії, що здійснює підготовку та проведення місцевих виборів чи будь-яких інших виборів, або комісії з референдуму, якщо процес зазначених виборів чи референдуму проводиться одночасно з процесом відповідних місцевих виборів.

3. До складу виборчої комісії не можуть входити кандидати в депутати, кандидати на посаду сільського, селищного, міського голови, старости, їх довірені особи, представники в територіальній виборчій комісії, уповноважені особи місцевих організацій партій, які висунули кандидатів у депутати в багатомандатному виборчому окрузі, офіційні спостерігачі, посадові та службові особи органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим та органів місцевого самоврядування, військовослужбовці, судді, працівники судів та правоохоронних органів, а також громадяни, які утримуються в установах виконання покарань, слідчих ізоляторах або мають судимість за вчинення тяжкого або особливо тяжкого злочину, злочину проти виборчих прав громадян чи корупційного злочину, якщо ця судимість не погашена або не знята в установленому законом порядку.

У разі якщо одночасно з місцевими виборами проводяться інші вибори, до складу виборчої комісії не можуть входити кандидати, які балотуються на цих виборах, їх довірені особи, представники в Центральній виборчій комісії, уповноважені особи партій - суб'єктів відповідних виборчих процесів, офіційні спостерігачі.

4. До складу дільничної виборчої комісії спеціальної виборчої дільниці не можуть входити працівники відповідного закладу.

5. Голова, заступник голови, секретар виборчої комісії Автономної Республіки Крим, а також не менш як третина членів цієї комісії повинні мати вищу юридичну освіту.

6. Секретар територіальної, дільничної виборчої комісії повинен володіти державною мовою в обсязі, необхідному для ведення діловодства.

Стаття 22. Порядок формування складу територіальних виборчих комісій

1. Склад територіальних виборчих комісій формується за поданнями зареєстрованих у встановленому законом порядку місцевих організацій партій з урахуванням обмежень, встановлених [частиною другою](#) статті 12 цього Закону, у кількості не менше 9 і не більше 18 осіб.

2. Право подання кандидатур до складу територіальних виборчих комісій мають:

1) місцева організація політичної партії, про утворення депутатської фракції якої оголошено на першій черговій сесії Верховної Ради України поточного скликання;

2) зареєстрована в установленому законом порядку у відповідній адміністративно-територіальній одиниці місцева організація політичної партії.

3. Суб'єкти подання кандидатур, зазначені у пункті 1 частини другої цієї статті, можуть запропонувати до складу відповідної територіальної виборчої комісії не більше ніж по дві кандидатури. Суб'єкти подання кандидатур, зазначені у пункті 2 частини другої цієї статті, можуть запропонувати до складу відповідної територіальної виборчої комісії не більше ніж по одній кандидатурі.

До складу територіальної виборчої комісії обов'язково включаються кандидатури, запропоновані суб'єктами подання, зазначеними у пункті 1 частини другої цієї статті.

Кандидатури від місцевих організацій партій - по одній кандидатурі від місцевої організації однієї політичної партії, зазначених у пункті 2 частини другої цієї статті, включаються до складу територіальних виборчих комісій за результатами жеребкування, що проводиться виборчою комісією, яка формує склад відповідної територіальної виборчої комісії, у [порядку](#), встановленому Центральною виборчою комісією, перед формуванням складу комісії.

Кандидатури, внесені до складу територіальної виборчої комісії, можуть бути відхилені лише з підстав їх невідповідності вимогам, зазначеним у [статті 21](#) цього Закону, порушення вимог частин другої - одинадцятої цієї статті або застосування механізму жеребкування, передбаченого цією частиною.

Рішення про відхилення кандидатур не приймається.

4. Центральна виборча комісія формує склад обласних, районних (крім районів в Автономній Республіці Крим), міських (міст обласного значення, міст Києва, Севастополя), районних у містах Києві, Севастополі територіальних виборчих комісій не пізніше як за 48 днів до дня виборів. Подання кандидатур до складу відповідних територіальних виборчих комісій можуть вносити обласні, районні, міські (у містах обласного значення, містах Києві, Севастополі), районні у містах Києві, Севастополі організації політичних партій, зазначених у частині другій цієї статті. Такі подання вносяться не раніше ніж за 60 днів та не пізніше як за 53 дні до дня виборів.

5. Виборча комісія Автономної Республіки Крим формує склад районних (районів в Автономній Республіці Крим), міських (міст республіканського в Автономній Республіці Крим значення) територіальних виборчих комісій не пізніше як за 51 день до дня виборів. Подання до складу відповідних територіальних виборчих комісій можуть вносити районні (у районах в Автономній Республіці Крим), міські (у містах республіканського в Автономній Республіці Крим значення) організації політичних партій, зазначених у частині другій цієї статті. Такі подання вносяться не пізніше як за 53 дні до дня виборів.

6. Районні територіальні виборчі комісії формують склад міських (крім міст, зазначених у частинах четвертій, п'ятій та восьмій цієї статті), сільських, селищних територіальних виборчих комісій у відповідному районі не пізніше як за 42 дні до дня виборів. Подання до складу відповідних територіальних виборчих комісій можуть вносити районні організації політичних партій, зазначених у частині другій цієї статті. Такі подання вносяться не пізніше як за 45 днів до дня виборів.

7. Міські територіальні виборчі комісії (у містах з районним поділом, крім міст Києва та Севастополя) формують склад районних у місті територіальних виборчих комісій не пізніше як за 42 дні до дня виборів. Подання до складу відповідних територіальних виборчих комісій можуть вносити міські організації політичних партій, зазначених у частині другій цієї статті. Такі подання вносяться не пізніше як за 45 днів до дня виборів.

8. Міські територіальні виборчі комісії міст, до складу яких входить інше місто, селище, село, формують склад відповідних міських, селищних, сільських територіальних виборчих комісій не пізніше як за 42 дні до дня виборів. Подання до складу відповідних

територіальних виборчих комісій можуть вносити міські організації політичних партій, зазначених у частині другій цієї статті, а в разі їх відсутності - організації цих політичних партій вищого рівня. Такі подання вносяться не пізніше як за 45 днів до дня виборів.

9. Склад виборчої комісії Автономної Республіки Крим затверджується Верховною Радою Автономної Республіки Крим не пізніше як за 57 днів до дня виборів у порядку, встановленому частинами першою - третьою, десятою - сімнадцятою цієї статті.

Подання щодо кандидатур до складу виборчої комісії Автономної Республіки Крим вносяться до Верховної Ради Автономної Республіки Крим не пізніше як за 60 днів до дня виборів.

10. Подання щодо кандидатур до складу територіальної виборчої комісії вносяться за [формою](#), встановленою Центральною виборчою комісією, на паперовому носії та в електронному вигляді.

Подання щодо кандидатур до складу територіальної виборчої комісії вносяться до відповідної виборчої комісії за підписом керівника місцевої організації партії та скріплюється печаткою місцевої організації партії або печаткою організації партії вищого рівня, а подання, які вносяться до Центральної виборчої комісії, додатково скріплюються печаткою цієї політичної партії.

До подання додаються:

1) ксерокопії першої та другої сторінок паспорта громадянина України та сторінок, де зазначаються відомості про місце проживання відповідно до [Закону України "Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні"](#) (ксерокопії тимчасового посвідчення громадянина України для осіб, недавно прийнятих до громадянства України) кожної запропонованої особи;

2) власноручно написані заяви осіб, запропонованих до складу територіальної виборчої комісії, про згоду на участь у роботі виборчої комісії від відповідного суб'єкта подання, згоду виконувати посадові обов'язки голови, заступника голови або секретаря виборчої комісії, про ненадання згоди на участь у роботі виборчої комісії іншим суб'єктам подання на відповідних виборах та з обов'язковим зазначенням відомостей про засоби зв'язку (контактний телефон);

{Пункт 3 частини десятої статті 22 виключено на підставі Закону № 835-VIII від 26.11.2015}

11. У поданні щодо кандидатур до складу територіальної виборчої комісії повинні зазначатися такі відомості:

1) прізвище, власне ім'я (усі власні імена) та по батькові (за наявності) особи;

2) число, місяць, рік народження;

3) громадянство особи;

4) освіта;

5) місце роботи (заняття), посада;

6) місце проживання (адреса житла) особи, а також контактні телефони;

7) наявність досвіду роботи у виборчих комісіях, комісіях з референдуму (із зазначенням року проведення виборів, референдуму, посади в комісії);

8) відомості про відсутність у особи судимості за вчинення тяжкого або особливо тяжкого злочину, злочину проти виборчих прав громадян чи корупційного злочину, яка не погашена або не знята у встановленому законом порядку.

12. Технічні описки та неточності, допущені у поданні, не є підставою для відхилення внесених кандидатур.

13. До складу територіальної виборчої комісії можуть входити громадяни України, які відповідають вимогам [статті 21](#) цього Закону. У разі виникнення або виявлення підстав, що позбавляють особу права входити до складу виборчої комісії, повноваження такого члена комісії можуть бути достроково припинені виборчою комісією, яка сформувала склад відповідної територіальної виборчої комісії.

14. Виборчі комісії, зазначені у частинах четвертій - дев'ятій цієї статті, одночасно з формуванням складу територіальної виборчої комісії призначають голову, заступника голови, секретаря такої виборчої комісії.

15. Голова, заступник голови та секретар територіальної виборчої комісії мають призначатися від різних суб'єктів подання, визначених частиною другою цієї статті.

16. Рішення про формування складу територіальної виборчої комісії оприлюднюється виборчою комісією, яка сформувала склад територіальної виборчої комісії, у відповідних місцевих друкованих засобах масової інформації або в інший визначений нею спосіб не пізніше наступного дня після дня прийняття такого рішення. Рішення про зміни у складі територіальної виборчої комісії оприлюднюється у порядку та у строки, встановлені цією частиною, однак не пізніше останнього дня перед днем голосування.

17. У разі якщо подання щодо кандидатур до складу територіальної виборчої комісії не надійшли в установлені цією статтею строки або до складу територіальної виборчої комісії запропоновано менше ніж 9 осіб, склад територіальної виборчої комісії формується у визначені частинами четвертою - дев'ятою цієї статті строки за поданням голови відповідної виборчої комісії за пропозиціями членів комісії.

Стаття 23. Порядок утворення дільничної виборчої комісії

1. Дільнична виборча комісія утворюється відповідною районною, міською (міста обласного, республіканського в Автономній Республіці Крим значення без районного поділу), районною у місті територіальною виборчою комісією не пізніш як за 15 днів до дня виборів у складі голови, заступника голови, секретаря та інших членів комісії.

Право подання кандидатур до складу дільничних виборчих комісій мають:

1) місцеві організації політичних партій, про утворення депутатських фракцій яких оголошено на першій черговій сесії Верховної Ради України поточного скликання;

2) місцеві організації політичних партій, кандидатів у депутати від яких зареєстровано в багатомандатних виборчих округах;

3) кандидати у депутати в одномандатних виборчих округах;

4) кандидати на посаду сільського, селищного, міського голови, старости.

При утворенні дільничної виборчої комісії відповідна територіальна виборча комісія визначає осіб, які підлягають включенню до складу відповідної дільничної виборчої комісії, з числа кандидатур, поданих суб'єктами подання, шляхом жеребкування, що проводиться у [порядку](#), встановленому Центральною виборчою комісією, не пізніш як на п'ятий день після закінчення строку внесення подань щодо кандидатур до складу такої комісії.

Щодо кандидатур, поданих місцевими організаціями політичних партій, про утворення депутатських фракцій яких оголошено на першій черговій сесії Верховної Ради України поточного скликання, жеребкування не проводиться. Кандидатури від таких суб'єктів подання включаються до складу кожної дільничної виборчої комісії за умови наявності відповідних подань та їх відповідності встановленим цим Законом вимогам.

Кандидатури, внесені до складу дільничної виборчої комісії, можуть бути відхилені лише з підстав їх невідповідності вимогам, зазначеним у [статті 21](#) цього Закону, порушення вимог частин першої, другої, четвертої та п'ятої цієї статті або застосування механізму жеребкування, передбаченого цією частиною.

Рішення про відхилення кандидатур не приймається.

2. До складу дільничної виборчої комісії можуть входити громадяни України, які відповідають вимогам [статті 21](#) цього Закону.

3. Дільнична виборча комісія утворюється у складі:

- 1) для малих дільниць - 10-14 осіб;
- 2) для середніх дільниць - 12-16 осіб;
- 3) для великих дільниць - 14-18 осіб.

На виборчих дільницях, де кількість виборців не перевищує 50 осіб, дільнична виборча комісія може утворюватися у складі голови, секретаря та двох - чотирьох членів комісії.

4. Місцева організація партії, про утворення депутатської фракції якої оголошено на першій черговій сесії Верховної Ради України поточного скликання, місцева організація партії, кандидати в депутати від якої зареєстровані у багатомандатному виборчому окрузі з відповідних місцевих виборів, вносять до відповідної територіальної виборчої комісії подання щодо кандидатур до складу дільничних виборчих комісій (не більше однієї особи до складу кожної дільничної комісії). Подання підписується відповідно керівником місцевої організації партії та засвідчується печаткою відповідної місцевої організації партії або печаткою організації відповідної політичної партії вищого рівня.

Кандидат у депутати в одномандатному виборчому окрузі, кандидат на посаду сільського, селищного, міського голови, старости вносить до територіальної виборчої комісії подання щодо кандидатур до складу відповідних дільничних виборчих комісій (не більше однієї особи до складу кожної дільничної комісії) за своїм підписом.

Зазначені подання щодо кандидатур до складу дільничних виборчих комісій подаються за [формою](#), встановленою Центральною виборчою комісією, не пізніше як за 20 днів до дня виборів.

До подання додаються:

1) ксерокопії першої та другої сторінок паспорта громадянина України та сторінок, де зазначаються відомості про місце проживання відповідно до [Закону України](#) "Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні" (ксерокопії тимчасового посвідчення громадянина України для осіб, недавно прийнятих до громадянства України) кожної запропонованої особи;

2) заяви осіб, запропонованих до складу дільничної виборчої комісії, про згоду на участь у роботі виборчої комісії від відповідного суб'єкта подання, згоду виконувати посадові обов'язки голови, заступника голови або секретаря виборчої комісії, про ненадання згоди на участь у роботі виборчої комісії іншим суб'єктам подання на

відповідних виборах та з обов'язковим зазначенням відомостей про засоби зв'язку (контактний телефон);

3) копія свідоцтва про реєстрацію місцевої організації партії, засвідчена територіальним органом центрального органу виконавчої влади, до повноважень якого належать питання реалізації державної політики у сфері державної реєстрації (легалізації) об'єднань громадян, або посвідчена нотаріально, після офіційного оголошення про початок виборчого процесу.

5. У поданні щодо кандидатур до складу дільничної виборчої комісії зазначаються такі відомості:

1) прізвище, власне ім'я (усі власні імена) та по батькові (за наявності) особи;

2) число, місяць, рік народження;

3) громадянство особи;

4) освіта;

5) місце роботи (заняття), посада;

6) місце проживання (адреса житла) особи, а також контактні телефони;

7) наявність досвіду щодо участі в роботі виборчих комісій чи комісії референдуму;

8) відомості про відсутність у особи судимості за вчинення тяжкого або особливо тяжкого злочину, злочину проти виборчих прав громадян чи корупційного злочину, яка не погашена або не знята у встановленому законом порядку.

6. Технічні описки та неточності, допущені у поданні, не є підставою для відхилення внесених кандидатур.

7. Голова, заступник голови та секретар дільничної виборчої комісії мають призначатися від різних суб'єктів подання, визначених частиною першою цієї статті.

8. Рішення про утворення дільничної виборчої комісії оприлюднюється територіальною виборчою комісією, що утворила дільничну виборчу комісію, з відомостями про її склад у місцевих засобах масової інформації або в інший спосіб, визначений цією територіальною виборчою комісією, не пізніше наступного дня з дня утворення дільничної виборчої комісії. Рішення про зміни у складі дільничної виборчої комісії оприлюднюється у порядку та у строки, встановлені цією частиною, однак не пізніше останнього дня перед днем голосування.

9. У разі якщо в установленій частиною четвертою цієї статті строк подання щодо кандидатур до складу дільничної виборчої комісії не надійшли або до складу дільничної виборчої комісії запропоновано менше осіб, ніж встановлено частиною третьою цієї статті (відповідно для малих виборчих дільниць - менше 10 осіб, для середніх виборчих дільниць - менше 12 осіб, для великих виборчих дільниць - менше 14 осіб, для виборчих дільниць з кількістю виборців, що не перевищує 50 осіб, - менше 4 осіб у складі комісії), дільнична виборча комісія утворюється у визначені частиною першою цієї статті строки відповідною територіальною виборчою комісією за поданням голови цієї територіальної виборчої комісії у мінімальній кількості, встановленій частиною третьою цієї статті, з обов'язковим включенням до складу комісії кандидатур від місцевих організацій політичних партій, про утворення депутатських фракцій яких оголошено на першій черговій сесії Верховної Ради України поточного скликання, від місцевих організацій партій, які висунули кандидатів у депутати в багатомандатному виборчому окрузі, від кандидатів у депутати в одномандатному виборчому окрузі, кандидатів на посаду

сільського, селищного, міського голови, старости, подання щодо яких внесені в установленому цим Законом порядку.

10. У разі проведення місцевих виборів одночасно з виборами Президента України дільничні виборчі комісії не утворюються, їх повноваження виконують відповідні дільничні виборчі комісії з виборів Президента України звичайних виборчих дільниць та спеціальних виборчих дільниць, утворених у стаціонарних закладах охорони здоров'я.

У разі проведення місцевих виборів одночасно з виборами народних депутатів України дільничні виборчі комісії не утворюються, їх повноваження виконують відповідні дільничні виборчі комісії з виборів народних депутатів України звичайних виборчих дільниць та спеціальних виборчих дільниць, утворених у стаціонарних закладах охорони здоров'я.

У разі проведення місцевих виборів одночасно із всеукраїнським референдумом дільничні виборчі комісії не утворюються, їх повноваження виконують відповідні дільничні комісії з референдуму.

Стаття 24. Повноваження Центральної виборчої комісії

1. Центральна виборча комісія, крім повноважень, передбачених [Законом України "Про Центральну виборчу комісію"](#):

1) здійснює контроль за додержанням та однаковим застосуванням законодавства про місцеві вибори на всій території України;

1¹) призначає перші вибори депутатів, сільських, селищних, міських голів у порядку, визначеному законом;

{Частина першу статті 24 доповнено підпунктом 1¹ згідно із Законом № 676-VIII від 04.09.2015}

1²) призначає додаткові вибори до сільської, селищної ради об'єднаної територіальної громади депутатів від територіальної громади, що приєдналася у порядку, визначеному [Законом України "Про добровільне об'єднання територіальних громад"](#);

{Частина першу статті 24 доповнено підпунктом 1² згідно із Законом № 1851-VIII від 09.02.2017}

2) приймає обов'язкові для виконання всіма суб'єктами виборчого процесу, установами, підприємствами, організаціями, а також органами державної влади, органами влади Автономної Республіки Крим та органами місцевого самоврядування, їх посадовими та службовими особами роз'яснення з питань застосування цього Закону;

3) встановлює норми і перелік обладнання, інвентарю для приміщень виборчих комісій та приміщень для голосування, а також види послуг, робіт, що можуть надаватися виборчим комісіям;

4) встановлює (затверджує) форми (зразки) виборчих документів, печаток і штампів;

5) може з власної ініціативи у разі прийняття територіальною виборчою комісією незаконного рішення або її бездіяльності скасувати таке рішення та/або прийняти відповідне рішення (у день голосування (день повторного голосування) такі питання розглядаються невідкладно);

6) у разі невиконання відповідною територіальною виборчою комісією вимог цього Закону щодо встановлення в порядку та строки, визначені цим Законом, результатів відповідних місцевих виборів та/або реєстрації обраних депутатів, сільських, селищних,

міських голів, старост встановлює результати таких місцевих виборів та/або приймає рішення щодо реєстрації відповідних осіб. Порядок транспортування до Центральної виборчої комісії виборчої документації від відповідної територіальної виборчої комісії встановлюється Центральною виборчою комісією;

{Пункт 6 частини першої статті 24 із змінами, внесеними згідно із Законом № 1850-VIII від 09.02.2017}

7) у разі встановлення неможливості забезпечити підготовку та проведення місцевих виборів відповідно до положень цього Закону на окремих територіях приймає рішення про неможливість проведення виборів до відповідних органів місцевого самоврядування;

8) здійснює інші повноваження, передбачені цим та іншими законами України.

Стаття 25. Повноваження територіальних виборчих комісій

1. Територіальна виборча комісія на період здійснення своїх повноважень забезпечує організацію і проведення місцевих виборів у межах повноважень та у порядку, передбачених цим та іншими законами України.

2. Виборча комісія Автономної Республіки Крим, обласна, районна територіальна виборча комісія:

1) забезпечує підготовку та проведення виборів депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, відповідної обласної, районної ради;

2) утворює територіальні виборчі округи відповідно до цього Закону, встановлює їх межі та єдину нумерацію;

3) здійснює в межах Автономної Республіки Крим, відповідної області, району контроль за додержанням та однаковим застосуванням законодавства про місцеві вибори в частині, що стосується виборів до Верховної Ради Автономної Республіки Крим, обласної, районної ради, виборцями, виборчими комісіями, місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування, їх посадовими та службовими особами, підприємствами, установами та організаціями (незалежно від форм власності), їх посадовими особами, місцевими організаціями партій, їх представниками та уповноваженими особами, кандидатами у депутати відповідної ради, їх довіреними особами, офіційними спостерігачами;

4) надає правову, організаційну, методичну, технічну допомогу виборчим комісіям в частині їх діяльності, що стосується виборів відповідної ради, організовує навчання членів цих комісій з питань організації виборчого процесу;

5) реєструє кандидатів у депутати Верховної Ради Автономної Республіки Крим, відповідної обласної, районної ради, включених до виборчих списків кандидатів у депутати місцевих організацій політичних партій, представників, уповноважених осіб місцевих організацій партій - суб'єктів відповідного виборчого процесу, видає їм посвідчення;

6) розглядає питання щодо скасування рішення про реєстрацію кандидатів у депутати у випадках, передбачених цим Законом;

7) повідомляє населення про зареєстрованих кандидатів у депутати в багатомандатному виборчому окрузі, включених до виборчих списків кандидатів у депутати місцевих організацій партій;

8) затверджує текст виборчих бюлетенів по виборах депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, відповідної обласної, районної ради, забезпечує виготовлення виборчих бюлетенів, передає їх відповідним виборчим комісіям;

9) вирішує питання щодо використання коштів на проведення виборів депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, відповідної обласної, районної ради, сприяє організації зустрічей з виборцями кандидатів у депутати відповідної ради;

10) забезпечує виготовлення бланків протоколів та іншої виборчої документації по виборах до Верховної Ради Автономної Республіки Крим, відповідної обласної, районної ради і передає їх відповідним дільничним виборчим комісіям;

11) заслуховує інформацію виборчих комісій, місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування з питань, пов'язаних з підготовкою і проведенням виборів до відповідної ради;

12) реєструє офіційних спостерігачів від громадських організацій, від суб'єктів виборчого процесу по виборах депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, відповідної обласної, районної ради відповідно до цього Закону;

13) здійснює контроль за використанням коштів виборчих фондів суб'єктів виборчого процесу по виборах до Верховної Ради Автономної Республіки Крим, відповідної обласної, районної ради;

14) здійснює контроль за дотриманням встановленого цим Законом порядку проведення передвиборної агітації;

15) встановлює результати виборів депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, відповідної обласної, районної ради, здійснює офіційне опублікування результатів виборів до відповідної ради;

16) реєструє депутатів, обраних до Верховної Ради Автономної Республіки Крим, відповідної обласної, районної ради, повідомляє відповідну раду та населення про зареєстрованих депутатів відповідної ради та основні відомості про них;

17) організовує проведення повторного голосування і повторних місцевих виборів у випадках, передбачених цим Законом;

18) розглядає звернення, заяви і скарги стосовно підготовки та проведення місцевих виборів до відповідної ради, приймає щодо них рішення;

19) забезпечує передачу на зберігання до відповідної державної архівної установи виборчої та іншої документації в порядку, встановленому Центральною виборчою комісією;

20) здійснює інші повноваження, передбачені цим та іншими законами України.

3. Районна територіальна виборча комісія, крім повноважень, визначених частиною другою цієї статті:

1) встановлює підсумки голосування з виборів депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим у територіальних виборчих округах, утворених у межах відповідного району;

2) встановлює підсумки голосування з виборів депутатів обласної ради у територіальних виборчих округах, утворених у межах відповідного району;

3) передає підсумки голосування відповідно до виборчої комісії Автономної Республіки Крим, обласної територіальної виборчої комісії.

4. Сільська, селищна територіальна виборча комісія:

1) забезпечує підготовку та проведення відповідних місцевих виборів;

2) утворює одномандатні виборчі округи по виборах депутатів сільської, селищної ради, встановлює їх межі, єдину нумерацію;

3) реєструє кандидатів у депутати відповідно сільської, селищної ради у відповідних одномандатних виборчих округах, їх довірених осіб та видає їм посвідчення;

4) реєструє кандидатів на посаду відповідно сільського, селищного голови, старости, їх довірених осіб та видає їм відповідні посвідчення;

5) повідомляє населення про зареєстрованих кандидатів у депутати відповідної сільської, селищної ради, кандидатів на посаду сільського, селищного голови, старости;

6) затверджує текст виборчих бюлетенів по виборах депутатів відповідної місцевої ради, а також сільського, селищного голови, старости, забезпечує виготовлення виборчих бюлетенів, передає їх дільничним виборчим комісіям;

7) скликає у разі необхідності за власною ініціативою засідання дільничної виборчої комісії;

8) вирішує питання щодо використання коштів на проведення місцевих виборів, розподіляє кошти між дільничними виборчими комісіями, здійснює контроль за їх цільовим використанням;

9) сприяє організації зустрічей кандидатів у депутати відповідно сільської, селищної ради, кандидатів на посаду відповідно сільського, селищного голови, старости з виборцями;

10) забезпечує виготовлення бланків протоколів та іншої виборчої документації, передає їх відповідним дільничним виборчим комісіям;

11) здійснює контроль за наданням списків виборців дільничними виборчими комісіями для загального ознайомлення та уточнення;

12) реєструє офіційних спостерігачів від кандидатів у депутати відповідної сільської, селищної ради та кандидатів на посади сільських, селищних голів, старост, від громадських організацій;

13) здійснює контроль за використанням кандидатами власних виборчих фондів згідно із цим Законом;

14) встановлює підсумки голосування та результати виборів депутатів відповідної сільської, селищної ради та відповідного сільського, селищного голови, старости;

15) реєструє обраних депутатів сільської, селищної ради;

16) реєструє обраного сільського, селищного голову, старосту;

17) організовує проведення повторного голосування і повторних виборів у випадках, передбачених цим Законом;

18) встановлює підсумки голосування з виборів депутатів районної ради в територіальних виборчих округах, утворених у межах відповідного села, селища, передає ці підсумки до районної виборчої комісії;

19) здійснює інші повноваження, передбачені цим та іншими законами України.

5. Міська, районна в місті (у містах, де утворені районні у місті ради) територіальна виборча комісія:

1) забезпечує підготовку та проведення виборів до відповідної ради;

2) утворює територіальні виборчі округи відповідно до цього Закону, встановлює їх межі та єдину нумерацію;

3) надає правову, організаційну, методичну, технічну допомогу дільничним виборчим комісіям в частині їх діяльності, що стосується виборів депутатів міської, районної у місті ради, організовує навчання членів цих комісій з питань організації виборчого процесу;

4) реєструє кандидатів у депутати відповідно міської, районної у місті ради, включених до виборчих списків кандидатів у депутати місцевих організацій політичних партій, представників, уповноважених осіб місцевих організацій партій - суб'єктів відповідного виборчого процесу, видає їм посвідчення;

5) розглядає питання щодо скасування рішення про реєстрацію кандидатів у випадках, передбачених цим Законом;

6) повідомляє населення про зареєстрованих кандидатів у депутати в багатомандатному виборчому окрузі, включених до виборчих списків кандидатів у депутати місцевих організацій партій;

7) затверджує текст виборчих бюлетенів по виборах депутатів відповідної місцевої ради, забезпечує виготовлення виборчих бюлетенів, передає їх відповідним територіальним, дільничним виборчим комісіям;

8) вирішує питання щодо використання коштів на проведення відповідних місцевих виборів, розподіляє кошти між дільничними виборчими комісіями, здійснює контроль за їх цільовим використанням;

9) сприяє організації зустрічей кандидатів у депутати міської, районної у місті ради з виборцями;

10) забезпечує виготовлення бланків протоколів та іншої виборчої документації, а територіальна виборча комісія, яка утворює дільничні виборчі комісії, - також печаток, штампів і передає їх відповідним дільничним виборчим комісіям;

11) заслуховує інформацію відповідних територіальних, дільничних виборчих комісій, місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування з питань, пов'язаних з підготовкою і проведенням виборів до відповідної місцевої ради;

12) здійснює контроль за наданням списків виборців дільничними виборчими комісіями для загального ознайомлення та уточнення;

13) реєструє офіційних спостерігачів від кандидатів, місцевих організацій партій - суб'єктів виборчого процесу на виборах до міської, районної у місті ради, від громадських організацій згідно із цим Законом;

14) здійснює контроль за використанням коштів виборчих фондів суб'єктів виборчого процесу на виборах до відповідної місцевої ради;

15) здійснює контроль за дотриманням встановленого цим Законом порядку проведення передвиборної агітації;

16) визнає голосування на виборчій дільниці недійсним у випадках, передбачених цим Законом;

17) встановлює підсумки голосування за кандидатів у депутати відповідних рад, результати виборів депутатів міської, районної у місті ради, здійснює офіційне опублікування результатів таких виборів;

18) реєструє обраних депутатів міської, районної у місті ради, повідомляє населення про зареєстрованих депутатів відповідної місцевої ради та основні відомості про них;

19) організує проведення повторного голосування і повторних місцевих виборів у випадках, передбачених цим Законом;

20) розглядає звернення, заяви і скарги стосовно підготовки та проведення місцевих виборів до відповідної місцевої ради, приймає щодо них рішення;

21) забезпечує передачу на зберігання до відповідної державної архівної установи виборчої та іншої документації в порядку, встановленому Центральною виборчою комісією;

22) здійснює в межах відповідної адміністративно-територіальної одиниці контроль за додержанням та однаковим застосуванням законодавства про місцеві вибори в частині, що стосується виборів до міської, районної у місті ради, виборцями, дільничними виборчими комісіями, місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування, їх посадовими та службовими особами, підприємствами, установами та організаціями (незалежно від форм власності), їх посадовими особами, місцевими організаціями партій - суб'єктами виборчого процесу, їх представниками та уповноваженими особами, кандидатами у депутати до відповідної ради, офіційними спостерігачами;

23) здійснює інші повноваження, передбачені цим та іншими законами України.

У містах з районним поділом, де не утворені районні у місті ради, міська територіальна виборча комісія крім повноважень, передбачених пунктами 1-23 цієї частини, розподіляє кошти між районними у місті територіальними виборчими комісіями, здійснює контроль за їх цільовим використанням.

6. Міська територіальна виборча комісія, крім повноважень, визначених частиною п'ятою цієї статті, здійснює такі повноваження щодо виборів міського голови:

1) забезпечує підготовку та проведення виборів міського голови;

2) реєструє кандидатів на посаду міського голови, їх довірених осіб та видає їм посвідчення;

3) повідомляє населення про зареєстрованих кандидатів на посаду міського голови;

4) заслуховує інформацію дільничних виборчих комісій, місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування з питань, пов'язаних з підготовкою і проведенням виборів;

5) затверджує текст виборчих бюлетенів по виборах міського голови, забезпечує виготовлення виборчих бюлетенів і передає їх дільничним виборчим комісіям;

6) сприяє організації зустрічей кандидатів на посаду міського голови з виборцями;

7) реєструє офіційних спостерігачів від кандидатів на посаду міського голови;

8) здійснює контроль за використанням кандидатами на посаду міського голови власних виборчих фондів відповідно до цього Закону;

9) встановлює підсумки голосування, результати виборів міського голови та визнає міського голову обраним;

10) реєструє обраного міського голову;

11) здійснює інші повноваження щодо виборів міського голови, передбачені цим Законом.

Міська територіальна виборча комісія здійснює повноваження, передбачені пунктами 1-11 цієї частини, щодо виборів старости.

{Абзац тринадцятий частини шостої статті 25 в редакції Закону № 1848-VIII від 09.02.2017}

7. Районна в місті (у містах, де не утворені районні у місті ради) територіальна виборча комісія здійснює повноваження, передбачені пунктами 3, 11, 12, 15, 16, 20-23 частини п'ятої цієї статті, передає дільничним виборчим комісіям виборчі бюлетені, встановлює підсумки голосування з виборів депутатів міської ради у територіальних виборчих округах, утворених у межах районів у місті, закріплених ними за територіальними виборчими округами на території району в місті, та передає ці підсумки до відповідної міської територіальної виборчої комісії.

Районна в місті територіальна виборча комісія, крім повноважень, визначених відповідно пунктами 1-22 частини п'ятої цієї статті або абзацом першим цієї частини, під час проведення виборів міського голови встановлює підсумки голосування по виборах міського голови у відповідному виборчому територіальному окрузі та передає ці підсумки до відповідної міської територіальної виборчої комісії.

8. Міська (міст республіканського в Автономній Республіці Крим значення) територіальна виборча комісія, крім повноважень, визначених частиною п'ятою цієї статті, встановлює підсумки голосування з виборів депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим у територіальних виборчих округах, утворених у межах міста (міста і міст, селищ та/або сіл, що входять до його складу) згідно з існуючим адміністративно-територіальним устроєм, та передає ці підсумки до виборчої комісії Автономної Республіки Крим.

9. Міська (міста обласного, районного значення) територіальна виборча комісія, крім повноважень, визначених частиною п'ятою цієї статті, здійснює такі повноваження по виборах депутатів відповідно обласної, районної ради:

1) встановлює підсумки голосування з виборів депутатів відповідно обласної, районної ради у територіальних виборчих округах, утворених на території міста;

2) передає підсумки голосування до відповідно обласної, районної територіальної виборчої комісії.

10. Сільська, селищна, міська територіальна виборча комісія села, селища, міста, розташованого у межах району (у складі міста відповідно до існуючого адміністративно-територіального устрою), також встановлює підсумки голосування з виборів депутатів відповідної районної, міської ради у територіальних виборчих округах, утворених на території села, селища, міста, або кандидатів на посаду міського голови у відповідному виборчому територіальному окрузі та передає ці підсумки відповідно до районної, міської територіальної виборчої комісії.

11. Виборча комісія Автономної Республіки Крим, обласні, районні, міські, районні у місті (у містах, де утворені районні у місті ради), селищні, сільські територіальні виборчі комісії інформують Верховну Раду України, Центральну виборчу комісію, відповідні місцеві ради про обраних депутатів та сільських, селищних, міських голів, старост.

Стаття 26. Повноваження дільничної виборчої комісії

1. Дільнична виборча комісія на період здійснення своїх повноважень забезпечує організацію і проведення місцевих виборів у межах повноважень та у порядку, передбачених цим та іншими законами України.

2. Дільнична виборча комісія:

1) здійснює в межах території відповідної виборчої дільниці контроль за додержанням та однаковим застосуванням законодавства про місцеві вибори;

2) отримує список виборців від органу ведення Державного реєстру виборців, складає список виборців у випадках, передбачених цим Законом, надає його для загального ознайомлення та у випадках, передбачених цим Законом, вносить до нього зміни;

3) забезпечує можливість ознайомлення виборців з відомостями про кандидатів у депутати, зареєстрованих у відповідному виборчому окрузі, та кандидатів на посаду сільського, селищного, міського голови, старости а також з рішеннями, опублікованими або оприлюдненими в інший спосіб Центральною виборчою комісією, відповідними територіальними виборчими комісіями, власними рішеннями та повідомленнями;

4) завчасно вручає або надсилає кожному виборцю отримані від органу ведення Державного реєстру виборців іменні запрошення із зазначенням дати проведення місцевих виборів, адреси приміщення для голосування, часу початку і закінчення голосування;

5) забезпечує підготовку приміщення для голосування та виборчих скриньок;

6) у випадках, передбачених цим Законом, вносить зміни до виборчого бюлетеня;

7) організовує голосування на виборчій дільниці;

8) здійснює підрахунок голосів виборців, поданих на виборчій дільниці;

9) складає протоколи про підрахунок голосів виборців, поданих на виборчій дільниці;

10) визнає недійсним голосування на виборчій дільниці у випадках, передбачених цим Законом;

11) розглядає звернення з питань підготовки місцевих виборів, організації голосування на виборчій дільниці та в межах своїх повноважень приймає щодо них рішення;

12) здійснює інші повноваження, передбачені цим та іншими законами України.

Стаття 27. Організація роботи виборчої комісії

1. Центральна виборча комісія організовує свою роботу відповідно до [Закону України "Про Центральну виборчу комісію"](#) та [Регламенту Центральної виборчої комісії](#). Територіальні та дільничні виборчі комісії організовують свою роботу відповідно до вимог цього Закону у формі відкритих засідань.

Виборча комісія є колегіальним органом. Проведення голосування виборців не є засіданням дільничної виборчої комісії.

2. Основною формою роботи виборчої комісії є засідання, яке скликається головою виборчої комісії, у разі його відсутності - заступником голови, а в разі відсутності голови та його заступника - секретарем комісії. На письмову вимогу не менш як третини складу виборчої комісії голова виборчої комісії або його заступник зобов'язаний скликати засідання комісії не пізніше наступного дня після отримання такої вимоги. У разі необхідності засідання виборчої комісії може бути скликане за рішенням виборчої комісії вищого рівня.

3. Перше засідання виборчої комісії скликається не пізніш як на другий день з дня формування її складу (утворення), а наступні засідання - у разі необхідності.

4. Засідання виборчої комісії є повноважним за умови присутності на ньому більше половини членів комісії від складу цієї комісії.

5. Засідання виборчої комісії скликається з обов'язковим повідомленням усіх членів комісії про час, місце проведення засідання та його порядок денний.

З метою дотримання при розгляді питань порядку денного права особи на участь у процесі прийняття рішення на засідання виборчої комісії запрошуються заявники та інші заінтересовані особи. Неприбуття на засідання виборчої комісії осіб, які були належним чином повідомлені про нього, не перешкоджає розгляду питань порядку денного.

6. Членам виборчої комісії надаються проекти рішень комісії та необхідні матеріали, як правило, не пізніше останнього дня перед днем проведення засідання комісії, однак не пізніш як до початку засідання.

7. Засідання виборчої комісії веде голова комісії або його заступник. У разі їх відсутності на засіданні комісії або невиконання ними цієї функції комісія визначає зі свого складу головуючого на засіданні.

8. Виборча комісія на вимогу трьох членів комісії, а також за рішенням виборчої комісії вищого рівня або суду зобов'язана розглянути на своєму засіданні питання, що належать до її повноважень, не пізніш як у триденний строк від дня заявлення вимоги або прийняття зазначеного рішення, але не пізніше дня голосування (дня повторного голосування), а в день голосування (день повторного голосування), крім дільничної виборчої комісії, - невідкладно. Дільнична виборча комісія зобов'язана розглянути на своєму засіданні питання, що належать до її повноважень, на вимогу зазначених членів комісії у день голосування (день повторного голосування) або за рішенням виборчої комісії вищого рівня чи суду, прийнятим у день голосування (день повторного голосування), невідкладно після закінчення голосування.

9. На засіданнях виборчої комісії, у приміщеннях виборчої дільниці мають право бути присутніми з додержанням вимог цього Закону:

1) члени Центральної виборчої комісії, працівники Секретаріату Центральної виборчої комісії та Служби розпорядника Державного реєстру виборців;

2) члени виборчої комісії вищого рівня з відповідних місцевих виборів;

3) кандидати в депутати, їх довірені особи, представники, уповноважені особи місцевих організацій партій, офіційні спостерігачі від місцевих організацій партій, які висунули кандидатів у депутати у багатомандатному виборчому окрузі, від кандидатів у депутати в одномандатному виборчому окрузі (разом не більше двох осіб від відповідної місцевої організації партії або кандидата в депутати);

4) кандидати на посаду сільського, селищного, міського голови, кандидати на посаду старости, їх довірені особи, офіційні спостерігачі (не більше однієї особи від одного кандидата);

5) офіційні спостерігачі від громадських організацій, іноземних держав і міжнародних організацій (не більше двох осіб від однієї організації);

6) представники засобів масової інформації (не більше двох осіб від одного засобу масової інформації).

Інші особи можуть бути присутніми на засіданні комісії тільки з дозволу або на запрошення цієї комісії відповідно до прийнятого нею рішення. Перебування інших осіб на виборчій дільниці під час проведення голосування, а також на засіданні комісії під час підрахунку голосів та встановлення результатів голосування не дозволяється.

Працівники правоохоронних органів здійснюють охорону правопорядку в день голосування та при підрахунку голосів лише поза межами приміщення для голосування. У разі виникнення фактів порушень правопорядку голова, заступник голови чи секретар комісії може запросити працівника правоохоронних органів для вчинення дій з відновлення правопорядку і лише на час, необхідний для вчинення таких дій.

У разі якщо одночасно з місцевими виборами проводяться інші вибори, на засіданнях дільничної виборчої комісії, у тому числі при підрахунку голосів та встановленні результатів голосування, на виборчій дільниці в день виборів у приміщенні, де проводиться голосування, мають право бути присутніми без дозволу чи запрошення відповідної комісії кандидати, які балотуються на цих виборах, їх довірені особи, офіційні спостерігачі, представники, уповноважені особи партій - суб'єктів відповідного виборчого процесу.

10. Виборча комісія може прийняти мотивоване рішення про позбавлення права бути присутніми на засіданні осіб, зазначених у пунктах 3-6 та абзаці десятому частини дев'ятої цієї статті, якщо вони протиправно перешкоджають його проведенню. Таке рішення приймається не менше ніж двома третинами голосів від складу комісії.

11. На засіданні виборчої комісії ведеться протокол засідання, який веде секретар комісії. За відсутності секретаря комісії чи в разі невиконання ним своїх повноважень на засіданні комісія обирає зі свого складу секретаря засідання, який виконує обов'язки секретаря комісії на відповідному засіданні та при оформленні документів засідання. Протокол засідання комісії підписується головуючим на засіданні та секретарем комісії (чи секретарем засідання). Протокол засідання комісії надається для ознайомлення членам комісії не пізніше наступного засідання комісії, при цьому член комісії має право його підписати. Протокол засідання комісії надається для ознайомлення суб'єкту виборчого процесу на його вимогу не пізніше наступного засідання комісії.

12. З питань поточної діяльності комісія може приймати протокольні рішення, зміст яких заноситься до протоколу виборчої комісії та не оформлюється окремим документом.

13. Виборча комісія складає акти та протоколи. Акт комісії засвідчує певний факт або певну подію, виявлені і визнані комісією. Протокол комісії встановлює підсумки певних дій, виконаних комісією. Акти і протоколи виборчої комісії за [формами](#), затвердженими Центральною виборчою комісією, складаються у випадках та у кількості примірників, встановлених цим Законом. Акт або протокол комісії підписується всіма присутніми на засіданні членами виборчої комісії, підписи яких скріплюються печаткою виборчої комісії. Перший примірник акта чи протоколу мають право підписати присутні на засіданні кандидати, зареєстровані для участі у відповідних виборах, їх довірені особи, офіційні спостерігачі. Копія акта чи протоколу надається суб'єкту виборчого процесу відповідних виборів на його вимогу.

{Форми: Постанови Центральної виборчої комісії № 157, № 177, № 179, № 180}

14. Рішення виборчої комісії приймається відкритим голосуванням більшістю голосів від складу комісії. Рішення виборчої комісії набирає чинності з моменту його прийняття. У разі невиконання виборчою комісією вимог цього Закону (бездіяльність виборчої комісії) виборча комісія вищого рівня з відповідних місцевих виборів може прийняти відповідне рішення. У день голосування (день повторного голосування) такі питання розглядаються невідкладно.

15. Рішення виборчої комісії з розглянутого питання повинно містити:

- 1) найменування комісії;
- 2) найменування рішення, час, дату та місце його прийняття і порядковий номер;
- 3) мотивувальну частину з посиланням на обставини, що зумовили розгляд питання на засіданні комісії;

4) посилання на положення нормативно-правових актів або рішення (положення рішень) Центральної виборчої комісії чи територіальної виборчої комісії, або судові рішення, якими керувалася комісія при прийнятті рішення;

5) резолютивну частину.

Рішення виборчої комісії підписується головуючим на засіданні. Зміст та номер рішення повинні бути відображені у протоколі відповідного засідання комісії.

Рішення виборчої комісії вивішується на стенді офіційних матеріалів комісії для загального ознайомлення не пізніше ранку наступного дня після дня його прийняття, а прийняте напередодні дня голосування (дня повторного голосування), у день голосування (день повторного голосування) та під час встановлення результатів голосування (результатів повторного голосування) - не пізніше ніж через чотири години після завершення засідання виборчої комісії. Таке рішення у цей самий строк доводиться також до відома суб'єктів виборчого процесу, яких воно стосується. Копія рішення, засвідчена головою комісії чи його заступником і секретарем комісії та скріплена печаткою комісії, не пізніше ніж через чотири години після його прийняття, а в день голосування (день повторного голосування) - невідкладно, видається суб'єкту виборчого процесу, якого вона стосується, на його вимогу. Стенд офіційних матеріалів комісії обладнується у приміщенні комісії у місці, вільно доступному для відвідувачів.

16. Член виборчої комісії, який бере участь у її засіданні та не згоден з рішенням, прийнятим комісією, має право протягом двох днів після засідання, на якому було прийнято рішення, у письмовій формі висловити окрему думку, що додається до відповідного протоколу засідання виборчої комісії.

17. Рішення виборчої комісії, прийняте в межах її повноважень, є обов'язковим для всіх суб'єктів та інших учасників виборчого процесу.

Ніхто не має права втручатися в діяльність виборчої комісії, крім випадків, передбачених цим Законом.

18. Рішення дільничної виборчої комісії, що суперечить законодавству України або прийняте з перевищенням її повноважень, може бути скасоване в установленому законом порядку відповідною територіальною виборчою комісією або судом. У такому випадку відповідна територіальна виборча комісія має право прийняти рішення по суті питання.

19. Рішення територіальної виборчої комісії, що суперечить законодавству України або прийняте з перевищенням її повноважень, може бути скасоване в установленому законом порядку територіальною виборчою комісією вищого рівня з відповідних місцевих виборів, Центральною виборчою комісією або судом. Територіальна виборча комісія вищого рівня, Центральна виборча комісія у такому випадку має право прийняти рішення по суті питання.

20. Документи, заяви і скарги, що надійшли до територіальної та дільничної виборчих комісій, мають право приймати члени відповідної виборчої комісії, уповноважені на це її рішенням.

Заяви, що подані до виборчої комісії, розглядаються протягом п'яти днів з дня надходження, якщо інше не передбачено цим Законом.

21. Ведення діловодства виборчих комісій здійснюється в [порядку](#), встановленому Центральною виборчою комісією.

22. Виборча комісія не може прийняти рішення про дострокове припинення своїх повноважень.

23. Для організаційного, правового, технічного забезпечення здійснення повноважень, передбачених цим Законом, Центральна виборча комісія та територіальні виборчі комісії можуть залучати на підставі цивільно-правових договорів відповідних фахівців, технічних працівників, робота яких оплачується в порядку, визначеному [частиною тринадцятою](#) статті 28 цього Закону.

24. Виборча комісія Автономної Республіки Крим для забезпечення здійснення своїх повноважень має апарат виборчої комісії. Умови оплати праці працівників апарату виборчої комісії встановлюються Кабінетом Міністрів України. Оплата праці працівників апарату виборчої комісії Автономної Республіки Крим здійснюється за рахунок коштів бюджету Автономної Республіки Крим.

25. У період після закінчення виборчого процесу забезпечення діяльності територіальної виборчої комісії щодо виконання її повноважень здійснюється за рахунок коштів місцевого бюджету.

Стаття 28. Статус та оплата праці члена виборчої комісії

1. Статус члена Центральної виборчої комісії визначається [Законом України](#) "Про Центральну виборчу комісію".

2. Статус члена територіальної, дільничної виборчої комісії визначається цим Законом.

Член територіальної, дільничної виборчої комісії на першому засіданні виборчої комісії, в якому він бере участь, ознайомлюється зі змістом частин п'ятої - восьмої цієї статті, після чого складає таку присягу члена комісії:

"Я, (прізвище, ім'я та по батькові), беручи на себе повноваження члена виборчої комісії та усвідомлюючи свою високу відповідальність перед Українським народом, присягаю додержуватися Конституції та законів України, чесно і сумлінно виконувати свої обов'язки, виходячи з принципів верховенства права, законності, об'єктивності та неупередженості, забезпечувати реалізацію і захист виборчих прав громадян України".

Член виборчої комісії, який склав присягу, ставить свій підпис під текстом присяги. Цей документ є невід'ємною частиною документації відповідної комісії. Члену комісії після складення ним присяги видається посвідчення за підписом голови комісії, що утворила (сформувала) відповідну комісію, за [формою](#), затвердженою Центральною виборчою комісією.

Відмова особи скласти присягу означає її відмову бути членом комісії.

3. За рішенням виборчої комісії голова, заступник голови, секретар або в разі їх відмови інші члени територіальної виборчої комісії (загальною кількістю не більше трьох осіб), дільничної виборчої комісії (загальною кількістю не більше двох осіб) протягом виборчого процесу можуть виконувати свої повноваження у виборчій комісії на платній основі на підставі цивільно-правового договору між ними і виборчою комісією. Зазначені особи на цей період звільняються від виконання виробничих або службових обов'язків за основним місцем роботи зі збереженням стажу роботи.

Голова, заступник голови, секретар виборчої комісії Автономної Республіки Крим виконують свої повноваження на постійній основі. Умови оплати їх праці встановлюються Кабінетом Міністрів України, оплата здійснюється за рахунок коштів бюджету Автономної Республіки Крим.

4. Член територіальної, дільничної виборчої комісії до закінчення строку своїх повноважень у комісії не може бути звільнений з роботи, переведений на нижчу посаду з підстав, пов'язаних із виконанням ним обов'язків у виборчій комісії.

5. Член територіальної виборчої комісії має право:

- 1) брати участь у підготовці питань, що вносяться на розгляд виборчої комісії;
- 2) виступати на засіданнях виборчої комісії, ставити іншим учасникам засідання запитання щодо порядку денного, вносити пропозиції з питань, віднесених до повноважень комісії;
- 3) за дорученням комісії перевіряти діяльність дільничних виборчих комісій на відповідній території;
- 4) безперешкодно відвідувати приміщення виборчих комісій, ознайомлюватися з документами виборчої комісії, членом якої він є, та дільничних виборчих комісій на відповідній території;
- 5) на увільнення від виконання виробничих або службових обов'язків за основним місцем роботи на час засідань виборчої комісії та виконання доручень виборчої комісії (для члена виборчої комісії, який виконує повноваження не на платній основі, - зі збереженням заробітної плати);
- 6) на відшкодування шкоди, заподіяної його життю, здоров'ю чи майну у зв'язку з виконанням обов'язків члена виборчої комісії, у [порядку](#) і розмірі, встановлених Кабінетом Міністрів України;
- 7) представляти територіальну виборчу комісію за її рішенням в органах державної влади, органах влади Автономної Республіки Крим та органах місцевого самоврядування;
- 8) здійснювати інші повноваження відповідно до цього Закону.

6. Член дільничної виборчої комісії має право:

- 1) брати участь у підготовці питань, що вносяться на розгляд виборчої комісії;
- 2) виступати на засіданнях виборчої комісії, ставити іншим учасникам засідання запитання щодо порядку денного, вносити пропозиції з питань, віднесених до повноважень комісії;
- 3) безперешкодно відвідувати приміщення виборчої комісії, знайомитися з документами виборчої комісії, членом якої він є;
- 4) на увільнення від виконання виробничих або службових обов'язків за основним місцем роботи на час засідань виборчої комісії та виконання доручень виборчої комісії (для члена виборчої комісії, який виконує повноваження не на платній основі, - зі збереженням заробітної плати);
- 5) на відшкодування шкоди, заподіяної його життю, здоров'ю чи майну у зв'язку з виконанням обов'язків члена виборчої комісії, у [порядку](#) і розмірі, встановлених Кабінетом Міністрів України.

7. Член виборчої комісії зобов'язаний:

- 1) додержуватися [Конституції України](#) та законів України, зокрема з питань підготовки і проведення місцевих виборів;
- 2) брати участь у засіданнях виборчої комісії;
- 3) виконувати рішення виборчої комісії та обов'язки, покладені на нього згідно з їх розподілом у комісії;
- 4) виконувати рішення виборчої комісії вищого рівня.

8. Член виборчої комісії має інші права та обов'язки, передбачені цим та іншими законами України.

9. Робота члена територіальної, дільничної виборчої комісії, який виконує свої повноваження у виборчій комісії на платній основі відповідно до частини третьої цієї статті, оплачується в розмірі та порядку, встановлених Кабінетом Міністрів України, за рахунок коштів бюджету Автономної Республіки Крим, відповідного місцевого бюджету (далі - кошти відповідного місцевого бюджету), отриманих як цільова субвенція з Державного бюджету України (а у передбачених цим Законом випадках - за рахунок коштів відповідного місцевого бюджету).

10. Розмір оплати праці членів виборчих комісій визначається Кабінетом Міністрів України. Для членів виборчих комісій, звільнених від виконання виробничих або службових обов'язків за основним місцем роботи, розмір оплати праці не може бути нижчим від середньої заробітної плати за основним місцем роботи але не вище розміру заробітної плати відповідного сільського, селищного, міського голови або голови відповідної ради. Розмір оплати праці члена виборчої комісії, який є пенсіонером або особою, яка тимчасово не працює, не може бути нижчим від розміру мінімальної заробітної плати, встановленого на момент її нарахування.

11. Членам виборчих комісій у межах загальної економії фонду оплати праці, передбаченого кошторисом видатків відповідної виборчої комісії на підготовку та проведення місцевих виборів, може бути нарахована і виплачена одноразова грошова винагорода в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.

12. Робота членів виборчих комісій (у тому числі пенсіонерів та осіб, які тимчасово не працюють) у день виборів та у дні встановлення підсумків голосування і результатів виборів оплачується у розмірі та порядку, встановлених Кабінетом Міністрів України.

13. Робота осіб, зазначених у частині двадцять третій статті 27 цього Закону, під час підготовки та проведення місцевих виборів оплачується в межах коштів відповідно Державного бюджету України та відповідного місцевого бюджету, отриманих як цільова субвенція з Державного бюджету України (а у передбачених цим Законом випадках - за рахунок коштів відповідного місцевого бюджету) та затвердженого кошторису.

14. Виконання робіт, пов'язаних з підготовкою і проведенням місцевих виборів, особами, визнаними в установленому законом порядку безробітними, не є підставою для зняття цих осіб з обліку в державній службі зайнятості як таких, що шукають роботу, або для припинення виплати їм допомоги по безробіттю та інших видів допомоги.

15. Оплата праці членів виборчої комісії, а також осіб, які залучаються до роботи у комісії, у тому числі в день голосування, дні встановлення підсумків голосування та результатів виборів, не може бути підставою для скасування, обмеження або зменшення їм та членам їхніх сімей, які проживають разом з ними, будь-яких видів соціальних виплат, пенсій, субсидій для відшкодування витрат на оплату житлово-комунальних послуг.

16. У період поза виборчим процесом забезпечення діяльності територіальної виборчої комісії щодо виконання її повноважень здійснюється за рахунок коштів відповідного місцевого бюджету.

Стаття 29. Припинення повноважень складу виборчої комісії та члена виборчої комісії

1. Повноваження члена територіальної виборчої комісії припиняються з моменту сформування нового складу територіальної виборчої комісії у порядку, визначеному цим Законом.

2. Повноваження члена дільничної виборчої комісії припиняються одночасно з припиненням повноважень дільничної виборчої комісії.

3. Повноваження усього складу територіальної, дільничної виборчої комісії можуть бути достроково припинені в установленому законом порядку виборчою комісією, яка сформувала (утворила) відповідну територіальну, дільничну виборчу комісію, рішенням виборчої комісії вищого рівня з відповідних місцевих виборів або рішенням суду в разі одноразового грубого порушення чи систематичного порушення комісією [Конституції України](#), цього та інших законів України.

4. Повноваження члена відповідної територіальної, дільничної виборчої комісії припиняються достроково у зв'язку з:

1) особистою заявою про складення повноважень члена комісії. Така заява подається суб'єкту внесення кандидатури відповідного члена комісії для передачі відповідній виборчій комісії або для внесення подання про заміну члена виборчої комісії;

2) внесенням подання про заміну члена виборчої комісії суб'єктом, за поданням якого кандидатуру такого члена було включено до складу виборчої комісії;

3) припиненням його громадянства України;

4) вибуттям на період до дня виборів за межі відповідної адміністративно-територіальної одиниці, що унеможливує виконання обов'язків члена комісії;

5) реєстрацією його кандидатом у депутати місцевої ради, кандидатом на посаду сільського, селищного, міського голови, старости, кандидатом у депутати Верховної Ради Автономної Республіки Крим, кандидатом у народні депутати України, кандидатом на пост Президента України;

6) реєстрацією його довіреною особою кандидата в депутати або кандидата на посаду сільського, селищного, міського голови, старости, кандидата у народні депутати України, кандидата на пост Президента України, представником політичної партії в Центральній виборчій комісії, уповноваженою особою політичної партії, представником місцевої організації партії в територіальній виборчій комісії, уповноваженою особою місцевої організації партії, уповноваженою особою суб'єкта процесу всеукраїнського референдуму, представником ініціативної групи в Центральній виборчій комісії, офіційним спостерігачем, якщо виборчий процес зазначених виборів чи референдуму проводиться одночасно з виборчим процесом місцевих виборів;

7) систематичним невиконанням покладених на нього обов'язків або одноразовим грубим порушенням ним законодавства України про місцеві вибори, що встановлено рішенням суду або рішеннями виборчої комісії, яка утворила відповідну комісію (сформувала її склад);

8) набранням щодо нього законної сили обвинувальним вироком суду за вчинення тяжкого або особливо тяжкого злочину, злочину проти виборчих прав громадян чи корупційного злочину;

9) набуттям ним членства в іншій виборчій комісії будь-якого рівня, що здійснює підготовку та проведення місцевих виборів, виборів народних депутатів України, Президента України, комісії з референдуму, якщо процес відповідних виборів чи референдуму проводиться одночасно з процесом зазначених місцевих виборів;

10) визнанням його судом недієздатним;

11) його смертю.

Подання про заміну члена виборчої комісії вноситься суб'єктом, за поданням якого кандидатуру такого члена було включено до складу виборчої комісії, на паперових носіях та в електронному вигляді до відповідної виборчої комісії за формою, затвердженою Центральною виборчою комісією.

У разі надходження до виборчої комісії, яка сформувала (утворила) комісію, подання про заміну члена виборчої комісії від суб'єкта, за поданням якого кандидатуру такого члена було включено до складу виборчої комісії, та за наявності інших підстав для дострокового припинення повноважень члена комісії або підстав для його звільнення від виконання обов'язків голови, заступника голови чи секретаря виборчої комісії повноваження такого члена комісії припиняються відповідно до пункту 2 цієї частини.

5. Повноваження члена виборчої комісії припиняються з моменту прийняття рішення про припинення повноважень члена комісії виборчою комісією, яка її утворила (сформувала її склад).

6. Виборча комісія, яка достроково припинила повноваження усього складу виборчої комісії з підстав, визначених пунктами 3-11 частини четвертої цієї статті (крім територіальної виборчої комісії), окремого члена виборчої комісії, не пізніше наступного дня повідомляє про це суб'єктів, за поданням яких до складу комісії було включено осіб, повноваження яких достроково припинено. Такі суб'єкти вправі не пізніше ніж на другий день з дня отримання такого повідомлення внести подання з новими кандидатурами до складу відповідної виборчої комісії.

Якщо у строк, встановлений цією частиною, не надійшли подання щодо кандидатур до складу виборчої комісії та/або якщо кількість запропонованих до складу виборчої комісії осіб не дозволяє сформувати її склад у мінімальній кількості, встановленій [частиною першою](#) статті 22 цього Закону або [частиною третьою](#) статті 23 цього Закону, до складу комісії включаються кандидатури в порядку, передбаченому [частиною сімнадцятою](#) статті 22 або [частиною дев'ятою](#) статті 23 цього Закону, із тим, щоб кількісний склад такої виборчої комісії відповідав її мінімальній кількості.

У разі дострокового припинення повноважень члена виборчої комісії з підстав, передбачених пунктом 7 частини четвертої цієї статті, його кандидатура не може бути повторно включена до складу виборчої комісії та підлягає відхиленню.

У разі дострокового припинення повноважень усього складу територіальної виборчої комісії новий склад відповідної територіальної виборчої комісії формується у порядку, встановленому [статтею 22](#) цього Закону. Суб'єкти, визначені [частиною другою](#) статті 22 цього Закону, вправі не пізніше ніж на другий день з дня дострокового припинення повноважень усього складу територіальної виборчої комісії внести подання з новими кандидатурами до складу відповідної виборчої комісії.

У разі дострокового припинення повноважень усього складу виборчої комісії, окремого члена виборчої комісії відповідна виборча комісія не пізніше як на третій день з дня припинення повноважень комісії (її окремого члена), але не пізніше останнього дня перед днем голосування, затверджує новий склад виборчої комісії або приймає рішення про включення до складу відповідної виборчої комісії іншого члена (у разі надходження відповідного подання у порядку, встановленому цією частиною) у порядку, встановленому цим Законом.

7. Рішення про дострокове припинення повноважень члена виборчої комісії у зв'язку з внесенням подання про його заміну приймається одночасно з рішенням про включення до складу відповідної виборчої комісії іншого представника від того самого суб'єкта подання із одночасним призначенням цієї особи на відповідну посаду в комісії, яку займав член комісії, повноваження якого достроково припинені.

8. У разі систематичного невиконання головою або заступником голови чи секретарем покладених на нього обов'язків територіальна або дільнична виборча комісія може звернутися до виборчої комісії, яка її утворила, з мотивованим рішенням про його (їх) заміну, якщо за це проголосувало не менше двох третин від складу комісії. Голова, заступник голови або секретар виборчої комісії можуть особисто подати власноручно написану заяву про складення своїх повноважень до виборчої комісії, що утворила відповідну виборчу комісію. Зазначене рішення чи заява підлягають обов'язковому розгляду у порядку, передбаченому частиною дев'ятою цієї статті. Рішення про припинення повноважень голови, заступника голови або секретаря виборчої комісії не є підставою для припинення повноважень зазначених осіб як членів відповідної виборчої комісії.

9. Рішення про припинення повноважень голови, заступника голови, секретаря виборчої комісії приймається одночасно з рішенням про призначення іншого або нового члена комісії на посаду голови, заступника голови, секретаря виборчої комісії від того самого суб'єкта подання, а в разі неможливості - приймається з урахуванням досвіду роботи осіб у виборчих комісіях, комісіях референдуму.

Особа, яка подала заяву про складення повноважень, продовжує виконувати обов'язки голови, заступника голови, секретаря, члена виборчої комісії до моменту прийняття відповідного рішення комісією, яка утворила таку комісію.

Розділ V

СПИСКИ ВИБОРЦІВ

Стаття 30. Складання попередніх списків виборців

1. Органи ведення Державного реєстру виборців складають попередні списки виборців для звичайних виборчих дільниць відповідно до [Закону України "Про Державний реєстр виборців"](#), а також виготовляють іменні запрошення, передбачені [частиною другою](#) статті 31 цього Закону. Попередній список виборців для кожної звичайної виборчої дільниці виготовляється в одному примірнику.

2. Не пізніше як за 13 днів до дня голосування орган ведення Державного реєстру виборців у приміщенні, в якому він розташований, передає попередній список виборців на паперовому носії відповідній дільничній виборчій комісії та виготовлені іменні запрошення, передбачені [частиною другою](#) статті 31 цього Закону.

Від імені дільничної виборчої комісії попередній список виборців отримують не менше трьох членів цієї комісії - представників різних суб'єктів подання, уповноважених на це її рішенням, одним з яких повинен бути голова комісії, а в разі неможливості - заступник голови або секретар комісії.

Про передачу попереднього списку виборців складається акт за [формою](#), встановленою Центральною виборчою комісією, у двох примірниках. Один примірник акта зберігається в органі ведення Державного реєстру виборців, інший - у дільничній виборчій комісії.

3. Виборець, який на день виборів перебуває за межами населеного пункту, в якому він проживає, участі у місцевих виборах не бере, крім випадків, передбачених [частиною чотирнадцятою](#) статті 34 цього Закону.

Положення [частини третьої](#) статті 7 Закону України "Про Державний реєстр виборців" не застосовується на місцевих виборах.

4. У разі одночасного проведення місцевих виборів з виборами Президента України, народних депутатів України, всеукраїнським референдумом порядок складання,

уточнення, внесення змін до списків виборців встановлюється Центральною виборчою комісією.

Стаття 31. Порядок ознайомлення виборців із попереднім списком виборців на звичайній виборчій дільниці та усунення неправильностей у списку виборців

1. Дільнична виборча комісія звичайної виборчої дільниці наступного дня після дня отримання попереднього списку виборців надає його для загального ознайомлення у приміщенні дільничної виборчої комісії.

2. Дільнична виборча комісія звичайної виборчої дільниці надсилає або доставляє в інший спосіб кожному виборцю іменне запрошення, отримане від органу ведення Державного реєстру виборців, яким повідомляє про включення його до попереднього списку виборців відповідної виборчої дільниці, назви всіх місцевих виборів, у яких йому пропонується голосувати, адресу дільничної виборчої комісії, її номер телефону і розпорядок роботи, а також про час і місце голосування. Виборцям, стосовно яких у списку виборців є відмітка про постійну нездатність пересуватися самостійно, одночасно повідомляється, що їм буде надана можливість проголосувати за місцем перебування. Такі іменні запрошення надсилаються (доставляються) виборцям не пізніше як за 10 днів до дня голосування.

Форма іменного запрошення затверджується Центральною виборчою комісією.

3. Виборець має право ознайомитися з попереднім списком виборців у приміщенні дільничної виборчої комісії та перевірити правильність внесених до нього відомостей.

Кожний виборець може звернутися до дільничної виборчої комісії або безпосередньо до органу ведення Державного реєстру виборців із заявою про уточнення попереднього списку виборців, у тому числі про включення або виключення зі списку себе особисто або інших осіб, а також щодо наявності або відсутності відмітки про постійну нездатність виборця самостійно пересуватися.

4. Кожний виборець має право звернутися до суду з адміністративним позовом із цих питань у порядку, встановленому **Кодексом адміністративного судочинства України**. Виборець особисто подає заяву до дільничної виборчої комісії або безпосередньо до органу ведення Державного реєстру виборців щодо обставин, передбачених частиною третьою цієї статті. У разі якщо виборець за станом здоров'я не може особисто подати заяву, відповідна виборча комісія за зверненням такого виборця зобов'язана забезпечити прийняття заяви у такого виборця в інший спосіб. До заяви додаються документи (копії документів), які підтверджують зазначені в ній відомості.

5. Заява, зазначена у частині третій цієї статті, може бути подана не пізніше як за п'ять днів до дня голосування і розглядається виборчою комісією протягом одного дня. Заява, подана після зазначеного строку, залишається без розгляду.

6. За результатом розгляду заяви виборча комісія приймає рішення про передачу такої заяви до органу ведення Державного реєстру виборців. Рішення виборчої комісії невідкладно разом із заявою виборця та доданими до неї документами (копіями документів) направляється до відповідного органу ведення Державного реєстру виборців і не пізніше наступного дня після дня його прийняття видається особі, яка подала заяву, а також надсилається особі, якої дане рішення стосується (якщо така особа не є особою, яка подала заяву).

7. Орган ведення Державного реєстру виборців забезпечує розгляд заяв виборців у порядку, встановленому **Законом України "Про Державний реєстр виборців"**.

8. Позовна заява про уточнення попереднього списку виборців може бути подана до суду в порядку, встановленому [Кодексом адміністративного судочинства України](#). Суд при розгляді даного адміністративного позову звертається до відповідного органу ведення Державного реєстру виборців із запитом щодо уточнення відомостей про виборця. Рішення суду про внесення змін до списку виборців не пізніш як за п'ять днів до дня голосування подається виборцем до відповідного органу ведення Державного реєстру виборців або до відповідної дільничної виборчої комісії для негайного направлення до такого органу, а пізніше цього строку - до дільничної виборчої комісії.

9. Відповідний орган ведення Державного реєстру виборців вносить відповідні зміни до персональних даних у Державному реєстрі виборців у порядку, визначеному [Законом України "Про Державний реєстр виборців"](#).

Стаття 32. Порядок уточнення попереднього списку виборців на звичайній виборчій дільниці

1. Орган ведення Державного реєстру виборців з урахуванням відомостей, поданих згідно із [Законом України "Про Державний реєстр виборців"](#), рішень відповідних територіальних виборчих комісій щодо утворення дільничних виборчих комісій спеціальних виборчих дільниць (в частині включення членів дільничних виборчих комісій до списків виборців на відповідній спеціальній виборчій дільниці), за наслідками розгляду заяв виборців, повідомлень дільничних виборчих комісій спеціальних виборчих дільниць про включення виборців до списку виборців на спеціальній виборчій дільниці, а також рішень судів, отриманих не пізніш як за п'ять днів до дня голосування, виготовляє уточнений список виборців.

2. Уточнені списки виборців для кожної звичайної виборчої дільниці виготовляються в одному примірнику з дотриманням вимог [Закону України "Про Державний реєстр виборців"](#) та містять графу для підписів виборців про отримання виборчих бюлетенів з усіх відповідних місцевих виборів, що проводяться, передаються відповідним дільничним виборчим комісіям у порядку, передбаченому [частиною другою](#) статті 30 цього Закону, не пізніш як за два дні до дня голосування.

Стаття 33. Внесення змін та уточнень до уточненого списку виборців дільничною виборчою комісією

1. Зміни та уточнення до уточненого списку виборців вносить голова або заступник голови та секретар дільничної виборчої комісії на підставі рішення суду, повідомлень органу ведення Державного реєстру виборців щодо усунення кратного включення виборця у список виборців на цій виборчій дільниці. Такі зміни можуть бути внесені до 18 години останньої суботи перед днем голосування.

Дільнична виборча комісія при внесенні змін та уточнень до уточненого списку виборців невідкладно повідомляє відповідний орган ведення Державного реєстру виборців про включення виборця до списку виборців або виключення зі списку виборців.

2. У день голосування зміни до уточненого списку виборців не вносяться.

У день, що передує дню голосування, після внесення змін та уточнень до уточненого списку виборців на підставі рішень судів, повідомлень органу ведення Державного реєстру виборців список виборців закривається шляхом закреслення незаповнених граф списку виборців для внесення прізвищ виборців таким чином, щоб унеможливити внесення до списку додаткових виборців, підписується головою (головуючим на засіданні) і секретарем (секретарем засідання) дільничної виборчої комісії та скріплюється печаткою дільничної виборчої комісії.

3. При включенні виборця до списку виборців на виборчій дільниці у порядку внесення змін до уточненого списку виборців відомості про нього, передбачені формою списку виборців, вносяться у кінці списку виборців. При цьому у графі "Примітки" зазначаються дата і номер рішення суду.

4. Виключення зі списку виборців осіб, які неправомірно включені до нього, здійснюється шляхом викреслення, що засвідчується записом "Виключено" та підписами голови і секретаря дільничної виборчої комісії у графі "Примітки". При цьому в зазначеній графі поруч із прізвищем виборця зазначаються дата і номер рішення суду або повідомлення органу ведення Державного реєстру виборців.

5. У разі виявлення кратного включення виборця до уточнених списків виборців у зв'язку з надходженням повідомлення дільничної виборчої комісії про включення виборця до списку виборців на іншій виборчій дільниці орган ведення Державного реєстру виборців, який отримав таке повідомлення, невідкладно повідомляє про це відповідну дільничну виборчу комісію, яка зобов'язана виключити такого виборця зі списку виборців на цій дільниці.

6. Голова, заступник голови та секретар дільничної виборчої комісії в день голосування виправляють неточності та технічні описки в уточненому списку виборців - неправильне написання прізвища, власного імені (усіх власних імен), по батькові (за наявності), дати народження, номера будинку, квартири місця проживання - у разі якщо, незважаючи на такі технічні описки, є зрозумілим, що до списку виборців включено саме того виборця, який прибув на виборчу дільницю для голосування. Таке виправлення засвідчується підписом голови або заступника голови чи секретаря дільничної виборчої комісії у графі "Примітки".

Стаття 34. Порядок складання та уточнення списків виборців на спеціальних виборчих дільницях

1. Громадяни України, які знаходяться у стаціонарних закладах охорони здоров'я, включаються до списків виборців на відповідній спеціальній виборчій дільниці та голосують на місцевих виборах за умови, якщо вони мають право голосу на відповідних місцевих виборах згідно із [статтею 3](#) цього Закону.

Списки виборців на спеціальних виборчих дільницях складаються не пізніше як за десять днів до дня голосування відповідними дільничними виборчими комісіями за [формою](#), встановленою Центральною виборчою комісією, на підставі відомостей, поданих не пізніше як за дванадцять днів до дня голосування керівниками стаціонарних закладів охорони здоров'я.

У зазначеному поданні вказуються відомості щодо громадян України, які згідно із [статтею 3](#) цього Закону мають право голосу на відповідних місцевих виборах та на день проведення цих виборів перебуватимуть у відповідному закладі. Подання вноситься за [формою](#), встановленою Центральною виборчою комісією, у вигляді загального списку виборців на паперовому носії та в електронному вигляді і повинно містити щодо кожного виборця відомості про:

- 1) прізвище, власне ім'я (усі власні імена), по батькові (за наявності);
- 2) дату народження (число, місяць, рік);
- 3) адресу місця проживання;

4) за наявності підстав - відмітку у графі "Примітки" про постійну нездатність виборця самостійно пересуватися.

2. Відомості, зазначені у частині першій цієї статті, подаються в одному примірнику за підписом керівника відповідного закладу і засвідчуються відповідною печаткою. Керівник відповідного закладу забезпечує подання та достовірність зазначених відомостей до дільничної виборчої комісії у строки, визначені частиною першою цієї статті.

3. Дільнична виборча комісія спеціальної виборчої дільниці вносить виборця до списку виборців із зазначенням у графі "Примітки" його права на отримання виборчого бюлетеня на кожних відповідних місцевих виборах згідно з частиною чотирнадцятою цієї статті.

Особа, включена до списку виборців на спеціальній виборчій дільниці, утвореній у стаціонарному закладі охорони здоров'я, невідкладно повідомляється про це дільничною виборчою комісією у письмовій формі.

4. Голова, заступник голови та секретар дільничної виборчої комісії у день голосування виправляють неточності та технічні описки в уточненому списку виборців - неправильне написання прізвища, власного імені (усіх власних імен), по батькові (за наявності), дати народження, номера будинку, квартири місця проживання, - в разі якщо, незважаючи на такі технічні описки, є зрозумілим, що до списку виборців на спеціальній виборчій дільниці включено саме того виборця, який прибув для голосування. Таке виправлення засвідчується підписом голови або заступника голови чи секретаря дільничної виборчої комісії у графі "Примітки".

5. Дільнична виборча комісія спеціальної виборчої дільниці наступного дня після складення списку виборців надає один його примірник для загального ознайомлення у приміщенні дільничної виборчої комісії.

6. Виборець має право звернутися до дільничної виборчої комісії спеціальної виборчої дільниці або безпосередньо до суду за місцезнаходженням виборчої дільниці із заявою щодо обставин, передбачених [частиною третьою](#) статті 31 цього Закону. Виборець подає заяву до дільничної виборчої комісії спеціальної виборчої дільниці, яка розглядається на найближчому засіданні комісії.

7. Заява, зазначена у частині шостій цієї статті, може бути подана до відповідної дільничної виборчої комісії спеціальної виборчої дільниці не пізніше як за два дні до дня голосування. Така заява розглядається виборчою комісією не пізніше дня, наступного за днем надходження заяви. За результатами розгляду заяви дільнична виборча комісія зобов'язана прийняти рішення про внесення зміни до списку виборців або мотивоване рішення про відмову в задоволенні заяви. Заява, подана до виборчої комісії після зазначеного строку, залишається без розгляду.

8. Позовна заява про уточнення списку виборців може бути подана до суду в порядку, передбаченому [Кодексом адміністративного судочинства України](#).

9. Після складення списку виборців на спеціальній виборчій дільниці дільнична виборча комісія невідкладно передає відомості про включених до списку виборців відповідному органу ведення Державного реєстру виборців.

10. У разі якщо виборець прибув до стаціонарного закладу охорони здоров'я пізніше як за десять днів до дня голосування, але раніше ніж за два дні до дня голосування, відповідна дільнична виборча комісія спеціальної виборчої дільниці уточнює список виборців, включаючи до нього виборця на підставі відомостей, поданих невідкладно керівником відповідного закладу, підпис якого засвідчується печаткою цього закладу.

11. Виборець, який прибув до стаціонарного закладу охорони здоров'я в тому ж населеному пункті, де він проживає, може звернутися до виборчої комісії звичайної виборчої дільниці, де він включений до списку виборців, щодо можливості проголосувати

за місцем свого проживання у порядку та строки, передбачені цим Законом. У такому разі до списку виборців на спеціальній виборчій дільниці він не включається.

12. Дільнична виборча комісія спеціальної виборчої дільниці в разі внесення змін до списку виборців невідкладно повідомляє відповідний орган ведення Державного реєстру виборців про включення виборця до списку виборців або виключення зі списку виборців.

13. Члени дільничної виборчої комісії спеціальної виборчої дільниці включаються до списку виборців на цій виборчій дільниці на підставі рішення відповідної територіальної виборчої комісії щодо утворення дільничної виборчої комісії цієї спеціальної виборчої дільниці.

14. Виборець, включений до списку виборців на спеціальній виборчій дільниці, отримує виборчі бюлетені для голосування по виборах, на яких він має право голосу.

Виборець, включений до списку виборців на спеціальній виборчій дільниці, отримує виборчі бюлетені для голосування по виборах:

1) депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, якщо він проживає на території Автономної Республіки Крим та заклад, де він перебуває, розташований на території відповідного територіального виборчого округу з виборів депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, до якого він віднесений за своїм зареєстрованим місцем проживання; або депутатів обласної ради, якщо він проживає на території цієї області та заклад, де він перебуває, розташований на території відповідного територіального виборчого округу з виборів депутатів обласної ради, до якого він віднесений за своїм зареєстрованим місцем проживання;

2) депутатів районної ради, якщо він проживає на території цього району та заклад, де він перебуває, розташований на території відповідного територіального виборчого округу з виборів депутатів районної ради, до якого він віднесений за своїм зареєстрованим місцем проживання;

3) сільського, селищного, міського голови, старости, якщо він проживає на території відповідного села, селища, міста та заклад, де він перебуває, розташований на території цього села, селища, міста;

4) депутатів районної у містах із районним поділом ради, якщо він проживає на території цього району у місті та заклад, де він перебуває, розташований на території відповідного територіального виборчого округу з виборів депутатів районної у місті ради, до якого він віднесений за своїм зареєстрованим місцем проживання;

5) депутатів сільської, селищної, міської ради, якщо він проживає на території відповідного села, селища, міста та заклад, де він перебуває, розташований на території відповідного виборчого округу з виборів депутатів сільської, селищної, міської ради, до якого він віднесений за своїм зареєстрованим місцем проживання.

15. У разі якщо місцеві вибори проводяться одночасно з виборами Президента України, народних депутатів України, всеукраїнським референдумом, списки виборців для проведення місцевих виборів на спеціальних виборчих дільницях складаються лише у стаціонарних закладах охорони здоров'я.

Розділ VI

ВИСУВАННЯ КАНДИДАТІВ У ДЕПУТАТИ, КАНДИДАТІВ НА ПОСАДУ СІЛЬСЬКОГО, СЕЛИЩНОГО, МІСЬКОГО ГОЛОВИ, СТАРОСТИ

Стаття 35. Загальний порядок висування кандидатів у депутати, кандидатів на посаду сільського, селищного, міського голови, старости

1. Висування кандидатів у депутати, кандидатів на посаду сільського, селищного, міського голови, старости розпочинається за 34 дні до дня голосування.

2. Право висування кандидатів у депутати Верховної Ради Автономної Республіки Крим, обласної, районної, міської, в тому числі міст Києва та Севастополя, районної у місті ради реалізується виборцями у відповідних багатомандатних виборчих округах через місцеві організації партій у порядку, передбаченому цим Законом.

Право висування кандидатів у депутати сільських, селищних рад реалізується виборцями в одномандатних виборчих округах через місцеві організації партій або шляхом самовисування у порядку, передбаченому цим Законом.

Право висування кандидатів на посаду сільського, селищного, міського голови, старости реалізується виборцями у відповідних єдиних одномандатних виборчих округах через місцеві організації партій або шляхом самовисування у порядку, передбаченому цим Законом.

3. Місцева організація партії може висувати кандидатів на місцевих виборах за умови, що відповідна місцева (республіканська в Автономній Республіці Крим, обласна, районна, міська, районна у місті) організація партії зареєстрована в установленому законом порядку, з урахуванням обмежень [частини другої](#) статті 12 цього Закону.

4. Особа не може бути висунута кандидатом у депутати у багатомандатному виборчому окрузі більше ніж до однієї місцевої ради відповідного рівня (більше ніж до однієї обласної, однієї районної, однієї міської, однієї районної в місті ради).

Особа, яка висунута кандидатом у депутати в одномандатному виборчому окрузі, кандидатом на посаду сільського, селищного, міського голови або старости, не може одночасно бути висунута у будь-яких інших одномандатних, єдиних одномандатних виборчих округах з будь-яких місцевих виборів.

5. Особа, з урахуванням вимог частини четвертої цієї статті, може одночасно бути висунута кандидатом у депутати місцевих рад, кандидатом на посаду сільського, селищного, міського голови або старости шляхом висування місцевою організацією лише однієї політичної партії або лише шляхом самовисування.

Стаття 36. Висування кандидатів місцевою організацією партії

1. Висування кандидатів у депутати та на посаду сільського, селищного, міського голови, старости місцевою організацією партії відбувається на підставі цього Закону, статуту політичної партії за рішенням вищого керівного органу партії про участь її місцевих організацій у відповідних чергових та/або позачергових, перших, додаткових виборах, прийнятого після початку виборчого процесу відповідних чергових та/або позачергових, перших, додаткових виборів. У разі прийняття політичною партією рішення про участь її місцевих організацій у виборах депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, обласних, районних, міських, районних у містах рад, виборах міських голів у такому рішенні також зазначаються найменування центрального керівного органу партії, який погоджуватиме рішення зборів (конференції) місцевої організації партії про висування кандидатів у депутати, кандидата на посаду міського голови від місцевої організації партії відповідно до [пункту 4 частини першої статті 38](#) та [пункту 4 частини першої статті 40](#) цього Закону, а також прізвище, власне ім'я (усі власні імена) та по батькові (за наявності) керівників партії, уповноважених посвідчувати своїм підписом копії рішень зборів (конференції) місцевої організації партії про висування кандидатів у

депутати, кандидата на посаду міського голови від місцевої організації партії відповідно до пункту 4 частини першої статті 38 та пункту 4 частини першої статті 40 цього Закону.

{Абзац перший частини першої статті 36 із змінами, внесеними згідно із Законом № 1851-VIII від 09.02.2017}

Копія рішення вищого керівного органу партії про участь її місцевих організацій у відповідних виборах, засвідчена підписом керівника та печаткою партії разом з копією статуту партії, засвідченою безоплатно центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері реєстрації (легалізації) об'єднань громадян, після оголошення про початок виборчого процесу, не пізніше як за 35 днів до дня голосування подається до Центральної виборчої комісії.

{Абзац другий частини першої статті 36 із змінами, внесеними згідно із Законом № 835-VIII від 26.11.2015}

Центральна виборча комісія не пізніше як за 34 дні до дня голосування оприлюднює перелік політичних партій, якими прийнято рішення про участь їх місцевих організацій у відповідних місцевих виборах, на своєму офіційному веб-сайті.

2. Місцева організація партії може висунути особу, яка є членом цієї політичної партії, або безпартійного громадянина.

3. Районна організація партії може висунути:

1) виборчий список кандидатів у депутати відповідної районної ради, міської ради міста районного значення, що входить до складу цього району згідно з існуючим адміністративно-територіальним устроєм (із закріпленням не більше ніж по одному кандидату в депутати у територіальному виборчому окрузі по виборах депутатів відповідної районної ради, міської ради міста районного значення, що входить до складу цього району згідно з існуючим адміністративно-територіальним устроєм);

2) по одному кандидату в депутати у кожному одномандатному виборчому окрузі по виборах депутатів відповідних сільських, селищних рад та по одному кандидату на посаду відповідних сільських, селищних, міських голів міст районного значення, що входять до складу цього району згідно з існуючим адміністративно-територіальним устроєм (крім сіл, селищ, що входять до складу міста згідно з існуючим адміністративно-територіальним устроєм), старост (сіл, селищ на території об'єднаної територіальної громади в межах цього району).

Міська організація партії міста районного значення, що входить до складу району згідно з існуючим адміністративно-територіальним устроєм, не може висувати виборчий список кандидатів у депутати відповідної міської ради міста районного значення, кандидата на посаду міського голови міста районного значення, якщо відповідна районна організація цієї політичної партії ухвалила рішення про висунення виборчого списку кандидатів у депутати відповідної міської ради міста районного значення, кандидата на посаду міського голови міста районного значення.

4. Міська організація партії, з урахуванням вимог, передбачених абзацом четвертим частини третьої цієї статті, може висунути:

1) одного кандидата на посаду міського голови;

2) виборчий список кандидатів у депутати відповідної міської ради (із закріпленням не більше ніж по одному кандидату в депутати у територіальному виборчому окрузі по виборах депутатів відповідної міської ради);

3) по одному кандидату на посади сільського, селищного, міського голови (сіл, селищ, міст, що входять до складу цього міста, згідно з існуючим адміністративно-територіальним устроєм);

4) по одному кандидату на посади старост (сіл, селищ на території відповідної об'єднаної міської територіальної громади);

5) виборчий список кандидатів у депутати міської ради міста, що входить до складу цього міста, згідно з існуючим адміністративно-територіальним устроєм (із закріпленням не більше ніж по одному кандидату в депутати у територіальному виборчому окрузі по виборах депутатів до міської ради (міста, що входить до складу цього міста, згідно з існуючим адміністративно-територіальним устроєм);

6) по одному кандидату в депутати у кожному одномандатному виборчому окрузі по виборах депутатів відповідних сільських, селищних рад (сіл, селищ, що входять до складу цього міста, згідно з існуючим адміністративно-територіальним устроєм).

Міська організація партії у містах з районним поділом, де утворені районні у місті ради, може також висунути виборчий список кандидатів у депутати по кожному багатомандатному виборчому округу по виборах депутатів відповідних районних у місті рад (із закріпленням не більше ніж по одному кандидату в депутати у територіальному виборчому окрузі по виборах депутатів таких районних у місті рад).

5. Районна у місті організація партії може висунути виборчий список кандидатів у депутати відповідної районної в місті ради (із закріпленням не більше ніж по одному кандидату в депутати у територіальному виборчому окрузі по виборах депутатів відповідної районної в місті ради).

Районна у місті організація партії не може висувати кандидатів у депутати районної в місті ради, якщо міська організація цієї політичної партії ухвалила рішення про висунення кандидатів до цієї районної в місті ради у передбачений цим Законом спосіб.

6. Обласна організація партії може висунути виборчий список кандидатів у депутати відповідної обласної ради (із закріпленням не більше ніж по одному кандидату в депутати у територіальному виборчому окрузі по виборах депутатів обласної ради).

7. Республіканська в Автономній Республіці Крим організація партії може висунути виборчий список кандидатів у депутати Верховної Ради Автономної Республіки Крим (із закріпленням не більше ніж по одному кандидату в депутати у територіальному виборчому окрузі по виборах депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим).

Стаття 37. Загальний порядок висунання кандидатів місцевою організацією партії

1. Висунання кандидатів місцевою організацією партії проводиться на зборах (конференціях) цієї організації, які проводяться у порядку, передбаченому статутом партії.

2. Виборчий список кандидатів у депутати, а також рішення про висунання кандидатів повинні містити прізвище, власне ім'я (усі власні імена), по батькові (за наявності), число, місяць, рік народження, відомості про громадянство, освіту, партійність, посаду, місце роботи (заняття), місце проживання усіх кандидатів.

3. Кількість кандидатів у депутати, включених до виборчого списку місцевої організації партії, не може перевищувати кількості депутатів відповідної ради плюс один.

При цьому у виборчому списку місцевої організації партії визначається перший кандидат, інші кандидати розташовуються у виборчому списку в алфавітному порядку (за прізвищем) із зазначенням територіального виборчого округу, за яким закріплюється кандидат.

4. Рішення зборів (конференції) про висування кандидатів у депутати від місцевої організації партії підписується керівником місцевої організації партії та скріплюється печаткою цієї місцевої організації партії або печаткою організації партії вищого рівня.

5. Про дату, час і місце проведення зборів (конференції) з метою висування кандидатів місцева організація партії повідомляє у письмовій формі відповідну територіальну виборчу комісію не пізніше як за день до дня проведення зборів (конференції). На таких зборах (конференції) мають право бути присутніми члени відповідної територіальної виборчої комісії.

Про дату, час і місце проведення зборів (конференції) з метою висування кандидатів місцева організація партії повідомляє також засоби масової інформації. Порядок акредитації представників засобів масової інформації на таких зборах (конференції) визначає організатор заходу.

6. Центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері реєстрації (легалізації) об'єднань громадян не пізніше як за 60 днів до дня голосування передає на паперових носіях та в електронному вигляді до Центральної виборчої комісії та не пізніше як за 35 днів до дня голосування до відповідних територіальних виборчих комісій відомості щодо зареєстрованих партій та їх місцевих організацій із зазначенням керівників таких партій та їх місцевих організацій, а у разі змін керівників таких партій та їх місцевих організацій - невідкладно інформує Центральну виборчу комісію та відповідні територіальні виборчі комісії.

Стаття 38. Умови реєстрації кандидатів у депутати у багатомандатному виборчому окрузі

1. Відповідна територіальна виборча комісія реєструє кандидатів у депутати в багатомандатному виборчому окрузі по виборах депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, обласної, районної, міської, у тому числі міст Києва та Севастополя, районної у місті ради, включених до виборчого списку кандидатів у депутати місцевої організації партії, за умови отримання таких документів:

1) заяви про реєстрацію кандидатів у депутати, підписаної керівником місцевої організації партії та засвідченої печаткою місцевої організації партії або організації відповідної політичної партії вищого рівня;

{Пункт 2 частини першої статті 38 виключено на підставі Закону № 835-VIII від 26.11.2015}

3) копії рішення вищого керівного органу партії про участь її місцевих організацій у відповідних місцевих виборах, засвідченої підписом керівника та печаткою партії;

4) рішення зборів (конференції) місцевої організації партії про висування кандидатів у депутати від цієї місцевої організації партії, яке повинне бути підписане керівником місцевої організації партії та засвідчене печаткою місцевої організації партії або відповідної організації партії вищого рівня, а також погоджене центральним керівним органом партії, що засвідчується підписом керівника та печаткою цієї партії (із зазначенням найменування центрального керівного органу партії, номера та дати прийняття відповідного рішення, яке не додається);

5) виборчого списку кандидатів у депутати від місцевої організації партії за **формою**, затвердженою Центральною виборчою комісією, на паперових носіях, підписаного керівником місцевої організації партії, засвідченого печаткою місцевої організації партії або відповідної організації партії вищого рівня, та в електронному вигляді;

6) заяв осіб, включених до виборчого списку кандидатів у депутати від цієї місцевої організації партії, про згоду балотуватися кандидатом у депутати від цієї місцевої організації партії і бути кандидатом у депутати по відповідному територіальному виборчому округу (крім першого кандидата у такому списку, який згоди бути кандидатом у депутати по територіальному виборчому округу не надає) та згоду на оприлюднення біографічних відомостей у зв'язку з участю у місцевих виборах;

7) автобіографій осіб, включених до виборчого списку кандидатів у депутати від місцевої організації партії, що обов'язково повинні містити: прізвище, власне ім'я (усі власні імена) та по батькові (за наявності), число, місяць, рік і місце народження, відомості про громадянство, освіту, трудову діяльність, посаду, місце роботи (заняття), громадську роботу (в тому числі на виборних посадах), партійність, склад сім'ї, місце проживання, контактний телефон, наявність чи відсутність представницького мандата та судимості за вчинення тяжкого або особливо тяжкого злочину, злочину проти виборчих прав громадян чи корупційного злочину;

8) декларації про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру кожної особи, включеної до виборчого списку кандидатів у депутати від відповідної місцевої організації партії, відповідно до [статті 45](#) цього Закону;

9) по чотири фотографії осіб, включених до виборчого списку кандидатів у депутати місцевої організації партії, розміром 4 x 6 сантиметрів;

10) документа про внесення грошової застави відповідно до [статті 44](#) цього Закону.

До зазначених у цій частині документів додаються ксерокопії першої та другої сторінок паспорта громадянина України та сторінок, де зазначаються відомості про місце проживання відповідно до [Закону України "Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні"](#) (ксерокопії тимчасового посвідчення громадянина України для осіб, недавно прийнятих до громадянства України) кожної особи, включеної до виборчого списку кандидатів у депутати відповідної місцевої організації партії.

2. У рішенні зборів (конференції) місцевої організації партії, передбаченому пунктом 4 частини першої цієї статті, зазначаються: відомості про осіб, висунутих кандидатами у депутати (прізвище, власне ім'я (усі власні імена) та по батькові (за наявності), число, місяць і рік народження, громадянство, освіта, партійність, посада, місце роботи (заняття), місце проживання), номер територіального виборчого округу, за яким закріплюється кандидат (у разі такого закріплення), дата його прийняття.

3. Документи, передбачені частиною першою цієї статті, подані до відповідної виборчої комісії, повторно не подаються, крім випадків, передбачених цим Законом.

Документи, передбачені частиною першою цієї статті, подані до відповідної виборчої комісії з порушенням строку, встановленого [частиною другою](#) статті 41 цього Закону, не розглядаються, рішення виборчої комісії у такому випадку не приймається.

Стаття 39. Умови реєстрації кандидатів у депутати в одномандатному виборчому окрузі

1. Відповідна територіальна виборча комісія реєструє кандидата в депутати, висунутого місцевою організацією партії в одномандатному виборчому окрузі, за умови подання до комісії таких документів:

1) заяви про реєстрацію кандидата в депутати, підписаної керівником місцевої організації партії та засвідченої печаткою місцевої організації партії або організації відповідної політичної партії вищого рівня;

{Пункт 2 частини першої статті 39 виключено на підставі Закону № 835-VIII від 26.11.2015}

3) копії рішення вищого керівного органу партії про участь її місцевих організацій у відповідних місцевих виборах, засвідченої підписом керівника та печаткою партії;

4) рішення зборів (конференції) місцевої організації партії про висування кандидата у депутати від цієї місцевої організації партії, яке повинне бути підписане керівником місцевої організації партії та засвідчене печаткою місцевої організації партії або відповідної організації партії вищого рівня;

5) заяви особи про згоду балотуватися кандидатом у депутати від цієї місцевої організації партії у відповідному одномандатному виборчому окрузі та про згоду на оприлюднення біографічних відомостей у зв'язку з участю у місцевих виборах;

6) автобіографії кандидата в депутати, що обов'язково повинна містити: прізвище, власне ім'я (усі власні імена) та по батькові (за наявності), число, місяць, рік і місце народження, відомості про громадянство, освіту, трудову діяльність, посаду, місце роботи (заняття), громадську роботу (в тому числі на виборних посадах), партійність, склад сім'ї, місце проживання, контактний телефон, наявність чи відсутність представницького мандата та судимості за вчинення тяжкого або особливо тяжкого злочину, злочину проти виборчих прав громадян чи корупційного злочину;

7) декларації про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру кожного кандидата в депутати відповідно до [статті 45](#) цього Закону;

8) чотирьох фотографій кандидата у депутати розміром 4 x 6 сантиметрів.

До зазначених у цій частині документів додається ксерокопія першої та другої сторінок паспорта громадянина України та сторінок, де зазначаються відомості про місце проживання відповідно до [Закону України "Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні"](#) (ксерокопія тимчасового посвідчення громадянина України для осіб, недавно прийнятих до громадянства України) кандидата у депутати, висунутого відповідною місцевою організацією партії.

2. У рішенні зборів (конференції) місцевої організації партії, передбаченому пунктом 4 частини першої цієї статті, зазначаються: відомості про особу, висунуту кандидатом у депутати (прізвище, власне ім'я (усі власні імена) та по батькові (за наявності), число, місяць і рік народження, відомості про громадянство, освіту, партійність, посаду, місце роботи (заняття) і місце проживання), номер одномандатного виборчого округу, по якому така особа висувається кандидатом, дата його прийняття.

3. Відповідна територіальна виборча комісія реєструє кандидата в депутати в одномандатному виборчому окрузі, висунутого шляхом самовисування, за умови особистого пред'явлення ним документа, передбаченого [частиною другою](#) статті 3 цього Закону, та подання ним документів, передбачених пунктами 6-8 частини першої цієї статті, а також особисто підписаних ним заяви про самовисування кандидатом у депутати та заяви про згоду на оприлюднення біографічних відомостей у зв'язку з участю у місцевих виборах.

4. Документи, передбачені частинами першою, третьою цієї статті, подані до відповідної територіальної виборчої комісії, повторно не подаються, крім випадків, передбачених цим Законом.

Документи, передбачені частинами першою та третьою цієї статті, подані до відповідної виборчої комісії з порушенням строку, встановленого [частиною другою](#) статті

42 цього Закону, не розглядаються, рішення виборчої комісії у такому випадку не приймається.

Стаття 40. Умови реєстрації кандидатів на посаду сільського, селищного, міського голови, старости

1. Відповідна територіальна виборча комісія реєструє кандидата на посаду сільського, селищного, міського голови, старости, висунутого місцевою організацією партії, за умови подання до комісії таких документів:

1) заяви про реєстрацію кандидата на посаду сільського, селищного, міського голови, старости, підписаної керівником місцевої організації партії та засвідченої печаткою місцевої організації партії або організації відповідної партії вищого рівня;

{Пункт 2 частини першої статті 40 виключено на підставі Закону № 835-VIII від 26.11.2015}

3) копії рішення вищого керівного органу партії про участь її місцевих організацій у відповідних місцевих виборах, засвідченої підписом керівника та печаткою партії;

4) рішення зборів (конференції) місцевої організації партії про висунування кандидата на посаду сільського, селищного, міського голови, старости від цієї місцевої організації партії, яке повинне бути підписане керівником місцевої організації партії та засвідчене печаткою місцевої організації партії або відповідної організації партії вищого рівня, а у разі висунування місцевою організацією партії кандидата на посаду міського голови - також погоджене центральним керівним органом партії, що засвідчується підписом керівника та печаткою цієї партії (із зазначенням найменування центрального керівного органу партії, номера та дати прийняття відповідного рішення, яке не додається);

5) заяви особи про згоду балотуватися кандидатом на посаду сільського, селищного, міського голови, старости від цієї місцевої організації партії та про згоду на оприлюднення біографічних відомостей у зв'язку з участю у місцевих виборах;

6) автобіографії кандидата на посаду сільського, селищного, міського голови, старости, що обов'язково повинна містити: прізвище, власне ім'я (усі власні імена) та по батькові (за наявності), число, місяць, рік і місце народження, відомості про громадянство, освіту, трудову діяльність, посаду, місце роботи (заняття), громадську роботу (в тому числі на виборних посадах), партійність, склад сім'ї, місце проживання, контактний телефон, наявність чи відсутність представницького мандата та судимості за вчинення тяжкого або особливо тяжкого злочину, злочину проти виборчих прав громадян чи корупційного злочину;

7) декларації про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру кандидата на посаду сільського, селищного, міського голови, старости відповідно до [статті 45](#) цього Закону;

8) чотирьох фотографій кандидата розміром 4 x 6 сантиметрів;

9) документа про внесення грошової застави (у випадках, передбачених [статтею 44](#) цього Закону).

До зазначених у цій частині документів додається ксерокопія першої та другої сторінок паспорта громадянина України та сторінок, де зазначаються відомості про місце проживання відповідно до [Закону України](#) "Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні" (ксерокопія тимчасового посвідчення громадянина України для осіб, недавно прийнятих до громадянства України), кандидата на посаду сільського, селищного, міського голови, старости, висунутого відповідною місцевою організацією партії.

2. У рішенні зборів (конференції) місцевої організації партії, передбаченому пунктом 4 частини першої цієї статті, зазначаються: відомості про особу, висунуту кандидатом на посаду сільського, селищного, міського голови, старости (прізвище, власне ім'я (усі власні імена) та по батькові (за наявності), число, місяць і рік народження, відомості про громадянство, освіту, партійність, посаду, місце роботи (заняття) і місце проживання), дата його прийняття.

3. Відповідна територіальна виборча комісія реєструє кандидата на посаду сільського, селищного, міського голови, старости, висунутого шляхом самовисування, за умови особистого пред'явлення ним документа, передбаченого [частиною другою](#) статті 3 цього Закону, та подання ним документів, передбачених пунктами 6-9 частини першої цієї статті, а також особисто підписаних ним заяви про самовисування кандидатом на посаду відповідно сільського, селищного, міського голови, старости та про згоду на оприлюднення біографічних відомостей у зв'язку з участю у місцевих виборах.

4. Документи, передбачені частинами першою та другою цієї статті, подані до відповідної територіальної виборчої комісії, повторно не подаються, крім випадків, передбачених цим Законом.

Документи, передбачені частинами першою та другою цієї статті, подані до відповідної виборчої комісії, з порушенням строку, встановленого [частиною другою](#) статті 43 цього Закону, не розглядаються, рішення виборчої комісії у такому випадку не приймається.

Стаття 41. Порядок реєстрації кандидатів у депутати в багатомандатному виборчому окрузі

1. Кандидати у депутати в багатомандатному виборчому окрузі, включені до виборчого списку кандидатів у депутати від місцевої організації партії, реєструються відповідною територіальною виборчою комісією в разі дотримання умов, передбачених [статтею 38](#) цього Закону.

2. Подання документів до територіальної виборчої комісії для реєстрації кандидатів у депутати в багатомандатному виборчому окрузі закінчується за 24 дні до дня голосування.

3. Прийом документів здійснюється головою, заступником голови, секретарем або іншим визначеним комісією членом виборчої комісії.

4. Представник місцевої організації партії, уповноважений на підставі довіреності від місцевої організації партії, подає для реєстрації кандидатів у депутати в багатомандатному виборчому окрузі документи, передбачені [частиною першою](#) статті 38 цього Закону.

5. Представнику місцевої організації партії, уповноваженому на підставі довіреності від місцевої організації партії, який подав передбачені [частиною першою](#) статті 38 цього Закону документи, територіальна виборча комісія видає довідку із зазначенням дати і часу прийняття документів, переліку прийнятих документів.

6. Особа, включена місцевою організацією партії до виборчого списку кандидатів у депутати, яка на день подання заяви місцевою організацією партії про реєстрацію кандидатів у депутати до територіальної виборчої комісії не дала згоди балотуватися кандидатом у депутати від цієї місцевої організації партії відповідно до [пункту 6](#) частини першої статті 38 цього Закону, вважається виключеною з цього виборчого списку з дня подання зазначеної заяви місцевою організацією партії до територіальної виборчої комісії. Заява такої особи про згоду балотуватися, подана після подання заяви відповідною місцевою організацією партії про реєстрацію кандидатів у депутати, не приймається.

7. Особа, включена місцевою організацією партії до виборчого списку кандидатів у депутати, має право до дня реєстрації відкликати свою заяву про згоду балотуватися кандидатом у депутати. З моменту отримання територіальною виборчою комісією заяви особи про відкликання нею заяви про згоду балотуватися кандидатом у депутати така особа вважається виключеною з виборчого списку кандидатів у депутати від місцевої організації партії. Про отримання такої заяви територіальна виборча комісія письмово повідомляє представника місцевої організації партії не пізніше як у триденний строк з дня отримання заяви. Повторна заява особи про її згоду балотуватися від місцевої організації партії не приймається.

8. У разі якщо особа, включена за її письмовою заявою про згоду балотуватися за виборчим списком кандидатів у депутати від місцевої організації політичної партії, включена за її письмовою заявою про згоду балотуватися за виборчим списком кандидатів у депутати від місцевої організації іншої політичної партії та (або) висунута за її письмовою заявою про згоду балотуватися кандидатом у депутати, кандидатом на посаду сільського, селищного, міського голови, старости від місцевої організації іншої політичної партії або шляхом самовисування, відповідні територіальні виборчі комісії виключають таку особу з усіх виборчих списків, до яких вона була включена, скасовують її реєстрацію як кандидата в депутати в одномандатному виборчому окрузі, кандидата на посаду сільського, селищного, міського голови, старости, про що повідомляють відповідні місцеві організації партій та цю особу.

У разі якщо особа, включена за її письмовою заявою про згоду балотуватися за виборчим списком кандидатів у депутати обласної, районної, міської або районної в місті ради, включена за її письмовою заявою про згоду балотуватися за виборчим списком кандидатів у депутати іншої відповідно обласної, районної, міської або районної в місті ради, відповідні територіальні виборчі комісії виключають таку особу з виборчих списків кандидатів у депутати усіх обласних, районних, міських або районних у місті рад.

9. Територіальна виборча комісія не пізніше як на третій день з дня прийняття документів, зазначених у частині першій статті 38 цього Закону, але не пізніше як за 23 дні до дня голосування приймає рішення про реєстрацію кандидатів у депутати або про відмову в реєстрації кандидата (кандидатів), включених до виборчого списку кандидатів у депутати.

Копія цього рішення не пізніше наступного дня після його прийняття надсилається (видається) представнику місцевої організації партії, від якої висунуті кандидати в депутати.

10. Номер територіального виборчого округу, за яким закріплюється кандидат у депутати, визначений місцевою організацією партії, після подання документів до територіальної виборчої комісії не може бути змінений.

11. У разі реєстрації кандидатів у депутати у багатомандатному виборчому окрузі відповідна територіальна виборча комісія у триденний строк з дня прийняття рішення про реєстрацію видає представнику місцевої організації партії, від якої висунуто кандидатів, посвідчення кандидатів у депутати за формою, встановленою Центральною виборчою комісією.

12. Помилки і неточності, виявлені в поданих на реєстрацію кандидатів документах, підлягають виправленню і не є підставою для відмови в реєстрації кандидата в депутати.

13. Територіальна виборча комісія після закінчення реєстрації, але не пізніше як за 21 день до дня голосування, передає Центральній виборчій комісії за формою та в порядку, встановленими Центральною виборчою комісією, інформацію про виборчі списки кандидатів у депутати місцевих організацій партій із зазначенням відомостей про

кандидатів у депутати, включених до таких виборчих списків, а саме: назви місцевої організації партії, номера територіального виборчого округу, за яким закріплюється кандидат (у разі такого закріплення), прізвища, власного імені (усіх власних імен), по батькові (за наявності), числа, місяця, року народження, відомостей про громадянство, освіту, партійність, посаду, місце роботи (заняття), місце проживання кожного кандидата в депутати, дату його реєстрації кандидатом для розміщення цієї інформації на офіційному веб-сайті Центральної виборчої комісії. Така інформація в електронному вигляді передається територіальною виборчою комісією відповідному органу ведення Державного реєстру виборців для невідкладного надсилання Центральній виборчій комісії.

Відомості про реєстрацію кандидатів у депутати, включених до виборчих списків місцевих організацій партій, із зазначенням назви місцевої організації партії, номера територіального виборчого округу, за яким закріплюється кандидат (у разі такого закріплення), прізвища, власного імені (усіх власних імен), по батькові (за наявності), числа, місяця, року народження, відомостей про громадянство, освіту, партійність, посаду, місце роботи (заняття), місце проживання кожного кандидата в депутати, у цей самий строк оприлюднюються територіальною виборчою комісією у визначений нею спосіб.

Стаття 42. Порядок реєстрації кандидатів у депутати в одномандатному виборчому окрузі

1. Кандидати у депутати в одномандатному виборчому окрузі реєструються відповідною територіальною виборчою комісією в разі дотримання умов, передбачених [статтею 39](#) цього Закону.

2. Подання документів до відповідної територіальної виборчої комісії для реєстрації кандидатів у депутати в одномандатному виборчому окрузі закінчується за 24 дні до дня голосування.

Подання документів до відповідної територіальної виборчої комісії для реєстрації кандидатів у депутати, висунутих місцевою організацією партії в одномандатних виборчих округах, здійснюється представником місцевої організації партії, уповноваженим на це довіреністю від неї, а кандидата, висунутого шляхом самовисування в одномандатному виборчому окрузі, - ним особисто.

Прийом документів здійснюється головою, заступником голови, секретарем або іншим визначеним комісією членом виборчої комісії.

3. Особі, яка подала до відповідної територіальної виборчої комісії зазначені у частинах [першій](#), [третьій](#) статті 39 цього Закону документи, видається довідка із зазначенням дати і часу прийняття документів та переліку прийнятих документів.

4. Територіальна виборча комісія не пізніш як на третій день з дня прийняття заяви про реєстрацію кандидата у депутати в одномандатному виборчому окрузі та доданих до неї необхідних документів, але не пізніш як за 23 дні до дня голосування приймає рішення про реєстрацію кандидата або про відмову в його реєстрації.

Копія цього рішення не пізніше наступного дня після його прийняття надсилається (видається) представнику місцевої організації партії, від якої висунуті кандидати в депутати, відповідному кандидату в депутати або його довірній особі.

5. У разі реєстрації кандидата в депутати в одномандатному виборчому окрузі відповідна територіальна виборча комісія у триденний строк з дня прийняття рішення про реєстрацію видає представнику місцевої організації партії, від якої висунуто кандидата, кандидату в депутати або його довірній особі посвідчення кандидата в депутати за [формою](#), встановленою Центральною виборчою комісією.

6. Помилки і неточності, виявлені в поданих на реєстрацію кандидатів документах, підлягають виправленню і не є підставою для відмови в реєстрації кандидата в депутати.

7. У разі якщо особа, висунута шляхом самовисування або висунута місцевою організацією партії за її письмовою заявою про згоду балотуватися кандидатом у депутати по одномандатному виборчому округу, кандидатом на посаду сільського, селищного, міського голови, старости, висунута кандидатом у депутати по іншому одномандатному виборчому округу чи кандидатом на посаду сільського, селищного, міського голови, старости з будь-яких місцевих виборів, відповідна територіальна виборча комісія скасовує реєстрацію такої особи як кандидата в депутати в одномандатному виборчому окрузі, кандидата на посаду сільського, селищного, міського голови, старости, про що повідомляє цю особу та відповідні місцеві організації партій.

8. Відомості про реєстрацію кандидатів у депутати в одномандатних виборчих округах, із зазначенням номера одномандатного виборчого округу, в якому висувається кандидат, суб'єкта висування, прізвища, власного імені (усіх власних імен), по батькові (за наявності), числа, місяця, року народження, відомостей про громадянство, партійність, посаду, місце роботи (заняття), місце проживання кожного кандидата в депутати, не пізніш як за 21 день до дня голосування оприлюднюються територіальною виборчою комісією у визначений нею спосіб.

Стаття 43. Порядок реєстрації кандидатів на посаду сільського, селищного, міського голови, старости

1. Кандидат на посаду сільського, селищного, міського голови, старости реєструється відповідною територіальною виборчою комісією в разі дотримання умов, передбачених [статтею 40](#) цього Закону.

2. Подання документів до відповідної територіальної виборчої комісії для реєстрації кандидатів на посаду сільського, селищного, міського голови, старости закінчується за 24 дні до дня голосування.

Подання документів до відповідної територіальної виборчої комісії для реєстрації кандидата на посаду сільського, селищного, міського голови, старости, висунутого місцевою організацією партії, здійснюється представником місцевої організації партії, уповноваженим на це довіреністю від неї, а кандидатів, висунутих шляхом самовисування, - ними особисто.

Приєм документів здійснюється головою, заступником голови, секретарем або іншим визначеним комісією членом виборчої комісії.

3. Особі, яка подала до відповідної територіальної виборчої комісії зазначені у частинах [першій](#), [другій](#) статті 40 цього Закону документи, видається довідка із зазначенням дати і часу прийняття документів та переліку прийнятих документів.

4. Територіальна виборча комісія не пізніш як на третій день з дня прийняття заяви про реєстрацію кандидата на посаду сільського, селищного, міського голови, старости та доданих до неї необхідних документів, але не пізніш як за 23 дні до дня голосування приймає рішення про реєстрацію кандидата або про відмову в його реєстрації.

Копія цього рішення не пізніше наступного дня після його прийняття надсилається (видається) представнику місцевої організації партії, від якої висунуто кандидата, відповідному кандидату на посаду сільського, селищного, міського голови, старости або його довіреній особі.

5. У разі реєстрації кандидата на посаду сільського, селищного, міського голови, старости відповідна територіальна виборча комісія у триденний строк з дня прийняття

рішення про реєстрацію видає представнику місцевої організації партії, від якої висунуто кандидата, кандидату на посаду сільського, селищного, міського голови, старости або його довірній особі посвідчення кандидата за **формою**, встановленою Центральною виборчою комісією.

6. Помилки і неточності, виявлені в поданих на реєстрацію кандидатів документах, підлягають виправленню і не є підставою для відмови в реєстрації кандидата на посаду сільського, селищного, міського голови, старости.

7. Міська територіальна виборча комісія після закінчення реєстрації, але не пізніше як за 21 день до дня голосування, передає Центральній виборчій комісії за формою та в порядку, встановленими Центральною виборчою комісією, відомості про реєстрацію кандидатів на посаду міського голови із зазначенням суб'єкта висунання, прізвища, власного імені (усіх власних імен), по батькові (за наявності), числа, місяця, року народження, відомостей про громадянство, освіту, партійність, посаду, місце роботи (заняття), місце проживання для розміщення цієї інформації на офіційному веб-сайті Центральної виборчої комісії. Така інформація в електронному вигляді передається територіальною виборчою комісією відповідному органу ведення Державного реєстру виборців для невідкладного надсилання Центральній виборчій комісії.

Відомості про реєстрацію кандидатів на посаду сільського, селищного, міського голови, старости із зазначенням суб'єкта висунання, прізвища, власного імені (усіх власних імен), по батькові (за наявності), числа, місяця, року народження, відомостей про громадянство, освіту, партійність, посаду, місце роботи (заняття), місце проживання кожного кандидата в депутати не пізніше як за 21 день до дня голосування оприлюднюються відповідною територіальною виборчою комісією у визначений нею спосіб.

8. Центральна виборча комісія за результатами опрацювання відомостей, отриманих відповідно до **частини тринадцятої** статті 41 та частини сьомої цієї статті цього Закону, не пізніше як за 19 днів до дня голосування, у разі виявлення фактів порушення кандидатами вимог частин **четвертої, п'ятої** статті 35 цього Закону, інформує про це відповідні територіальні виборчі комісії.

Стаття 44. Грошова застава

1. Грошова застава вноситься місцевою організацією партії, яка висунула виборчий список кандидатів у депутати в багатомандатному виборчому окрузі, кандидата на посаду міського голови, або організацією відповідної політичної партії вищого рівня, а також особою, яка висувається кандидатом на посаду міського голови шляхом самовисування, після початку виборчого процесу та до подання документів територіальній виборчій комісії для реєстрації кандидатів у безготівковому порядку на спеціальний рахунок відповідної територіальної виборчої комісії у розмірі, що є пропорційним до кількості виборців відповідних області, району, міста, району в місті та визначається:

1) для кандидата на посаду міського голови - з розрахунку 4 розміри місячної мінімальної заробітної плати на кожні 100 тисяч виборців відповідного одномандатного виборчого округу;

2) для виборчого списку кандидатів у депутати Верховної Ради Автономної Республіки Крим, обласної, районної, міської, районної у місті ради, висунутого у багатомандатному виборчому окрузі, - з розрахунку 4 розміри місячної мінімальної заробітної плати на кожні 100 тисяч виборців відповідного багатомандатного виборчого округу.

2. Центральна виборча комісія на підставі відомостей Державного реєстру виборців станом на перше число місяця призначення чергових, позачергових або перших місцевих виборів визначає розмір грошової застави для кожного багатомандатного, єдиного одномандатного виборчого округу (з виборів міського голови) після призначення чергових, позачергових або перших місцевих виборів, але не пізніше як за 57 днів до дня голосування, невідкладно оприлюднює його на своєму офіційному веб-сайті та інформує про це відповідні територіальні виборчі комісії.

3. Територіальна виборча комісія протягом чотирьох днів з дня сформування її нового складу оприлюднює відомості про розмір грошової застави та спеціальний рахунок, на який вона вноситься, в місцевих друкованих засобах масової інформації, а також невідкладно після відкриття спеціального рахунку передає відомості про нього Центральній виборчій комісії для розміщення на офіційному веб-сайті Центральної виборчої комісії. Розмір грошової застави на повторних та проміжних виборах дорівнює її розміру, визначеному на останніх чергових або позачергових виборах.

4. Грошова застава повертається відповідному суб'єкту внесення у випадку, якщо відмовлено в реєстрації відповідного кандидата, всім кандидатам, включеним до виборчого списку, якщо відповідні вибори були визнані такими, що не відбулися, або якщо за результатами місцевих виборів кандидат визнаний обраним міським головою або місцева організація партії, що висунула список кандидатів у депутати, отримала право на участь у розподілі депутатських мандатів. В інших випадках грошова застава не повертається і перераховується територіальною виборчою комісією відповідно до Державного бюджету України, бюджету Автономної Республіки Крим, місцевого бюджету.

5. [Порядок внесення, повернення та перерахування грошової застави](#) встановлюється Центральною виборчою комісією разом із Міністерством фінансів України не пізніше як за 60 днів до дня голосування.

Стаття 45. Декларування майнового стану, доходів, витрат і зобов'язань фінансового характеру кандидатами у депутати та кандидатами на посаду сільського, селищного, міського голови, старости

1. Декларація про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру за рік, що передує року початку виборчого процесу, подається кандидатом у депутати, кандидатом на посаду сільського, селищного, міського голови, старости за формою, встановленою [Законом України "Про засади запобігання і протидії корупції"](#).

2. Після реєстрації кандидата у депутати, кандидата на посаду сільського, селищного, міського голови, старости інформація з поданої ним декларації, за винятком інформації, що є конфіденційною, оприлюднюється територіальною виборчою комісією у визначений нею спосіб.

3. Помилки і неточності, виявлені в декларації, не є підставою для відмови в реєстрації чи скасування реєстрації кандидата в депутати, кандидата на посаду сільського, селищного, міського голови, старости та підлягають виправленню.

Стаття 46. Відмова в реєстрації кандидата в депутати, кандидата на посаду сільського, селищного, міського голови, старости

1. Територіальна виборча комісія відмовляє в реєстрації кандидата в депутати, кандидата на посаду сільського, селищного, міського голови, старости в разі:

1) порушення встановленого цим Законом порядку висунування кандидата, в тому числі перевищення встановленої [частинами третьою - сьомою](#) статті 36 цього Закону кількості

кандидатів у депутати, які можуть бути висунуті у відповідному виборчому окрузі або закріплені за ним;

2) відсутності передбачених цим Законом документів для реєстрації особи кандидатом;

3) припинення громадянства України особи;

4) визнання судом особи недієздатною, набрання щодо неї законної сили обвинувальним вироком суду за вчинення тяжкого або особливо тяжкого злочину, злочину проти виборчих прав громадян чи корупційного злочину;

5) виявлення територіальною виборчою комісією обставин, за яких особу не може бути обрано депутатом або сільським, селищним, міським головою, старостою відповідно до [статті 9](#) цього Закону;

6) висунання кандидата в депутати, кандидата на посаду сільського, селищного, міського голови, старости від місцевої організації партії, щодо якої центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику з питань державної реєстрації юридичних осіб, реєстрації (легалізації) об'єднань громадян, громадських спілок, інших громадських формувань, прийнято у визначеному Кабінетом Міністрів України порядку рішення про невідповідність її або партії в цілому діяльності, найменування та/або символіки вимогам [Закону України](#) "Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки".

2. Рішення про відмову в реєстрації кандидата повинно містити вичерпні підстави відмови. Копія цього рішення видається особі, яка відповідно до [частини четвертої статті 41](#), [частини другої статті 42](#), [частини другої статті 43](#) цього Закону подавала документи для реєстрації кандидата (кандидатів) в депутати, кандидата на посаду сільського, селищного, міського голови, старости, або кандидату особисто у строки, визначені [частиною дев'ятою статті 41](#), [частиною четвертою статті 42](#), [частиною четвертою статті 43](#) цього Закону.

3. У разі якщо жоден з кандидатів у депутати, висунутих місцевою організацією партії у багатомандатному виборчому окрузі, не зареєстрований територіальною виборчою комісією в установленій цим Законом строк, місцева організація партії втрачає статус суб'єкта виборчого процесу по виборах до Верховної Ради Автономної Республіки Крим, відповідної місцевої ради.

Стаття 47. Скасування рішення про реєстрацію кандидата в депутати, кандидата на посаду сільського, селищного, міського голови, старости

1. Територіальна виборча комісія скасовує рішення про реєстрацію кандидата у депутати в одномандатному виборчому окрузі, кандидата на посаду сільського, селищного, міського голови, старости в разі:

1) звернення відповідного кандидата в будь-який час після його реєстрації, але не пізніше як за 19 днів до дня голосування, із письмовою заявою про відмову від балотування. Ця заява відкликанню не підлягає;

2) звернення місцевої організації партії, яка висунула відповідного кандидата в депутати, кандидата на посаду сільського, селищного, міського голови, старости, в будь-який час після його реєстрації, але не пізніше як за 19 днів до дня голосування, про скасування рішення про його реєстрацію відповідно до рішення цієї місцевої організації партії. Це звернення відкликанню не підлягає;

3) припинення громадянства України кандидата;

4) визнання судом кандидата недієздатним чи набрання щодо нього законної сили обвинувальним вироком суду за вчинення тяжкого або особливо тяжкого злочину, злочину проти виборчих прав громадян чи корупційного злочину;

5) порушення вимог **частин третьої - п'ятої** статті 35 цього Закону;

6) виявлення територіальною виборчою комісією обставин, за яких особу не може бути обрано депутатом або сільським, селищним, міським головою, старостою відповідно до **статті 9** цього Закону;

7) ліквідації місцевої організації партії, яка висунула кандидата на посаду сільського, селищного, міського голови, старости, кандидата у депутати.

2. Територіальна виборча комісія скасовує рішення в частині реєстрації в багатомандатному виборчому окрузі окремого кандидата в депутати, включеного до виборчого списку від місцевої організації партії, з виключенням його з виборчого списку в разі:

1) звернення кандидата у депутати в будь-який час після його реєстрації, але не пізніше як за 19 днів до дня виборів, з письмовою заявою про відмову балотуватися у багатомандатному виборчому окрузі. Ця заява відкликанню не підлягає;

2) звернення місцевої організації партії в будь-який час після його реєстрації, але не пізніше як за 19 днів до дня голосування, про скасування рішення про реєстрацію кандидата в депутати відповідно до рішення цієї місцевої організації. Це звернення відкликанню не підлягає;

3) припинення громадянства України кандидата в депутати;

4) визнання судом кандидата в депутати недієздатним чи набрання щодо нього законної сили обвинувальним вироком суду за вчинення умисного злочину;

5) порушення вимог **частин третьої - п'ятої** статті 35 цього Закону;

6) виявлення територіальною виборчою комісією обставин, що позбавляють особу права бути обрано депутатом або сільським, селищним, міським головою, старостою відповідно до **статті 9** цього Закону.

Територіальна виборча комісія скасовує рішення в частині реєстрації в багатомандатному виборчому окрузі окремого кандидата в депутати з виключенням його з виборчого списку в разі звернення кандидата у депутати в будь-який час після завершення виборчого процесу відповідних місцевих виборів.

3. Територіальна виборча комісія може скасувати рішення про реєстрацію кандидата в депутати, кандидата на посаду сільського, селищного, міського голови, старости не пізніше ніж за 18 днів до дня голосування.

У разі надходження від Центральної виборчої комісії повідомлення про порушення кандидатами вимог **частин четвертої - п'ятої** статті 35 цього Закону відповідна територіальна виборча комісія зобов'язана розглянути зазначене питання на своєму засіданні та прийняти відповідне рішення в межах строку, визначеного абзацом першим цієї частини.

4. Територіальна виборча комісія скасовує рішення про реєстрацію всіх кандидатів, висунутих місцевою організацією партії, у разі ліквідації цієї місцевої організації партії, яка висунула кандидатів у депутати.

5. Територіальна виборча комісія скасовує рішення про реєстрацію всіх кандидатів, висунутих місцевою організацією партії, у разі прийняття центральним органом

виконавчої влади, що реалізує державну політику з питань державної реєстрації юридичних осіб, реєстрації (легалізації) об'єднань громадян, громадських спілок, інших громадських формувань, у визначеному Кабінетом Міністрів України порядку рішення про невідповідність діяльності, найменування та/або символіки цієї місцевої організації партії або партії в цілому вимогам [Закону України](#) "Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки".

6. Територіальна виборча комісія видає особі, яка відповідно до [частини четвертої статті 41](#), [частини другої статті 42](#), [частини другої статті 43](#) цього Закону подавала документи для реєстрації кандидата (кандидатів) в депутати, кандидата на посаду сільського, селищного, міського голови, старости, або кандидату особисто копію рішення про скасування реєстрації не пізніш як на другий день з дня його прийняття.

7. У разі порушення місцевою організацією партії - суб'єктом виборчого процесу, кандидатом вимог цього Закону, крім порушень, зазначених у пункті 5 частини першої та пункті 5 частини другої цієї статті, територіальна виборча комісія може оголосити відповідній місцевій організації партії - суб'єкту виборчого процесу або кандидату в депутати, кандидату на посаду сільського, селищного, міського голови, старости попередження. Інформація про оголошення попередження оприлюднюється відповідною виборчою комісією в загальнодержавних або місцевих засобах масової інформації чи в інший спосіб.

8. У разі смерті кандидата відповідна виборча комісія приймає рішення про вибуття цього кандидата з балотування, про виключення його з виборчого списку місцевої організації партії.

9. Рішення, прийняті територіальною виборчою комісією відповідно до частин першої - п'ятої, восьмої цієї статті, негайно надсилаються до Центральної виборчої комісії.

Стаття 48. Особливості голосування по одному кандидату (по одному виборчому списку)

1. Якщо після закінчення строку реєстрації кандидатів у депутати, кандидатів на посаду сільського, селищного, міського голови, старости залишився один кандидат та (або) один виборчий список місцевої організації партії, голосування проводиться по одному кандидату (по кандидатах у депутати, включених до одного виборчого списку).

2. У разі якщо у відповідному виборчому окрузі після закінчення строку реєстрації кандидатів не залишилося жодного кандидата, жодного виборчого списку місцевих організацій партій, вибори у такому виборчому окрузі визнаються такими, що не відбулися.

3. У разі якщо після закінчення строку реєстрації кандидатів більше ніж у третині одномандатних виборчих округів на виборах депутатів сільської, селищної ради не залишилося жодного кандидата, відповідні вибори визнаються такими, що не відбулися.

4. У разі якщо після закінчення строку реєстрації кандидатів залишився один виборчий список місцевої організації партії, який містить кандидатів у депутати відповідної ради у кількості, меншій ніж дві третини її складу, відповідні вибори визнаються такими, що не відбулися.

Розділ VII

ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИБОРІВ

Стаття 49. Основні засади інформаційного забезпечення виборів

1. Виборцям забезпечується можливість доступу до різнобічної, об'єктивної та неупередженої інформації, потрібної для здійснення усвідомленого, поінформованого, вільного волевиявлення.

2. Інформація, що міститься у документах, поданих до відповідної виборчої комісії для реєстрації кандидатів (відомості про прізвище, власне ім'я (всі власні імена) та по батькові (за наявності), число, місяць, рік і місце народження, громадянство, відомості про освіту, трудову діяльність, посаду, місце роботи (заняття), громадську роботу (в тому числі на виборних посадах), партійність, склад сім'ї, місце проживання, наявність чи відсутність судимості, суб'єкта висування кожного кандидата у депутати), є відкритою.

3. Виборчі комісії, засоби масової інформації та інформаційні агентства, органи державної влади, органи влади Автономної Республіки Крим, органи місцевого самоврядування, їх посадові особи, об'єднання громадян та інші особи при поширенні інформації про вибори, яка не є передвиборною агітацією відповідно до [статті 54](#) цього Закону, зобов'язані дотримуватися об'єктивності, неупередженості, збалансованості, достовірності, повноти і точності інформації.

Стаття 50. Загальне інформаційне забезпечення виборів

1. Загальне інформаційне забезпечення виборів включає інформування виборців про:

- 1) виборчі права громадян та способи їх здійснення і захисту;
- 2) можливість та процедури перевірки включення себе та інших виборців до Державного реєстру виборців та списків виборців на виборчих дільницях;
- 3) адресу місцезнаходження відповідної територіальної та дільничної виборчих комісій виборчої дільниці, до яких належить виборча адреса виборця;
- 4) адресу приміщення для голосування, дату та час голосування;
- 5) підстави та процедури отримання можливості голосувати за місцем перебування;
- 6) процедуру голосування та спосіб заповнення виборчого бюлетеня;
- 7) право на оскарження порушень своїх виборчих прав та способи здійснення цього права;
- 8) відповідальність за порушення законодавства про вибори.

2. Центральна виборча комісія оприлюднює на своєму офіційному веб-сайті інформацію, що стосується загального інформаційного забезпечення відповідних виборів та, по можливості, забезпечує її актуальність.

3. З метою забезпечення належної поінформованості виборців територіальна виборча комісія, яка утворює дільничні виборчі комісії, забезпечує виготовлення плакатів, що роз'яснюють порядок голосування та відповідальність за порушення законодавства про вибори, передбачені цим та іншими законами України. Зазначені плакати виготовляються та передаються дільничним виборчим комісіям у порядку та строки, визначені відповідною територіальною виборчою комісією.

4. На інформаційні матеріали, які належать до загального інформаційного забезпечення виборів, поширюється законодавство про соціальну рекламу.

Стаття 51. Спеціальне інформаційне забезпечення виборів

1. Спеціальне інформаційне забезпечення виборів передбачає інформування виборців про:

- 1) зареєстрованих кандидатів на відповідних місцевих виборах та суб'єктів їх висування;
- 2) рахунки виборчих фондів місцевих організацій партій та кандидатів, допустимий розмір добровільного внеску та спосіб, у який робиться внесок;
- 3) скасування реєстрації (вибуття) кандидата;
- 4) факти та події, пов'язані з виборчим процесом.

2. Спеціальне інформаційне забезпечення щодо відомостей, зазначених у пунктах 1-3 частини першої цієї статті, здійснюється виборчими комісіями у межах, встановлених цим Законом, та в [порядку](#), визначеному Центральною виборчою комісією.

3. Засоби масової інформації, інформаційні агентства можуть брати участь у спеціальному інформаційному забезпеченні виборів на замовлення відповідної територіальної виборчої комісії, а щодо відомостей, зазначених у пункті 4 частини першої цієї статті, - з власної ініціативи з дотриманням вимог цього Закону.

Стаття 52. Засади участі засобів масової інформації та інформаційних агентств в інформаційному забезпеченні виборів

1. Під час виборчого процесу засоби масової інформації розміщують інформаційні матеріали на замовлення територіальних виборчих комісій на підставі відповідних договорів, укладених із зазначеними комісіями.

2. Інформаційні агентства та засоби масової інформації поширюють повідомлення про перебіг виборчого процесу, події, пов'язані із виборами, базуючись на засадах достовірності, повноти і точності, об'єктивності інформації та її неупередженого подання.

Інформаційні агентства, засоби масової інформації, що поширюють інформацію про події, пов'язані із виборами, не можуть допускати замовчування суспільно необхідної інформації, що стосується цих подій, якщо вона була їм відома на момент поширення інформації. Інформаційні агентства, засоби масової інформації зобов'язані поширювати інформацію про вибори відповідно до фактів, не допускаючи перекручування інформації. Засоби масової інформації та інформаційні агентства повинні намагатися отримувати інформацію про події, пов'язані з виборами, з двох і більше джерел, віддаючи перевагу першоджерелам.

3. Засоби масової інформації, інформаційні агентства мають збалансовано висвітлювати коментарі всіх кандидатів, суб'єктів їх висування щодо подій, пов'язаних із відповідними місцевими виборами.

4. Телерадіоорганізації самостійно визначають кількість ефірного часу, присвяченого висвітленню фактів та подій, пов'язаних з виборчим процесом. У зазначених матеріалах телерадіоорганізаціям заборонено виокремлювати у своєму ставленні певних суб'єктів виборчого процесу чи надавати їм привілеї.

5. Телерадіоорганізації мають право створювати та поширювати у прямому ефірі передачі за участю кандидатів, їх довірених осіб, уповноважених осіб місцевих організацій партій - суб'єктів відповідного виборчого процесу місцевих виборів у формі передвиборних дебатів чи дискусій. Такі передачі повинні бути організовані у цикл передач однакового формату з метою дотримання принципу рівних умов та рівного доступу.

Телерадіоорганізація, яка має намір поширювати зазначені передачі, оприлюднює відповідну пропозицію, в якій повинні зазначатися формат передачі, строк, протягом якого необхідно надати згоду на участь у передачі, та вартість участі у такій передачі.

Формат передачі (циклу передач) включає: порядок визначення учасників передачі за участю представників двох або більше кандидатів чи місцевих організацій партій - за згодою учасників, за жеребкуванням тощо; тривалість передачі та обсяг ефірного часу, що надається для виступів кожному з учасників; наявність інших присутніх у студії під час передачі (експерти, журналісти, аудиторія в студії тощо), їх роль та порядок їх обрання чи визначення; регламент та правила поведінки учасників передачі; тема обговорення або порядок її визначення; умови поширення під час передачі іншої інформації (результатів опитувань думки громадян, інтерактивного голосування, статистичних відомостей, освітньої та довідкової інформації, концертних виступів тощо); інші умови створення передачі.

Вартість участі у передачі є однаковою для всіх суб'єктів виборчого процесу і визначається відповідно до обсягу ефірного часу, що надається кожному з учасників передач, та вартістю одиниці ефірного часу, визначеною відповідно до [частини третьої статті 57](#) цього Закону.

Обсяг ефірного часу, що надається учасникам передач для участі в дискусії або для відповіді на запитання, повинен визначатися за однаковими правилами.

Стаття 53. Особливості поширення інформації про результати опитування громадської думки, пов'язаного з виборами

1. Підприємства, заклади, установи та організації, що проводять опитування громадської думки, мають право оприлюднювати результати такого опитування, пов'язаного з виборами, з обов'язковим зазначенням часу його проведення, території, яку охоплювало опитування, розміру та способу формування соціологічної вибірки опитаних, методу опитування, точного формулювання питань, можливої статистичної похибки.

2. Засоби масової інформації, інформаційні агентства, інші суб'єкти у разі поширення результатів опитування громадської думки, пов'язаного з виборами, зобов'язані зазначати повну назву організації, що проводила опитування, замовників опитування, а також інші відомості, зазначені у частині першій цієї статті.

3. Засобам масової інформації, інформаційним агентствам, іншим суб'єктам забороняється протягом останніх двох днів перед днем голосування оприлюднювати чи поширювати в інший спосіб результати опитування громадської думки, пов'язаного з виборами, в тому числі щодо місцевих організацій партій - суб'єктів виборчого процесу та кандидатів або коментувати рейтинги кандидатів, місцевих організацій партій.

4. Способи проведення опитувань виборців щодо їх волевиявлення під час голосування повинні забезпечувати збереження таємниці голосування опитуваного виборця. Оприлюднення в день голосування результатів такого опитування до закінчення голосування забороняється.

5. У разі оприлюднення телерадіоорганізацією результатів інтерактивного опитування аудиторії, що проводиться під час передачі, пов'язаної з виборами або за участю кандидатів, учасникам передачі забороняється коментувати результати таких опитувань або іншим чином посилатися на них. Протягом усього часу оприлюднення результатів інтерактивного опитування аудиторії повинно супроводжувати текстове повідомлення "Це опитування відображає думку лише цієї аудиторії", яке має демонструватися на екрані (для телепередач) у формі, сприйнятній для глядача, чи бути озвученим (для радіопередач) чітким текстом диктора або ведучого передачі безпосередньо перед і після оприлюднення зазначених результатів.

Розділ VIII ПЕРЕДВИБОРНА АГІТАЦІЯ

Стаття 54. Строки, форми і умови проведення передвиборної агітації

1. Передвиборна агітація - це здійснення будь-якої діяльності з метою спонукання виборців голосувати за або не голосувати за кандидатів. Право вести передвиборну агітацію мають місцеві організації партій, кандидати у депутати від яких зареєстровані в багатомандатному виборчому окрузі, а також кандидати у депутати в одномандатному виборчому окрузі, кандидати на посаду сільського, селищного, міського голови, старости, зареєстровані відповідною територіальною виборчою комісією для участі у місцевих виборах. Громадяни України мають право здійснювати передвиборну агітацію, вільно і всебічно обговорювати політичні, ділові, особисті якості та передвиборні програми кандидатів, місцевих організацій партій.

2. Місцеві організації партій, кандидати у депутати від яких зареєстровані в багатомандатному виборчому окрузі, кандидати у депутати в одномандатному виборчому окрузі, кандидати на посаду сільського, селищного, міського голови, старости мають право розпочати свою передвиборну агітацію з дня, наступного за днем прийняття відповідною територіальною виборчою комісією рішення про реєстрацію кандидатів. Передвиборна агітація закінчується о 24 годині останньої п'ятниці перед днем голосування. Ведення передвиборної агітації до початку і після закінчення встановлених у цій статті строків забороняється.

Напередодні і в день голосування забороняється проведення масових акцій (зборів, мітингів, походів, демонстрацій тощо) від імені кандидатів, місцевих організацій партій - суб'єктів виборчого процесу, а також політичних партій, місцеві організації яких є суб'єктами виборчого процесу.

У цей же час забороняється проведення концертів, вистав, спортивних змагань, демонстрації фільмів і телепередач чи інших публічних заходів на підтримку місцевої організації партії - суб'єкта виборчого процесу, кандидата, політичної партії, місцеві організації якої є суб'єктами виборчого процесу, а також оголошення місцевою організацією партії, кандидатом, політичною партією, місцеві організації якої є суб'єктами виборчого процесу, про підтримку проведення таких публічних заходів.

3. Передвиборна агітація здійснюється в будь-яких формах і будь-якими засобами, що не суперечать [Конституції](#) та законам України.

4. Офіційні повідомлення в період виборчого процесу про дії кандидатів, пов'язані з виконанням ними посадових (службових) повноважень, передбачених [Конституцією](#) та законами України, підготовлені у порядку, визначеному [Законом України "Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні засобами масової інформації"](#), не є передвиборною агітацією. Такі офіційні повідомлення не повинні містити коментарів агітаційного характеру, а також відео-, аудіозаписів, кінозйомок, фотоілюстрацій про дії зазначених осіб як кандидатів.

5. Передвиборна агітація може проводитися у таких формах:

- 1) проведення зборів громадян, інших зустрічей з виборцями;
- 2) проведення мітингів, походів, демонстрацій, пікетів;
- 3) проведення публічних дебатів, дискусій, круглих столів, прес-конференцій стосовно положень передвиборних програм місцевих організацій партій - суб'єктів виборчого процесу, їх політичної діяльності чи політичної діяльності кандидатів;
- 4) оприлюднення в друкованих та аудіовізуальних (електронних) засобах масової інформації політичної реклами, виступів, інтерв'ю, нарисів, відеофільмів, аудіо- та відеокліпів, інших публікацій та повідомлень;

5) розповсюдження виборчих листівок, плакатів та інших друкованих агітаційних матеріалів чи друкованих видань, в яких розміщено матеріали передвиборної агітації;

6) розміщення друкованих агітаційних матеріалів чи політичної реклами на носіях зовнішньої реклами;

7) проведення концертів, вистав, спортивних змагань, демонстрації фільмів та телепередач чи інших публічних заходів за підтримки місцевої організації партії - суб'єкта виборчого процесу, кандидата, а також оприлюднення інформації про таку підтримку;

8) публічні заклики голосувати за або не голосувати за місцеву організацію партії - суб'єкта виборчого процесу, кандидата або публічні оцінки діяльності місцевої організації партії, кандидата;

9) встановлення агітаційних наметів;

10) в інших формах, що не суперечать [Конституції](#) та законам України.

6. Передвиборна агітація здійснюється за рахунок і в межах коштів власних виборчих фондів кандидатів у депутати в одномандатному виборчому окрузі, кандидатів на посаду сільського, селищного, міського голови, старости, місцевих організацій партій, кандидати у депутати від яких зареєстровані в багатомандатному виборчому окрузі. Використання для передвиборної агітації коштів з інших джерел забороняється.

Підтримка місцевою організацією партії, яка висунула кандидатів на місцевих виборах, кандидатами від свого імені проведення концертів, вистав, спортивних змагань, демонстрацій фільмів, телепередач чи інших публічних заходів, а також проведення зазначених публічних заходів на підтримку місцевої організації партії, кандидата може здійснюватися лише у разі фінансування таких заходів із коштів власного виборчого фонду.

Фінансування передвиборної агітації, яка реалізовується спільно місцевою організацією партії та кандидатом, висунутим цією місцевою організацією партії у депутати в одномандатному виборчому окрузі, кандидатом на посаду сільського, селищного, міського голови, старости, може здійснюватися за рахунок і в межах коштів виборчого фонду місцевої організації партії, яка висунула кандидата на відповідних місцевих виборах.

7. Передвиборна агітація здійснюється з додержанням принципу рівних умов та можливостей, що передбачає надання кандидатам, їх довіреним особам, місцевим організаціям партій, кандидати у депутати від яких зареєстровані в багатомандатному виборчому окрузі, та їх уповноваженим особам за однакову плату одних і тих самих приміщень для проведення масових заходів, надання однакових друкованих площ та ефірного часу на радіо і телебаченні з урахуванням вимог [частини четвертої статті 55](#) цього Закону.

Стаття 55. Проведення публічних заходів для ведення передвиборної агітації

1. Проведення публічних заходів для ведення передвиборної агітації здійснюється відповідно до закону.

2. Органи виконавчої влади, органи влади Автономної Республіки Крим, органи місцевого самоврядування за зверненням відповідної територіальної виборчої комісії надають приміщення, придатні для проведення публічних заходів передвиборної агітації, організації яких сприяє територіальна виборча комісія. При цьому територіальна виборча комісія зобов'язана забезпечити рівні можливості для всіх місцевих організацій партій, кандидати у депутати від яких зареєстровані в багатомандатному виборчому окрузі, всіх

кандидатів у депутати, всіх кандидатів на посаду сільського, селищного, міського голови, старости.

3. Місцеві організації партій, кандидати у депутати від яких зареєстровані в багатомандатному виборчому окрузі, кандидати у депутати в одномандатному виборчому окрузі, кандидати на посаду сільського, селищного, міського голови, старости мають право на договірній основі за рахунок коштів власного виборчого фонду орендувати будинки і приміщення усіх форм власності для проведення зборів, мітингів, дебатів, дискусій та інших публічних заходів передвиборної агітації. При цьому забороняється встановлення різних умов договору оренди приміщень з метою проведення заходів передвиборної агітації для різних кандидатів, місцевих організацій партій.

4. У разі якщо будинок (приміщення) незалежно від форми власності було надано для проведення передвиборного публічного заходу чи передвиборної агітації одному кандидату, місцевій організації партії, власник (володар, користувач) цього будинку (приміщення) не має права відмовити в його наданні на тих же умовах іншому кандидату, місцевій організації партії на відповідних місцевих виборах. Зазначена вимога не стосується приміщень, які перебувають у власності чи постійному користуванні кандидата, місцевої організації партії - суб'єкта виборчого процесу, організації вищого чи нижчого рівня цієї партії.

5. Місцеві організації партій, кандидати у депутати від яких зареєстровані в багатомандатному виборчому окрузі, кандидати у депутати в одномандатному виборчому окрузі, кандидати на посаду сільського, селищного, міського голови, старости мають право встановлювати агітаційні намети для проведення агітації на свою підтримку, поширення друкованих та інших агітаційних матеріалів.

Встановлення агітаційних наметів для проведення заходів передвиборної агітації не є формою проведення мирних зібрань громадян відповідно до [статті 39](#) Конституції України та не потребує повідомлення чи отримання будь-яких дозволів від органів виконавчої влади чи органів місцевого самоврядування.

6. Розповсюджувачі зовнішньої реклами повинні забезпечити рівний доступ та рівні умови для місцевих організацій партій - суб'єктів виборчого процесу, кандидатів до розміщення агітаційних матеріалів (політичної реклами) з використанням носіїв зовнішньої реклами.

Стаття 56. Виготовлення і порядок розміщення друкованих агітаційних матеріалів

1. Місцеві організації партій, кандидати у депутати від яких зареєстровані в багатомандатних виборчих округах, кандидати у депутати в одномандатному виборчому окрузі, кандидати на посаду сільського, селищного, міського голови, старости за рахунок і в межах коштів власних виборчих фондів можуть виготовляти плакати, листівки, буклети, інші друковані агітаційні матеріали.

До друкованих агітаційних матеріалів належать плакати, стенди, листівки, постери, інша друкована продукція з написами, що стосуються передвиборної агітації, а також матеріали, що розміщуються на носіях зовнішньої реклами.

2. Друкований агітаційний матеріал повинен містити відомості про замовника та установу, що здійснила друк, його тираж, інформацію про осіб, відповідальних за випуск. Розповсюдження друкованих агітаційних матеріалів без зазначених відомостей забороняється.

3. Місцеві організації партій, кандидати у депутати від яких зареєстровані в багатомандатних виборчих округах, кандидати у депутати в одномандатному виборчому окрузі, кандидати на посаду сільського, селищного, міського голови, старости зобов'язані

подати по одному примірнику кожного друкованого агітаційного матеріалу, виготовленого за рахунок власних виборчих фондів, а також з використанням обладнання, що їм належить, не пізніш як через два дні після його виготовлення до відповідної територіальної виборчої комісії.

4. Плакати, стенди, листівки та інші друковані агітаційні матеріали (крім матеріалів, що розміщуються на носіях зовнішньої реклами) розміщуються лише у місцях, визначених і обладнаних місцевими органами виконавчої влади чи органами місцевого самоврядування не пізніш як за 45 днів до дня голосування.

Стаття 57. Загальний порядок використання засобів масової інформації

1. Передвиборна агітація з використанням засобів масової інформації усіх форм власності проводиться з дотриманням принципу рівних умов та можливостей у порядку, передбаченому цим Законом. Висвітлення виборчого процесу в засобах масової інформації всіх форм власності, у тому числі в інтерв'ю, дискусіях та дебатах, а також інформаційних повідомленнях, програмах новин і поточних подій, має здійснюватися на засадах об'єктивності, неупередженості та збалансованості.

2. Передвиборна агітація у засобах масової інформації усіх форм власності, що ведеться за рахунок коштів виборчих фондів, здійснюється на умовах рівної оплати за одиницю ефірного часу та одиницю друкованої площі.

3. Розцінки вартості одиниці друкованої площі та одиниці ефірного часу для проведення передвиборної агітації встановлюються відповідними засобами масової інформації не пізніш як за 40 днів до дня голосування у розмірі, який не може перевищувати середньоарифметичного значення ціни за комерційну рекламу (рекламу, розповсюдження якої має на меті отримання прибутку) за перші три квартали року, що передує року проведення чергових місцевих виборів. При цьому засоби масової інформації можуть розрахувати такі розцінки вартості одиниці друкованої площі чи ефірного часу окремо для робочих днів і окремо для вихідних та святкових днів, а також окремо для різних за кількістю потенційної аудиторії періодів ефірного часу чи друкованої площі. Розцінки вартості одиниці друкованої площі та одиниці ефірного часу для проведення передвиборної агітації не можуть змінюватися протягом виборчого процесу. Засіб масової інформації не може надавати знижки чи встановлювати надбавки на оплату друкованої площі чи ефірного часу суб'єктам виборчого процесу.

Засоби масової інформації, зареєстровані в строки, що не дають змоги визначити середньоарифметичне значення ціни за комерційну рекламу відповідно до абзацу першого цієї частини, встановлюють розцінки вартості одиниці друкованої площі чи ефірного часу на підставі даних за весь період їх діяльності в порядку, встановленому абзацом першим цієї частини. Розміри розцінок таких засобів масової інформації не можуть перевищувати розмірів розцінок відповідно газети "Голос України" (для друкованих засобів масової інформації).

4. Засіб масової інформації, який надав ефірний час або друковану площу одному кандидату, місцевій організації партії, кандидати у депутати від якої зареєстровані в багатомандатних виборчих округах, не може відмовити у наданні ефірного часу чи друкованої площі на тих же умовах іншому кандидату, місцевій організації партії на відповідних місцевих виборах. Засіб масової інформації може відмовити у наданні ефірного часу чи друкованої площі кандидату, місцевій організації партії лише в разі, якщо надані для поширення матеріали містять відомості, зазначені у частинах [третій](#) і [п'ятій](#) статті 60 цього Закону.

5. Політична реклама - це одна з форм передвиборної агітації, розміщена за допомогою рекламних засобів, яка спонукає виборців голосувати за або не голосувати за певного суб'єкта виборчого процесу.

До політичної реклами належить використання символіки (гімну, прапору, розпізнавального знаку, девізу) або логотипів політичної партії, місцева організація якої є суб'єктом відповідного виборчого процесу, місцевої організації партії, яка є суб'єктом виборчого процесу, використання передвиборних слоганів, гасел кандидатів, політичної партії, її місцевих організацій, а так само повідомлення про проведення видовищних чи інших публічних заходів на підтримку місцевої організації партії, кандидата або про підтримку зазначених заходів місцевими організаціями партій, кандидатами, політичними партіями, місцеві організації яких є суб'єктами відповідного виборчого процесу, а також привернення уваги до участі у таких заходах місцевих організацій партій чи певних осіб як кандидатів.

6. Час мовлення, відведений на політичну рекламу на радіо та телебаченні, не може перевищувати 20 відсотків фактичного обсягу мовлення протягом астрономічної доби телерадіоорганізацією будь-якої форми власності.

Друкована площа, відведена на політичну рекламу впродовж виборчого процесу в друкованих засобах масової інформації, у тому числі рекламних, не може перевищувати 20 відсотків обсягу друкованої площі кожного номера видання чи додатка до нього.

7. Вимоги, встановлені частинами другою - четвертою цієї статті, не поширюються на засоби масової інформації, засновниками (власниками) яких є місцеві організації партій - суб'єкти відповідних місцевих виборів, організації вищого чи нижчого рівня цих політичних партій, кандидати.

Стаття 58. Порядок використання друкованих засобів масової інформації

1. Місцеві організації партій, кандидати в депутати від яких зареєстровані в багатомандатних виборчих округах, кандидати у депутати в одномандатному виборчому окрузі, кандидати на посаду сільського, селищного, міського голови, старости мають право за рахунок коштів власних виборчих фондів публікувати агітаційні матеріали, в тому числі передвиборні програми, в друкованих засобах масової інформації усіх форм власності, за винятком зарубіжних засобів масової інформації, що діють на території України.

2. Матеріали передвиборної агітації, зазначені у частині першій цієї статті, публікуються на підставі угоди, що укладається від імені місцевої організації партії розпорядником поточного рахунку її виборчого фонду, а від імені кандидата у депутати в одномандатному виборчому окрузі, кандидата на посаду сільського, селищного, міського голови, старости - розпорядником відповідного виборчого фонду з редакцією (видавцем) друкованого засобу масової інформації. Без укладення угоди та надходження коштів на рахунок редакції (видавця) друкованого засобу масової інформації публікація цих матеріалів забороняється.

3. Редакції друкованих засобів масової інформації всіх форм власності за письмовими запитами територіальної виборчої комісії зобов'язані надавати їй інформацію про використання друкованих площ для розміщення агітаційних матеріалів, а в разі необхідності - надсилати їй копії відповідних угод, платіжних документів, а також публікації.

Стаття 59. Порядок використання електронних (аудіовізуальних) засобів масової інформації

1. Ефірний час за рахунок коштів виборчого фонду надається на підставі угоди, що укладається від імені місцевої організації партії розпорядником поточного рахунку її виборчого фонду, а від імені кандидата у депутати в одномандатному виборчому окрузі, кандидата на посаду сільського, селищного, міського голови, старости - розпорядником відповідного виборчого фонду з телерадіоорганізацією будь-якої форми власності. Без укладення такої угоди та (або) у разі ненадходження коштів на рахунок телерадіоорганізації надання ефірного часу для ведення передвиборної агітації забороняється.

2. Місцеві організації партій, кандидати, їх довірені особи для проведення передвиборної агітації погоджують із відповідною телерадіоорганізацією режим передачі, що містить передвиборну агітацію (прямий ефір або аудіо-, відеозапис).

3. Телерадіоорганізації здійснюють аудіо-, відеозаписи усіх передач, що містять передвиборну агітацію, і зберігають ці записи протягом 30 днів з дня офіційного оприлюднення результатів місцевих виборів.

4. Телерадіоорганізації всіх форм власності за письмовими запитами Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення, Центральної виборчої комісії, територіальних виборчих комісій чи суду зобов'язані надавати інформацію про виділення ефірного часу для проведення передвиборної агітації, а в разі необхідності - копії відповідних угод, платіжних документів і передач у запису на плівці або інших носіях інформації.

5. Замовниками політичної реклами під час виборчого процесу для показу телерадіоорганізаціями можуть бути тільки місцеві організації партій, кандидати від яких зареєстровані у багатомандатному виборчому окрузі, кандидати у депутати в одномандатному виборчому окрузі, кандидати на посаду сільського, селищного, міського голови, старости. Протягом демонстрації політичної реклами обов'язково демонструється повна назва (або прізвище, ім'я та по батькові) її замовника у формі текстового повідомлення, яке має займати не менше п'ятнадцяти відсотків площі екрану, бути виконане контрастним кольором до фону та бути сприйнятним для глядача.

Стаття 60. Обмеження щодо ведення передвиборної агітації

1. Участь у передвиборній агітації забороняється:

1) особам, які не є громадянами України;

2) органам державної влади, органам влади Автономної Республіки Крим, органам місцевого самоврядування, правоохоронним органам і судам;

3) у робочий час посадовим та службовим особам органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, крім випадків, коли відповідна посадова чи службова особа є кандидатом;

4) військовослужбовцям, крім випадків, коли відповідна особа є кандидатом;

5) членам виборчих комісій протягом строку повноважень відповідних виборчих комісій;

6) громадянам України через іноземні засоби масової інформації, що транслюються на територію України.

2. Кандидатам, які займають посади в органах державної влади, органах влади Автономної Республіки Крим, органах місцевого самоврядування, у військових частинах (формуваннях), на державних, комунальних підприємствах, у закладах, установах, організаціях (у тому числі за сумісництвом), забороняється залучати для передвиборної

агітації або використовувати для будь-якої роботи, пов'язаної з проведенням передвиборної агітації, підлеглих їм осіб, службовий транспорт, засоби зв'язку, устаткування, приміщення, інші об'єкти та ресурси за місцем роботи, а також використовувати службові чи виробничі наради, збори колективу для проведення передвиборної агітації.

3. Розповсюдження у будь-якій формі агітаційних матеріалів, що містять заклики до ліквідації незалежності України, зміни конституційного ладу насильницьким шляхом, порушення суверенітету і територіальної цілісності держави, підризу її безпеки, незаконного захоплення державної влади, пропаганди війни, насильства та розпалювання міжетнічної, національної, релігійної та расової ворожнечі, посягання на права і свободи людини, здоров'я населення, не допускається.

4. Забороняється проводити передвиборну агітацію, що супроводжується наданням виборцям грошей чи безоплатно або на пільгових умовах цінних паперів, кредитів, лотерейних білетів, товарів (крім товарів, що містять візуальні зображення назви, символіки, прапора місцевої організації партії, яка є суб'єктом виборчого процесу, політичної партії, місцева організація якої є суб'єктом виборчого процесу, або інших агітаційних матеріалів, за умови, що вартість таких товарів не перевищує 5 відсотків розміру мінімальної заробітної плати) та інших матеріальних цінностей або робіт чи послуг.

Забороняється укладення з виборцями за рахунок коштів виборчого фонду оплатних договорів на проведення передвиборної агітації.

5. Забороняється розповсюдження завідомо недостовірних відомостей про кандидата, політичну партію або її місцеву організацію - суб'єкта виборчого процесу, а також розповсюдження завідомо недостовірної інформації про підтримку певного кандидата або місцевої організації партії іншими кандидатами, політичними партіями або їх місцевими організаціями.

6. Місцева організація партії, кандидат мають право звернутися до засобу масової інформації, що оприлюднив інформацію, яку місцева організація партії або кандидат вважають недостовірною, з вимогою опублікувати їх відповідь. Засіб масової інформації, що оприлюднив відповідну інформацію, не пізніш як через два дні з дня звернення з вимогою про відповідь, але не пізніше останнього дня перед днем виборів зобов'язаний надати місцевій організації партії, кандидату, щодо яких поширено недостовірну інформацію, можливість оприлюднити відповідь: надати такий самий ефірний час відповідно на телебаченні чи радіо або опублікувати в друкованому засобі масової інформації наданий місцевою організацією партії чи кандидатом матеріал, який повинен бути набраний таким самим шрифтом і розміщений під рубрикою "Відповідь" на тому ж місці шпальти в обсязі, не меншому, ніж обсяг інформації, що спростовується.

Відповідь повинна містити посилання на відповідну публікацію в друкованому засобі масової інформації, передачу на телебаченні, радіо та на інформацію, що спростовується. Відповідь, оприлюднена в останній день перед днем голосування, не повинна містити прямих закликів до голосування за або неголосування за певну місцеву організацію партії, кандидата. Відповідь має бути оприлюднена без додатків, коментарів та скорочень за рахунок засобу масової інформації. Відповідь на відповідь не надається.

7. Засобам масової інформації, їх посадовим та службовим особам і творчим працівникам під час виборчого процесу у своїх матеріалах і передачах, не обумовлених угодами, укладеними відповідно до вимог цього Закону, забороняється агітувати голосувати за або не голосувати за кандидатів чи поширювати інформацію, яка має ознаки політичної реклами, безоплатно або яка оплачена з джерел, не передбачених цим Законом,

а так само поширювати будь-яку інформацію з метою спонукання виборців голосувати за або не голосувати за певного суб'єкта виборчого процесу. Авторам і ведучим телерадіопередач, які є кандидатами, під час виборчого процесу також забороняється у своїх телерадіопередачах вести передвиборну агітацію.

8. Включення в інформаційні телерадіопрограми агітаційних матеріалів місцевих організацій партій, кандидати у депутати від яких зареєстровані в багатомандатному виборчому окрузі, кандидатів у депутати в одномандатному виборчому окрузі, кандидатів на посаду сільського, селищного, міського голови, старости не допускається.

Усі матеріали передвиборної агітації повинні бути відокремленими від інших матеріалів і означені як такі.

9. Забороняється:

1) переривати передачі передвиборних програм місцевих організацій партій, кандидатів рекламою товарів, робіт, послуг, іншими повідомленнями чи розміщувати політичну рекламу в одному блоці з комерційною чи соціальною рекламою;

2) проводити передвиборну агітацію в зарубіжних засобах масової інформації, що діють на території України;

3) проводити передвиборну агітацію з порушенням строків, установлених **частиною другою** статті 54 цього Закону, у будь-якій формі (в тому числі розповсюдження друкованих агітаційних матеріалів, проведення масових заходів, використання засобів масової інформації);

4) оприлюднювати до закриття виборчих дільниць у день голосування (день повторного голосування) результати опитування виборців щодо їх волевиявлення під час голосування;

5) розміщувати друковані передвиборні агітаційні матеріали, політичну рекламу та повідомлення про перебіг виборчого процесу на пам'ятках архітектури, на об'єктах культурної спадщини, на будинках і в приміщеннях органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ і організацій державної та комунальної форми власності, а також у місцях, де вони перешкоджають безпеці дорожнього руху;

6) розміщувати носії політичної реклами на зовнішній поверхні та всередині транспортних засобів громадського користування, у тому числі таксі, у приміщеннях та на будівлях станцій метрополітену, автобусних та залізничних вокзалів, портів та аеропортів;

7) розповсюджувати матеріали передвиборної агітації, у тому числі політичної реклами, через телерадіотрансляційні або інші інформаційні мережі сповіщення пасажирів та інформаційні табло у приміщеннях станцій та вагонах метрополітену, автобусних та залізничних вокзалів, портів та аеропортів, у транспортних засобах громадського користування.

10. Засоби масової інформації не несуть відповідальності за зміст передвиборної агітації, яка була розміщена відповідно до угод із замовниками, крім випадків, передбачених частинами третьою та п'ятою цієї статті.

11. Передвиборні агітаційні матеріали знімаються з 24 години останньої п'ятниці, що передує дню голосування, відповідними службами місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування.

12. З часу припинення передвиборної агітації відповідно до цього Закону забороняються проведення агітаційних заходів, розповсюдження передвиборних

агітаційних матеріалів у засобах масової інформації, демонстрація агітаційних фільмів чи кліпів, розповсюдження виборчих листівок, плакатів, інших друкованих агітаційних матеріалів чи друкованих видань, в яких розміщено матеріали передвиборної агітації, публічні заклики голосувати за чи не голосувати за кандидатів на відповідних місцевих виборах або публічна оцінка діяльності цих кандидатів.

13. Перешкоджання здійсненню права на проведення передвиборної агітації, а також порушення встановленого цим Законом порядку проведення такої агітації тягнуть за собою відповідальність, встановлену законами України.

14. У разі надходження до виборчої комісії заяви чи іншого повідомлення щодо порушень, які мають ознаки кримінального чи адміністративного правопорушення, відповідна виборча комісія невідкладно звертається до відповідних правоохоронних органів щодо перевірки зазначеного повідомлення та реагування відповідно до законів України.

Розділ IX

ГАРАНТІЇ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ВИБОРЧОГО ПРОЦЕСУ, ОФІЦІЙНИХ СПОСТЕРІГАЧІВ

Стаття 61. Гарантії діяльності місцевих організацій партій, кандидати в депутати від яких зареєстровані в багатомандатному виборчому окрузі, їх представників, уповноважених осіб

1. Місцеві організації партії з дня, наступного за днем реєстрації територіальною виборчою комісією кандидатів, включених до їх виборчих списків, мають рівні права під час виборчого процесу на виступи їх кандидатів у депутати, представників, уповноважених осіб на передвиборних та інших зборах, нарадах, засіданнях, мітингах, безпосередньо пов'язаних з виборами, у засобах масової інформації.

2. Місцева організація партії, кандидати в депутати від яких зареєстровані в багатомандатному виборчому окрузі, має право делегувати одного представника до територіальної виборчої комісії, яка зареєструвала виборчі списки кандидатів у депутати з відповідних місцевих виборів, з правом дорадчого голосу, який уповноважений представляти інтереси місцевої організації цієї партії в територіальній виборчій комісії під час виборчого процесу. Кандидатура представника в територіальній виборчій комісії затверджується керівним органом місцевої організації партії.

3. Представником місцевої організації партії в територіальній виборчій комісії може бути громадянин України, який має право голосу.

Не може бути представником місцевої організації партії в територіальній виборчій комісії член виборчої комісії, довірена особа кандидата, посадова особа органу державної влади, органу влади Автономної Республіки Крим чи органу місцевого самоврядування, військовослужбовець, особа рядового та начальницького складу органів Державної кримінально-виконавчої служби України, поліцейський, працівник Служби безпеки України, Національного антикорупційного бюро України, особа, яка проходить альтернативну (невійськову) службу, особа, яка має судимість за вчинення тяжкого або особливо тяжкого злочину, злочину проти виборчих прав громадян чи корупційного злочину, що не погашена або не знята в установленому законом порядку.

{Абзац другий частини третьої статті 61 із змінами, внесеними згідно із Законом № 766-VIII від 10.11.2015}

4. Заява про реєстрацію представника місцевої організації партії в територіальній виборчій комісії, підписана керівником місцевої організації партії і засвідчена печаткою

місцевої організації партії або відповідної організації партії вищого рівня, та копія рішення керівного органу місцевої організації партії про затвердження кандидатури представника подаються до територіальної виборчої комісії одночасно із заявою про реєстрацію кандидатів у депутати в багатомандатному виборчому окрузі. У заяві про реєстрацію представника місцевої організації партії зазначаються прізвище, власне ім'я (усі власні імена) та по батькові (за наявності) представника, число, місяць і рік народження, відомості про громадянство, місце роботи (заняття), займану посаду, адресу місця проживання, номер контактного телефону, відсутність судимості за вчинення тяжкого або особливо тяжкого злочину, злочину проти виборчих прав громадян чи корупційного злочину, що не погашена або не знята в установленому законом порядку. До заяви додається письмова згода цієї особи представляти інтереси місцевої організації партії в територіальній виборчій комісії.

5. Територіальна виборча комісія не пізніше трьох днів з дня надходження документів, зазначених у частині четвертій цієї статті, реєструє представника місцевої організації партії в територіальній виборчій комісії з правом дорадчого голосу та видає йому посвідчення за **формою**, встановленою Центральною виборчою комісією. У разі відмови в реєстрації (скасування реєстрації) кандидатів у депутати, включених до виборчого списку від місцевої організації партії, або втрати місцевою організацією партії статусу суб'єкта виборчого процесу з інших підстав повноваження представника місцевої організації партії в територіальній виборчій комісії вважаються припиненими з моменту настання зазначених обставин.

6. Місцева організація партії, кандидати в депутати від якої зареєстровані у багатомандатному виборчому окрузі, може мати не більше трьох уповноважених осіб у багатомандатному виборчому окрузі та не більше двох уповноважених осіб у кожному територіальному виборчому окрузі (далі - уповноважена особа місцевої організації партії).

7. Уповноваженою особою місцевої організації партії може бути громадянин України, який має право голосу.

Уповноваженою особою не може бути член виборчої комісії, представник місцевої організації партії у територіальній виборчій комісії, довірена особа кандидата, офіційний спостерігач - суб'єкт виборчого процесу, посадова особа органу державної влади, органу влади Автономної Республіки Крим чи місцевого самоврядування, військовослужбовець, особа рядового та начальницького складу органів Державної кримінально-виконавчої служби України, поліцейський, працівник Служби безпеки України, Національного антикорупційного бюро України, особа, яка проходить альтернативну (невійськову) службу, особа, яка має судимість за вчинення тяжкого або особливо тяжкого злочину, злочину проти виборчих прав громадян чи корупційного злочину, якщо ця судимість не погашена і не знята в установленому законом порядку.

{Абзац другий частини сьомої статті 61 із змінами, внесеними згідно із Законом № 766-VIII від 10.11.2015}

Список уповноважених осіб затверджується керівним органом місцевої організації партії.

8. Заява про реєстрацію уповноважених осіб місцевої організації партії, підписана керівником місцевої організації партії і засвідчена печаткою місцевої організації партії або відповідної організації партії вищого рівня, та копія рішення керівного органу місцевої організації партії про затвердження списку уповноважених осіб місцевої організації партії подаються до територіальної виборчої комісії у будь-який час після реєстрації кандидатів у депутати, включених до виборчого списку місцевої організації партії. У заяві про реєстрацію уповноважених осіб зазначаються прізвище, власне ім'я (усі власні імена) та

по батькові (за наявності), відповідний виборчий округ, число, місяць і рік народження, відомості про громадянство, місце роботи (заняття), займану посаду, адресу місця проживання, номер контактного телефону кожної уповноваженої особи, відомості про відсутність судимості за вчинення тяжкого або особливо тяжкого злочину, злочину проти виборчих прав громадян чи корупційного злочину, що не погашена або не знята в установленому законом порядку. До заяви додаються письмові згоди цих осіб представляти інтереси місцевої організації партії у відповідному виборчому окрузі.

9. Територіальна виборча комісія не пізніше трьох днів з дня надходження документів, зазначених у частині восьмій цієї статті, реєструє уповноважених осіб місцевої організації партії, кандидати в депутати від якої зареєстровані в багатомандатному виборчому окрузі, та видає представникові місцевої організації партії їх посвідчення за **формою**, встановленою Центральною виборчою комісією. У разі втрати місцевою організацією партії статусу суб'єкта виборчого процесу повноваження уповноважених осіб місцевої організації партії вважаються припиненими з моменту настання зазначених обставин.

10. Уповноважена особа місцевої організації партії з дня її реєстрації територіальною виборчою комісією до припинення її повноважень або закінчення виборчого процесу має право на звільнення від виробничих або службових обов'язків без збереження заробітної плати за погодженням із власником підприємства, установи, організації або уповноваженим ним органом.

11. Представник в територіальній виборчій комісії, уповноважена особа місцевої організації партії мають право у будь-який час до дня голосування звернутися до територіальної виборчої комісії із заявою про складення своїх повноважень.

12. Керівний орган місцевої організації партії, який прийняв рішення про затвердження представника, уповноваженої особи цієї місцевої організації партії, у будь-який час до дня голосування може прийняти рішення про відкликання представника чи уповноваженої особи та про затвердження іншої кандидатури замість вибулої. Відповідна заява разом із копією рішення та іншими документами подається до територіальної виборчої комісії у порядку, передбаченому частинами четвертою та восьмою цієї статті.

13. На підставі заяви, поданої відповідно до частини одинадцятої або дванадцятої цієї статті, територіальна виборча комісія не пізніше трьох днів з дня надходження такої заяви, а напередодні дня голосування - невідкладно приймає рішення про скасування реєстрації представника чи уповноваженої особи місцевої організації партії, кандидати в депутати від якої зареєстровані в багатомандатному виборчому окрузі, та у разі подання документів приймає рішення про реєстрацію іншої особи представником, уповноваженою особою. Копія рішення видається представнику місцевої організації партії або надсилається на адресу керівного органу відповідної місцевої організації партії.

14. Посвідчення представника, уповноваженої особи місцевої організації партії, повноваження яких припинено до закінчення виборчого процесу, негайно повертаються до відповідної територіальної виборчої комісії.

15. Представник місцевої організації партії у територіальній виборчій комісії з правом дорадчого голосу має право:

1) бути присутнім на всіх засіданнях цієї територіальної виборчої комісії під час обговорення питань, пов'язаних з місцевими виборами, та брати участь у їх обговоренні;

2) ознайомлюватися із змістом та отримувати копії протоколів засідань територіальної виборчої комісії, її рішень; ознайомлюватися із документами, на підставі яких приймалися рішення;

3) невідкладно ознайомлюватися з протоколами, телефонограмами, факсами та іншими офіційними повідомленнями, у тому числі електронними, що надходять до територіальної виборчої комісії від відповідних дільничних виборчих комісій про підрахунок голосів на виборчій дільниці;

4) у разі виявлення порушень цього Закону скласти відповідний акт, який підписується ним і не менш як двома виборцями, які засвідчують це порушення, та подається до відповідної виборчої комісії;

5) одержувати у територіальній виборчій комісії посвідчення офіційних спостерігачів від відповідної місцевої організації партії;

6) отримувати у відповідній територіальній виборчій комісії інформацію про подання або неподання до територіальної виборчої комісії примірників друкованих матеріалів передвиборної агітації та ознайомлюватися з ними;

7) реалізовувати інші права, передбачені цим Законом.

16. Уповноважена особа місцевої організації партії, кандидати в депутати від якої зареєстровані у багатомандатному виборчому окрузі:

1) сприяє місцевій організації партії в її участі у виборчому процесі, в тому числі у проведенні передвиборної агітації;

2) представляє місцеву організацію партії у відносинах з виборчими комісіями (крім Центральної виборчої комісії), органами державної влади, органами влади Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування, виборцями, іншими суб'єктами виборчого процесу на території відповідного виборчого округу;

3) може брати участь з правом дорадчого голосу у засіданнях територіальних та дільничних виборчих комісій на території відповідного виборчого округу;

4) має право отримувати у відповідній територіальній виборчій комісії інформацію про подання або неподання до територіальної виборчої комісії примірників друкованих матеріалів передвиборної агітації та ознайомлюватися з ними;

5) має право бути присутнім на виборчій дільниці під час голосування та на засіданні дільничної виборчої комісії під час підрахунку голосів виборців з урахуванням обмежень, установлених [частиною дев'ятою](#) статті 27 цього Закону;

6) має право в разі виявлення порушення цього Закону скласти відповідний акт, який підписується нею та не менш як двома виборцями, які засвідчують це порушення, та подається до відповідної виборчої комісії;

7) реалізовувати інші права, передбачені цим Законом.

Стаття 62. Гарантії діяльності кандидатів

1. Кандидати з дня, наступного за днем їх реєстрації територіальною виборчою комісією, мають рівні права під час виборчого процесу на їх виступи та виступи відповідних довірених осіб на передвиборних та інших зборах, нарадах, засіданнях, мітингах, безпосередньо пов'язаних з виборами, у засобах масової інформації.

2. Кандидату не може бути відмовлено у звільненні на період передвиборної агітації від виконання виробничих або службових обов'язків за місцем роботи з наданням неоплачуваної відпустки.

3. Кандидат під час передвиборної агітації не може бути звільнений з роботи з ініціативи власника підприємства, установи, організації або уповноваженого ним органу

(крім випадків ліквідації), командира військової частини (формування). Кандидат без його згоди не може бути переведений на іншу роботу, направлений у відрядження.

Стаття 63. Довірені особи кандидатів

1. Кандидат на посаду сільського, селищного, міського (міст, кількість виборців у яких є меншою ніж 90 тисяч) голови, старости може мати не більше трьох довірених осіб.

Кандидат на посаду міського (міст, кількість виборців у яких дорівнює або є більшою ніж 90 тисяч) голови може мати не більше п'яти довірених осіб.

Кандидат у депутати в одномандатному виборчому окрузі може мати не більше двох довірених осіб.

2. Довіреною особою кандидата може бути громадянин України, який має право голосу.

Не може бути довіреною особою кандидата член виборчої комісії, представник в територіальній виборчій комісії, уповноважена особа місцевої організації партії, посадова особа органу державної влади, органу влади Автономної Республіки Крим, органу місцевого самоврядування, військовослужбовець, особа рядового та начальницького складу органів Державної кримінально-виконавчої служби України, поліцейський, працівник Служби безпеки України, Національного антикорупційного бюро України, особа, яка проходить альтернативну (невійськову) службу, особа, яка утримується в установах виконання покарань, слідчих ізоляторах або має судимість за вчинення тяжкого або особливо тяжкого злочину, злочину проти виборчих прав громадян чи корупційного злочину, якщо ця судимість не погашена і не знята в установленому законом порядку.

{Абзац другий частини другої статті 63 із змінами, внесеними згідно із Законом № 766-VIII від 10.11.2015}

3. Довірені особи кандидата реєструються відповідною територіальною виборчою комісією за поданням кандидата за наявності письмової згоди цих осіб.

У поданні зазначаються: прізвище, власне ім'я (усі власні імена) та по батькові (за наявності) довіреної особи, число, місяць і рік народження, відомості про громадянство, місце роботи (заняття), займану посаду, адресу місця проживання, номер контактного телефону, відсутність судимості за вчинення тяжкого або особливо тяжкого злочину, злочину проти виборчих прав громадян чи корупційного злочину, що не погашена або не знята в установленому законом порядку. До подання додається письмова згода цієї особи представляти інтереси кандидата.

Зазначені подання вносяться не пізніше як за три дні до дня голосування (дня повторного голосування).

Територіальна виборча комісія не пізніше трьох днів з дня надходження подання реєструє довірених осіб кандидата та видає їм посвідчення за **формою**, встановленою Центральною виборчою комісією.

4. Довірені особи кандидата сприяють кандидатам під час виборчого процесу, представляють інтереси кандидата у відносинах з виборчими комісіями, органами державної влади, органами влади Автономної Республіки Крим та органами місцевого самоврядування, об'єднаннями громадян, виборцями.

5. Довірені особи кандидата набувають повноважень з дня їх реєстрації територіальною виборчою комісією. Повноваження цих осіб припиняються у день скасування рішення про реєстрацію відповідного кандидата, вибуття кандидата з

балотування або з дня реєстрації кандидата депутатом, сільським, селищним, міським головою, старостою.

6. Довірені особи кандидата мають право на звільнення від виконання виробничих або службових обов'язків з дня їх реєстрації на період виборчого процесу без збереження заробітної плати за погодженням із власником підприємства, установи, організації чи уповноваженим ним органом.

7. Кандидат має право в будь-який час до дня голосування (дня повторного голосування) звернутися із заявою до територіальної виборчої комісії про припинення повноважень його довірених осіб і з дотриманням строку, встановленого частиною третьою цієї статті, подати документи для реєстрації інших осіб у порядку, встановленому цим Законом.

8. Довірені особи кандидата мають право в будь-який час звернутися до територіальної виборчої комісії із заявою про складення своїх повноважень.

9. На підставі заяви, поданої відповідно до частини сьомої або восьмої цієї статті, відповідна територіальна виборча комісія не пізніше трьох днів з дня надходження заяв, а напередодні дня голосування (дня повторного голосування) або у день голосування (день повторного голосування) - невідкладно приймає рішення про скасування реєстрації довіреної особи кандидата та у разі наявності відповідних документів, передбачених частиною третьою цієї статті, та дотримання строку, встановленого частиною третьою цієї статті, приймає рішення про реєстрацію іншої особи довіреною особою. Копія рішення надсилається (видається) кандидату та довірєній особі, щодо якої прийнято таке рішення.

10. Посвідчення довіреної особи кандидата, реєстрація якої скасована, негайно повертається до територіальної виборчої комісії, яка його видала.

11. Довірена особа кандидата має право:

1) бути присутньою на засіданнях територіальних та дільничних виборчих комісій і брати в них участь з правом дорадчого голосу;

2) бути присутньою на виборчій дільниці під час голосування та на засіданні виборчої комісії при підрахунку голосів виборців з додержанням установлених цим Законом вимог;

3) одержувати у територіальній виборчій комісії посвідчення офіційних спостерігачів від кандидата, чиї інтереси вона представляє;

4) за дорученням кандидата бути розпорядником його власного виборчого фонду;

5) одержувати копії протоколів дільничної виборчої комісії про підрахунок голосів на виборчій дільниці, територіальної виборчої комісії про підсумки голосування;

6) складати акти, що підписуються особами, які виявили порушення, і виборцями - свідками порушення, та подавати їх до відповідної виборчої комісії з додержанням строків, установлених законом;

7) звертатися до відповідної виборчої комісії із заявою про усунення виявлених порушень;

8) за дорученням кандидата оскаржувати від його імені рішення, дії або бездіяльність територіальної, дільничної виборчої комісії, що порушують законні права кандидата, в порядку, передбаченому цим Законом;

9) отримувати у відповідній територіальній виборчій комісії інформацію про подання або неподання до територіальної виборчої комісії примірників друкованих матеріалів передвиборної агітації та ознайомлюватися з ними;

10) має права офіційного спостерігача від суб'єкта виборчого процесу, передбачені цим Законом;

11) реалізовувати інші права, передбачені цим Законом для довірених осіб.

12. Втручання довіреної особи кандидата в роботу виборчих комісій не допускається.

13. Довірені особи кандидата здійснюють свої функції на громадських засадах.

Стаття 64. Офіційні спостерігачі

1. У виборчому процесі можуть брати участь офіційні спостерігачі від місцевих організацій партій, кандидати в депутати від яких зареєстровані в багатомандатних виборчих округах, кандидатів у депутати в одномандатних виборчих округах, кандидатів на посаду сільського, селищного, міського голови, старости, від громадських організацій.

Офіційні спостерігачі іноземних держав і міжнародних організацій, які зареєстровані в установленому цим Законом порядку, можуть вести спостереження за ходом виборчого процесу.

2. Повноваження офіційних спостерігачів починаються з дня, наступного за днем реєстрації відповідною виборчою комісією, і припиняються після встановлення територіальною виборчою комісією результатів місцевих виборів.

3. Виборча комісія, яка зареєструвала офіційного спостерігача, може достроково припинити його повноваження в разі встановлення порушення ним цього Закону рішенням відповідної дільничної, територіальної виборчої комісії або Центральної виборчої комісії. Про припинення повноважень офіційного спостерігача приймається мотивоване рішення.

Стаття 65. Офіційні спостерігачі від кандидатів, місцевих організацій партій, кандидати в депутати від яких зареєстровані в багатомандатних виборчих округах

1. Офіційним спостерігачем від кандидата, місцевої організації партії, кандидати в депутати від якої зареєстровані в багатомандатному виборчому окрузі, може бути громадянин України, який має право голосу.

Не може бути офіційним спостерігачем від кандидата, місцевої організації партії, кандидати в депутати від якої зареєстровані в багатомандатному виборчому окрузі, член виборчої комісії, посадова особа органу виконавчої влади або суду, правоохоронних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, військовослужбовець, особа, яка проходить альтернативну (невійськову) службу.

2. Офіційний спостерігач реєструється відповідною територіальною виборчою комісією за поданням кандидата, керівного органу місцевої організації партії, кандидати в депутати від якої зареєстровані в багатомандатному виборчому окрузі.

3. У поданні про реєстрацію офіційного спостерігача зазначаються його прізвище, власне ім'я (усі власні імена) та по батькові (за наявності), число, місяць і рік народження, відомості про громадянство, місце роботи (заняття), займану посаду, адресу місця проживання, номер контактного телефону. До подання додається заява про згоду цієї особи бути офіційним спостерігачем від відповідної місцевої організації партії, кандидата.

4. Подання про реєстрацію офіційного спостерігача від місцевої організації партії вноситься до відповідної територіальної виборчої комісії за підписом керівника місцевої організації партії, що засвідчується печаткою відповідної місцевої організації партії або організації відповідної партії вищого рівня, а від кандидата - за підписом кандидата не пізніше як за п'ять днів до дня голосування (дня повторного голосування). Рішення про реєстрацію офіційного спостерігача або про відмову в реєстрації приймається відповідною

територіальною виборчою комісією у триденний строк з дня внесення документів, зазначених у частині третій цієї статті.

5. Підставою для відмови у реєстрації офіційного спостерігача може бути недотримання вимог частин першої, третьої, четвертої цієї статті.

6. Відповідна територіальна виборча комісія видає офіційним спостерігачам посвідчення за **формою**, встановленою Центральною виборчою комісією.

7. Офіційний спостерігач від місцевої організації партії, кандидата може:

1) бути присутнім на зустрічах кандидата (кандидатів), на передвиборних зборах, мітингах, засіданнях виборчих комісій;

2) ознайомлюватися з матеріалами передвиборної агітації;

3) перебувати на виборчих дільницях під час голосування, спостерігати з будь-якої відстані за діями членів виборчої комісії, у тому числі під час видачі виборчих бюлетенів виборцям і підрахунку голосів, не заважаючи членам виборчої комісії фізично;

4) здійснювати фото- та кінозйомку, аудіо- та відеозапис, не порушуючи при цьому таємниці голосування;

5) бути присутнім при видачі виборчих бюлетенів членам дільничної виборчої комісії, у тому числі для організації голосування виборців за місцем перебування та при проведенні такого голосування;

6) бути присутнім з дотриманням вимог цього Закону на засіданнях дільничних та територіальних виборчих комісій, у тому числі під час підрахунку голосів виборців на виборчій дільниці та встановленні підсумків голосування;

7) звертатися до відповідної виборчої комісії чи до суду щодо усунення порушень цього Закону в разі їх виявлення;

8) складати акт про виявлення порушення цього Закону, що підписується ним та не менш як двома виборцями, які засвідчують факт цього порушення, із зазначенням їх прізвищ, імен, по батькові (за наявності), місця проживання та адреси житла, та подавати його до відповідної виборчої комісії чи до суду;

9) вживати необхідних заходів у межах закону щодо припинення протиправних дій під час голосування та підрахунку голосів виборців на виборчій дільниці;

10) отримувати копії протоколів про передачу виборчих бюлетенів, про підрахунок голосів виборців і встановлення підсумків голосування та інших документів у випадках, передбачених цим Законом;

11) реалізовувати інші права, передбачені цим Законом для офіційних спостерігачів.

8. Офіційний спостерігач від місцевої організації партії, кандидата не має права:

1) втручатися в роботу виборчої комісії, чинити дії, що порушують хід виборчого процесу або заважають членам виборчої комісії здійснювати свої повноваження;

2) заповнювати замість виборця (у тому числі на його прохання) виборчий бюлетень;

3) бути присутнім при заповненні виборцем виборчого бюлетеня у кабіні для таємного голосування.

9. У разі порушення офіційним спостерігачем вимог частини восьмої цієї статті виборча комісія може позбавити його права бути присутнім у приміщенні виборчої дільниці під час голосування та на засіданнях територіальної, дільничної виборчої комісії.

10. Кандидат, керівний орган місцевої організації партії, кандидати в депутати від якої зареєстровані в багатомандатному виборчому окрузі, мають право відкликати свого офіційного спостерігача, звернувшись до відповідної територіальної виборчої комісії із письмовою заявою про припинення його повноважень, і подати документи для реєстрації іншої особи в порядку, встановленому цим Законом.

11. Офіційний спостерігач має право у будь-який час звернутися до територіальної виборчої комісії із заявою про складення своїх повноважень. На підставі такої заяви територіальною виборчою комісією приймається рішення про скасування реєстрації офіційного спостерігача, копія якого видається уповноваженій особі місцевої організації партії, кандидату.

12. У разі втрати місцевою організацією партії, кандидатом статусу суб'єкта виборчого процесу повноваження офіційних спостерігачів вважаються припиненими з моменту настання зазначених обставин.

Стаття 66. Офіційні спостерігачі від громадських організацій

1. Громадська організація, до статутної діяльності якої належать питання виборчого процесу та спостереження за ним, зареєстрована у встановленому законом порядку, не пізніше як за сорок днів до дня голосування може звернутися до Центральної виборчої комісії з клопотанням про дозвіл мати офіційних спостерігачів на місцевих виборах.

{Частина перша статті 66 із змінами, внесеними згідно із Законом № 835-VIII від 26.11.2015}

2. Центральна виборча комісія не пізніше як на п'ятий день з дня отримання клопотання приймає рішення про надання дозволу громадській організації мати офіційних спостерігачів або про відмову в наданні такого дозволу, про що повідомляє громадську організацію наступного дня після дня прийняття відповідного рішення. Підставою для відмови може бути лише порушення громадською організацією вимог, встановлених частиною першою цієї статті. Копія рішення про надання дозволу громадській організації мати офіційних спостерігачів або про відмову в наданні такого дозволу видається представнику громадської організації не пізніше як наступного дня після дня прийняття такого рішення. Громадська організація має право оскаржити до суду рішення про відмову в наданні їй дозволу мати офіційних спостерігачів.

3. Центральна виборча комісія не пізніше як за тридцять днів до дня голосування офіційно публікує у газетах "Голос України" та "Урядовий кур'єр" перелік громадських організацій, яким надано дозвіл мати офіційних спостерігачів на місцевих виборах.

4. Офіційним спостерігачем від громадської організації може бути громадянин України, який має право голосу. Не може бути офіційним спостерігачем від громадської організації член виборчої комісії, посадова особа органів виконавчої влади або суду, правоохоронних органів, органів влади Автономної Республіки Крим чи органів місцевого самоврядування, військовослужбовець чи особа, яка проходить альтернативну (невійськову) службу.

5. Офіційний спостерігач реєструється відповідною територіальною виборчою комісією за поданням керівника громадської організації. У поданні про реєстрацію офіційного спостерігача зазначаються його прізвище, власне ім'я (усі власні імена) та по батькові (за наявності), число, місяць і рік народження, відомості про громадянство, місце роботи (заняття), займану посаду, адресу місця проживання, номер контактного телефону. До подання додається заява про згоду цієї особи бути офіційним спостерігачем від відповідної громадської організації, а також копія рішення Центральної виборчої комісії про дозвіл мати офіційних спостерігачів на місцевих виборах.

6. Подання про реєстрацію офіційного спостерігача від громадської організації за підписом керівника організації, що засвідчується печаткою громадської організації, вноситься до відповідної територіальної виборчої комісії не пізніше як за п'ять днів до дня голосування (дня повторного голосування). Рішення про реєстрацію офіційного спостерігача або про відмову в реєстрації приймається відповідною територіальною виборчою комісією у триденний строк з дня внесення документів, зазначених у частині п'ятій цієї статті.

7. Підставою для відмови у реєстрації офіційного спостерігача може бути недотримання вимог частин першої, четвертої - шостої цієї статті.

8. Відповідна територіальна виборча комісія видає офіційним спостерігачам посвідчення за [формою](#), встановленою Центральною виборчою комісією.

9. Офіційний спостерігач від громадської організації має право:

1) бути присутнім на зустрічах кандидата (кандидатів), на передвиборних зборах, мітингах, засіданнях виборчих комісій;

2) ознайомлюватися з матеріалами передвиборної агітації;

3) перебувати на виборчих дільницях під час голосування, спостерігати з будь-якої відстані за діями членів виборчої комісії, у тому числі під час видачі виборчих бюлетенів виборцям і підрахунку голосів, не заважаючи членам виборчої комісії фізично;

4) здійснювати фото- та кінозйомку, аудіо- та відеозапис, не порушуючи при цьому таємниці голосування;

5) бути присутнім при видачі виборчих бюлетенів членам дільничної виборчої комісії, у тому числі для організації голосування виборців за місцем перебування та при проведенні такого голосування;

6) бути присутнім з дотриманням вимог цього Закону на засіданнях дільничних та територіальних виборчих комісій, у тому числі під час підрахунку голосів виборців на виборчій дільниці та встановленні підсумків голосування;

7) звертатися до відповідної виборчої комісії чи до суду щодо усунення порушень цього Закону в разі їх виявлення;

8) складати акт про виявлення порушення цього Закону, що підписується ним та не менш як двома виборцями, які засвідчують факт цього порушення, із зазначенням їх прізвищ, імен, по батькові (за наявності), місця проживання та адреси житла, та подавати його до відповідної виборчої комісії чи до суду;

9) вживати необхідних заходів у межах закону щодо припинення протиправних дій під час голосування та підрахунку голосів виборців на виборчій дільниці;

10) отримувати копії протоколів про передачу виборчих бюлетенів, про підрахунок голосів виборців і встановлення підсумків голосування та інших документів у випадках, передбачених цим Законом;

11) після проведення виборів публічно висловлювати свої пропозиції щодо організації проведення місцевих виборів та вдосконалення законодавства України, у тому числі з урахуванням міжнародного досвіду, проводити прес-конференції з додержанням вимог законодавства України;

12) реалізовувати інші права, передбачені цим Законом для офіційних спостерігачів.

10. Офіційний спостерігач від громадської організації не має права:

- 1) втручатися в роботу виборчої комісії, чинити дії, що порушують хід виборчого процесу або заважають членам виборчої комісії здійснювати свої повноваження;
- 2) заповнювати замість виборця (у тому числі на його прохання) виборчий бюлетень;
- 3) бути присутнім при заповненні виборцем виборчого бюлетеня у кабіні для таємного голосування.

11. У разі порушення офіційним спостерігачем вимог частини десятої цієї статті виборча комісія може позбавити його права бути присутнім у приміщенні виборчої дільниці під час голосування та на засіданнях територіальної, дільничної виборчої комісії.

12. Громадська організація має право відкликати свого офіційного спостерігача, звернувшись до відповідної територіальної виборчої комісії з письмовою заявою про припинення його повноважень, і подати документи для реєстрації іншої особи в порядку, встановленому цим Законом.

13. Офіційний спостерігач від громадської організації має право у будь-який час звернутися до територіальної виборчої комісії із заявою про складення своїх повноважень. На підставі такої заяви територіальною виборчою комісією приймається рішення про скасування реєстрації офіційного спостерігача.

Стаття 67. Офіційні спостерігачі від іноземних держав та міжнародних організацій

1. Офіційні спостерігачі від іноземних держав та міжнародних організацій реєструються Центральною виборчою комісією. [Порядок реєстрації офіційних спостерігачів від іноземних держав та міжнародних організацій](#) визначається Центральною виборчою комісією.

Пропозиції щодо реєстрації офіційних спостерігачів від іноземних держав та міжнародних організацій подаються іноземними державами, міжнародними організаціями безпосередньо або через Міністерство закордонних справ України до Центральної виборчої комісії в установленому нею порядку не пізніше як за десять днів до дня голосування.

2. Рішення про реєстрацію або про відмову в реєстрації офіційних спостерігачів від іноземних держав, міжнародних організацій приймається Центральною виборчою комісією не пізніше як за п'ять днів до дня голосування (повторного голосування).

3. Громадяни України не можуть бути зареєстровані офіційними спостерігачами від іноземних держав чи міжнародних організацій. Громадяни України або іноземці чи особи без громадянства, які володіють українською мовою (не більше однієї особи з кожним офіційним спостерігачем), можуть супроводжувати зареєстрованих офіційних спостерігачів від іноземних держав і міжнародних організацій у межах виборчих дільниць та під час засідань виборчих комісій виключно для виконання функцій перекладача.

4. Центральна виборча комісія видає зареєстрованим нею офіційним спостерігачам від іноземних держав, міжнародних організацій посвідчення за встановленою нею формою.

5. Офіційні спостерігачі від іноземних держав, міжнародних організацій здійснюють свої повноваження на території України.

6. Офіційний спостерігач від іноземної держави, міжнародної організації веде спостереження за виборчим процесом та має право:

- 1) бути присутнім на зустрічах кандидата (кандидатів), на передвиборних зборах, мітингах, засіданнях виборчих комісій;

- 2) знайомитися з матеріалами передвиборної агітації;
 - 3) перебувати на виборчих дільницях під час голосування, а також на засіданнях дільничних виборчих комісій при підрахунку голосів виборців та територіальних виборчих комісій при встановленні підсумків голосування;
 - 4) здійснювати фото- та кінозйомку, аудіо- та відеозапис, не порушуючи при цьому таємниці голосування;
 - 5) отримувати копії протоколів про передачу виборчих бюлетенів, про підрахунок голосів виборців і встановлення підсумків голосування та інших документів у випадках, передбачених цим Законом;
 - 6) після проведення виборів публічно висловлювати свої пропозиції щодо організації проведення місцевих виборів та вдосконалення законодавства України з урахуванням у тому числі міжнародного досвіду, проводити прес-конференції з додержанням вимог законодавства України;
 - 7) утворювати спільно з іншими офіційними спостерігачами від іноземних держав, міжнародних організацій тимчасові групи офіційних спостерігачів для координації своєї діяльності в межах повноважень, передбачених цим Законом.
7. Офіційні спостерігачі від іноземних держав, міжнародних організацій здійснюють спостереження самостійно і незалежно.
8. Міністерство закордонних справ України, інші органи виконавчої влади, органи влади Автономної Республіки Крим, органи місцевого самоврядування та виборчі комісії сприяють офіційним спостерігачам від іноземних держав, міжнародних організацій у здійсненні ними повноважень.
9. Фінансове і матеріальне забезпечення діяльності офіційних спостерігачів від іноземних держав, міжнародних організацій здійснюється за рахунок коштів держав чи організацій, які направили цих спостерігачів в Україну, або за власні кошти цих спостерігачів.
10. Офіційні спостерігачі від іноземних держав та міжнародних організацій не мають права втручатися в роботу виборчої комісії, чинити дії, що порушують хід виборчого процесу або заважають членам виборчої комісії здійснювати свої повноваження; заповнювати замість виборця (у тому числі і на його прохання) виборчий бюлетень або іншим чином порушувати таємницю голосування та використовувати свій статус у діяльності, не пов'язаній із спостереженням за ходом виборчого процесу. Ці обмеження поширюються на осіб, які відповідно до частини третьої цієї статті супроводжують офіційних спостерігачів, під час їх безпосередньої роботи з офіційним спостерігачем від іноземної держави, міжнародної організації.

Розділ X

ФІНАНСОВЕ ТА МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДГОТОВКИ ТА ПРОВЕДЕННЯ ВИБОРІВ

Стаття 68. Фінансування місцевих виборів

1. Бюджетні витрати на підготовку і проведення місцевих виборів здійснюються за рахунок коштів Державного бюджету України, передбачених на здійснення Центральною виборчою комісією керівництва та управління у сфері проведення виборів та референдумів, коштів відповідного місцевого бюджету, отриманих як цільова субвенція з Державного бюджету України, коштів відповідних місцевих бюджетів (далі - кошти бюджету, що виділені на підготовку і проведення місцевих виборів).

Витрати на підготовку і проведення чергових, позачергових, додаткових та перших виборів депутатів, сільських, селищних, міських голів здійснюються за рахунок коштів Державного бюджету України, передбачених на здійснення Центральною виборчою комісією керівництва та управління у сфері проведення виборів та референдумів, коштів відповідного місцевого бюджету, отриманих як цільова субвенція з Державного бюджету України, а також коштів власних виборчих фондів місцевих організацій партій, кандидати в депутати від яких зареєстровані у багатомандатних виборчих округах, кандидатів у депутати в одномандатних виборчих округах, кандидатів на посаду сільського, селищного, міського голови, старости.

{Абзац другий частини першої статті 68 із змінами, внесеними згідно із Законом № 1851-VIII від 09.02.2017}

Усі інші види місцевих виборів проводяться за рахунок коштів відповідних місцевих бюджетів та коштів власних виборчих фондів місцевих організацій партій, кандидатів у депутати в одномандатних виборчих округах, кандидатів на посаду сільського, селищного, міського голови, старости.

2. Місцева організація партії, кандидати в депутати від якої зареєстровані в багатомандатному виборчому окрузі, кандидати у депутати в одномандатних виборчих округах, кандидати на посаду сільського, селищного, міського голови, старости для фінансування своєї передвиборної агітації можуть утворити власний виборчий фонд, що формується в порядку, встановленому цим Законом.

Стаття 69. Фінансове забезпечення підготовки і проведення місцевих виборів

1. Фінансове забезпечення підготовки і проведення чергових та перших місцевих виборів, позачергових, додаткових виборів депутатів, сільських, селищних, міських голів за рахунок коштів відповідного місцевого бюджету, отриманих як цільова субвенція з Державного бюджету України, здійснюється територіальною виборчою комісією, яка є розпорядником цих коштів, відповідно до затвердженого нею кошторису доходів та видатків, який повинен включати витрати, зокрема, на найм (оренду) відповідних приміщень, у межах коштів, передбачених на підготовку та проведення місцевих виборів у Державному бюджеті України.

{Абзац перший частини першої статті 69 із змінами, внесеними згідно із Законом № 1851-VIII від 09.02.2017}

Фінансове забезпечення діяльності Центральної виборчої комісії щодо підготовки і проведення місцевих виборів здійснюється за рахунок коштів Державного бюджету України.

Фінансування виготовлення органами ведення Державного реєстру виборців списків виборців та іменних запрошень, передбачених [статтею 31](#) цього Закону, при проведенні чергових місцевих виборів, позачергових, додаткових та перших виборів депутатів, сільських, селищних, міських голів здійснюється за рахунок коштів відповідного місцевого бюджету, отриманих як цільова субвенція з Державного бюджету України, у [порядку](#), встановленому Кабінетом Міністрів України за поданням Центральної виборчої комісії.

{Абзац третій частини першої статті 69 із змінами, внесеними згідно із Законом № 1851-VIII від 09.02.2017}

При проведенні всіх інших видів місцевих виборів фінансування виготовлення органами ведення Державного реєстру виборців списків виборців та іменних запрошень, передбачених [статтею 31](#) цього Закону, здійснюється за рахунок коштів відповідних

місцевих бюджетів у [порядку](#), встановленому Кабінетом Міністрів України за поданням Центральної виборчої комісії.

2. У законі про Державний бюджет України окремо передбачаються цільова субвенція з державного бюджету місцевим бюджетам для підготовки і проведення чергових місцевих виборів та цільова субвенція з державного бюджету місцевим бюджетам для підготовки і проведення позачергових, додаткових та перших місцевих виборів.

{Частина друга статті 69 із змінами, внесеними згідно із Законом № 1851-VIII від 09.02.2017}

3. Розподіл субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на підготовку та проведення чергових місцевих виборів здійснюється Центральною виборчою комісією за погодженням з центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну фінансову політику.

4. Центральна виборча комісія здійснює розподіл субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на підготовку та проведення позачергових, додаткових та перших місцевих виборів за погодженням із центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну фінансову політику, на підставі прийнятих Верховною Радою України постанов про призначення позачергових місцевих виборів, а також прийнятих у встановленому порядку рішень про призначення перших, додаткових місцевих виборів.

{Абзац перший частини четвертої статті 69 із змінами, внесеними згідно із Законом № 1851-VIII від 09.02.2017}

Територіальна виборча комісія в межах затверджених Центральною виборчою комісією середніх норм складає кошторис видатків на підготовку і проведення позачергових, додаткових та перших місцевих виборів з урахуванням видатків дільничних виборчих комісій.

{Абзац другий частини четвертої статті 69 із змінами, внесеними згідно із Законом № 1851-VIII від 09.02.2017}

5. Центральна виборча комісія затверджує середні норми видатків територіальної та дільничної виборчих комісій на підготовку і проведення місцевих виборів.

6. Територіальна виборча комісія у триденний строк із дня сформування її складу складає відповідно до середніх норм видатків єдиний кошторис доходів і видатків на підготовку і проведення чергових місцевих виборів із включенням до нього власних видатків та видатків дільничних виборчих комісій.

7. Фінансування виборчих комісій здійснюється в [порядку](#), встановленому Кабінетом Міністрів України. Кошти на підготовку і проведення місцевих виборів перераховуються Центральній виборчій комісії не пізніше дня початку виборчого процесу, а територіальним виборчим комісіям - невідкладно після затвердження єдиного кошторису доходів і видатків на підготовку і проведення відповідних місцевих виборів.

8. Територіальна виборча комісія зобов'язана не пізніш як у тижневий строк з дня офіційного оприлюднення результатів місцевих виборів повернути невикористані нею на підготовку і проведення виборів кошти в [порядку](#), встановленому Кабінетом Міністрів України.

9. Територіальна виборча комісія складає та подає в десятиденний строк з дня офіційного оприлюднення результатів місцевих виборів до відповідної місцевої ради фінансовий звіт про надходження та використання коштів відповідного місцевого бюджету, отриманих як цільова субвенція з Державного бюджету України.

10. Контроль за цільовим використанням коштів відповідного місцевого бюджету, отриманих як цільова субвенція з Державного бюджету України, здійснюється центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну фінансову політику, і Рахунковою палатою.

11. Відшкодування кредиторської заборгованості територіальних виборчих комісій після складення фінансового звіту за умови незавершеного фінансування місцевих виборів у межах коштів відповідного місцевого бюджету, отриманих як цільова субвенція з Державного бюджету України, здійснюється Кабінетом Міністрів України до закінчення фінансового року.

Стаття 70. Виборчий фонд місцевої організації партії, кандидата у депутати в одномандатному виборчому окрузі, кандидата на посаду сільського, селищного, міського голови, старости

1. Місцева організація партії, кандидати в депутати від якої зареєстровані в багатомандатному виборчому окрузі, кандидат у депутати в одномандатному виборчому окрузі, кандидат на посаду сільського, селищного, міського голови, старости можуть відкрити рахунок власного виборчого фонду.

Виборчий фонд місцевої організації партії, кандидати у депутати від якої зареєстровані в багатомандатному виборчому окрузі (далі - виборчий фонд місцевої організації партії), має один накопичувальний рахунок, на який надходять кошти для фінансування передвиборної агітації, а також поточні рахунки, з яких здійснюється фінансування витрат на передвиборну агітацію. На поточні рахунки виборчого фонду місцевої організації партії кошти надходять виключно з накопичувального рахунку виборчого фонду. Підставою для відкриття накопичувального рахунку виборчого фонду місцевої організації партії є копія рішення територіальної виборчої комісії про реєстрацію кандидатів у депутати, включених до виборчого списку від місцевої організації партії. Підставою для відкриття поточного рахунку виборчого фонду місцевої організації партії є довідка установи банку про відкриття накопичувального рахунку місцевої організації партії.

Виборчий фонд кандидата у депутати в одномандатному виборчому окрузі, кандидата на посаду сільського, селищного, міського голови, старости має один поточний рахунок, на який надходять кошти для фінансування передвиборної агітації. Підставою для відкриття поточного рахунку виборчого фонду є копія рішення територіальної виборчої комісії про реєстрацію відповідного кандидата.

2. Порядок відкриття і закриття рахунків виборчого фонду місцевої організації партії, кандидата встановлюється Національним банком України за погодженням з Центральною виборчою комісією не пізніше як за 50 днів до дня голосування.

3. Місцева організація партії, кандидат у депутати в одномандатному виборчому окрузі, кандидат на посаду сільського, селищного, міського голови, старости відкривають відповідно накопичувальний та поточний рахунки виборчого фонду в установі банку за власним вибором в межах відповідного багатомандатного, одномандатного, єдиного одномандатного виборчого округу або на території відповідного села, селища чи району. Місцева організація партії, кандидат мають право відкрити відповідні рахунки виборчого фонду виключно в національній валюті.

Місцева організація партії має право відкривати поточні рахунки виборчого фонду місцевої організації партії з розрахунку не більше одного поточного рахунку для одного територіального виборчого округу, які відкриваються на його території або території відповідного району чи міста. Один поточний рахунок виборчого фонду місцевої організації партії може обслуговувати декілька територіальних виборчих округів.

4. Використання коштів з рахунків виборчого фонду здійснюється у безготівковій формі.

5. Послуги установи банку, пов'язані з відкриттям і закриттям рахунків виборчого фонду, надаються безоплатно. Установа банку за користування коштами, що знаходяться на рахунку виборчого фонду, відсотки не нараховує і не сплачує.

6. Установа банку не пізніше наступного робочого дня з дня відкриття рахунку виборчого фонду повідомляє територіальну виборчу комісію про відкриття рахунку та його реквізити.

7. Інформація про відкриття рахунку виборчого фонду та його реквізити може оприлюднюватися у друкованих засобах масової інформації за рахунок коштів виборчого фонду.

8. Витрачання коштів з поточного рахунку виборчого фонду після 18 години останнього дня перед днем голосування здійснюється виключно у разі, якщо рахунки на оплату товарів, робіт і послуг були виставлені до зазначеного часу.

Витрачання коштів з поточних рахунків виборчого фонду припиняється о 18 годині середи після дня голосування.

9. Рахунки виборчого фонду закриваються установою банку на шістнадцятий день після дня офіційного оприлюднення результатів відповідних місцевих виборів.

10. Арешт коштів та зупинення операцій по рахунках виборчого фонду, закриття таких рахунків раніше ніж у строк, встановлений цією статтею, не допускаються.

Стаття 71. Розпорядники виборчого фонду кандидата, місцевої організації партії

1. Місцева організація партії, кандидати в депутати від якої зареєстровані в багатомандатному виборчому окрузі, рішенням її керівного органу призначає:

1) не більше двох розпорядників накопичувального рахунку виборчого фонду місцевої організації партії - з числа кандидатів у депутати, включених до її виборчого списку, або уповноважених осіб в багатомандатному виборчому окрузі;

2) по одному розпоряднику кожного поточного рахунку виборчого фонду місцевої організації партії - з числа кандидатів у депутати, включених до її виборчого списку, або уповноважених осіб в багатомандатному, територіальних виборчих округах.

Кандидат у депутати в одномандатному виборчому окрузі, кандидат на посади сільського, селищного, міського голови, старости може бути розпорядником поточного рахунку власного виборчого фонду або призначити не більше одного розпорядника поточного рахунку власного виборчого фонду з числа своїх довірених осіб.

2. Розпорядники коштів накопичувального рахунку виборчого фонду місцевої організації партії зобов'язані вести облік надходження та розподілу коштів виборчого фонду між поточними рахунками.

Розпорядники поточних рахунків відповідних виборчих фондів забезпечують додержання фінансової дисципліни, цільове використання коштів виборчого фонду.

3. Установа банку, в якій відкрито накопичувальний або поточний рахунок виборчого фонду, надає розпоряднику відповідного рахунку виборчого фонду потижнево або за його зверненням відомості про розміри та джерела внесків, що надійшли на рахунки виборчого фонду, рух коштів, а також їх залишки на рахунках.

4. Розпорядник коштів поточного рахунку виборчого фонду місцевої організації партії зобов'язаний за вісім днів до дня голосування подати розпоряднику коштів

накопичувального рахунку виборчого фонду місцевої організації партії проміжний фінансовий звіт за період з дня відкриття накопичувального рахунку виборчого фонду до десятого дня до дня голосування за формою, встановленою Центральною виборчою комісією.

Розпорядник коштів накопичувального рахунку виборчого фонду місцевої організації партії зобов'язаний за п'ять днів до дня голосування подати до відповідної територіальної виборчої комісії проміжний фінансовий звіт за період з дня відкриття накопичувального рахунку виборчого фонду до десятого дня до дня голосування за формою, встановленою Центральною виборчою комісією.

5. Розпорядник коштів поточного рахунку виборчого фонду місцевої організації партії зобов'язаний не пізніше як на п'ятий день після дня голосування подати розпоряднику коштів накопичувального рахунку виборчого фонду місцевої організації партії остаточний фінансовий звіт за формою, встановленою Центральною виборчою комісією.

Розпорядник коштів накопичувального рахунку виборчого фонду місцевої організації партії зобов'язаний не пізніше як на сьомий день після дня голосування подати до відповідної територіальної виборчої комісії остаточний фінансовий звіт за формою, встановленою Центральною виборчою комісією.

6. Розпорядник поточного рахунку виборчого фонду кандидата у депутати в одномандатному виборчому окрузі, кандидата на посади сільського, селищного, міського голови, старости зобов'язаний не пізніше як за п'ять днів до дня голосування подати до відповідної територіальної виборчої комісії проміжний фінансовий звіт за період з дня відкриття поточного рахунку виборчого фонду до десятого дня до дня голосування за формою, встановленою Центральною виборчою комісією. У разі призначення відповідною територіальною виборчою комісією повторного голосування розпорядник поточного рахунку виборчого фонду кандидата у депутати в одномандатному виборчому окрузі, кандидата на посаду сільського, селищного, міського голови, старости, включеного до виборчого бюлетеня для повторного голосування, зобов'язаний не пізніше ніж за п'ять днів до дня повторного голосування подати до відповідної територіальної виборчої комісії проміжний фінансовий звіт за період з дня, наступного за днем офіційного опублікування рішення відповідної територіальної виборчої комісії про призначення повторного голосування, до сьомого дня перед днем повторного голосування за формою, встановленою Центральною виборчою комісією.

Розпорядник поточного рахунку виборчого фонду кандидата у депутати в одномандатному виборчому окрузі, кандидата на посади сільського, селищного, міського голови, старости зобов'язаний не пізніше як на сьомий день після дня голосування (у разі включення кандидата у депутати в одномандатному виборчому окрузі, кандидата на посаду сільського, селищного, міського голови, старости до виборчого бюлетеня для повторного голосування - не пізніше як на сьомий день після дня повторного голосування) подати до відповідної територіальної виборчої комісії остаточний фінансовий звіт за формою, встановленою Центральною виборчою комісією.

7. У проміжних та остаточних фінансових звітах в обов'язковому порядку відображається інформація про всі надходження на рахунок виборчого фонду, здійснені витрати та залишки коштів на відповідному рахунку, у тому числі інформація про дату надходження кожного внеску до виборчого фонду, його розмір, особу, яка здійснила внесок на відповідний рахунок виборчого фонду (із зазначенням її прізвища, імені, по батькові), назву місцевої організації партії (у разі здійснення внеску місцевою організацією партії), призначення, дату здійснення і суму кожного платежу з рахунку виборчого фонду, повну назву отримувача кожного платежу.

8. Аналіз фінансових звітів здійснює територіальна виборча комісія. У разі виявлення в ході аналізу фінансових звітів ознак порушення вимог цього Закону територіальна виборча комісія повідомляє про це відповідні правоохоронні органи для перевірки і реагування відповідно до закону.

9. **Форми фінансових звітів**, передбачених цією статтею, а також **порядок проведення їх аналізу** встановлюються Центральною виборчою комісією.

10. Відомості проміжних та остаточних фінансових звітів оприлюднюються територіальною виборчою комісією протягом двох днів з дня їх отримання у місцевих друкованих засобах масової інформації або в інший, визначений нею спосіб.

Стаття 72. Формування виборчого фонду

1. Виборчий фонд місцевої організації партії, кандидати в депутати від якої зареєстровані в багатомандатному виборчому окрузі, формується за рахунок власних коштів місцевої організації партії, внесків кандидатів, включених до виборчого списку кандидатів у депутати від цієї місцевої організації партії, а також добровільних внесків фізичних осіб.

Виборчий фонд кандидата у депутати в одномандатному виборчому окрузі, кандидата на посаду сільського, селищного, міського голови, старости, висунутого місцевою організацією партії, формується за рахунок їх власних коштів, добровільних внесків фізичних осіб, а також за рахунок коштів відповідної місцевої організації партії.

Виборчий фонд кандидата у депутати в одномандатному виборчому окрузі, кандидата на посаду сільського, селищного, міського голови, старости, висунутого шляхом самовисування, формується за рахунок його власних коштів та добровільних внесків фізичних осіб.

Власні кошти місцевої організації партії, кандидата в депутати, кандидата на посаду сільського, селищного, міського голови, старости, які перераховуються на рахунок виборчого фонду, не підлягають обмеженням за сумою і кількістю перерахувань.

2. Розмір добровільного внеску однієї фізичної особи до одного виборчого фонду не може перевищувати десяти розмірів мінімальної заробітної плати.

3. Забороняється робити добровільні внески до виборчого фонду:

- 1) іноземцям та особам без громадянства;
- 2) анонімним жертводавцям (без зазначення у платіжному документі відомостей, передбачених частиною четвертою цієї статті).

4. Добровільний внесок громадянина України до виборчого фонду приймається установою банку або відділенням зв'язку за умови подання громадянином документа, передбаченого **частиною другою** статті 3 цього Закону. У платіжному документі при цьому обов'язково зазначаються прізвище, власне ім'я (усі власні імена) та по батькові (за наявності), дата народження та адреса місця проживання громадянина.

5. Добровільний внесок перераховується установою банку або переказується відділенням зв'язку на рахунок виборчого фонду не пізніше наступного робочого дня після отримання відповідного платіжного документа. Строк безготівкового перерахування внеску на рахунок виборчого фонду не повинен перевищувати одного банківського дня.

6. Розпорядник відповідного рахунку виборчого фонду має право відмовитися від внеску фізичної особи, про що він подає відповідну заяву та платіжний документ до установи банку, в якій відкрито рахунок виборчого фонду. Цей внесок повертається фізичній особі за рахунок коштів її добровільного внеску, а в разі неможливості такого

повернення зараховується до бюджету Автономної Республіки Крим чи відповідного місцевого бюджету.

7. У разі надходження від фізичної особи добровільного внеску у розмірі, що перевищує розмір, встановлений частиною другою цієї статті, сума, на яку внесок перевищує встановлений розмір внеску, на підставі відповідної заяви та платіжного документа, поданих розпорядником відповідного рахунку виборчого фонду, повертається установою банку, в якій відкрито рахунок виборчого фонду. Цей внесок повертається фізичній особі за рахунок коштів добровільного внеску, а в разі неможливості такого повернення зараховується до бюджету Автономної Республіки Крим чи відповідного місцевого бюджету.

8. Розпорядник відповідного рахунку виборчого фонду зобов'язаний відмовитися від внеску фізичної особи, яка відповідно до цього Закону не має права робити такий внесок. На підставі заяви розпорядника виборчого фонду про відмову від внеску з цієї причини установа банку, в якій відкрито рахунок виборчого фонду, перераховує такий внесок до бюджету Автономної Республіки Крим чи відповідного місцевого бюджету за рахунок коштів цього внеску.

9. Вибірковий контроль за надходженням, обліком і використанням коштів виборчого фонду здійснюється відповідною територіальною виборчою комісією та установою банку, в якій відкрито рахунок виборчого фонду.

10. Кошти виборчого фонду, не використані місцевою організацією партії, на підставі рішення керівного органу місцевої організації партії, прийнятого у п'ятиденний строк після офіційного оприлюднення результатів місцевих виборів, перераховуються розпорядником виборчого фонду на поточний банківський рахунок місцевої організації партії у триденний строк із дня прийняття відповідного рішення керівним органом місцевої організації партії. У разі неприйняття у зазначений строк такого рішення невикористані кошти виборчого фонду перераховуються установою банку у безспірному порядку до бюджету Автономної Республіки Крим чи відповідного місцевого бюджету на десятий день із дня офіційного оприлюднення територіальною виборчою комісією результатів відповідних місцевих виборів.

Невикористані кошти виборчого фонду кандидата у п'ятиденний строк після офіційного оприлюднення результатів місцевих виборів перераховуються розпорядником виборчого фонду на поточний банківський рахунок відповідного кандидата. У разі неперерахування невикористаних коштів у зазначений строк вони не повертаються і перераховуються установою банку у безспірному порядку до бюджету Автономної Республіки Крим чи відповідного місцевого бюджету у десятиденний строк з дня офіційного оприлюднення територіальною виборчою комісією результатів відповідних виборів.

11. У разі скасування рішення про реєстрацію кандидатів, вибуття кандидата з балотування залишки коштів їх власних виборчих фондів за рішенням територіальної виборчої комісії перераховуються до бюджету Автономної Республіки Крим чи відповідного місцевого бюджету.

12. Добровільні внески, що надійшли до виборчого фонду пізніше, ніж за день до дня голосування (дня повторного голосування), перераховуються установою банку до бюджету Автономної Республіки Крим чи відповідного місцевого бюджету.

Стаття 73. Матеріально-технічне забезпечення підготовки і проведення місцевих виборів

1. Органи державної влади, органи влади Автономної Республіки Крим та органи місцевого самоврядування, їх посадові та службові особи в межах своїх повноважень зобов'язані сприяти виборчим комісіям у реалізації їх повноважень, зокрема:

1) надавати необхідні приміщення для виборчих комісій та повідомляти про їх місцезнаходження (адреси) виборчу комісію, що формує (утворює) відповідну виборчу комісію, не пізніше як за один день до її формування (утворення), забезпечувати охорону цих приміщень;

2) забезпечувати охорону виборчих бюлетенів та іншої виборчої документації;

3) надавати згідно з установленими Центральною виборчою комісією нормами та переліком транспортні засоби і засоби зв'язку (з оплатою послуг щодо їх підключення), обладнання, інвентар, оргтехніку, що підлягають поверненню після припинення повноважень виборчих комісій.

Порядок оплати або відшкодування зазначених послуг встановлюється Кабінетом Міністрів України.

Органи Національної поліції зобов'язані за зверненням територіальної виборчої комісії забезпечити цілодобову охорону приміщення відповідної виборчої комісії, а також, у разі необхідності за зверненням Центральної виборчої комісії, - органів ведення Державного реєстру виборців.

{Абзац шостий частини першої статті 73 із змінами, внесеними згідно із Законом № 766-VIII від 10.11.2015}

2. Закупівля товарів, оплата робіт, послуг для підготовки і проведення чергових місцевих виборів, позачергових, додаткових і перших виборів депутатів та сільських, селищних, міських голів здійснюються Центральною виборчою комісією за рахунок коштів Державного бюджету України, територіальними виборчими комісіями - за рахунок коштів відповідного місцевого бюджету, отриманих як цільова субвенція з Державного бюджету України, а повторних, проміжних місцевих виборів, позачергових та перших виборів старост - за рахунок коштів місцевих бюджетів без застосування тендерних (конкурсних) процедур, у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.

{Частина друга статті 73 із змінами, внесеними згідно із Законом № 1851-VIII від 09.02.2017}

Розділ XI

ГОЛОСУВАННЯ ТА ВСТАНОВЛЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ

МІСЦЕВИХ ВИБОРІВ

Стаття 74. Виборчі бюлетені

1. Форма та колір виборчого бюлетеня для кожних місцевих виборів затверджуються Центральною виборчою комісією не пізніше як за 30 днів до дня проведення чергових місцевих виборів і не можуть змінюватися до початку виборчого процесу наступних чергових виборів.

2. Виборчі бюлетені є документами суворої звітності.

3. Текст виборчих бюлетенів для голосування у відповідних виборчих округах затверджується відповідними територіальними виборчими комісіями не пізніше як за 17 днів до дня голосування.

Суб'єкти відповідного виборчого процесу можуть протягом двох днів з дня прийняття рішення комісії про затвердження тексту виборчих бюлетенів для голосування у відповідних виборчих округах ознайомитися з текстом бюлетеня.

Рішення територіальної виборчої комісії про затвердження тексту виборчого бюлетеня не пізніш як за 12 днів до дня голосування передається відповідним дільничним виборчим комісіям для загального ознайомлення у приміщенні дільничної виборчої комісії.

4. Виборчий бюлетень повинен містити назву місцевих виборів, дату місцевих виборів, а в разі проведення повторного голосування - зазначення "повторне голосування" та дату його проведення, означення виборчого округу, номер виборчого округу (за наявності), а також позначені місця для номера виборчої дільниці, печатки дільничної виборчої комісії. За наявності підтвердженої відповідним поліграфічним підприємством технічної можливості територіальна виборча комісія може прийняти рішення про виготовлення виборчих бюлетенів із зазначенням номерів виборчих дільниць.

5. Виборчий бюлетень має контрольний талон, відокремлений лінією відриву. Контрольний талон повинен містити назву та дату проведення місцевих виборів, а в разі проведення повторного голосування - зазначення "повторне голосування", означення виборчого округу, номер виборчого округу (за наявності), а також позначені місця для номера виборчої дільниці, номера, за яким виборця внесено до списку виборців, підпису виборця, який отримує виборчий бюлетень, прізвища та підпису члена дільничної виборчої комісії, який видав виборчий бюлетень.

У контрольних талонах виборчих бюлетенів, які виготовляються із зазначенням номерів виборчих дільниць, зазначається номер виборчої дільниці.

6. Кількість виборчих бюлетенів для голосування визначається відповідними територіальними виборчими комісіями не пізніш як за 12 днів до дня голосування виходячи з кількості виборців, включених до попередніх списків виборців на виборчих дільницях у межах відповідного виборчого округу, з урахуванням резерву виборчих бюлетенів, що становить 0,5 відсотка від кількості виборців на кожній виборчій дільниці у такому виборчому окрузі.

Кількість виборців, включених до списків виборців на виборчих дільницях у межах відповідного виборчого округу, визначається на підставі відомостей про кількість виборців, включених до попередніх списків виборців на виборчих дільницях, що отримуються територіальними виборчими комісіями, зазначеними у [частині першій](#) статті 75 цього Закону, від органу ведення Державного реєстру виборців після виготовлення таких списків виборців.

7. Назви місцевих організацій партій, кандидати у депутати від яких зареєстровані відповідною територіальною виборчою комісією в багатомандатному виборчому окрузі, розміщуються у виборчому бюлетені в порядку черговості, визначеної шляхом жеребкування. [Порядок](#) проведення жеребкування визначає Центральна виборча комісія не пізніш як за 30 днів до дня голосування.

У виборчому бюлетені для голосування в територіальному виборчому окрузі зазначаються порядковий номер, великими літерами повна назва відповідної місцевої організації партії, далі маленькими літерами в дужках – прізвище, власне ім'я (усі власні імена) та по батькові (за наявності) першого кандидата в списку кандидатів, далі через тире - великими літерами прізвище, власне ім'я (усі власні імена) та по батькові (за наявності) кандидата у депутати, закріпленого за відповідним територіальним виборчим округом. Між порядковим номером та зазначеними відомостями розміщується порожній квадрат.

Якщо місцева організація партії не закріпила за відповідним територіальним виборчим округом кандидата у депутати або якщо реєстрацію кандидата у депутати від місцевої організації партії у відповідному територіальному виборчому окрузі скасовано відповідно до цього Закону, у виборчому бюлетені зазначаються лише порядковий номер, повна назва відповідної місцевої організації партії, а також прізвище, власне ім'я (усі власні імена) та по батькові (за наявності) першого кандидата у списку.

У виборчому бюлетені для голосування в єдиному одномандатному, одномандатному виборчому окрузі зазначаються порядкові номери, під якими в алфавітному порядку включені до бюлетеня зареєстровані у цьому виборчому окрузі кандидати (у депутати, на посаду сільського, селищного, міського голови, старости), їх прізвища, власні імена (усі власні імена) та по батькові (за наявності), відомості про рік народження, освіту, партійність, посаду, основне місце роботи (заняття), місце проживання, а також суб'єкт висування кожного кандидата (у разі якщо кандидат висунутий шляхом самовисування, міститься позначка "самовисування"). Між порядковим номером та прізвищем кожного кандидата розміщується порожній квадрат.

Після затвердження тексту виборчого бюлетеня для голосування у відповідному виборчому окрузі порядковий номер кандидата не може бути змінений.

8. Виборчий бюлетень повинен містити роз'яснення щодо порядку його заповнення виборцем під час голосування.

9. Виборчі бюлетені друкуються державною мовою.

10. Виборчі бюлетені для голосування у відповідному виборчому окрузі друкуються на однаковому папері та повинні бути однаковими за розміром, кольором і змістом.

11. Ступінь захисту виборчого бюлетеня для відповідних місцевих виборів встановлюється виборчою комісією Автономної Республіки Крим, відповідною територіальною виборчою комісією.

12. Виборчий бюлетень друкується на одному аркуші з текстовою частиною лише з одного боку.

Стаття 75. Порядок виготовлення виборчих бюлетенів та їх передачі виборчим комісіям

1. Територіальна виборча комісія на підставі договору, укладеного між нею і поліграфічним підприємством, забезпечує виготовлення виборчих бюлетенів для голосування на місцевих виборах відповідно:

1) виборча комісія Автономної Республіки Крим, обласна, районна, районна в місті (у містах, де утворені районні у місті ради), міська (міст республіканського в Автономній Республіці Крим, обласного значення, міст Києва та Севастополя) територіальна виборча комісія - не пізніше як за десять днів до дня голосування та отримує виготовлені виборчі бюлетені не пізніше як за дев'ять днів до дня голосування в упаковці підприємства-виготовлювача на підставі акта приймання-передачі за **формою**, встановленою Центральною виборчою комісією;

2) сільська, селищна, міська (міст районного значення) територіальна виборча комісія - не пізніше як за п'ять днів до дня голосування та отримує виготовлені виборчі бюлетені не пізніше як за чотири дні до дня голосування в упаковці підприємства-виготовлювача на підставі акта приймання-передачі за **формою**, встановленою Центральною виборчою комісією.

2. Підприємства, які виготовляють виборчі бюлетені, визначаються територіальними виборчими комісіями, зазначеними у частині першій цієї статті.

3. Технічні відходи, поліграфічний брак, виборчі бюлетені, в яких за рішенням територіальної виборчої комісії виявлені помилки, а також друкарські форми знищуються поліграфічним підприємством в порядку та у строки, визначені умовами договору про виготовлення виборчих бюлетенів, про що складається акт у двох примірниках.

Контроль за виготовленням виборчих бюлетенів на підприємствах-виготовлювачах, дотриманням вимог щодо знищення друкарських форм, технічних відходів, поліграфічного браку, помилково виготовлених виборчих бюлетенів здійснюється контрольною комісією, яка утворюється відповідною територіальною виборчою комісією за поданням місцевих організацій політичних партій, про утворення депутатських фракцій яких оголошено на першій черговій сесії Верховної Ради України поточного скликання, не пізніш як у день затвердження тексту виборчого бюлетеня.

4. Не пізніше наступного дня після отримання виборчих бюлетенів територіальна виборча комісія на своєму засіданні передає виборчі бюлетені в упаковці підприємства-виготовлювача таким територіальним виборчим комісіям з відповідних місцевих виборів:

1) виборча комісія Автономної Республіки Крим, обласна територіальна виборча комісія передає виборчі бюлетені для голосування по виборах депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, обласної ради відповідним районним, міським (міст республіканського в Автономній Республіці Крим, обласного значення) територіальним виборчим комісіям;

2) районна територіальна виборча комісія передає виборчі бюлетені для голосування по виборах депутатів районної ради відповідним сільським, селищним, міським (міст районного значення) територіальним виборчим комісіям;

3) міська (у містах з районним поділом) територіальна виборча комісія передає виборчі бюлетені для голосування по виборах депутатів міської ради, міського голови відповідним районним у місті територіальним виборчим комісіям;

4) міська (міста Севастополя, міст республіканського в Автономній Республіці Крим, обласного значення) територіальна виборча комісія передає виборчі бюлетені з виборів депутатів міської ради, міського голови відповідній сільській, селищній, міській (села, селища, міста, що входить до складу відповідного міста) територіальній виборчій комісії.

Виборчі бюлетені в упаковці підприємства-виготовлювача від імені територіальної виборчої комісії отримують не менш як три члени цієї комісії, уповноважені на це її рішенням, які повинні бути представниками різних суб'єктів подання кандидатур до складу відповідної територіальної виборчої комісії.

5. Районна, міська, районна в місті, сільська, селищна територіальна виборча комісія не раніш як за три дні до дня голосування на своєму засіданні передає відповідним дільничним виборчим комісіям виборчі бюлетені в упаковці підприємства-виготовлювача для голосування з кожних місцевих виборів. Виборчі бюлетені в упаковці підприємства-виготовлювача від імені відповідної дільничної виборчої комісії отримують не менш як три члени цієї комісії, уповноважені на це її рішенням, які повинні бути представниками різних суб'єктів подання кандидатур до складу відповідної дільничної виборчої комісії.

6. Про передачу відповідним територіальним виборчим комісіям виборчих бюлетенів для голосування з відповідних місцевих виборів територіальна виборча комісія, яка передає виборчі бюлетені, складає у трьох примірниках протокол за [формою](#), встановленою Центральною виборчою комісією, в якому зазначаються:

1) назва місцевих виборів;

2) позначення та/або номер виборчого округу;

3) кількість переданих виборчих бюлетенів;

4) прізвища та підписи членів територіальної виборчої комісії, які прийняли виборчі бюлетені.

Перший примірник такого протоколу зберігається у територіальній виборчій комісії, яка передає виборчі бюлетені, другий - передається до відповідної територіальної виборчої комісії, яка отримує виборчі бюлетені, третій - невідкладно вивіщується у приміщенні територіальної виборчої комісії, яка передала виборчі бюлетені, для загального ознайомлення.

Про передачу дільничній виборчій комісії виборчих бюлетенів для голосування з відповідних місцевих виборів територіальна виборча комісія, яка передає виборчі бюлетені, складає у трьох примірниках протокол за [формою](#), встановленою Центральною виборчою комісією, в якому зазначаються для кожних місцевих виборів:

1) назва місцевих виборів;

2) позначення та/або номер виборчого округу;

3) номер виборчої дільниці;

4) кількість виборців на виборчій дільниці згідно з попереднім списком виборців;

5) кількість переданих на виборчу дільницю відповідних виборчих бюлетенів;

6) прізвища та підписи членів дільничної виборчої комісії, які прийняли виборчі бюлетені.

Перший примірник такого протоколу зберігається у територіальній виборчій комісії, яка передає виборчі бюлетені, другий - передається відповідній територіальній виборчій комісії вищого рівня, третій - невідкладно вивіщується у приміщенні територіальної виборчої комісії, яка передала виборчі бюлетені, для загального ознайомлення.

Витяг із протоколу за [формою](#), встановленою Центральною виборчою комісією, із зазначенням відомостей, що стосуються відповідної виборчої дільниці, надається разом із виборчими бюлетенями представникам кожної дільничної виборчої комісії, які отримали виборчі бюлетені, за підписами голови і секретаря територіальної виборчої комісії та трьох членів відповідної дільничної виборчої комісії, засвідчений печаткою територіальної виборчої комісії.

7. Виборча комісія Автономної Республіки Крим, обласна, районна, міська, районна в місті, селищна, сільська територіальна виборча комісія передає відповідним виборчим комісіям усі виборчі бюлетені, виготовлені для відповідного виборчого округу.

8. Кожен член виборчої комісії, кандидати або їх довірені особи, уповноважені особи місцевих організацій партій, офіційні спостерігачі, які були присутніми при передачі бюлетенів, мають право отримати копії протоколів про передачу виборчих бюлетенів територіальним, дільничним виборчим комісіям, засвідчені підписами голови та секретаря виборчої комісії, яка передає виборчі бюлетені, а також печаткою цієї комісії, але не більш як по одній копії кожного протоколу.

9. Члени територіальної, дільничної виборчої комісії забезпечують збереження виборчих бюлетенів під час їх транспортування до приміщення відповідної територіальної, дільничної виборчої комісії у супроводі поліцейських, а в разі необхідності, за зверненням Центральної виборчої комісії, - співробітників Служби безпеки України, на яких покладається обов'язок їх охорони.

{Частина дев'ята статті 75 із змінами, внесеними згідно із Законом № 766-VIII від 10.11.2015}

10. Приймання виборчих бюлетенів територіальною, дільничною виборчою комісією відбувається на засіданні відповідної виборчої комісії невідкладно після прибуття членів виборчої комісії, які отримали бюлетені.

При прийнятті бюлетенів дільничною виборчою комісією секретар дільничної виборчої комісії, а у разі його відсутності - визначений рішенням комісії член комісії розпаковує упаковку підприємства-виготовлювача та проставляє у визначених місцях кожного виборчого бюлетеня печатку дільничної виборчої комісії. Визначений рішенням дільничної виборчої комісії член дільничної виборчої комісії за необхідності проставляє на кожному виборчому бюлетені у визначеному місці номер виборчої дільниці, інший визначений рішенням дільничної виборчої комісії член дільничної виборчої комісії перераховує отримані виборчі бюлетені для кожних місцевих виборів окремо та для кожного виборчого округу, перевіряючи відповідність номерів (позначень) виборчого округу, до якого належить виборча дільниця, що отримала виборчі бюлетені. При підрахунку виборчих бюлетенів визначений виборчою комісією член комісії рахує виборчі бюлетені вголос. Інші члени комісії спостерігають за підрахунком. При підрахунку виборчих бюлетенів забороняється поділ комісії на кілька груп, кожна з яких підраховує частину бюлетенів.

11. У разі виявлення невідповідності підрахованої кількості виборчих бюлетенів та кількості, зазначеної у витягу з протоколу територіальної виборчої комісії про передачу виборчих бюлетенів, дільнична виборча комісія складає у двох примірниках акт про розбіжності за **формою**, затвердженою Центральною виборчою комісією, із зазначенням встановленої рішенням дільничної виборчої комісії причини розбіжності. Один примірник акта передається до територіальної виборчої комісії, а другий зберігається у дільничній виборчій комісії. За наявності зазначених розбіжностей кількістю виборчих бюлетенів, отриманих дільничною виборчою комісією, вважається кількість, встановлена на засіданні дільничної виборчої комісії та зафіксована в акті про розбіжності і в протоколі засідання комісії.

12. Територіальна, дільнична виборча комісія забезпечує збереження та охорону отриманих виборчих бюлетенів. Виборчі бюлетені зберігаються у приміщенні виборчої комісії в закритому сейфі (металевій шафі), який (яка) опечатується стрічкою з проставленням на ній підписів усіх присутніх на засіданні комісії та печатки комісії. Сейф (металева шафа чи окрема кімната) постійно (до передачі бюлетенів дільничним виборчим комісіям або до дня голосування) перебуває під охороною поліцейських, а в разі необхідності, за зверненням Центральної виборчої комісії, - співробітників Служби безпеки України.

{Абзац перший частини дванадцятій статті 75 із змінами, внесеними згідно із Законом № 766-VIII від 10.11.2015}

У разі виявлення пошкодження стрічки, якою було опечатано сейф (металеву шафу), або невідповідності підписів чи печатки на ній голова виборчої комісії негайно повідомляє про це поліцейського та виборчу комісію вищого рівня. Після цього голова комісії невідкладно відкриває сейф (металеву шафу) та виймає наявні у ньому виборчі бюлетені. Члени виборчої комісії перевіряють виборчі бюлетені, зокрема, щодо відповідності номерів виборчої дільниці, наявності відбитка печатки цієї виборчої комісії, після чого перераховують виборчі бюлетені окремо по кожному виду виборів. Виборча комісія складає акт (акти) про виявлені ознаки відкриття сейфа (металевої шафи) та (у разі виявлення) про невідповідність кількості виборчих бюлетенів. Кількість виявлених у сейфі (металевій шафі) виборчих бюлетенів фіксується також у протоколі засідання

виборчої комісії. У такому випадку встановлена кількість вважається кількістю виборчих бюлетенів, отриманих виборчою комісією.

{Абзац другий частини дванадцятої статті 75 із змінами, внесеними згідно із Законом № 766-VIII від 10.11.2015}

13. У разі скасування рішення про реєстрацію всіх кандидатів у депутати, включених до виборчого списку місцевої організації партії, кандидата у депутати в одномандатному виборчому окрузі, кандидата на посаду сільського, селищного, міського голови, старости після виготовлення виборчих бюлетенів відповідна територіальна виборча комісія приймає рішення про внесення змін до виборчого бюлетеня. Копія такого рішення невідкладно передається територіальною виборчою комісією до Центральної виборчої комісії.

Такі зміни за рішенням територіальної виборчої комісії вносяться до виборчих бюлетенів членами дільничних виборчих комісій з використанням штампа "Вибув". Про проставлення на виборчому бюлетені штампа "Вибув", що засвідчує внесення змін до виборчого бюлетеня, дільничні виборчі комісії невідкладно письмово повідомляють територіальну виборчу комісію, що прийняла рішення про внесення змін до виборчого бюлетеня, а відповідна територіальна виборча комісія невідкладно повідомляє про це Центральну виборчу комісію. Член дільничної виборчої комісії під час видачі виборчого бюлетеня повідомляє кожному виборцю про зміни, внесені до виборчого бюлетеня.

Штамп "Вибув" передається дільничним виборчим комісіям одночасно з рішенням територіальної виборчої комісії про скасування рішення про реєстрацію всіх кандидатів у депутати, включених до виборчого списку місцевої організації партії, кандидата у депутати в одномандатному виборчому окрузі, кандидата на посаду сільського, селищного, міського голови, старости.

Використання штампа "Вибув" дільничною виборчою комісією без отримання відповідного рішення територіальної виборчої комісії забороняється.

14. У разі якщо до виборчих бюлетенів внесено зміни без рішення територіальної виборчої комісії чи внесені зміни, що не відповідають рішенням територіальної виборчої комісії, дільнична виборча комісія на своєму засіданні складає про це акт у двох примірниках. В акті повинно бути зазначено кількість отриманих виборчих бюлетенів, кількість зіпсованих виборчих бюлетенів для голосування у відповідному окрузі та прізвища осіб, з вини яких це сталося. Один примірник цього акта невідкладно передається до територіальної виборчої комісії, другий примірник зберігається у комісії. Відомості зазначеного акта враховуються дільничною виборчою комісією при складанні протоколу про підрахунок голосів виборців на виборчій дільниці. Зіпсовані виборчі бюлетені для голосування на різних місцевих виборах погашаються та упаковуються окремо в різні пакети в порядку, передбаченому цим Законом. На пакетах зазначається вид зіпсованих виборчих бюлетенів для голосування. Запаковані зіпсовані виборчі бюлетені зберігаються у дільничній виборчій комісії до дня голосування і передаються до територіальної виборчої комісії разом з іншою виборчою документацією в порядку, передбаченому цим Законом. При підрахунку голосів виборців зіпсовані бюлетені враховуються як невикористані.

15. Особи, винні у протиправному псуванні виборчих бюлетенів, відшкодовують завдану шкоду в порядку, встановленому законом.

Стаття 76. Приміщення для голосування

1. Голосування проводиться у спеціально відведеному приміщенні, в якому обладнуються у достатній кількості кабінки для таємного голосування та визначаються

місця видачі виборчих бюлетенів. Для малих виборчих дільниць кількість таких кабін повинна бути не менше двох, для середніх - не менше чотирьох, для великих - не менше шести. На одній виборчій дільниці облаштовується одне приміщення для голосування. Контроль за облаштуванням приміщення для голосування покладається на дільничну виборчу комісію.

Виконавчі органи сільських, селищних, міських (у містах, де немає районних у місті рад), районних у містах рад або органи (посадові особи), які відповідно до закону здійснюють їх повноваження, забезпечують виборчі дільниці необхідними приміщеннями для голосування, придатними для облаштування відповідно до вимог цього Закону та нормативів, встановлених Центральною виборчою комісією, а також надають технічну допомогу в облаштуванні.

Приміщення для голосування для малої виборчої дільниці повинно мати площу не менше 50 кв. м, середньої - не менше 75 кв. м, великої - не менше 90 кв. м.

У разі відсутності в межах звичайної або спеціальної виборчої дільниці приміщення з відповідною площею приміщення для голосування на відповідній виборчій дільниці може мати меншу площу за нормативами, встановленими Центральною виборчою комісією.

2. Стационарні виборчі скриньки для голосування встановлюються так, щоб виборці при підході до них мали можливість проходити через кабін для таємного голосування.

3. Кожна виборча дільниця забезпечується необхідною кількістю виборчих скриньок - стационарних (великих) та переносних (малих). Для голосування використовуються виборчі скриньки, виготовлені з прозорого матеріалу за розмірами, встановленими Центральною виборчою комісією. Кожній виборчій скриньці присвоюється власний номер, який проставляється на цій скриньці. Мала виборча дільниця повинна мати не менше двох стационарних виборчих скриньок, середня - не менше чотирьох стационарних виборчих скриньок, велика - не менше шести стационарних виборчих скриньок. Кожна виборча дільниця повинна мати не менше двох переносних виборчих скриньок. Порядок виготовлення, обліку, використання та зберігання виборчих скриньок визначається Центральною виборчою комісією.

4. Приміщення для голосування повинно бути обладнано таким чином, щоб місця видачі виборчих бюлетенів, кабін для таємного голосування, виборчі скриньки для голосування знаходилися у полі зору членів дільничної виборчої комісії та осіб, які відповідно до цього Закону мають право бути присутніми у приміщенні для голосування.

5. У приміщенні для голосування або безпосередньо перед ним дільнична виборча комісія розміщує плакати, що роз'яснюють порядок голосування та відповідальність за порушення законодавства про вибори, передбачені цим та іншими законами України.

Стаття 77. Організація і порядок голосування

1. Голосування проводиться з 8 до 20 години без перерви.

2. Дільнична виборча комісія не пізніше як за десять днів до дня голосування надсилає (доставляє) кожному виборцю іменне запрошення, отримане від органу ведення Державного реєстру виборців, передбачене [частиною другою](#) статті 31 цього Закону, яким повідомляє про час і місце голосування.

3. Організація проведення голосування, обладнання приміщення для голосування та підтримання в ньому належного порядку, забезпечення таємності волевиявлення виборців під час голосування покладаються на дільничну виборчу комісію.

4. Дільнична виборча комісія не раніше як за 45 хвилин до початку голосування проводить засідання, під час якого відкривається сейф (металева шафа, кімната) з

виборчими бюлетенями. Голова дільничної виборчої комісії на підставі витягу з протоколу кожної територіальної виборчої комісії про передачу виборчих бюлетенів дільничній виборчій комісії оголошує кількість виборчих бюлетенів для голосування з кожних місцевих виборів та окремо по кожному виборчому округу, в яких проводиться голосування на виборчій дільниці, отриманих дільничною виборчою комісією. Ці відомості заносяться до відповідних протоколів дільничної виборчої комісії про підрахунок голосів виборців на виборчій дільниці.

5. У разі виявлення пошкодження стрічки, якою було опечатано сейф (металеву шафу, кімнату), дільнична виборча комісія негайно повідомляє про це поліцейського і територіальну виборчу комісію та перераховує виборчі бюлетені у порядку, передбаченому [частиною дванадцятою](#) статті 75 цього Закону, про що складається акт, який підписується всіма присутніми при цьому членами дільничної виборчої комісії та засвідчується печаткою цієї дільничної виборчої комісії. Кількість виборчих бюлетенів, зазначена у вказаному акті, вважається кількістю бюлетенів, отриманих дільничною виборчою комісією.

{Частина п'ята статті 77 із змінами, внесеними згідно із Законом № 766-VIII від 10.11.2015}

6. Голова дільничної виборчої комісії перед початком голосування надає для огляду членам дільничної виборчої комісії, особам, яким цим Законом надано право бути присутніми на засіданні дільничної виборчої комісії, всі наявні виборчі скриньки. Виборчі скриньки після огляду пломбуються або опечатуються печаткою дільничної виборчої комісії. У кожну виборчу скриньку, що використовується для голосування на виборчій дільниці, опускається контрольний лист, в якому зазначені номер виборчої дільниці, час його вкидання у виборчу скриньку, прізвища голови, заступника голови, секретаря та інших членів дільничної виборчої комісії, присутніх при цьому осіб, яким надано право бути присутніми на засіданні дільничної виборчої комісії відповідно до [частини дев'ятої](#) статті 27 цього Закону. Контрольний лист підписується зазначеними особами. Їх підписи засвідчуються печаткою цієї дільничної виборчої комісії. На контрольному листі може бути зазначено про відмову присутньої на засіданні виборчої комісії особи підписатися на контрольному листі.

Після пломбування або опечатування останньої виборчої скриньки і вкидання до неї контрольного листа та встановлення стаціонарних (великих) виборчих скриньок на відведені для них місця приміщення для голосування вважається готовим до проведення голосування. Переносні (малі) виборчі скриньки розміщуються у приміщенні для голосування отворами для виборчих бюлетенів униз у полі зору членів виборчої комісії та інших осіб, присутніх у приміщенні для голосування під час голосування відповідно до вимог цього Закону.

Перед початком голосування дільнична виборча комісія інформує територіальну виборчу комісію про:

- 1) кількість виборців, внесених до списку виборців на виборчій дільниці, на момент початку голосування;
- 2) кількість виборців у витягу із списку виборців для голосування за місцем перебування.

7. Голова дільничної виборчої комісії передає необхідну кількість виборчих бюлетенів для голосування членам дільничної виборчої комісії, які будуть видавати виборчі бюлетені виборцям у приміщенні для голосування та організовуватимуть голосування за місцем перебування виборців. Передання виборчих бюлетенів фіксується відомістю за [формою](#), встановленою Центральною виборчою комісією. Зазначені члени

комісії засвідчують отримання виборчих бюлетенів, проставляючи підпис у відомості, та забезпечують їх збереження і дотримання встановленого цим Законом порядку їх видачі виборцям. Жодного виборчого бюлетеня у сейфі залишатися не може.

При проведенні голосування на виборчій дільниці два члени дільничної виборчої комісії надають виборцю можливість проголосувати: один член дільничної виборчої комісії за умови пред'явлення виборцем одного з документів, зазначених у [частині другій](#) статті 3 цього Закону, наявності виборця у списку виборців на відповідній виборчій дільниці та наявності у нього права голосу на відповідних місцевих виборах (враховуючи відмітку в графі "Примітка" щодо постійної нездатності пересуватися самостійно або запису "Голосує за місцем перебування") надає виборцю список виборців для підпису; другий член дільничної виборчої комісії зобов'язаний вписати своє прізвище і розписатися у визначеному місці на контрольних талонах виборчих бюлетенів, проставити на контрольних талонах у позначеному місці номер, за яким виборця внесено до списку виборців на дільниці. Виборець розписується у списку виборців за отримання ним виборчих бюлетенів для голосування на місцевих виборах, а також розписується у визначеному місці на контрольному талоні кожного виборчого бюлетеня. Після цього член виборчої комісії відокремлює від кожного виборчого бюлетеня, який видається виборцю, контрольний талон та видає виборцю виборчі бюлетені для голосування. При цьому робити на виборчих бюлетенях будь-які інші позначки забороняється. Член виборчої комісії повідомляє виборцю, скільки виборчих бюлетенів він отримав. Контрольні талони виданих виборчих бюлетенів зберігаються до кінця голосування у члена комісії, який видав виборчі бюлетені.

8. Виборець може перебувати у приміщенні для голосування протягом часу, необхідного для голосування.

9. Виборчий бюлетень заповнюється виборцем особисто в кабіні для таємного голосування. Під час заповнення виборчого бюлетеня забороняється присутність інших осіб. Виборець, який внаслідок фізичних вад не може самостійно заповнити виборчий бюлетень, має право з відома голови або іншого члена дільничної виборчої комісії скористатися допомогою іншої особи, крім члена виборчої комісії, кандидата, уповноваженої особи місцевої організації партії, довіреної особи кандидата, офіційного спостерігача.

10. Виборець не має права передавати свої виборчі бюлетені іншим особам. Отримання виборчого бюлетеня від інших осіб (крім члена виборчої комісії, який видає бюлетень), заохочення або примушування виборців до передачі бюлетеня іншим особам шляхом підкупу, погроз або іншим способом забороняються.

11. У виборчому бюлетені для голосування в територіальному виборчому окрузі виборець робить позначку "плюс" (+) або іншу, що засвідчує волевиявлення виборця, у квадраті проти назви місцевої організації партії, кандидата, закріпленого нею за відповідним територіальним виборчим округом (у разі закріплення).

У виборчих бюлетенях для голосування в одномандатному виборчому окрузі виборець робить позначку "плюс" (+) або іншу, що засвідчує волевиявлення виборця, у квадраті проти прізвища кандидата в депутати, за якого він голосує.

У виборчих бюлетенях для голосування з виборів сільського, селищного, міського голови, старости виборець робить позначку "плюс" (+) або іншу, що засвідчує волевиявлення виборця, у квадраті проти прізвища відповідного кандидата, за якого він голосує.

12. Виборець може голосувати лише за одну місцеву організацію партії у відповідному територіальному виборчому окрузі, одного кандидата в депутати у

відповідному одномандатному виборчому округу, за одного кандидата на посаду відповідно сільського, селищного, міського голови, старости.

13. У разі якщо виборець, заповнюючи виборчий бюлетень, припустився помилки, він має право невідкладно звернутися з письмовою заявою до членів виборчої комісії, які видали йому виборчий бюлетень, з проханням видати йому інший виборчий бюлетень. Члени дільничної виборчої комісії видають інший виборчий бюлетень лише один раз у порядку, встановленому частиною сьомою цієї статті, тільки в обмін на зіпсований, про що робиться відповідна позначка в списку виборців проти прізвища виборця та ставиться підпис члена дільничної виборчої комісії. Зіпсований виборчий бюлетень негайно погашається як невикористаний, про що складається акт. Зіпсований і погашений виборчий бюлетень при підрахунку голосів ураховується як невикористаний і запаковується разом із контрольним талоном у пакет з невикористаними виборчими бюлетенями.

14. Виборець опускає заповнені виборчі бюлетені у виборчу скриньку. При пред'явленні відповідного посвідчення або за наявності фізичних вад, які не потребують документального підтвердження, виборець має право з відома голови або іншого члена дільничної виборчої комісії доручити зробити це іншій особі, крім члена виборчої комісії, кандидата, уповноваженої особи місцевої організації партії, довіреної особи кандидата, офіційного спостерігача.

15. У разі пошкодження виборчої скриньки під час голосування вона опечатується головою дільничної виборчої комісії і не менш як трьома членами виборчої комісії у спосіб, що унеможлиблює вкидання виборчих бюлетенів. Ця виборча скринька зберігається в приміщенні для голосування і не використовується до закінчення голосування.

16. За 5 хвилин до 20 години голова дільничної виборчої комісії оголошує про закінчення голосування та зачинення виборчої дільниці о 20 годині. Виборці, які на 20 годину прийшли до дільниці для голосування, мають право проголосувати. Для забезпечення реалізації цього права виборців один із членів комісії о 20 годині за дорученням голови дільничної виборчої комісії підходить до входу у приміщення для голосування та запрошує всіх виборців, які ще не проголосували, зайти у приміщення для голосування та зачиняє двері. Після виходу з приміщення для голосування останнього виборця приміщення зачиняється і в ньому залишаються тільки члени виборчої комісії та особи, які згідно з цим Законом мають право бути присутніми на засіданні виборчої комісії.

17. Під час проведення голосування не допускається закриття приміщень для голосування, припинення голосування, розкриття виборчих скриньок, підрахунок голосів до закінчення встановленого цим Законом часу голосування.

18. Невідкладно після закінчення голосування, але не пізніше 21 години дільнична виборча комісія передає до територіальної виборчої комісії попередні відомості про кількість виборців, які отримали виборчі бюлетені на дільниці на момент закінчення голосування.

Стаття 78. Порядок організації голосування за місцем перебування

1. Виборцю, який внесений до списку виборців на виборчій дільниці, але за віком, у зв'язку з інвалідністю чи за станом здоров'я не здатний пересуватися самостійно, дільнична виборча комісія надає можливість голосувати за місцем перебування цього виборця.

2. Для організації голосування виборців, не здатних пересуватися самостійно, за їх місцем перебування дільнична виборча комісія в останній день перед днем голосування на своєму засіданні виготовляє витяг із списку виборців за **формою**, встановленою Центральною виборчою комісією.

Такий витяг невідкладно після його складення надається для загального ознайомлення у приміщенні дільничної виборчої комісії.

3. До витягу із списку виборців включаються:

1) без рішення комісії - виборець, постійно не здатний самостійно пересуватися, стосовно якого у списку виборців зазначена відповідна відмітка, якщо такий виборець до 12 години останньої суботи перед днем голосування письмово або особисто не повідомив відповідну дільничну виборчу комісію про бажання проголосувати у приміщенні для голосування;

2) за рішенням дільничної виборчої комісії - виборці, які тимчасово не здатні самостійно пересуватися, на підставі їх заяви та довідки медичної установи про стан їх здоров'я, поданих до дільничної виборчої комісії, з проханням забезпечити їм голосування за місцем перебування. Така заява із зазначенням місця перебування виборця може бути подана ним особисто, поштою або через інших осіб не пізніше 20 години останньої п'ятниці перед днем голосування.

4. При включенні виборця до витягу із списку виборців для голосування за місцем перебування у списку виборців на виборчій дільниці у графі "підпис виборця" секретар дільничної виборчої комісії робить запис "голосує за місцем перебування".

5. Власноручно написана заява виборця про бажання голосувати за місцем проживання (перебування) разом із довідкою медичної установи про стан його здоров'я реєструється дільничною виборчою комісією в окремому журналі, де зазначаються день і час її надходження, прізвище, ім'я (усі власні імена), по батькові (за наявності), місце проживання (перебування) виборця, назва та місцезнаходження медичної установи, що видала довідку про стан здоров'я виборця.

6. Заява, передбачена частиною п'ятою цієї статті, є зобов'язанням виборця забезпечити умови для дотримання вимог щодо порядку голосування, передбачених цим Законом.

7. На спеціальних виборчих дільницях, утворених у стаціонарних закладах охорони здоров'я, голосування за місцем перебування виборця проводиться на підставі власноручно написаної заяви виборця з проханням забезпечити йому голосування за місцем його перебування у зв'язку з необхідністю дотримання постільного режиму.

8. При організації голосування виборців за місцем перебування члени дільничної виборчої комісії зобов'язані до дня виборів перевірити факт тимчасової нездатності виборця самостійно пересуватися.

У разі непідтвердження факту тимчасової нездатності виборця пересуватися самостійно дільнична виборча комісія приймає рішення про відмову у наданні цьому виборцю можливості голосувати за місцем перебування.

9. Голосування виборців за місцем їх перебування організують не менш як три члени дільничної виборчої комісії, визначені рішенням виборчої комісії. Такі члени виборчої комісії повинні бути представниками різних суб'єктів подання.

10. Голосування виборців за місцем перебування організується з таким розрахунком, щоб члени дільничної виборчої комісії, які організують таке голосування,

повернулися у приміщення для голосування не пізніш як за годину до закінчення голосування.

11. Голова дільничної виборчої комісії оголошує про те, що члени дільничної виборчої комісії відбувають для організації голосування виборців за місцем перебування. Голова дільничної виборчої комісії видає визначеним членам виборчої комісії витяг із списку виборців, складений відповідно до частин другої і третьої цієї статті, та опломбовану або опечатану переносну виборчу скриньку, в яку при цьому опускає контрольний лист. У контрольному листі зазначаються номер виборчої скриньки, час виходу (година та хвилини) членів виборчої комісії для проведення голосування виборців за місцем перебування, кількість отриманих ними виборчих бюлетенів окремо по кожному виду виборів, прізвища членів дільничної виборчої комісії, яким видані виборчі бюлетені. Контрольний лист підписується присутніми членами виборчої комісії, підписи яких скріплюються печаткою виборчої комісії, та, за бажанням, кандидатами, їх довіреними особами, уповноваженими особами місцевих організацій партій, офіційними спостерігачами.

12. При проведенні голосування за межами приміщення для голосування мають право бути присутніми кандидати, уповноважені особи місцевих організацій партій, довірені особи кандидатів, офіційні спостерігачі.

13. Виборець чи члени його сім'ї не можуть відмовити у присутності при проведенні голосування членів комісії, які проводять голосування, а також офіційних спостерігачів, кандидатів, їх довірених осіб, уповноважених осіб місцевих організацій партій, які мають право бути присутніми при проведенні голосування. У разі відмови допустити зазначених осіб у приміщення, де перебуває виборець, йому відмовляється у проведенні голосування за місцем його перебування.

14. При організації голосування виборця за місцем перебування член дільничної виборчої комісії на підставі витягу із списку виборців за умови надання виборцем одного з документів, зазначених у частині другій статті 3 цього Закону, видає виборцю виборчі бюлетені для голосування. При цьому член дільничної виборчої комісії у позначених місцях на контрольних талонах виборчих бюлетенів вписує своє прізвище, ініціали, розписується та проставляє номер виборця у списку виборців. Виборець розписується у контрольних талонах виборчих бюлетенів та у витягу із списку виборців, особисто в режимі таємного голосування заповнює виборчі бюлетені та опускає їх до виборчої скриньки.

15. У разі якщо виборець, включений до витягу із списку виборців для голосування за місцем перебування, прибув у приміщення для голосування після того, як члени дільничної виборчої комісії вийшли для організації голосування за місцем перебування, такому виборцю не можуть бути видані виборчі бюлетені для голосування до повернення членів комісії, які організують голосування за місцем перебування, та з'ясування питання, чи не проголосував цей виборець за місцем перебування.

16. Після проведення голосування виборців за місцем перебування член дільничної виборчої комісії, який видав виборцю виборчі бюлетені для голосування на місцевих виборах, на яких він має право голосу, у списку виборців навпроти прізвища виборця робить позначку "голосував за місцем перебування", зазначає своє прізвище і розписується.

17. Витяг із списку виборців, за яким організувалося голосування виборців за місцем перебування, додається до списку виборців і є його невід'ємною складовою частиною. До списку виборців додаються письмові заяви виборців, довідки медичних установ, копії відповідних рішень дільничної виборчої комісії.

Стаття 79. Порядок підрахунку голосів виборців на виборчій дільниці

1. Підрахунок голосів виборців на виборчій дільниці здійснюється відкрито і гласно членами дільничної виборчої комісії на її засіданні, яке проводиться у тому самому приміщенні, де відбувалося голосування.

2. Засідання дільничної виборчої комісії починається відразу після закінчення голосування, проводиться без перерви і закінчується після складення та підписання відповідних протоколів про підрахунок голосів виборців на виборчій дільниці з усіх місцевих виборів та по всіх виборчих округах, в яких проводилося голосування на виборчій дільниці, відповідно до вимог, передбачених цим Законом. На час проведення засідання дільнична виборча комісія доручає ведення протоколу засідання виборчої комісії заступнику голови або іншому члену дільничної виборчої комісії. Секретар дільничної виборчої комісії на цьому засіданні вносить відомості до протоколу про підрахунок голосів виборців.

Протокол цього засідання дільничної виборчої комісії складається і підписується у тому самому приміщенні, де проходило голосування.

У разі якщо під час проведення голосування до дільничної виборчої комісії надходили заяви, скарги стосовно порушень, що мали місце під час проведення голосування на виборчій дільниці, дільнична виборча комісія розглядає їх на початку засідання до початку підрахунку голосів виборців на виборчій дільниці.

3. Дільнична виборча комісія на підставі списку виборців для місцевих виборів встановлює кількість виборців на виборчій дільниці. Ця кількість оголошується і заноситься до відповідних протоколів про підрахунок голосів виборців на виборчій дільниці з кожних місцевих виборів.

4. Дільнична виборча комісія підраховує невикористані виборчі бюлетені, у тому числі бюлетені, зазначені у [частині тринадцятій](#) статті 77 цього Закону, окремо з кожних місцевих виборів та у кожному виборчому окрузі, в яких проводилося голосування на виборчій дільниці. Кількість таких бюлетенів з кожних місцевих виборів та у кожному з округів оголошується і заноситься до відповідних протоколів про підрахунок голосів виборців на виборчій дільниці.

5. Невикористані виборчі бюлетені з кожних місцевих виборів погашаються шляхом відокремлення правого нижнього кута бюлетеня. Погашені невикористані виборчі бюлетені (із контрольними талонами) разом із бюлетенями, зазначеними у [частині тринадцятій](#) статті 77 цього Закону, запаковуються окремо з кожних місцевих виборів та по кожному виборчому округу. На пакетах робляться написи "Невикористані виборчі бюлетені", зазначаються назва місцевих виборів, позначення та/або номер виборчого округу, номер виборчої дільниці, кількість запакованих виборчих бюлетенів по відповідному виборчому округу, дата і час пакування, ставляться підписи присутніх членів дільничної виборчої комісії та печатка комісії.

6. Дільнична виборча комісія підраховує кількість виборців, які отримали виборчі бюлетені з відповідних місцевих виборів у відповідному виборчому окрузі, за підписами виборців у списку виборців та у витягу із списку виборців, передбаченому [частиною третьою](#) статті 78 цього Закону. Ця кількість оголошується.

7. Дільнична виборча комісія підраховує кількість контрольних талонів виборчих бюлетенів з підписами виборців та членів дільничної виборчої комісії, які їх видали, окремо з кожних місцевих виборів та по кожному виборчому округу, в яких проводилося голосування на виборчій дільниці. Кількість таких талонів по кожному виборчому округу оголошується.

8. У разі взаємної відповідності кількості контрольних талонів, визначеній згідно з частиною сьомою цієї статті, кількості виборців, які отримали виборчі бюлетені, визначеній згідно з частиною шостою цієї статті, ця кількість оголошується і заноситься до відповідного протоколу про підрахунок голосів виборців на виборчій дільниці у графу "Кількість виборців, які отримали виборчі бюлетені".

9. У разі невідповідності кількості контрольних талонів, визначеній у частині сьомій цієї статті, кількості підписів виборців у списку виборців, які отримали виборчі бюлетені, складається акт із зазначенням установленої рішенням дільничної виборчої комісії причини такої невідповідності, який підписується присутніми членами дільничної виборчої комісії. Цей акт мають право також підписати присутні кандидати, довірені особи кандидатів, уповноважені особи місцевої організації партії, офіційні спостерігачі. Підписи засвідчуються печаткою цієї дільничної виборчої комісії. Після цього комісія приймає рішення про встановлення кількості виборців, які отримали виборчі бюлетені для голосування у відповідному виборчому окрузі. Ця кількість оголошується і заноситься до відповідних протоколів про підрахунок голосів виборців на виборчій дільниці.

10. Список виборців, доданий до нього витяг зі списку виборців, передбачений **частиною третьою** статті 78 цього Закону, заяви виборців про надання їм можливості проголосувати за межами приміщення для голосування, на підставі яких складався витяг зі списку виборців, запаковуються в окремий пакет. На пакеті робиться напис "Список виборців для місцевих виборів", зазначаються назва територіальної громади, номер виборчої дільниці, дата і час пакування, кількість запакованих документів, ставляться підписи присутніх членів дільничної виборчої комісії та печатка цієї виборчої комісії.

11. Контрольні талони виборчих бюлетенів для голосування по кожному місцевих виборах запаковуються в окремі пакети. На пакетах робляться відповідні написи "Контрольні талони виборчих бюлетенів", зазначаються назва місцевих виборів, позначення та/або номер виборчого округу, номер виборчої дільниці, кількість запакованих контрольних талонів з відповідних місцевих виборів у відповідному виборчому окрузі, дата і час пакування, ставляться підписи присутніх членів дільничної виборчої комісії та печатка цієї виборчої комісії.

12. Підрахунок голосів виборців на виборчій дільниці проводиться дільничною виборчою комісією в такій послідовності:

1) підрахунок голосів по виборах Президента України, виборах народних депутатів України або всеукраїнському референдуму (в разі одночасного проведення місцевих виборів із виборами Президента України, виборами народних депутатів України або всеукраїнським референдумом);

2) підрахунок голосів по виборах відповідно депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, обласної ради;

3) підрахунок голосів по виборах депутатів районної ради;

4) підрахунок голосів по виборах міського голови;

5) підрахунок голосів по виборах депутатів міської ради;

6) підрахунок голосів по виборах міського голови міста, яке входить до складу іншого міста згідно з існуючим адміністративно-територіальним устроєм;

7) підрахунок голосів по виборах депутатів районної у місті ради, міської ради міста, яке входить до складу міста згідно з існуючим адміністративно-територіальним устроєм;

8) підрахунок голосів по виборах сільського, селищного голови;

9) підрахунок голосів по виборах депутатів сільської, селищної ради;

10) підрахунок голосів по виборах старости.

Під час підрахунку голосів виборців з кожних місцевих виборів бюлетені з тих місцевих виборів, підрахунок голосів виборців з яких ще не проводився, складаються у виборчі скриньки, які постійно перебувають у полі зору членів дільничної виборчої комісії.

13. Перед відкриттям виборчих скриньок дільнична виборча комісія повинна перевірити, чи дорівнює окремо з кожних місцевих виборів та по кожному виборчому округу, в якому проводилося голосування на виборчій дільниці, сума кількості невикористаних виборчих бюлетенів у цьому виборчому окрузі та кількості виборців, які отримали виборчі бюлетені, кількості виборчих бюлетенів у цьому виборчому окрузі, отриманих дільничною виборчою комісією. У разі невідповідності цих даних дільнична виборча комісія складає акт із зазначенням установлених рішенням дільничної виборчої комісії причини такої невідповідності, який підписується присутніми членами дільничної виборчої комісії. Цей акт мають право підписати присутні кандидати, довірені особи кандидатів, уповноважені особи місцевих організацій партій, офіційні спостерігачі. Підписи засвідчуються печаткою дільничної виборчої комісії.

14. Дільнична виборча комісія перевіряє цілісність пломб або печаток на виборчих скриньках.

15. У разі виявлення на виборчих скриньках пошкоджень пломб або печаток складається акт із зазначенням характеру виявлених пошкоджень, який підписується присутніми членами дільничної виборчої комісії. Цей акт мають право підписати присутні кандидати, довірені особи кандидатів, уповноважені особи місцевих організацій партій, офіційні спостерігачі. Підписи засвідчуються печаткою дільничної виборчої комісії.

16. Виборчі скриньки відкриваються дільничною виборчою комісією почергово. Першими відкриваються виборчі скриньки, що використовувалися при голосуванні виборців за межами приміщення для голосування, а останніми відкриваються, за їх наявності, виборчі скриньки з пошкодженими печатками або пломбами чи іншими пошкодженнями, виявленими під час голосування.

17. Після відкриття непошкодженої виборчої скриньки її вміст висипається на стіл, за яким розмішуються члени дільничної виборчої комісії, при цьому перевіряється наявність у скриньці контрольного листа (двох контрольних листів - для переносних виборчих скриньок). Виборчі бюлетені з пошкодженої виборчої скриньки виймаються по одному без їх перемішування.

18. У разі відсутності у виборчій скриньці контрольного листа (двох контрольних листів - для переносних виборчих скриньок) дільнична виборча комісія складає у порядку, встановленому цією статтею, акт про відсутність у скриньці контрольного листа, в якому зазначає кількість виборчих бюлетенів, що знаходяться у цій скриньці. Такі виборчі бюлетені не враховуються при встановленні загальної кількості виборців, які взяли участь у голосуванні, та при підрахунку голосів виборців.

19. У разі виникнення сумнівів щодо достовірності контрольного листа, що знаходиться у виборчій скриньці, рішення щодо визнання виборчих бюлетенів, що знаходяться у такій виборчій скриньці, такими, що не підлягають врахуванню при встановленні загальної кількості виборців, які взяли участь у голосуванні, та при підрахунку голосів виборців, приймається дільничною виборчою комісією шляхом голосування. Відповідне рішення та результати голосування фіксуються у протоколі засідання комісії.

20. Виявлені у виборчих скриньках бюлетені для голосування, на яких зазначені назва (позначення, номер) виборчого округу та/або номер виборчої дільниці не відповідають назві (позначенню, номеру) відповідного виборчого округу та/або номеру виборчої дільниці, на якій проводиться підрахунок голосів, а також бюлетені, на яких наявний відтиск печатки іншої комісії чи будь-якої іншої печатки, вважаються такими, що не підлягають врахуванню при встановленні кількості виборців, які взяли участь у голосуванні, та при підрахунку голосів виборців.

21. Виборчі бюлетені, що не підлягають врахуванню при встановленні загальної кількості виборців, які взяли участь у голосуванні, та при підрахунку голосів виборців, запаковуються окремо з кожних місцевих виборів і по кожному виборчому округу. На пакетах робиться відповідний напис "Виборчі бюлетені, що не підлягають врахуванню", зазначаються назва виборів, позначення та/або номер виборчого округу, номер виборчої дільниці, кількість запакованих виборчих бюлетенів у відповідному виборчому окрузі, дата і час пакування, ставляться підписи присутніх членів дільничної виборчої комісії та печатка комісії.

22. Виборчі бюлетені для голосування з кожних місцевих виборів і по кожному виборчому округу відокремлюються одні від одних. Виборча комісія підраховує загальну кількість виборчих бюлетенів окремо з кожних місцевих виборів та по кожному виборчому округу.

23. При підрахунку виборчих бюлетенів визначений дільничною виборчою комісією член комісії рахує виборчі бюлетені вголос. Усі предмети, що не є виборчими бюлетенями встановленої форми, складаються окремо і не підраховуються. У разі виникнення сумнівів, чи є предмет виборчим бюлетенем, дільнична виборча комісія вирішує це питання шляхом голосування. При цьому кожен член виборчої комісії має право особисто оглянути предмет. На час його огляду підрахунок виборчих бюлетенів припиняється. Предмети, що не є виборчими бюлетенями, запаковуються в окремий пакет. На пакеті робиться напис "Предмети", зазначаються назва територіальної громади, номер виборчої дільниці, дата, час пакування, кількість запакованих документів, ставляться підписи присутніх членів дільничної виборчої комісії та печатка комісії.

24. Після підрахунку виборчих бюлетенів у всіх виборчих скриньках дільнична виборча комісія підраховує загальну кількість виборчих бюлетенів у виборчих скриньках окремо з кожних місцевих виборів та по кожному виборчому округу, за винятком виборчих бюлетенів, що не підлягають врахуванню відповідно до положень частин вісімнадцятої - двадцятої цієї статті, і таким чином встановлює кількість виборців, які взяли участь у голосуванні відповідно по кожному виборчому округу, в якому проводилося голосування на виборчій дільниці. Кожна з цих кількостей оголошується і заноситься до відповідного протоколу про підрахунок голосів виборців на виборчій дільниці.

25. Виборчі бюлетені в територіальному виборчому окрузі розкладаються на місця, позначені окремими табличками, що містять з обох боків назву місцевої організації партії, напис "Недійсні". Після цього розкладаються виборчі бюлетені на місця, позначені окремими табличками, що містять з обох боків прізвище кандидата у депутати, - окремо для кожного одномандатного виборчого округу, прізвища кандидата в депутати, кандидатів на посаду сільського, селищного, міського голови, старости та для кожного з цих випадків - з написом "Недійсні".

26. При розкладанні виборчих бюлетенів визначений дільничною виборчою комісією член комісії показує кожний виборчий бюлетень усім членам комісії, виголошуючи результат волевиявлення виборця. У разі виникнення сумнівів щодо змісту виборчого бюлетеня виборча комісія вирішує питання шляхом голосування. При цьому кожен член

виборчої комісії має право особисто оглянути виборчий бюлетень. На час огляду виборчого бюлетеня підрахунок інших виборчих бюлетенів припиняється. Відповідне рішення та результати голосування фіксуються у протоколі засідання комісії.

27. Недійсними вважаються виборчі бюлетені:

- 1) на яких відсутня печатка цієї дільничної виборчої комісії;
- 2) на яких зроблено більш як одну позначку;
- 3) на яких не поставлено жодної позначки;
- 4) в яких не відірвано контрольний талон;
- 5) з яких неможливо з інших причин установити зміст волевиявлення виборця;

6) до яких не внесено зміни, передбачені [частиною тринадцятою](#) статті 75 цього Закону, або внесено зміни без відповідного рішення чи внесено зміни невідповідно до такого рішення.

28. У разі виникнення сумнівів щодо дійсності виборчого бюлетеня питання вирішується дільничною виборчою комісією шляхом голосування. При цьому кожен член дільничної виборчої комісії має право особисто оглянути виборчий бюлетень. На час огляду виборчого бюлетеня підрахунок інших виборчих бюлетенів припиняється. Відповідне рішення та результати голосування фіксуються у протоколі засідання комісії.

29. Недійсні виборчі бюлетені підраховуються окремо з кожних місцевих виборів та по кожному виборчому округу. Кожна з цих кількостей оголошується і заноситься до відповідного протоколу про підрахунок голосів виборців на виборчій дільниці. Недійсні виборчі бюлетені запаковуються окремо з кожних місцевих виборів та по кожному виборчому округу. На пакетах робляться написи "Недійсні виборчі бюлетені територіального виборчого округу по виборах депутатів", "Недійсні виборчі бюлетені одномандатного виборчого округу по виборах депутатів", "Недійсні виборчі бюлетені по виборах сільського, селищного, міського голови", "Недійсні виборчі бюлетені по виборах старости", зазначаються назва місцевих виборів, позначення та/або номер виборчого округу, номер виборчої дільниці, кількість запакованих недійсних виборчих бюлетенів у відповідному виборчому окрузі, дата і час пакування, ставляться підписи присутніх членів дільничної виборчої комісії та печатка комісії.

30. Дільнична виборча комісія підраховує кількість голосів виборців, поданих за кожную місцеву організацію партії. Під час підрахунку голосів кожен член комісії має право перевірити або перерахувати відповідні виборчі бюлетені. Результати підрахунку голосів виборців на виборчій дільниці в територіальному виборчому окрузі оголошуються і заносяться до протоколу про підрахунок голосів виборців на виборчій дільниці в територіальному виборчому окрузі.

31. Дільнична виборча комісія зобов'язана при підрахунку голосів виборців на виборчій дільниці в територіальному виборчому окрузі перевірити, чи дорівнює кількість виборців, які взяли участь у голосуванні на виборчій дільниці в цьому виборчому окрузі, сумі кількостей недійсних виборчих бюлетенів на виборчій дільниці в цьому виборчому окрузі та виборчих бюлетенів, голоси в яких подані за місцеві організації партій, кандидатів, закріплених ними за відповідним територіальним виборчим округом (у разі закріплення). У разі невідповідності цих даних дільнична виборча комісія складає акт із зазначенням установленої рішенням дільничної виборчої комісії причини такої розбіжності, який підписується присутніми членами дільничної виборчої комісії. Цей акт мають право підписати присутні кандидати в депутати, висунуті місцевими організаціями партій у відповідному багатомандатному виборчому окрузі, уповноважені особи місцевих

організацій партій, офіційні спостерігачі. Підписи засвідчуються печаткою цієї виборчої комісії.

32. Виборчі бюлетені з голосами виборців у територіальному виборчому окрузі, поданими за кожен місцеву організацію партії, кандидата, закріпленого нею за відповідним територіальним виборчим округом (у разі закріплення), запаковуються окремо. На пакетах зазначаються відповідна назва місцевої організації партії, назва місцевих виборів, позначення та/або номер територіального виборчого округу, номер виборчої дільниці, назва виборчих бюлетенів, кількість запакованих виборчих бюлетенів, дата і час пакування, ставляться підписи присутніх членів дільничної виборчої комісії та печатка комісії.

33. Дільнична виборча комісія підраховує кількість голосів виборців, поданих за кожного кандидата у депутати в одномандатному виборчому окрузі, кандидата на посаду сільського, селищного, міського голови, старости. Під час підрахунку голосів виборців кожен член дільничної виборчої комісії має право перевірити або перерахувати відповідні виборчі бюлетені. Результати підрахунку голосів виборців за кандидатів у депутати в одномандатному виборчому окрузі, кандидатів на посаду сільського, селищного, міського голови, старости на виборчій дільниці оголошуються і заносяться до протоколу про підрахунок голосів виборців на виборчій дільниці у відповідному виборчому окрузі.

34. Дільнична виборча комісія при підрахунку голосів виборців на виборчій дільниці, поданих за кандидатів у депутати в одномандатному виборчому окрузі, за кандидатів на посаду сільського, селищного, міського голови, старости зобов'язана перевірити, чи дорівнює кількість виборців, які взяли участь у голосуванні, сумі кількості недійсних виборчих бюлетенів та виборчих бюлетенів, голоси в яких подані за кандидатів на виборчій дільниці в цьому виборчому окрузі. У разі невідповідності цих даних дільнична виборча комісія складає акт із зазначенням установлені рішенням дільничної виборчої комісії причини такої розбіжності, який підписується членами дільничної виборчої комісії. Цей акт мають право також підписати присутні кандидати в депутати, які балотуються в одномандатному виборчому окрузі, кандидати на посаду сільського, селищного, міського голови, старости, їх довірені особи та офіційні спостерігачі. Підписи засвідчуються печаткою комісії.

35. Після підрахунку голосів виборців на виборчій дільниці, поданих за кандидатів у депутати в одномандатному виборчому окрузі, кандидатів на посаду сільського, селищного, міського голови, старости, виборчі бюлетені з голосами виборців, поданими за кожного кандидата, запаковуються окремо. На пакетах відповідно зазначаються прізвище та ініціали кандидата, назва виборів, позначення та/або номер округу, номер виборчої дільниці, кількість запакованих виборчих бюлетенів, дата і час пакування, ставляться підписи присутніх членів дільничної виборчої комісії та печатка комісії.

Стаття 80. Протоколи дільничної виборчої комісії про підрахунок голосів виборців

1. Дільнична виборча комісія на своєму засіданні складає протокол про підрахунок голосів виборців з кожних місцевих виборів по кожному виборчому округу, по якому проводиться голосування на виборчій дільниці. **Форма** бланка протоколу дільничної виборчої комісії про підрахунок голосів виборців на виборчій дільниці затверджується Центральною виборчою комісією не пізніше як за тридцять днів до дня голосування. Бланки протоколів дільничних виборчих комісій про підрахунок голосів виборців з кожних місцевих виборів по кожному виборчому округу виготовляються відповідною територіальною виборчою комісією для кожної виборчої дільниці у кількості примірників, визначеній відповідною територіальною виборчою комісією в порядку та строки, визначені **статтею 75** цього Закону для виготовлення виборчих бюлетенів. Бланки протоколу дільничної виборчої комісії про підрахунок голосів виборців на виборчій

дільниці передаються виборчим комісіям разом із виборчими бюлетенями в порядку та строки, визначені статтею 75 цього Закону.

2. До протоколу дільничної виборчої комісії про підрахунок голосів виборців на виборчій дільниці, поданих за кандидатів у депутати в одномандатному виборчому окрузі, кандидатів на посаду сільського, селищного, міського голови, старости прописом та цифрами заносяться:

- 1) кількість виборчих бюлетенів для голосування в виборчому окрузі, одержаних дільничною виборчою комісією;
- 2) кількість виборців, внесених до списку виборців на виборчій дільниці;
- 3) кількість виборців, внесених на виборчій дільниці до витягу із списку виборців для голосування за місцем перебування;
- 4) кількість невикористаних виборчих бюлетенів;
- 5) кількість виборців, які отримали виборчі бюлетені у приміщенні для голосування;
- 6) кількість виборців, які отримали виборчі бюлетені за місцем перебування;
- 7) загальна кількість виборців, які отримали виборчі бюлетені;
- 8) кількість виборчих бюлетенів, що не підлягають врахуванню;
- 9) кількість виборців, які взяли участь у голосуванні;
- 10) кількість виборчих бюлетенів, визнаних недійсними;
- 11) кількість голосів виборців, поданих за кожного кандидата;
- 12) загальна кількість голосів виборців, поданих за кандидатів у депутати в одномандатному виборчому окрузі, кандидатів на посаду сільського, селищного, міського голови, старости.

3. До протоколу дільничної виборчої комісії про підрахунок голосів виборців на виборчій дільниці, поданих за місцеві організації партій, кандидатів, закріплених ними за відповідним територіальним виборчим округом (у разі закріплення), прописом та цифрами заносяться:

- 1) кількість виборчих бюлетенів для голосування в територіальному виборчому окрузі, одержаних дільничною виборчою комісією;
- 2) кількість виборців, внесених до списку виборців на виборчій дільниці;
- 3) кількість виборців, внесених на виборчій дільниці до витягу із списку виборців для голосування за місцем перебування;
- 4) кількість невикористаних виборчих бюлетенів;
- 5) кількість виборців, які отримали виборчі бюлетені у приміщенні для голосування;
- 6) кількість виборців, які отримали виборчі бюлетені за місцем перебування;
- 7) загальна кількість виборців, які отримали виборчі бюлетені;
- 8) кількість виборчих бюлетенів, що не підлягають врахуванню;
- 9) кількість виборців, які взяли участь у голосуванні;
- 10) кількість виборчих бюлетенів, визнаних недійсними;

11) кількість голосів виборців, поданих за кожен місцеву організацію партії, кандидата, закріпленого нею за відповідним територіальним виборчим округом (у разі закріплення);

12) загальна кількість голосів виборців, поданих за місцеві організації партій, кандидатів, закріплених ними за відповідним територіальним виборчим округом (у разі закріплення).

4. Протокол про підрахунок голосів виборців з кожних місцевих виборів по кожному виборчому округу, по якому проводиться голосування на виборчій дільниці, складається дільничною виборчою комісією у кількості примірників, яка на чотири більша, ніж кількість осіб, які входять до складу дільничної виборчої комісії. Примірники протоколу нумеруються та мають однакову юридичну силу. У протоколі про підрахунок голосів виборців на виборчій дільниці зазначаються дата і час (година і хвилини) його підписання членами дільничної виборчої комісії. Кожен примірник протоколу підписується головою, заступником голови, секретарем та іншими членами дільничної виборчої комісії, присутніми на засіданні виборчої комісії. У разі незгоди з діями комісії чи результатами підрахунку голосів, зафіксованими у протоколі комісії, член комісії підписує протокол із приміткою "З окремою думкою". Письмовий виклад окремої думки додається до відповідного протоколу про підрахунок голосів виборців на виборчій дільниці. У разі відсутності підпису члена дільничної виборчої комісії у протоколі підрахунку голосів виборців на виборчій дільниці навпроти його прізвища зазначається причина відсутності підпису. Цей протокол підписується та засвідчується печаткою дільничної виборчої комісії лише після його остаточного заповнення. Перший і другий примірники протоколу про підрахунок голосів виборців на виборчій дільниці мають право також підписати кандидати, довірені особи кандидатів, уповноважені особи місцевих організацій партій, офіційні спостерігачі, які були присутні на засіданні дільничної виборчої комісії при підрахунку голосів виборців.

Непідписання або відмова від підписання протоколу окремими членами комісії не має правових наслідків для дійсності протоколу.

5. Забороняються заповнення протоколів про підрахунок голосів виборців на виборчій дільниці олівцем, а також внесення до них без відповідного рішення дільничної виборчої комісії будь-яких виправлень.

6. Якщо після підписання протоколу про підрахунок голосів виборців на виборчій дільниці дільнична виборча комісія виявила в ньому неточності (описку чи помилку у цифрах), вона на своєму засіданні розглядає питання про внесення змін до нього шляхом складання нового протоколу, на якому робиться позначка "Уточнений".

7. Кандидатам, довіреним особам кандидатів, уповноваженим особам місцевих організацій партій, офіційним спостерігачам, які були присутні на засіданні дільничної виборчої комісії при підрахунку голосів виборців, на їх прохання невідкладно видаються копії протоколу про підрахунок голосів виборців з відповідних місцевих виборів по відповідному виборчому округу, в тому числі з позначкою "Уточнений", засвідчені підписами голови і секретаря дільничної виборчої комісії та печаткою виборчої комісії, з розрахунку не більш як по одній копії кожного протоколу для кожної місцевої організації партії, яка висунула кандидатів у депутати в багатомандатному виборчому окрузі, кожного кандидата. Про видачу копій протоколу про підрахунок голосів виборців на виборчій дільниці, поданих на відповідних місцевих виборах у відповідному виборчому окрузі, складається акт за **формою**, встановленою Центральною виборчою комісією. В акті зазначаються перелік осіб, які одержали копії відповідного протоколу, номер примірника, дата та час одержання цих копій і проставляються підписи цих осіб. Акт підписується

головою та секретарем дільничної виборчої комісії і засвідчується печаткою дільничної виборчої комісії.

8. Перший і другий примірники протоколу дільничної виборчої комісії про підрахунок голосів виборців на виборчій дільниці з відповідних місцевих виборів у відповідному виборчому окрузі, а за наявності - і відповідні примірники протоколу з позначкою "Уточнений", акт про видачу копій протоколу, складений відповідно до частини сьомої цієї статті, запаковуються. На пакеті робиться напис "Протокол про підрахунок голосів" та зазначаються назва відповідних виборів, позначення та/або номер виборчого округу, номер виборчої дільниці, дата і час пакування, кількість запакованих документів, ставляться підписи усіх присутніх членів дільничної виборчої комісії та печатка дільничної виборчої комісії. Третій примірник протоколу дільничної виборчої комісії про підрахунок голосів виборців на виборчій дільниці, поданих на відповідних місцевих виборах у відповідному виборчому окрузі, а також протоколу з поміткою "Уточнений" зберігається у секретаря дільничної виборчої комісії, четвертий примірник зазначеного протоколу (з поміткою "Уточнений") невідкладно вивішується для загального ознайомлення у приміщенні дільничної виборчої комісії, а решта по одному примірнику зазначеного протоколу (з поміткою "Уточнений") видається членам дільничної виборчої комісії.

9. Після складання у порядку, визначеному цією статтею, протоколів з кожних місцевих виборів по кожному виборчому округу пакети з протоколами дільничної виборчої комісії про підрахунок голосів виборців на виборчій дільниці з кожних місцевих виборів по кожному виборчому округу, пакети з виборчими бюлетенями, контрольними талонами, предметами, списком виборців, а також, за наявності, окремими думками членів виборчої комісії, викладеними у письмовій формі, актами, заявами, скаргами та рішеннями, прийнятими виборчою комісією, невідкладно доставляються членами дільничної виборчої комісії до відповідної територіальної виборчої комісії у порядку, визначеному [статтею 82](#) цього Закону. Список виборців для чергових місцевих виборів додається до виборчої документації по виборах депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, обласної ради, Київської, Севастопольської міської ради.

Стаття 81. Визнання дільничною виборчою комісією голосування на виборчій дільниці недійсним

1. Дільнична виборча комісія приймає рішення про визнання голосування на виборчій дільниці недійсним у разі встановлення нею порушень вимог цього Закону, внаслідок яких неможливо достовірно встановити результати волевиявлення виборців, лише за таких обставин:

1) виявлення фактів незаконного голосування (вкидання виборчого бюлетеня до виборчої скриньки за виборця іншою особою, крім випадків, передбачених цим Законом; голосування особами, які не мають права голосу; голосування особами, які не включені до списку виборців на виборчій дільниці або включені до нього безпідставно; голосування виборцем більше одного разу) у кількості, що перевищує п'ять відсотків від кількості виборців, які отримали виборчі бюлетені на виборчій дільниці;

2) знищення або пошкодження виборчої скриньки (скриньок), що унеможливило встановлення змісту виборчих бюлетенів, якщо кількість цих бюлетенів перевищує десять відсотків від кількості виборців, які отримали виборчі бюлетені на виборчій дільниці;

3) виявлення у виборчих скриньках виборчих бюлетенів у кількості, що перевищує більш як на п'ять відсотків кількість виборців, які отримали бюлетені на виборчій дільниці.

2. У кожному випадку виявлення обставин, зазначених у частині першій цієї статті, дільнична виборча комісія складає відповідний акт, який підписується всіма присутніми членами дільничної виборчої комісії та засвідчується печаткою виборчої комісії. Такий акт (акти) є підставою для розгляду дільничною виборчою комісією питання про визнання голосування недійсним: на виборчій дільниці з усіх виборів - у випадках, передбачених пунктами 1, 2 частини першої цієї статті; у відповідному виборчому окрузі з відповідних місцевих виборів - у випадку, передбаченому пунктом 3 частини першої цієї статті.

3. У разі прийняття рішення про визнання голосування на виборчій дільниці недійсним з окремих місцевих виборів усі бюлетені, виявлені у виборчих скриньках на цій виборчій дільниці з таких місцевих виборів, вважаються такими, що не підлягають врахуванню. У цьому разі протокол дільничної виборчої комісії про підрахунок голосів виборців на виборчій дільниці відповідно за кандидатів у депутати в одномандатному виборчому окрузі, кандидатів на посаду сільського, селищного, міського голови, старости повинен містити лише відомості, зазначені у [пунктах 1-8](#) частини другої статті 80 цього Закону, а за місцеві організації партій, кандидатів, закріплених ними за відповідним територіальним виборчим округом (у разі закріплення), повинен містити лише відомості, зазначені у [пунктах 1-8](#) частини третьої статті 80 цього Закону. На місці інших відомостей ставиться про черк.

4. Виборчі бюлетені запаковуються в пакети. На пакетах робиться напис "Виборчі бюлетені", зазначаються назва місцевих виборів, позначення та/або номер виборчого округу, номер виборчої дільниці, кількість запакованих виборчих бюлетенів, дата і час пакування, ставляться підписи присутніх членів дільничної виборчої комісії та печатка комісії.

5. Рішення дільничної виборчої комісії про визнання голосування на виборчій дільниці недійсним та акт (акти), на підставі якого (яких) прийнято це рішення, додаються до першого примірника протоколу про підрахунок голосів виборців на виборчій дільниці у відповідних виборчих округах.

Стаття 82. Порядок транспортування і передачі документів до територіальної виборчої комісії

1. Дільнична виборча комісія виборчої дільниці, утвореної на території села, селища, що входить до складу району, доставляє:

1) до районної територіальної виборчої комісії - протокол про підрахунок голосів виборців на виборчій дільниці з виборів депутатів відповідно Верховної Ради Автономної Республіки Крим, обласної ради у територіальному виборчому окрузі;

2) до сільської, селищної виборчої комісії:

а) протокол про підрахунок голосів виборців на виборчій дільниці з виборів депутатів районної ради у територіальному виборчому окрузі;

б) протокол про підрахунок голосів виборців на виборчій дільниці з виборів відповідно сільського, селищного голови;

в) протокол про підрахунок голосів виборців на виборчій дільниці з виборів депутатів відповідно сільської, селищної ради в одномандатному виборчому окрузі.

2. Дільнична виборча комісія виборчої дільниці, утвореної на території міста районного значення, що входить до складу району, доставляє:

1) до районної територіальної виборчої комісії - протокол про підрахунок голосів виборців на виборчій дільниці з виборів депутатів відповідно Верховної Ради Автономної Республіки Крим, обласної ради у територіальному виборчому окрузі;

2) до міської територіальної виборчої комісії:

а) протокол про підрахунок голосів виборців на виборчій дільниці з виборів депутатів районної ради у територіальному виборчому окрузі;

б) протокол про підрахунок голосів виборців на виборчій дільниці з виборів депутатів міської ради у територіальному виборчому окрузі;

в) протокол про підрахунок голосів виборців на виборчій дільниці з виборів міського голови.

3. Дільнична виборча комісія виборчої дільниці, утвореної на території міста республіканського в Автономній Республіці Крим, обласного значення без районного поділу та/або до складу якого не входить інше село, селище, місто, а також дільнична виборча комісія виборчої дільниці, утвореної на території такого самого міста, до складу якого входить село, селище, місто, доставляє до міської територіальної виборчої комісії:

а) протокол про підрахунок голосів виборців на виборчій дільниці з виборів депутатів відповідно Верховної Ради Автономної Республіки Крим, обласної ради у територіальному виборчому окрузі;

б) протокол про підрахунок голосів виборців на виборчій дільниці з виборів депутатів міської ради у територіальному виборчому окрузі;

в) протокол про підрахунок голосів виборців на виборчій дільниці з виборів міського голови.

4. Дільнична виборча комісія виборчої дільниці, утвореної на території міста з районним поділом, де не утворюються районні у місті ради та/або до складу якого не входить інше село, селище, місто, доставляє:

1) до міської територіальної виборчої комісії - протокол про підрахунок голосів виборців на виборчій дільниці з виборів депутатів відповідно Верховної Ради Автономної Республіки Крим, обласної ради у територіальному виборчому окрузі;

2) до районної у місті виборчої комісії:

а) протокол про підрахунок голосів виборців на виборчій дільниці з виборів депутатів міської ради у територіальному виборчому окрузі;

б) протокол про підрахунок голосів виборців на виборчій дільниці з виборів міського голови.

5. Дільнична виборча комісія виборчої дільниці, утвореної на території району у місті, де утворюються районні у місті ради, доставляє:

1) до міської територіальної виборчої комісії - протокол про підрахунок голосів виборців на виборчій дільниці з виборів депутатів відповідно Верховної Ради Автономної Республіки Крим, обласної ради у територіальному виборчому окрузі;

2) до районної у місті територіальної виборчої комісії:

а) протокол про підрахунок голосів виборців на виборчій дільниці з виборів депутатів міської ради у територіальному виборчому окрузі;

б) протокол про підрахунок голосів виборців на виборчій дільниці з виборів міського голови;

в) протокол про підрахунок голосів виборців на виборчій дільниці з виборів депутатів районної у місті ради в територіальному виборчому окрузі.

6. Дільнична виборча комісія виборчої дільниці, утвореної на території села, селища, що входить до складу міста, доставляє:

1) до міської територіальної виборчої комісії - протокол про підрахунок голосів виборців на виборчій дільниці з виборів депутатів відповідно Верховної Ради Автономної Республіки Крим, обласної ради у територіальному виборчому окрузі;

2) до сільської, селищної територіальної виборчої комісії:

а) протокол про підрахунок голосів виборців на виборчій дільниці з виборів депутатів міської ради у територіальному виборчому окрузі;

б) протокол про підрахунок голосів виборців на виборчій дільниці з виборів міського голови;

в) протокол про підрахунок голосів виборців на виборчій дільниці з виборів відповідно сільського, селищного голови;

г) протокол про підрахунок голосів виборців на виборчій дільниці з виборів депутатів відповідно сільської, селищної ради в одномандатному виборчому окрузі.

7. Дільнична виборча комісія виборчої дільниці, утвореної на території міста, що входить до складу іншого міста, доставляє:

1) до міської територіальної виборчої комісії міста, до складу якого входить відповідне місто, - протокол про підрахунок голосів виборців на виборчій дільниці з виборів депутатів відповідно Верховної Ради Автономної Республіки Крим, обласної ради у територіальному виборчому окрузі;

2) до міської територіальної виборчої комісії міста, що входить до складу відповідного міста:

а) протокол про підрахунок голосів виборців на виборчій дільниці з виборів депутатів міської ради (міста, до складу якого входить відповідне місто) у територіальному виборчому окрузі;

б) протокол про підрахунок голосів виборців на виборчій дільниці з виборів міського голови (міста, до складу якого входить відповідне місто);

в) протокол про підрахунок голосів виборців на виборчій дільниці з виборів депутатів міської ради (міста, що входить до складу відповідного міста) у територіальному виборчому окрузі;

г) протокол про підрахунок голосів виборців на виборчій дільниці з виборів міського голови (міста, що входить до складу відповідного міста).

8. Дільнична виборча комісія виборчої дільниці, утвореної на території населеного пункту (села, селища), що входить до складу об'єднаної територіальної громади, доставляє протокол про підрахунок голосів виборців на виборчій дільниці з виборів старости до відповідної сільської, селищної чи міської територіальної виборчої комісії.

9. Транспортування виборчих документів до відповідної територіальної виборчої комісії здійснюється за рішенням дільничної виборчої комісії головою або заступником голови виборчої комісії та двома членами цієї виборчої комісії - представниками різних суб'єктів подання кандидатур до складу відповідної дільничної виборчої комісії. Під час транспортування виборчих документів членами дільничної виборчої комісії їх супроводжують поліцейські, а у разі необхідності за зверненням Центральної виборчої комісії - співробітники Служби безпеки України, які повинні забезпечити охорону під час транспортування. За своїм бажанням інші члени дільничної виборчої комісії, не зайняті у

транспортуванні виборчих документів, кандидати, довірені особи кандидатів, уповноважені особи місцевих організацій партій, офіційні спостерігачі - суб'єкти відповідного виборчого процесу можуть супроводжувати транспортування документів. Супроводження транспортування виборчих документів іншими особами забороняється. Під час транспортування виборчих документів забороняється розпечатувати пакети з виборчими бюлетенями та іншою виборчою документацією.

У разі одночасного проведення місцевих виборів з виборами Президента України, народних депутатів України чи всеукраїнським референдумом виборча документація з місцевих виборів транспортується до відповідних територіальних виборчих комісій трьома членами дільничної виборчої комісії, які не беруть участь у транспортуванні виборчої документації до окружних виборчих комісій з виборів Президента України, народних депутатів України, окружних комісій з всеукраїнського референдуму.

{Частина дев'ята статті 82 із змінами, внесеними згідно із Законом № 766-VIII від 10.11.2015}

10. Протоколи про підрахунок голосів виборців на виборчій дільниці та інші документи дільничної виборчої комісії передаються відповідній територіальній виборчій комісії на її засіданні.

11. Секретар виборчої комісії, інші члени комісії, які не супроводжують транспортування виборчих документів до територіальної виборчої комісії, залишаються у приміщенні виборчої комісії до отримання повідомлення про прийняття протоколів про підрахунок голосів на виборчій дільниці територіальною виборчою комісією. Під час транспортування виборчої документації печатка дільничної виборчої комісії, територіальної виборчої комісії зберігається у сейфі (металевій шафі) у приміщенні відповідної виборчої комісії.

Стаття 83. Встановлення підсумків голосування

1. Протоколи та інші виборчі документи дільничних виборчих комісій приймаються і розглядаються на засіданні відповідної територіальної виборчої комісії.

2. Засідання територіальної виборчої комісії починається з моменту закінчення голосування і продовжується безперервно до встановлення підсумків голосування. На цей час члени територіальної виборчої комісії не можуть залучатися до виконання інших функцій, крім участі в засіданні виборчої комісії. Таке засідання територіальної виборчої комісії оформляється протоколом безперервного засідання, який підписується головою або головуючим на засіданні, а також секретарем виборчої комісії або членом виборчої комісії, який виконував на зазначеному засіданні обов'язки секретаря. До протоколу додаються (за наявності) окремі думки членів виборчої комісії, які брали участь у засіданні і не згодні з прийнятим територіальною виборчою комісією рішенням.

3. Голова територіальної виборчої комісії приймає запечатані пакети з протоколами виборчих комісій, розпечатує їх та оголошує зміст протоколів дільничних виборчих комісій про підрахунок голосів виборців на відповідних виборчих дільницях, а також приймає запечатані пакети з іншими виборчими документами. Час прийняття територіальною виборчою комісією протоколів дільничної виборчої комісії про підрахунок голосів виборців на виборчій дільниці, перелік прийнятих виборчих документів і занесені до протоколу про підрахунок голосів виборців на виборчій дільниці відомості фіксуються у протоколі засідання територіальної виборчої комісії.

При прийнятті документів від виборчої комісії територіальна виборча комісія перевіряє комплектність документів та цілісність упаковки усіх пакетів з виборчими документами. При цьому кожен член комісії має право оглянути кожен пакет з

документами. У разі повної комплектності виборчих документів та цілісності упаковки усіх пакетів відкриваються по чергово пакети з протоколами про підрахунок голосів на виборчій дільниці та оголошуються відомості, зазначені у них.

4. У разі виявлення у протоколі дільничної виборчої комісії про підрахунок голосів виборців на виборчій дільниці у відповідному виборчому окрузі з відповідних місцевих виборів виправлень, помилок, неточностей територіальна виборча комісія своїм рішенням може зобов'язати дільничну виборчу комісію внести зміни до цього протоколу шляхом складання протоколу з позначкою "Уточнений". Під час розгляду цього питання дільничною виборчою комісією відповідні примірники протоколів про підрахунок голосів виборців на виборчій дільниці, виборчі бюлетені та інші виборчі документи, доставлені до територіальної виборчої комісії, зберігаються у територіальній виборчій комісії, яка відповідно до частини першої цієї статті приймала такі документи.

Рішення про відмову у прийнятті виборчих документів від дільничної виборчої комісії, про зобов'язання дільничної комісії виправити виявлені недоліки чи внести зміни до цього протоколу шляхом складання протоколу з позначкою "Уточнений" із зазначенням підстав прийняття відображається у протоколі засідання територіальної виборчої комісії.

5. Дільнична виборча комісія зобов'язана у строк, визначений відповідною територіальною виборчою комісією, розглянути питання про внесення змін до протоколу. Після цього протокол з позначкою "Уточнений" негайно транспортується і передається відповідній територіальній виборчій комісії в порядку, встановленому [статтею 82](#) цього Закону.

6. За наявності відповідно оформлених актів, складених уповноваженими особами місцевих організацій партій, довіреними особами кандидатів та офіційними спостерігачами - суб'єктами відповідного виборчого процесу, про порушення вимог цього Закону під час проведення голосування та/або підрахунку голосів виборців на виборчій дільниці, що дозволяє територіальній виборчій комісії поставити під сумнів результати підрахунку голосів виборців на цій дільниці, територіальна виборча комісія може прийняти рішення про проведення повторного підрахунку голосів виборців.

7. У разі неможливості усунення без перерахунку бюлетенів неточностей у протоколі дільничної виборчої комісії, а також у разі наявних ознак розпечатування пакетів із запакованими документами дільничної комісії територіальна комісія зобов'язана прийняти рішення про повторний підрахунок голосів виборців на цій виборчій дільниці.

Прийняття рішення територіальною виборчою комісією про проведення повторного підрахунку голосів після прийняття виборчих документів від дільничної виборчої комісії у разі виявлення порушення цілісності пакетів із запакованими документами не допускається.

8. Протоколи та інші виборчі документи дільничної виборчої комісії до проведення територіальною виборчою комісією повторного підрахунку голосів виборців на виборчій дільниці зберігаються у приміщенні для засідання відповідної територіальної виборчої комісії.

9. Повторний підрахунок голосів виборців на виборчих дільницях у відповідному виборчому окрузі з відповідних місцевих виборів здійснюється територіальною виборчою комісією, що прийняла рішення про повторний підрахунок голосів, з обов'язковою участю членів дільничної виборчої комісії, які передають виборчу документацію, після розгляду і прийняття протоколів та інших виборчих документів від усіх дільничних виборчих комісій. У повторному підрахунку голосів виборців на виборчій дільниці територіальною виборчою комісією мають право брати участь усі члени цієї дільничної виборчої комісії і

можуть бути присутніми кандидати, уповноважені особи місцевих організацій партій, довірені особи кандидатів, офіційні спостерігачі.

10. Територіальна виборча комісія в разі повторного підрахунку нею голосів виборців на відповідній виборчій дільниці складає протокол про повторний підрахунок голосів виборців на виборчій дільниці у відповідному виборчому окрузі з відповідних місцевих виборів за **формою**, встановленою Центральною виборчою комісією.

11. Протокол про повторний підрахунок голосів виборців на виборчій дільниці у відповідному виборчому окрузі з відповідних місцевих виборів складається територіальною виборчою комісією у кількості примірників, яка на чотири більша за кількість осіб, які входять до складу відповідної територіальної виборчої комісії. Примірники протоколів нумеруються і мають однакову юридичну силу. Цей протокол підписується присутніми членами територіальної виборчої комісії та членами дільничної виборчої комісії, які брали участь у повторному підрахунку голосів виборців, і засвідчується печаткою територіальної виборчої комісії. Відомості, занесені до протоколу, оголошуються. Непідписання протоколу окремими членами виборчої комісії не має правових наслідків для дійсності протоколу.

12. У разі виявлення територіальною виборчою комісією при повторному підрахунку голосів на відповідній виборчій дільниці обставин, зазначених у **частині першій** статті 81 цього Закону, територіальна виборча комісія може прийняти рішення про визнання голосування недійсним на виборчій дільниці або у відповідному виборчому окрузі з відповідних місцевих виборів. У цьому разі протокол про повторний підрахунок голосів виборців на виборчій дільниці у відповідному виборчому окрузі з відповідних місцевих виборів складається виборчою комісією у порядку, визначеному частиною одинадцятою цієї статті та **частиною третьою** статті 81 цього Закону.

13. Перший примірник протоколу територіальної виборчої комісії про повторний підрахунок голосів виборців на відповідній виборчій дільниці разом із протоколом дільничної виборчої комісії про підрахунок голосів виборців на цій дільниці додаються до протоколу територіальної виборчої комісії про підсумки голосування у відповідному виборчому окрузі. Другий примірник цього протоколу зберігається у секретаря територіальної виборчої комісії, третій - передається дільничній виборчій комісії, четвертий - відразу вивішується для загального ознайомлення у приміщенні територіальної виборчої комісії. Інші примірники кожного з протоколів видаються членам територіальної виборчої комісії. Відомості, занесені до протоколу територіальної виборчої комісії про повторний підрахунок голосів виборців на відповідній виборчій дільниці у відповідному виборчому окрузі з відповідних місцевих виборів, оголошуються.

14. Територіальна виборча комісія після прийняття і розгляду протоколів (у тому числі з позначкою "Уточнений") дільничних виборчих комісій відповідно про підрахунок голосів виборців на відповідних виборчих дільницях, на підставі цих протоколів, а в разі повторного підрахунку голосів виборців - протоколів територіальної виборчої комісії про повторний підрахунок голосів виборців на відповідній виборчій дільниці не пізніше як на п'ятий день з дня голосування (дня повторного голосування) встановлює та заносить до протоколу про підсумки голосування окремо по кожному виборчому округу з відповідних місцевих виборів такі відомості:

- 1) кількість виборчих бюлетенів, одержаних дільничними виборчими комісіями;
- 2) кількість виборців, включених до списків виборців на виборчих дільницях;
- 3) кількість виборців, внесених до витягів із списку виборців для голосування за місцем перебування на виборчих дільницях;

- 4) кількість невикористаних виборчих бюлетенів;
- 5) кількість виборців, які отримали виборчі бюлетені у приміщенні для голосування;
- 6) кількість виборців, які отримали виборчі бюлетені за місцем перебування;
- 7) загальна кількість виборців, які отримали виборчі бюлетені;
- 8) кількість виборців, які взяли участь у голосуванні;
- 9) кількість виборчих бюлетенів, що не підлягають врахуванню;
- 10) кількість виборчих бюлетенів, визнаних недійсними.

15. До протоколу територіальної виборчої комісії про підсумки голосування у відповідному одномандатному виборчому окрузі, єдиному одномандатному виборчому окрузі з відповідних місцевих виборів, крім відомостей, зазначених у частині чотирнадцятій цієї статті, цифрами і прописом заносяться:

- 1) кількість голосів виборців, поданих за кожного кандидата у депутати в одномандатному виборчому окрузі, за кожного кандидата на посаду сільського, селищного, міського голови, старости;
- 2) загальна кількість голосів виборців, поданих за кандидатів у депутати в одномандатному виборчому окрузі, кандидатів на посаду сільського, селищного, міського голови, старости.

16. До протоколу територіальної виборчої комісії про підсумки голосування в територіальному виборчому окрузі з відповідних місцевих виборів, крім відомостей, зазначених у частині чотирнадцятій цієї статті, цифрами і прописом заносяться:

- 1) кількість голосів виборців, поданих за кожну місцеву організацію партії, кандидата, закріпленого нею за відповідним територіальним виборчим округом (у разі закріплення), у цьому територіальному виборчому окрузі;
- 2) загальна кількість голосів виборців, поданих за усі місцеві організації партій, кандидатів, закріплених ними за відповідним територіальним виборчим округом (у разі закріплення).

17. Протокол територіальної виборчої комісії про підсумки голосування у відповідному виборчому окрузі містить відомості, зазначені у частині чотирнадцятій цієї статті, і відомості, зазначені відповідно у частинах п'ятнадцятій або шістнадцятій цієї статті.

18. Протоколи про підсумки голосування у відповідних виборчих округах складаються територіальною виборчою комісією у кількості примірників, що на три більша за кількість осіб, які входять до складу територіальної виборчої комісії. Примірники протоколів нумеруються і мають однакову юридичну силу.

У протоколі про підсумки голосування зазначаються дата і час (година і хвилини) його підписання членами територіальної виборчої комісії. Кожен примірник протоколу підписується головою, заступником голови, секретарем та іншими членами територіальної виборчої комісії, присутніми на засіданні виборчої комісії. Член територіальної виборчої комісії, присутній на засіданні комісії, зобов'язаний підписати протокол про підсумки голосування. У разі своєї незгоди з діями комісії чи підсумками голосування, зафіксованими у протоколі про підсумки голосування, член комісії підписує протокол із приміткою "З окремою думкою". Письмовий виклад окремої думки додається до відповідного протоколу про підсумки голосування. У разі відсутності підпису члена територіальної виборчої комісії у протоколі про підсумки голосування проти його

прізвища зазначається причина відсутності підпису. Протокол підписується та засвідчується печаткою територіальної виборчої комісії лише після його остаточного заповнення. Перший і другий примірники протоколу про підсумки голосування з відповідних місцевих виборів також мають право підписати кандидати, довірені особи кандидатів, уповноважені особи місцевих організацій партій, офіційні спостерігачі - суб'єкти відповідного виборчого процесу, які були присутні на засіданні територіальної виборчої комісії при встановленні підсумків голосування. Непідписання протоколу окремими членами виборчої комісії не має правових наслідків для дійсності протоколу.

19. Забороняється заповнення протоколів територіальної виборчої комісії про підсумки голосування у відповідних виборчих округах олівцем, внесення до них без відповідного рішення комісії будь-яких виправлень.

20. Якщо після підписання протоколу про підсумки голосування у відповідному виборчому окрузі територіальна виборча комісія виявила в ньому неточності (описку чи помилку у цифрах), вона на своєму засіданні розглядає питання про внесення змін до протоколу шляхом складання нового протоколу, на якому робиться позначка "Уточнений".

21. Перший примірник протоколу територіальної виборчої комісії про підсумки голосування з відповідних місцевих виборів по відповідному виборчому округу, а за наявності - і відповідний примірник протоколу з позначкою "Уточнений" запаковуються. На пакеті робиться напис "Протокол про підсумки голосування" та зазначаються назва відповідних виборів, позначення та/або номер виборчого округу, дата і час пакування, кількість запакованих документів, ставляться підписи усіх присутніх членів територіальної виборчої комісії та печатка територіальної виборчої комісії. Другий примірник протоколу територіальної виборчої комісії про підсумки голосування з відповідних місцевих виборів по відповідному виборчому округу, а також протоколу з позначкою "Уточнений" зберігаються у секретаря територіальної виборчої комісії, третій примірник зазначеного протоколу (з позначкою "Уточнений") невідкладно вивішується для загального ознайомлення у приміщенні територіальної виборчої комісії, а решта по одному примірнику зазначеного протоколу (з позначкою "Уточнений") видається членам територіальної виборчої комісії.

22. Встановлення підсумків голосування у виборчих округах по виборах депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, обласних, районних, міських (у містах, де утворені районні у місті ради, у складі яких є інші міста згідно з існуючим адміністративно-територіальним устроєм) рад здійснюється відповідною територіальною виборчою комісією в порядку та черговості, визначених [частиною дванадцятою](#) статті 79 цього Закону.

23. Перший примірник протоколу територіальної виборчої комісії про підсумки голосування у виборчих округах по виборах депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, обласних, районних, міських (у містах з районним поділом) рад разом із протоколами та актами дільничних виборчих комісій, рішеннями, прийнятими на підставі цих актів, і за наявності протоколами територіальної виборчої комісії про повторний підрахунок голосів виборців, поданих на відповідних місцевих виборах на відповідній виборчій дільниці, окремими думками членів територіальної виборчої комісії, викладеними у письмовій формі, заявами і скаргами та рішеннями, прийнятими виборчою комісією за результатами їх розгляду, територіальна виборча комісія транспортує до територіальної виборчої комісії, яка встановлює результати відповідних місцевих виборів. Другий примірник протоколу зберігається у секретаря територіальної виборчої комісії, третій - невідкладно вивішується для загального ознайомлення у приміщенні територіальної виборчої комісії, а решта по одному примірнику видається членам територіальної виборчої комісії.

24. Територіальна виборча комісія на засіданні, на якому встановлюються підсумки голосування у відповідних виборчих округах з відповідних місцевих виборів, приймає рішення щодо визначення трьох, а в разі неможливості - двох членів комісії, які будуть транспортувати виборчі документи з відповідних місцевих виборів у відповідному виборчому окрузі до територіальної виборчої комісії, що встановлює результати відповідних виборів. Члени комісії, визначені згідно з рішенням комісії для транспортування виборчих документів до територіальної виборчої комісії, повинні бути представниками різних суб'єктів подання кандидатур до складу територіальної виборчої комісії. Під час транспортування виборчих документів членами територіальної виборчої комісії їх супроводжують поліцейські, а у разі необхідності за зверненням Центральної виборчої комісії - співробітники Служби безпеки України, які повинні забезпечити охорону під час транспортування. За своїм бажанням інші члени територіальної виборчої комісії, не зайняті у транспортуванні виборчих документів, кандидати, довірені особи кандидатів, представники в територіальній виборчій комісії та уповноважені особи місцевих організацій партій, офіційні спостерігачі - суб'єкти відповідного виборчого процесу можуть супроводжувати транспортування документів. Супроводження транспортування виборчих документів іншими особами забороняється. Під час транспортування виборчих документів забороняється розпечатувати пакети з виборчими бюлетенями та іншою виборчою документацією.

{Абзац перший частини двадцять четвертої статті 83 із змінами, внесеними згідно із Законом № 766-VIII від 10.11.2015}

Секретар виборчої комісії, інші члени комісії, які не супроводжують транспортування виборчих документів до територіальної виборчої комісії, залишаються у приміщенні виборчої комісії до прийняття протоколів про підсумки голосування у відповідному виборчому окрузі з відповідних місцевих виборів територіальною виборчою комісією, яка встановлює результати відповідних місцевих виборів. Під час транспортування виборчої документації печатка територіальної виборчої комісії зберігається у сейфі (металевій шафі) у приміщенні відповідної виборчої комісії.

25. У разі якщо результати місцевих виборів встановлює територіальна виборча комісія, що встановлювала підсумки голосування, її протокол про підсумки голосування у відповідному виборчому окрузі з відповідних місцевих виборів є підставою для встановлення нею результатів таких виборів.

Стаття 84. Порядок прийняття та розгляду протоколів територіальних виборчих комісій про підсумки голосування та інших виборчих документів територіальних виборчих комісій територіальною виборчою комісією, яка встановлює результати відповідних місцевих виборів

1. Протоколи та інші виборчі документи територіальних виборчих комісій приймаються і розглядаються на засіданні територіальної виборчої комісії, яка встановлює результати відповідних місцевих виборів.

2. Засідання територіальної виборчої комісії починається з моменту закінчення голосування і продовжується безперервно до встановлення результатів відповідних місцевих виборів. На цей час члени територіальної виборчої комісії не можуть залучатися до виконання інших функцій, крім участі в засіданні виборчої комісії. Таке засідання територіальної виборчої комісії оформляється протоколом безперервного засідання, який підписується головою або головуючим на засіданні, а також секретарем виборчої комісії або членом виборчої комісії, який виконував на зазначеному засіданні обов'язки секретаря. До протоколу приєднуються (за наявності) окремі думки членів виборчої комісії, які брали участь у засіданні і не згодні з прийнятим територіальною виборчою комісією рішенням.

3. Відомості протоколів територіальних виборчих комісій про підсумки голосування на засіданні територіальної виборчої комісії, яка встановлює результати відповідних місцевих виборів, оголошуються головою чи заступником голови відповідної територіальної виборчої комісії. Час прийняття територіальною виборчою комісією протоколів територіальних виборчих комісій про підсумки голосування і занесені до них відомості фіксуються у протоколі засідання територіальної виборчої комісії.

4. У разі виявлення у протоколі територіальної виборчої комісії про підсумки голосування у відповідному виборчому окрузі з відповідних місцевих виборів виправлень, помилок, неточностей територіальна виборча комісія, яка встановлює результати відповідних місцевих виборів, своїм рішенням може зобов'язати територіальну виборчу комісію, що встановлює підсумки голосування, внести зміни до встановлених підсумків голосування виборців у порядку, встановленому [статтею 83](#) цього Закону. Під час розгляду цього питання територіальною виборчою комісією примірники протоколів відповідних територіальних виборчих комісій про підсумки голосування у відповідному виборчому окрузі з відповідних місцевих виборів та інші виборчі документи зберігаються у територіальній виборчій комісії, що встановлює результати відповідних місцевих виборів.

5. Територіальна виборча комісія зобов'язана у визначений строк розглянути питання про внесення змін до підсумків голосування. Після цього протокол з позначкою "Уточнений" негайно транспортується і передається територіальній виборчій комісії, що встановлює результати відповідних місцевих виборів, у порядку, встановленому [частиною двадцять четвертою](#) статті 83 цього Закону.

6. Протокол територіальної виборчої комісії про підсумки голосування з позначкою "Уточнений" приймається і розглядається на засіданні відповідної територіальної виборчої комісії, що встановлює результати відповідних місцевих виборів, у порядку, визначеному частиною третьою цієї статті.

Стаття 85. Встановлення результатів виборів депутатів у одномандатних виборчих округах, виборів сільського, селищного, міського голови, старости

1. Сільська, селищна територіальна виборча комісія на підставі протоколу про підсумки голосування у відповідному одномандатному виборчому окрузі по виборах депутатів (протоколів, у тому числі з позначкою "Уточнений") встановлює результати виборів у цьому окрузі, про що складає протокол. До протоколу про результати виборів у відповідному одномандатному виборчому окрузі з відповідних виборів депутатів заносяться прописом та цифрами такі відомості:

- 1) кількість виготовлених виборчих бюлетенів;
- 2) кількість виборчих бюлетенів, одержаних дільничними виборчими комісіями;
- 3) кількість виборців, включених до списків виборців на виборчих дільницях;
- 4) кількість виборців, внесених до витягів із списку виборців для голосування за місцем перебування;
- 5) кількість невикористаних виборчих бюлетенів;
- 6) кількість виборців, які отримали виборчі бюлетені у приміщенні для голосування;
- 7) кількість виборців, які отримали виборчі бюлетені за місцем перебування;
- 8) загальна кількість виборців, які отримали виборчі бюлетені у межах відповідного одномандатного виборчого округу;
- 9) кількість виборців, які взяли участь у голосуванні;

- 10) кількість виборчих бюлетенів, що не підлягають врахуванню;
- 11) кількість виборчих бюлетенів, визнаних недійсними;
- 12) кількість голосів виборців, поданих за кожного кандидата в депутати;
- 13) загальна кількість голосів виборців, поданих за кандидатів в депутати;
- 14) прізвище, власне ім'я (усі власні імена) та по батькові (за наявності) кандидата у депутати, який набрав найбільшу кількість голосів виборців у відповідному виборчому окрузі.

2. Сільська, селищна територіальна виборча комісія на своєму засіданні на підставі складеного нею протоколу про результати виборів депутатів у єдиному одномандатному виборчому окрузі не пізніше як на п'ятий день з дня голосування приймає одне з рішень:

- 1) про визнання депутата обраним у відповідному єдиному одномандатному виборчому окрузі;
- 2) про проведення повторного голосування;
- 3) про визнання виборів у відповідному одномандатному виборчому окрузі такими, що не відбулися.

3. Сільська, селищна, міська територіальна виборча комісія на підставі протоколу (протоколів, у тому числі з позначкою "Уточнений") про підсумки голосування в одномандатному виборчому окрузі по виборах сільського, селищного, міського голови, старости встановлює результати виборів у цьому виборчому окрузі, про що складає протокол. До протоколу про результати виборів у відповідному одномандатному виборчому окрузі з відповідних виборів сільського, селищного, міського голови, старости заносяться прописом та цифрами такі відомості:

- 1) кількість виготовлених виборчих бюлетенів;
- 2) кількість виборчих бюлетенів, одержаних дільничними виборчими комісіями;
- 3) кількість виборців, включених до списків виборців на виборчих дільницях;
- 4) кількість виборців, внесених до витягів із списку виборців для голосування за місцем перебування;
- 5) кількість невикористаних виборчих бюлетенів;
- 6) кількість виборців, які отримали виборчі бюлетені у приміщенні для голосування;
- 7) кількість виборців, які отримали виборчі бюлетені за місцем перебування;
- 8) загальна кількість виборців, які отримали виборчі бюлетені у межах відповідного одномандатного виборчого округу;
- 9) кількість виборців, які взяли участь у голосуванні;
- 10) кількість виборчих бюлетенів, що не підлягають врахуванню;
- 11) кількість виборчих бюлетенів, визнаних недійсними;
- 12) кількість голосів виборців, поданих за кожного кандидата на посаду сільського, селищного, міського голови, старости;
- 13) загальна кількість голосів виборців, поданих за кандидатів на посаду сільського, селищного, міського голови, старости;

14) прізвище, власне ім'я (усі власні імена) та по батькові (за наявності) кандидата на посаду сільського, селищного, міського голови, старости, який набрав найбільшу кількість голосів виборців у відповідному виборчому окрузі.

Протокол територіальної виборчої комісії про результати виборів у відповідному одномандатному виборчому окрузі з відповідних виборів сільського, селищного, міського голови, старости складається у кількості примірників на два більше за кількість осіб, що входять до складу територіальної виборчої комісії, підписується головою, заступником голови, секретарем комісії та іншими членами комісії, присутніми на засіданні, і засвідчується печаткою територіальної виборчої комісії. До протоколу додаються, за наявності, висловлені у письмовій формі окремі думки членів територіальної виборчої комісії, заяви і скарги на порушення порядку встановлення результатів виборів територіальною виборчою комісією та рішення, які комісія прийняла в результаті їх розгляду. Примірники протоколу нумеруються та мають однакову юридичну силу. Перший примірник протоколу зберігається у територіальній виборчій комісії, другий - невідкладно вивішується для загального ознайомлення у приміщенні територіальної виборчої комісії, а решта по одному примірнику видається членам територіальної виборчої комісії. На прохання кандидатів у депутати, кандидатів на посаду сільського, селищного, міського голови, старости, їх довірених осіб, офіційних спостерігачів їм видаються копії протоколу, у тому числі з позначкою "Уточнений", засвідчені підписами голови і секретаря територіальної виборчої комісії та печаткою виборчої комісії. Непідписання протоколу окремими членами виборчої комісії не має правових наслідків для дійсності протоколу. У разі відсутності у протоколі підпису члена виборчої комісії біля його прізвища зазначається причина відсутності підпису.

4. Сільська, селищна, міська територіальна виборча комісія на своєму засіданні на підставі складеного нею протоколу про результати виборів сільського, селищного, міського голови, старости не пізніше як на п'ятий день з дня голосування приймає одне з рішень:

- 1) про визнання сільського, селищного, міського голови, старости обраним;
- 2) про проведення повторного голосування;
- 3) про визнання виборів відповідного сільського, селищного, міського голови, старости такими, що не відбулися.

5. Якщо до виборчого бюлетеня для голосування у день виборів в одномандатному виборчому окрузі включено не менше двох кандидатів на посаду сільського, селищного, міського (міста, кількість виборців у якому є меншою ніж 90 тисяч) голови, старости, кандидатів у депутати, обраним вважається кандидат, за якого подано більше голосів виборців відносно інших кандидатів, які балотувалися у відповідному одномандатному виборчому окрузі.

6. Якщо найбільшу і водночас однакову кількість голосів виборців у виборчому окрузі набрали два або більше кандидатів у депутати, кандидатів на посаду сільського, селищного, міського голови, старости, територіальна виборча комісія призначає повторне голосування по цих кандидатурах.

7. Якщо до виборчого бюлетеня для голосування у день виборів в одномандатному виборчому окрузі включено не менше двох кандидатів на посаду міського (міста, кількість виборців у якому дорівнює або є більшою ніж 90 тисяч) голови, обраним вважається кандидат на посаду міського голови, за якого подано більше половини голосів виборців, які взяли участь у голосуванні.

8. Якщо голосування проводилося по одному кандидату в депутати, кандидату на посаду сільського, селищного, міського голови, старости згідно з [частиною першою](#) статті 48 цього Закону, кандидат вважається обраним депутатом, сільським, селищним, міським головою, старостою, якщо за нього подано більше половини голосів виборців, які взяли участь у голосуванні.

9. Якщо до виборчого бюлетеня для голосування у день виборів включено лише одного кандидата на посаду сільського, селищного, міського голови, старости, і за результатами голосування у день виборів він не був обраний відповідно до вимог частини восьмої цієї статті або якщо до виборчого бюлетеня для голосування у день виборів включено двох кандидатів на посаду міського (міста, кількість виборців у якому дорівнює або є більшою ніж 90 тисяч) голови, і жоден з них не був обраний відповідно до вимог частини сьомої цієї статті, територіальна виборча комісія приймає рішення про визнання відповідних місцевих виборів такими, що не відбулися.

10. Якщо до виборчого бюлетеня для голосування у день виборів включено більше двох кандидатів на посаду міського (міста, кількість виборців у якому дорівнює або є більшою ніж 90 тисяч) голови, і за результатами голосування у день виборів жоден з них не обраний відповідно до вимог частини сьомої цієї статті, територіальна виборча комісія призначає повторне голосування.

11. Вибори у виборчому окрузі визнаються такими, що не відбулися, у зв'язку з настанням обставин, передбачених частиною дев'ятою цієї статті та [частиною другою](#) статті 48 цього Закону.

12. Повідомлення про підсумки голосування та результати виборів, обраного депутата, сільського, селищного, міського голови, старосту із зазначенням прізвища, власного імені (усіх власних імен), по батькові (за наявності), числа, місяця, року народження, відомостей про громадянство, освіту, партійність, посаду, місце роботи (заняття), місце проживання депутата, сільського, селищного, міського голови, назви місцевої організації партії, від якої він обраний (або шляхом самовисування), не пізніше як на п'ятий день після встановлення результатів публікуються у засобах масової інформації або доводяться до відома населення в інший спосіб. Про підсумки голосування та результати виборів територіальна виборча комісія приймає відповідне рішення. Про результати виборів депутатів сільської, селищної ради, сільського, селищного, міського голови, старости відповідна територіальна виборча комісія інформує відповідну раду на її першому пленарному засіданні відповідно до [Закону України](#) "Про місцеве самоврядування в Україні". Про підсумки голосування та результати виборів міського голови, результати виборів депутатів сільської, селищної ради, сільського, селищного голови, старости відповідна територіальна виборча комісія надсилає повідомлення Центральній виборчій комісії в порядку та за [формою](#), встановленими Центральною виборчою комісією.

Таке повідомлення також в електронному вигляді передається територіальною виборчою комісією відповідному органу ведення Державного реєстру виборців для невідкладного надсилання Центральній виборчій комісії.

Стаття 86. Встановлення результатів виборів депутатів у багатомандатному виборчому окрузі

1. Виборча комісія Автономної Республіки Крим, обласна, районна, міська, районна у місті (у містах, де утворені районні у місті ради) територіальна виборча комісія на своєму засіданні на підставі протоколів про підсумки голосування в територіальному виборчому окрузі з відповідних місцевих виборів (у тому числі з позначкою "Уточнений") не пізніше як на десятий день з дня голосування встановлює результати виборів депутатів у

багатомандатному виборчому округу, про що складає протокол про результати виборів. До протоколу про результати виборів у багатомандатному виборчому округу з відповідних місцевих виборів заносяться прописом та цифрами такі відомості:

- 1) кількість виготовлених виборчих бюлетенів;
- 2) кількість виборчих бюлетенів, одержаних дільничними виборчими комісіями;
- 3) кількість виборців, включених до списків виборців на виборчих дільницях;
- 4) кількість виборців, внесених до витягів із списку виборців для голосування за місцем перебування;
- 5) кількість невикористаних виборчих бюлетенів;
- 6) кількість виборців, які отримали виборчі бюлетені у приміщенні для голосування;
- 7) кількість виборців, які отримали виборчі бюлетені за місцем перебування;
- 8) загальна кількість виборців, які отримали виборчі бюлетені у межах відповідного багатомандатного виборчого округу;
- 9) кількість виборців, які взяли участь у голосуванні;
- 10) кількість виборчих бюлетенів, що не підлягають врахуванню;
- 11) кількість виборчих бюлетенів, визнаних недійсними;
- 12) кількість голосів виборців, поданих за кожен місцеву організацію партії у багатомандатному виборчому округу;
- 13) загальну кількість голосів виборців, поданих за місцеві організації партій у багатомандатному виборчому округу.

2. Право на участь у розподілі депутатських мандатів у відповідному багатомандатному виборчому округу набувають кандидати в депутати, включені до виборчих списків від місцевих організацій партій, що отримали п'ять і більше відсотків голосів виборців, у відношенні до сумарної кількості голосів виборців, поданих за місцеві організації партій.

3. Кількість голосів виборців, необхідних для отримання одного депутатського мандата у відповідному багатомандатному виборчому округу (далі - виборча квота), обчислюється шляхом ділення сумарної кількості голосів виборців, поданих за місцеві організації партій, що отримали п'ять і більше відсотків голосів виборців, на число, що дорівнює кількості депутатських мандатів у цьому багатомандатному виборчому округу.

4. Кандидати в депутати, включені до виборчого списку місцевої організації партії, за яку подали свої голоси виборці у кількості, меншій за виборчу квоту, права на участь у розподілі депутатських мандатів у відповідному багатомандатному виборчому округу не мають.

5. Депутатські мандати у багатомандатному виборчому округу між кандидатами у депутати, включеними до виборчих списків місцевих організацій партій, які відповідно до частини другої цієї статті мають право на участь у розподілі депутатських мандатів у цьому округу, розподіляються пропорційно до кількості голосів виборців, поданих за місцеві організації партій, кандидатів, закріплених ними за територіальними виборчими округами, в межах відповідного багатомандатного округу, у послідовності, визначеній частинами шостою - восьмою цієї статті.

6. Кількість голосів виборців, поданих за кожен місцеву організацію партії, які набули право на участь у розподілі депутатських мандатів, ділиться на виборчу квоту. Ціла

частина отриманого числа становить кількість депутатських мандатів, що отримали кандидати в депутати від цієї організації партії. Дробові залишки враховуються при розподілі решти депутатських мандатів, що залишаються після цього нерозподіленими.

7. Місцеві організації партій, які мають більші порівняно з іншими дробові залишки після ділення відповідно до частини шостої цієї статті, отримують по одному додатковому депутатському мандату, починаючи з місцевої організації партії, що має найбільший дробовий залишок. Якщо дробові залишки у двох чи більше місцевих організацій партій однакові, першим додатковий депутатський мандат отримує та місцева організація партії, за яку віддано більшу кількість голосів виборців. Розподіл додаткових депутатських мандатів закінчується після вичерпання загальної кількості депутатських мандатів.

8. Результатом виборів депутатів у багатомандатному виборчому окрузі є визначення в порядку черговості кандидатів у депутати від місцевих організацій партій осіб, обраних депутатами від місцевих організацій партій в кількості депутатських мандатів, отриманих місцевими організаціями партій.

Черговість кандидатів у депутати у виборчому списку від місцевої організації партії, яка відповідно до частини другої цієї статті має право на участь у розподілі депутатських мандатів у цьому окрузі, визначається рішенням виборчої комісії Автономної Республіки Крим, обласної, районної, міської, районної у місті (у містах, де утворені районні у місті ради) територіальної виборчої комісії на підставі протоколів про підсумки голосування в територіальному виборчому окрузі з відповідних місцевих виборів шляхом формування та затвердження виборчого списку місцевої організації партії. У зазначеному виборчому списку місцевої організації партії кандидати у депутати (крім кандидата у депутати, який не закріплений за територіальним виборчим округом) розташовуються в порядку зменшення відсотку голосів виборців, поданих за відповідну місцеву організацію партії у територіальних виборчих округах, за якими були закріплені кандидати, від загальної кількості голосів виборців, поданих за всі місцеві організації партій у відповідних територіальних виборчих округах. У разі якщо отримані відсотки є рівними у кількох кандидатів у депутати, вони розміщуються у виборчому списку в порядку зменшення кількості голосів виборців, поданих у територіальному виборчому окрузі за місцеву організацію партії та відповідного кандидата.

Якщо кількість депутатських мандатів, отриманих місцевою організацією партії, є більшою за кількість кандидатів у депутати у виборчому списку цієї місцевої організації партії у відповідному багатомандатному окрузі, депутатські мандати залишаються вакантними до проведення чергових або позачергових виборів.

У разі настання обставин, передбачених частинами [другою](#), [четвертою](#) статті 48 цього Закону, або якщо за результатами виборів до Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевої ради обрано менше двох третин її складу, територіальна виборча комісія приймає рішення про визнання виборів у відповідному багатомандатному виборчому окрузі такими, що не відбулися.

9. Після встановлення кількості депутатських мандатів, отриманих місцевими організаціями партій, та визначення відповідно до вимог частини восьмої цієї статті черговості кандидатів у депутати у виборчих списках місцевих організацій партій територіальна виборча комісія у протоколі про результати виборів депутатів у відповідному багатомандатному виборчому окрузі з відповідних місцевих виборів також зазначає:

1) кількість депутатських мандатів, отриманих місцевими організаціями партій;

2) прізвище, власне ім'я (усі власні імена) та по батькові (за наявності), рік народження, відомості про освіту, партійність, посаду, місце роботи (заняття), місце проживання, суб'єкт висування кожного обраного депутата.

10. Протокол територіальної виборчої комісії про результати виборів депутатів у багатомандатному виборчому окрузі складається у кількості примірників, на два більше за кількість осіб, що входять до складу територіальної виборчої комісії, підписується головою, заступником голови, секретарем комісії та іншими членами комісії, присутніми на засіданні, і засвідчується печаткою територіальної виборчої комісії. До протоколу додаються, за наявності, висловлені у письмовій формі окремі думки членів територіальної виборчої комісії, заяви і скарги на порушення порядку встановлення результатів виборів територіальною виборчою комісією та рішення, які комісія прийняла в результаті їх розгляду. Примірники протоколу нумеруються та мають однакову юридичну силу. Перший примірник протоколу зберігається у територіальній виборчій комісії, другий - невідкладно вивіщується для загального ознайомлення у приміщенні територіальної виборчої комісії, а решта по одному примірнику видається членам територіальної виборчої комісії. На прохання кандидатів у депутати, включених до виборчих списків, уповноважених осіб місцевих організацій партій, офіційних спостерігачів від місцевих організацій партій їм видаються копії протоколу. Непідписання протоколу окремими членами виборчої комісії не має правових наслідків для дійсності протоколу. У разі відсутності у протоколі підпису члена виборчої комісії біля його прізвища зазначається причина відсутності підпису.

11. У разі обрання одного з кандидатів, включеного до виборчого списку від місцевої організації партії, депутатом у багатомандатному виборчому окрузі та депутатом у одномандатному виборчому окрузі, сільським, селищним, міським головою або старостою, такий кандидат вважається обраним відповідно депутатом у одномандатному виборчому окрузі, сільським, селищним, міським головою або старостою.

Кандидат у депутати, включений до виборчого списку від місцевої організації партії у багатомандатному виборчому окрузі, у разі обрання його депутатом у одномандатному виборчому окрузі, сільським, селищним, міським головою або старостою невідкладно після отримання рішення територіальної виборчої комісії про результати відповідних місцевих виборів повідомляє про своє обрання територіальну виборчу комісію, яка встановлює результати місцевих виборів по відповідному багатомандатному виборчому округу.

У такому разі відповідна територіальна виборча комісія протягом одного дня з дня отримання такого повідомлення або відповідного повідомлення Центральної виборчої комісії приймає рішення про визнання обраним депутатом наступного за черговістю кандидата в депутати у виборчому списку відповідної місцевої організації партії.

12. Повідомлення про підсумки голосування та результати виборів, рішення про черговість кандидатів у депутати у виборчих списках місцевих організацій партій, які відповідно до частини другої цієї статті отримали право на участь у розподілі депутатських мандатів у цьому окрузі, а також список обраних депутатів у багатомандатному окрузі (в алфавітному порядку) із зазначенням прізвища, власного імені (усіх власних імен), по батькові (за наявності), числа, місяця, року народження, відомостей про громадянство, освіту, партійність, посаду, місце роботи (заняття), місце проживання депутата, назв місцевих організацій партій, від яких вони обрані, не пізніше як на п'ятий день після встановлення результатів публікуються в друкованих засобах масової інформації або доводяться до відома населення в інший спосіб. Про підсумки голосування та результати виборів територіальна виборча комісія приймає відповідне рішення. Про підсумки голосування і результати виборів, рішення про черговість кандидатів у депутати у виборчих списках місцевих організацій партій, які відповідно до частини другої цієї

статті отримали право на участь у розподілі депутатських мандатів у цьому окрузі, список обраних депутатів у багатомандатному окрузі територіальна виборча комісія невідкладно надсилає повідомлення Центральній виборчій комісії в порядку та за формою, встановленими Центральною виборчою комісією, а також про результати виборів депутатів інформує відповідну раду на її першому пленарному засіданні відповідно до [Закону України "Про місцеве самоврядування в Україні"](#).

Таке повідомлення в електронному вигляді передається територіальною виборчою комісією відповідному органу ведення Державного реєстру виборців для невідкладного надсилання Центральній виборчій комісії.

Стаття 87. Проведення повторного голосування

1. Територіальна виборча комісія приймає рішення про проведення у виборчому окрузі повторного голосування, якщо:

1) у виборчому окрузі в день голосування найбільшу і водночас однакову кількість голосів набрали два або більше кандидатів у депутати, кандидатів на посаду сільського, селищного, міського голови, старости;

2) до виборчого бюлетеня у день голосування було включено більше двох кандидатів на посаду міського (міста, кількість виборців у якому дорівнює або є більшою ніж 90 тисяч) голови, і за результатами голосування у день виборів жоден з них не був обраний відповідно до вимог [частини сьомої](#) статті 85 цього Закону.

2. Про прийняте рішення щодо проведення повторного голосування територіальна виборча комісія не пізніше як на другий день після встановлення результатів виборів інформує Центральну виборчу комісію, Верховну Раду Автономної Республіки Крим або відповідну місцеву раду, виборців, а також орган ведення Державного реєстру виборців.

3. Повторне голосування у випадках, передбачених частиною першою цієї статті, проводиться у неділю, не пізніше як у тритижневий строк після дня голосування. Організація і порядок проведення повторного голосування визначаються цим Законом з урахуванням особливостей, передбачених цією статтею.

4. У разі проведення повторного голосування передвиборна агітація поновлюється з дня, наступного за днем офіційного опублікування рішення відповідної територіальної виборчої комісії про призначення повторного голосування, і припиняється о 24 годині останньої п'ятниці перед днем повторного голосування.

5. Передвиборна агітація проводиться за рахунок коштів власних виборчих фондів кандидатів. Використання коштів з рахунку виборчого фонду кандидатів, включених до виборчих бюлетенів для повторного голосування, поновлюється з дня, наступного за днем офіційного опублікування рішення відповідної територіальної виборчої комісії про призначення повторного голосування.

Витрачання коштів з рахунку виборчого фонду після 18 години останнього дня перед днем повторного голосування здійснюється виключно у разі, якщо рахунки за товари, роботи і послуги були виставлені до зазначеного часу.

Витрачання коштів з рахунку виборчого фонду припиняється о 18 годині середи після дня повторного голосування.

6. Зміна меж виборчих округів до завершення повторного голосування не допускається.

7. Повторне голосування на виборах депутата сільської, селищної ради, сільського, селищного, міського (міста, кількість виборців у якому є меншою ніж 90 тисяч) голови

проводиться тими самими дільничними виборчими комісіями. Повноваження члена дільничної виборчої комісії, включеного до складу виборчої комісії за поданням кандидата, не включеного до виборчого бюлетеня для повторного голосування, припиняються достроково у разі його відсутності двічі поспіль без поважних причин на засіданні виборчої комісії після дня виборів рішенням територіальної виборчої комісії, яка утворила відповідну дільничну виборчу комісію. У разі якщо кількість членів дільничної виборчої комісії стає при цьому меншою за мінімальну кількість, встановлену **частиною третьою** статті 23 цього Закону, відповідна територіальна виборча комісія включає до складу дільничної виборчої комісії інших осіб за поданнями кандидатів, включених до виборчого бюлетеня для повторного голосування, із забезпеченням їх рівного представництва.

8. Міська територіальна виборча комісія (міста, кількість виборців у якому дорівнює або є більшою ніж 90 тисяч) не пізніше як за п'ять днів до дня повторного голосування за поданням кандидатів на посаду міського голови, які включені до виборчого бюлетеня для повторного голосування, формує новий склад дільничної виборчої комісії у кількості:

1) для великих дільниць - 16 осіб (по вісім осіб від кожного кандидата на посаду міського голови, включеного до виборчого бюлетеня для повторного голосування);

2) для середніх дільниць - 14 осіб (по сім осіб від кожного кандидата на посаду міського голови, включеного до виборчого бюлетеня для повторного голосування);

3) для малих дільниць - 12 осіб (по шість осіб від кожного кандидата на посаду міського голови, включеного до виборчого бюлетеня для повторного голосування).

Кандидати на посаду міського голови, включені до виборчого бюлетеня для повторного голосування, не пізніше як за вісім днів до дня повторного голосування вносять до територіальної виборчої комісії подання стосовно кандидатур до складу дільничних виборчих комісій.

У разі якщо в установленій цією частиною строк подання щодо кандидатур до складу дільничної виборчої комісії не надійшли або до складу дільничної виборчої комісії запропоновано менше осіб, ніж встановлено цією частиною, або до виборчого бюлетеня для повторного голосування включено одного кандидата, дільнична виборча комісія утворюється у визначений цією статтею строк відповідною територіальною виборчою комісією за поданням голови за пропозиціями членів комісії цієї територіальної виборчої комісії, з обов'язковим включенням до складу комісії осіб, подання щодо яких внесені в установленому цим Законом порядку з урахуванням особливостей, визначених цією частиною.

9. Довірені особи та офіційні спостерігачі кандидатів у депутати, кандидатів на посаду сільського, селищного, міського голови, старости, включених до виборчого бюлетеня для повторного голосування, продовжують здійснювати свої повноваження під час організації підготовки та проведення повторного голосування.

10. Для проведення повторного голосування списки виборців на звичайних виборчих дільницях виготовляються органами ведення Державного реєстру виборців та передаються відповідним дільничним виборчим комісіям не пізніше як за два дні до дня повторного голосування в порядку, встановленому **частиною другою** статті 30 цього Закону.

11. Списки виборців для повторного голосування на спеціальних виборчих дільницях, утворених у стаціонарних закладах охорони здоров'я, виготовляються відповідними дільничними виборчими комісіями не пізніше як за два дні до дня повторного голосування на підставі відомостей, поданих керівниками цих закладів.

12. **Форму** списку виборців для повторного голосування встановлює Центральна виборча комісія.

13. Іменні запрошення, передбачені **частиною другою** статті 31 цього Закону, передаються органом ведення Державного реєстру виборців відповідним дільничним виборчим комісіям звичайних виборчих дільниць у приміщенні, в якому він розташований, не пізніше як за п'ять днів до дня повторного голосування.

Дільнична виборча комісія надсилає або доставляє в інший спосіб кожному виборцю іменне запрошення не пізніше як за три дні до дня повторного голосування.

14. До виборчого бюлетеня для повторного голосування, яке призначено відповідно до пункту 1 частини першої цієї статті, включаються два або більше кандидатів у депутати, кандидатів на посаду сільського, селищного, міського голови, старости, за яких подано найбільшу і водночас однакову кількість голосів, не враховуючи кандидатів:

1) які після дня голосування, але не пізніше як за 12 днів до дня повторного голосування, звернулися із письмовою заявою про відмову від балотування до територіальної виборчої комісії;

2) реєстрація яких скасована в порядку, встановленому цим Законом, не пізніше як за 12 днів до дня повторного голосування;

3) які вибули з балотування відповідно до **частини сьомої** статті 47 цього Закону не пізніше як за 12 днів до дня повторного голосування.

15. До виборчого бюлетеня для повторного голосування, яке призначено відповідно до пункту 2 частини першої цієї статті, включаються два кандидати на посаду міського (міста, кількість виборців у якому дорівнює або є більшою ніж 90 тисяч) голови, за яких за результатами голосування у день виборів подано найбільшу кількість голосів, не враховуючи кандидатів:

1) які після дня голосування, але не пізніше як за 10 днів до дня повторного голосування, звернулися із письмовою заявою про відмову від балотування до територіальної виборчої комісії;

2) реєстрація яких скасована в порядку, встановленому цим Законом, не пізніше як за 10 днів до дня повторного голосування;

3) які вибули з балотування відповідно до **частини сьомої** статті 47 цього Закону не пізніше як за 12 днів до дня повторного голосування.

У разі якщо другу за розміром кількість голосів виборців подано за двох або більше кандидатів на посаду міського (міста, кількість виборців у якому дорівнює або є більшою ніж 90 тисяч) голови, до виборчого бюлетеня включаються кандидат, за якого подано найбільшу кількість голосів, та кандидати, за яких подано другу за розміром кількість голосів виборців.

16. У разі настання обставин, передбачених пунктами 1-3 частини чотирнадцятої або пунктами 1-3 частини п'ятнадцятої цієї статті, територіальна виборча комісія приймає рішення про включення до виборчого бюлетеня кандидата, за якого у день виборів подано наступну за розміром кількість голосів виборців. У разі якщо у відповідному виборчому окрузі не залишилося інших кандидатів, до виборчого бюлетеня включається один кандидат.

17. Текст виборчого бюлетеня для повторного голосування затверджується територіальною виборчою комісією не пізніше як за десять днів до дня повторного голосування.

Виборчі бюлетені для повторного голосування виготовляються у тій самій кількості, що і для голосування у день голосування.

18. Якщо обставини, що відповідно до частин чотирнадцятої або п'ятнадцятої цієї статті виключають можливість участі кандидата у депутати, кандидата на посаду сільського, селищного, міського голови, старости у балотуванні при повторному голосуванні, настали пізніше строку, визначеного частинами тринадцятою та чотирнадцятою цієї статті, повторне голосування проводиться щодо кандидата (кандидатів), реєстрація якого (яких) не була скасована або який (які) не вибув (вибули) із балотування.

У такому разі зміни до тексту виборчого бюлетеня вносяться членами дільничних виборчих комісій з використанням штампа "Вибув" у порядку, визначеному **частиною тринадцятою** статті 75 цього Закону. Про зміни, внесені до виборчого бюлетеня для повторного голосування, повідомляється кожному виборцю під час видачі виборчого бюлетеня.

19. Територіальна виборча комісія на своєму засіданні на підставі протоколів дільничних виборчих комісій про підрахунок голосів виборців на виборчій дільниці, протоколів територіальних виборчих комісій (які відповідно до цього Закону здійснюють повноваження окружних) про підсумки повторного голосування у відповідних виборчих територіальних округах не пізніш як на п'ятий день з дня повторного голосування встановлює результати повторного голосування з відповідних виборів, про що складає протокол.

20. Якщо до виборчого бюлетеня для повторного голосування було внесено більше одного кандидата у депутати, кандидата на посаду сільського, селищного, міського голови, старости, обраним депутатом, сільським, селищним, міським головою, старостою вважається кандидат, за якого подано більше голосів виборців відносно інших кандидатів, які балотувалися у відповідному виборчому окрузі.

Якщо до виборчого бюлетеня для повторного голосування було включено лише одного кандидата у депутати, кандидата на посаду сільського, селищного, міського голови, старости, кандидат вважається обраним депутатом, сільським, селищним, міським головою, старостою, якщо за нього подано більше половини голосів виборців, які взяли участь у голосуванні.

21. Якщо до виборчого бюлетеня для повторного голосування було включено два або більше кандидатів у депутати, кандидатів на посаду сільського, селищного, міського голови, старости і за результатами повторного голосування найбільшу і водночас однакову кількість голосів виборців подано за двох або більше кандидатів, або якщо голосування проводилося по одному кандидату, і за нього не було подано більше половини голосів виборців, які взяли участь у голосуванні, територіальна виборча комісія приймає рішення про визнання виборів депутата, сільського, селищного, міського голови, старости такими, що не відбулися, та відповідно до **частини четвертої** статті 14 цього Закону призначає повторні вибори, про що приймає відповідне рішення.

Стаття 88. Офіційне оприлюднення результатів виборів

1. Територіальна виборча комісія не пізніш як на п'ятий день з дня встановлення результатів виборів офіційно оприлюднює результати місцевих виборів шляхом опублікування у відповідних місцевих друкованих засобах масової інформації.

Список обраних депутатів відповідної ради публікується із зазначенням в алфавітному порядку прізвища, власного імені (усіх власних імен) та по батькові (за наявності), числа, місяця, року народження, відомостей про освіту, партійність, посаду,

місце роботи (заняття), місце проживання та назви місцевої організації партії, від яких обрано депутата (або позначки "Висунутий шляхом самовисування").

У повідомленні про результати виборів та обраного сільського, селищного, міського голову, старосту зазначаються прізвище, власне ім'я (усі власні імена) та по батькові (за наявності), число, місяць, рік народження, відомості про освіту, партійність, посаду, місце роботи (заняття), місце проживання та назву місцевої організації партії, від якої обрано відповідного сільського, селищного, міського голову, старосту (або позначка "Висунутий шляхом самовисування").

2. Офіційне оприлюднення територіальною виборчою комісією результатів виборів є підставою для звільнення з роботи (посади), несумісної з посадою сільського, селищного, міського голови, старости та прийняття рішення про припинення дії іншого представницького мандата особи, обраної депутатом, сільським, селищним, міським головою, старостою.

Стаття 89. Реєстрація обраних депутатів, сільських, селищних, міських голів, старост

1. Особа, обрана депутатом Верховної Ради Автономної Республіки Крим, обласної, районної, міської, районної у місті, сільської, селищної ради, сільським, селищним, міським головою, старостою, для її реєстрації, у разі наявності іншого представницького мандата, зобов'язана подати до територіальної виборчої комісії протягом 20 днів з дня офіційного оприлюднення результатів місцевих виборів копію зареєстрованої заяви про припинення дії іншого представницького мандата, поданої відповідно до Верховної Ради України, Верховної Ради Автономної Республіки Крим, обласної, районної, міської, районної у місті, сільської, селищної ради. Особа, обрана сільським, селищним, міським головою, старостою, одночасно з копією заяви про припинення дії іншого представницького мандата подає документ про звільнення з роботи (посади), несумісної з посадою сільського, селищного, міського голови, старости.

У разі обрання одного з кандидатів, включеного до виборчих списків місцевої організації партії, депутатом у двох або більше багатомандатних виборчих округах такий кандидат має право звернутися для його реєстрації депутатом лише однієї місцевої ради.

2. У разі звернення особи, обраної депутатом, сільським, селищним, міським головою, старостою, до територіальної виборчої комісії щодо наявності поважних причин, які перешкоджають виконанню вимог частини першої цієї статті, територіальна виборча комісія може прийняти рішення про визнання цих причин поважними і встановити інший строк виконання зазначених вимог або про відмову у визнанні цих причин поважними.

3. У п'ятиденний строк з дня отримання документів, зазначених у частині першій цієї статті, територіальна виборча комісія приймає рішення про реєстрацію депутата, сільського, селищного, міського голови, старости.

4. У разі невиконання без поважних причин особою, обраною депутатом у багатомандатному виборчому окрузі, у строки, зазначені у частинах першій і другій цієї статті, вимог частини першої цієї статті територіальна виборча комісія приймає рішення про визнання її такою, яка відмовилася від депутатського мандата, та визнає обраним депутатом в багатомандатному виборчому окрузі наступного за черговістю кандидата в депутати від відповідної місцевої організації партії та реєструє його в установленому цим Законом порядку.

5. Про прийняте згідно з частиною четвертою цієї статті рішення територіальна виборча комісія повідомляє відповідного кандидата у депутати наступного дня з дня прийняття такого рішення.

6. У разі невиконання без поважних причин та у строки, передбачені частинами першою та другою цієї статті, особою, обраною депутатом по одномандатному виборчому округу, вимог частини першої цієї статті територіальна виборча комісія приймає рішення про визнання особи такою, що відмовилася відповідно від депутатського мандата, та призначає в цьому виборчому окрузі повторні вибори.

У разі невиконання без поважних причин та у строки, передбачені частинами першою та другою цієї статті, особою, обраною на посаду сільського, селищного, міського голови, старости, вимог частини першої цієї статті територіальна виборча комісія приймає рішення про визнання особи такою, що відмовилася відповідно від посади сільського, селищного, міського голови, старости, та призначає повторні вибори відповідно сільського, селищного, міського голови, старости.

7. Копії рішень територіальної виборчої комісії, прийняті відповідно до частин третьої, четвертої, шостої цієї статті, невідкладно надсилаються до Центральної виборчої комісії.

Розділ XII

ЗАМІЩЕННЯ ДЕПУТАТІВ, ПОЗАЧЕРГОВІ, ПОВТОРНІ, ПРОМІЖНІ ТА ПЕРШІ ВИБОРИ

Стаття 90. Заміщення депутатів та проміжні вибори депутатів сільської, селищної ради

1. У разі якщо депутат, який обирався в багатомандатному виборчому окрузі, достроково припинив повноваження або його повноваження достроково припинені на підставах і в порядку, передбачених [Конституцією](#) та законами України, за рішенням територіальної виборчої комісії обраним депутатом визнається наступний за черговістю кандидат у депутати від місцевої організації партії. Якщо черговість для отримання депутатського мандата вичерпана, депутатський мандат залишається вакантним до проведення чергових або позачергових виборів.

2. Реєстрація особи, обраної депутатом відповідно до частини першої цієї статті, та видання їй тимчасового посвідчення депутата здійснюються територіальною виборчою комісією з дотриманням порядку, передбаченого [статтею 89](#) цього Закону.

Територіальна виборча комісія направляє копії рішень про визнання обраним та реєстрацію депутатом наступного за черговістю кандидата в депутати від місцевої організації партії до Центральної виборчої комісії невідкладно після їх прийняття.

3. Проміжні вибори депутата в одномандатних виборчих округах проводяться у порядку та строки, передбачені цим Законом. В останні шість місяців повноважень депутатів сільських, селищних рад проміжні вибори за рішенням відповідної ради не проводяться.

Стаття 91. Проведення повторних місцевих виборів депутатів (депутата), сільських, селищних, міських голів, старост

1. Рішення про призначення повторних виборів депутатів (депутата) у відповідному багатомандатному, одномандатному виборчому окрузі приймається територіальною виборчою комісією не пізніше як у десятиденний строк з дня прийняття рішення про визнання відповідних виборів депутатів у цьому виборчому окрузі такими, що не відбулися, чи в разі визнання особи такою, яка відмовилася від депутатського мандата у відповідному одномандатному виборчому окрузі.

Рішення про призначення повторних виборів сільського, селищного, міського голови, старости приймається територіальною виборчою комісією не пізніше як у десятиденний

строк з дня прийняття рішення про визнання відповідних виборів такими, що не відбулися, чи в разі визнання особи такою, яка відмовилася від посади відповідно сільського, селищного, міського голови, старости.

2. Повторні місцеві вибори проводяться по тих самих виборчих округах, виборчих дільницях у порядку та строки, визначені цим Законом.

Стаття 92. Проведення позачергових виборів депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевої ради та сільського, селищного, міського голови, старости

1. Позачергові вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевої ради та сільського, селищного, міського голови, старости проводяться в порядку і строки, передбачені цим Законом для чергових виборів.

2. Верховна Рада Автономної Республіки Крим, місцева рада, сільський, селищний, міський голова, староста, обрані на позачергових виборах, здійснюють свої повноваження до обрання нового складу ради, сільського, селищного, міського голови, старости на наступних чергових місцевих виборах у порядку, встановленому [Конституцією](#) та законами України.

3. В останні шість місяців повноважень депутатів, сільських, селищних, міських голів, старост, обраних на попередніх чергових місцевих виборах, позачергові вибори не призначаються та не проводяться.

4. Верховна Рада Автономної Республіки Крим, місцева рада невідкладно інформують відповідну територіальну виборчу комісію про дострокове припинення повноважень депутата Верховної Ради Автономної Республіки Крим, депутата місцевої ради.

Стаття 93. Перші місцеві вибори

1. Перші місцеві вибори проводяться в порядку і строки, встановлені цим Законом, з такими особливостями:

1) територіальна виборча комісія утворюється у разі призначення перших виборів депутатів місцевої ради, сільського, селищного, міського голови в порядку, встановленому цим Законом;

2) територіальна виборча комісія відповідно до цього Закону утворює виборчі округи, дільничні виборчі комісії у порядку та строки, передбачені цим Законом;

3) депутати місцевої ради, сільський, селищний, міський голова, староста обираються на перших місцевих виборах на строк до обрання на чергових виборах депутатів та сільського, селищного, міського голови, старости і сформування за результатами таких виборів відповідної ради у повноважному складі.

2. У разі добровільного об'єднання територіальних громад повноваження відповідних територіальних виборчих комісій припиняються після утворення територіальної виборчої комісії, що здійснюватиме підготовку та проведення відповідних перших місцевих виборів.

Стаття 93¹. Додаткові вибори депутатів сільських, селищних рад від територіальної громади, що приєдналася до об'єднаної територіальної громади в порядку, визначеному [Законом України](#) "Про добровільне об'єднання територіальних громад"

1. Додаткові вибори депутатів сільських, селищних рад проводяться в порядку і строки, передбачені цим Законом.

2. Депутати сільських, селищних рад, обрані на додаткових виборах, здійснюють свої повноваження до обрання нового складу ради на наступних чергових місцевих виборах у порядку, встановленому [Конституцією](#) та законами України.

3. Протягом останніх шести місяців повноважень депутатів, обраних на попередніх чергових місцевих виборах, додаткові вибори не призначаються та не проводяться.

4. Повноваження територіальної виборчої комісії територіальної громади, що приєднується до об'єднаної територіальної громади, припиняються з моменту прийняття сільською, селищною радою рішення про приєднання до об'єднаної територіальної громади. Повноваження щодо проведення додаткових виборів здійснюються територіальною виборчою комісією, створеною на території об'єднаної територіальної громади, до якої приєднується територіальна громада.

{Розділ XII доповнено статтею 93¹ згідно із Законом № 1851-VIII від 09.02.2017}

Розділ XIII

ОСКАРЖЕННЯ РІШЕНЬ, ДІЙ ЧИ БЕЗДІЯЛЬНОСТІ, ЩО СТОСУЮТЬСЯ МІСЦЕВИХ ВИБОРІВ. ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО МІСЦЕВІ ВИБОРИ

Стаття 94. Оскарження рішень, дій чи бездіяльності, що стосуються місцевих виборів

1. Кандидат, його довірена особа, місцева організація політичної партії, кандидати від якої зареєстровані на відповідних місцевих виборах, її представник в територіальній виборчій комісії або уповноважена особа, офіційний спостерігач, виборча комісія, утворена відповідно до цього Закону, а також виборець, виборчі права або охоронювані законом інтереси якого щодо участі у виборчому процесі порушено рішенням, дією чи бездіяльністю суб'єкта оскарження, може звернутися до виборчої комісії зі скаргою, що стосується виборчого процесу, з урахуванням особливостей, визначених цією статтею та [статтями 95-98](#) цього Закону.

Від імені кандидата скарга може бути подана також його довіреною особою.

Суб'єкт виборчого процесу може звернутися до суду в порядку, встановленому [Кодексом адміністративного судочинства України](#).

2. Суб'єкти звернення зі скаргою, зазначені в частині першій цієї статті, можуть з урахуванням вимог цього Закону оскаржити до відповідної виборчої комісії рішення, дії чи бездіяльність, що стосуються виборчого процесу, таких суб'єктів оскарження:

1) виборчої комісії, члена виборчої комісії;

2) місцевої організації партії, кандидати від якої зареєстровані на відповідних місцевих виборах, крім рішення чи дій, які відповідно до закону, її статуту (положення) належать до внутрішньої організаційної діяльності місцевої організації партії;

3) кандидата;

4) уповноважених осіб, довірених осіб, офіційних спостерігачів від суб'єктів виборчого процесу - лише щодо скарг, передбачених [частиною шостою](#) статті 97 цього Закону.

3. Виборча комісія може оскаржити до суду рішення, дії чи бездіяльність, що стосуються виборчого процесу, таких суб'єктів оскарження:

1) органу державної влади, органу влади Автономної Республіки Крим, органу місцевого самоврядування, закладу, підприємства, установи, організації, їхніх посадових чи службових осіб;

2) засобу масової інформації, його посадової чи службової особи або творчого працівника;

3) кандидата;

4) місцевої організації партії, крім рішення чи дій, які відповідно до закону, її статуту (положення) належать до внутрішньої організаційної діяльності відповідної місцевої організації партії.

4. Рішення, дії чи бездіяльність дільничної виборчої комісії, її члена може бути оскаржено до територіальної виборчої комісії, яка утворила відповідну дільничну виборчу комісію, або до суду.

У разі якщо дільничні виборчі комісії з місцевих виборів не утворюються, а їх повноваження у порядку, встановленому **частиною дев'ятою** статті 23 цього Закону, виконують дільничні виборчі комісії з виборів Президента України, з виборів народних депутатів України або з референдуму, рішення, дії чи бездіяльність дільничної виборчої комісії, її члена щодо забезпечення підготовки та проведення виборів депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів, старост може бути оскаржено до суду.

5. Рішення, дії чи бездіяльність територіальної виборчої комісії, її члена може бути оскаржено до територіальної виборчої комісії, яка встановлює результати відповідних місцевих виборів, або до суду.

6. Рішення, дії чи бездіяльність територіальної виборчої комісії, яка встановлює результати відповідних місцевих виборів, її члена може бути оскаржено до суду.

7. Скарга щодо бездіяльності територіальної виборчої комісії, яка встановлює результати відповідних місцевих виборів, також може бути подана до Центральної виборчої комісії.

8. Рішення чи дії місцевої організації партії, кандидати від якої зареєстровані на відповідних місцевих виборах, її посадової особи чи повноважного представника, що стосуються виборчого процесу, крім тих рішень чи дій, які відповідно до закону, статуту (положення) належать до внутрішньої організаційної діяльності відповідної місцевої організації партії, можуть бути оскаржені до територіальної виборчої комісії, яка зареєструвала відповідного кандидата (кандидатів), або до суду.

9. Скарга на дії чи бездіяльність кандидата може бути подана до територіальної виборчої комісії, яка зареєструвала відповідного кандидата, або до суду.

10. До дільничної виборчої комісії або до суду оскаржуються порушення, що мали місце під час голосування, допущені уповноваженими особами, довіреними особами, офіційними спостерігачами від суб'єктів виборчого процесу.

11. Рішення, дії чи бездіяльність органу державної влади, органу влади Автономної Республіки Крим, органу місцевого самоврядування, підприємства, установи, організації, їх посадової чи службової особи, місцевої організації партії, крім рішення чи дій, які відповідно до закону, її статуту (положення) належать до внутрішньої організаційної діяльності місцевої організації партії, засобу масової інформації та його посадової чи службової особи або творчого працівника, може бути оскаржено до суду.

12. Виборець може оскаржити рішення, дії чи бездіяльність суб'єктів оскарження, якщо ці рішення, дії чи бездіяльність порушили або порушують його виборчі права або охоронювані законом інтереси щодо участі у виборчому процесі його особисто.

13. Позовні заяви, що стосуються призначення, підготовки і проведення місцевих виборів, розглядаються судом у порядку, встановленому [Кодексом адміністративного судочинства України](#).

Суд, до якого подано позовну заяву, невідкладно повідомляє відповідну виборчу комісію та комісію вищого рівня про її надходження, відкриття провадження в адміністративній справі, а також про ухвалене судом рішення.

14. У разі отримання повідомлення суду про відкриття провадження в адміністративній справі за позовною заявою виборча комісія, до якої подано аналогічну скаргу (скаргу аналогічного змісту), повертає таку скаргу суб'єкту звернення зі скаргою без розгляду не пізніше наступного дня з дня отримання повідомлення суду із зазначенням підстав її повернення.

Стаття 95. Строки оскарження

1. Скарга до виборчої комісії може бути подана відповідним суб'єктом звернення зі скаргою у п'ятиденний строк з дня прийняття рішення, вчинення дії або допущення бездіяльності суб'єктом оскарження.

2. Скарга, що стосується порушення, яке мало місце до дня голосування, може бути подана у строк, установлений частиною першою цієї статті, але не пізніше 22 години дня, що передує дню голосування.

3. Скарга, що стосується порушення, яке мало місце під час голосування, може бути подана до відповідної дільничної виборчої комісії не пізніше закінчення голосування.

4. Скарга на рішення, дії чи бездіяльність виборчої комісії, члена цієї комісії, що мали місце у день голосування, під час підрахунку голосів та встановлення підсумків голосування, може бути подана до виборчої комісії вищого рівня у дводенний строк з дня прийняття рішення, вчинення дії або бездіяльності.

5. Днем подання скарги вважається день фактичного отримання скарги відповідною виборчою комісією.

6. Строк подання скарги продовженню або поновленню не підлягає, крім випадку повторного подання скарги після усунення її недоліків не пізніше наступного дня після дня її повернення суб'єктом розгляду скарги без розгляду відповідно до [частини другої](#) статті 97 цього Закону. Зміна або уточнення вимог суб'єкта звернення зі скаргою під час розгляду скарги відповідною виборчою комісією, викликані виявленням обставин, не відомих раніше суб'єкту звернення зі скаргою, не вважається новою скаргою і не підлягає встановленим обмеженням строків.

7. Строки судового оскарження рішень, дій чи бездіяльності, що стосуються виборчого процесу, встановлюються [Кодексом адміністративного судочинства України](#).

Стаття 96. Форма і зміст скарги

1. Скарга до виборчої комісії подається у письмовій формі. Скарга має містити:

1) назву виборчої комісії, до якої подається скарга;

2) прізвище, власне ім'я (усі власні імена), по батькові (за наявності) або найменування суб'єкта звернення зі скаргою, адресу місця його проживання,

місцезнаходження (поштова адреса), а також номер засобу зв'язку, адресу електронної пошти, якщо такі є;

3) прізвище, власне ім'я (усі власні імена), по батькові (за наявності) або найменування суб'єкта оскарження, адресу місця його проживання, місцезнаходження (поштова адреса), а також номер засобу зв'язку, адресу електронної пошти, якщо такі є;

4) суть порушеного питання;

5) виклад обставин і зазначення доказів, якими суб'єкт звернення зі скаргою обґрунтовує свої вимоги;

6) чітко сформульовані вимоги із зазначенням суті рішення, ухвалення якого вимагається від суб'єкта розгляду скарги;

7) перелік документів і матеріалів, що додаються;

8) у разі їх наявності зазначення заінтересованих осіб, яких суб'єкт звернення зі скаргою вважає за потрібне залучити до розгляду скарги (або зазначення про відсутність таких осіб);

9) підпис суб'єкта звернення зі скаргою або його представника із зазначенням дати підписання.

2. До скарги додаються її копії, докази, зазначені у скарзі, та копії усіх документів, що додаються до неї, у кількості, яка дорівнює кількості суб'єктів оскарження та заінтересованих осіб, зазначених у скарзі.

Якщо скарга від імені кандидата подається його довіреною особою, то у скарзі зазначаються також прізвище, ім'я та по батькові, місце проживання або місцезнаходження (поштова адреса), вид та номер засобів зв'язку кандидата, в інтересах якого вона подається, та додається засвідчена відповідно до вимог законодавства копія документа, що посвідчує повноваження особи, яка її подає.

Скарга, що подається від імені місцевої організації партії - суб'єкта виборчого процесу, підписується її керівником або іншою уповноваженою на те особою із засвідченням підпису печаткою місцевої організації партії або відповідної організації політичної партії вищого рівня.

До скарги додається оригінал або засвідчена відповідно до вимог законодавства копія документа, що підтверджує повноваження особи, яка її підписала.

Керівник місцевої організації політичної партії діє як представник відповідної місцевої організації політичної партії без додаткового уповноваження.

3. Форма та зміст, а також вимоги до позовної заяви до суду визначаються [Кодексом адміністративного судочинства України](#).

4. Вимоги до форми та змісту скарги, визначені цим Законом, є вичерпними.

Стаття 97. Порядок і строки розгляду скарг

1. Порядок розгляду скарг виборчими комісіями визначається цим Законом та [порядком розгляду скарг](#), встановленим Центральною виборчою комісією.

2. Скарга, оформлена без додержання вимог [статті 96](#) цього Закону, повертається відповідно Головою Центральної виборчої комісії або за його дорученням іншим членом Центральної виборчої комісії чи головою або заступником голови територіальної чи дільничної виборчої комісії суб'єкту звернення зі скаргою без розгляду не пізніше наступного дня після дня надходження скарги, а скарга, подана напередодні дня

голосування, у день голосування чи наступного дня після дня голосування, - невідкладно. У разі повернення скарги без розгляду зазначається вичерпний перелік недоліків, які перешкоджають розгляду скарги, і вказується на можливість повторного звернення зі скаргою, оформленою відповідно до вимог статті 96 цього Закону, у встановлені цим Законом строки.

Повернення скарги без розгляду суб'єкту звернення зі скаргою з інших підстав ніж ті, що встановлені цим Законом, не допускається.

3. У разі повторного подання скарги з невиправленими недоліками або з допущенням нових недоліків виборча комісія приймає рішення про залишення її без розгляду по суті.

4. Скарга, оформлена з додержанням вимог [статті 96](#) цього Закону, розглядається відповідною територіальною виборчою комісією на засіданні протягом двох днів з дня її отримання, а Центральною виборчою комісією - протягом трьох днів з дня її отримання, якщо інше не передбачене цим Законом.

5. Скарга, що стосується порушення, яке мало місце до дня голосування, розглядається виборчою комісією у строк, передбачений частиною четвертою цієї статті, але не пізніше 24 години дня, що передує дню голосування.

6. Скарга, що стосується порушення, яке мало місце під час голосування, подана до дільничної виборчої комісії, розглядається нею одразу після закінчення голосування.

7. Скарга, що стосується порушення, яке мало місце в день голосування, під час підрахунку голосів та встановлення підсумків голосування на дільниці, подана до територіальної виборчої комісії, розглядається відповідною територіальною виборчою комісією у дводенний строк з дня її подання.

8. Якщо виборча комісія під час розгляду скарги визнає необхідним проведення перевірки зазначених у скарзі обставин правоохоронними органами, відповідні правоохоронні органи за зверненням виборчої комісії перевіряють ці обставини та вживають відповідних заходів щодо припинення порушення законодавства у дводенний строк з дня отримання звернення виборчої комісії, а якщо таке звернення отримано ними менш як за три дні до дня голосування, у день голосування чи наступного за ним дня, - невідкладно. Про результати перевірки та вжиті заходи відповідні органи у дводенний строк повідомляють виборчу комісію, яка до них звернулася.

9. Розгляд скарги виборчою комісією здійснюється з обов'язковим своєчасним повідомленням суб'єкта звернення зі скаргою, суб'єкта оскарження та інших заінтересованих осіб рекомендованою телеграмою, телефонограмою, факсимільним повідомленням, засобами електронної пошти про час і місце розгляду скарги. Неприбуття на засідання суб'єкта розгляду скарги, осіб, які були належним чином повідомлені про нього, не перешкоджає розгляду скарги.

10. Копії скарги та доданих до неї документів надаються суб'єкту оскарження та заінтересованим особам заздалегідь, а у разі неможливості - не пізніше початку розгляду скарги. Суб'єкт оскарження має право подати письмові пояснення по суті скарги, які беруться до розгляду виборчою комісією.

11. Виборча комісія приймає рішення про залишення скарги без розгляду по суті, якщо вона подана неналежним суб'єктом звернення зі скаргою чи до неналежного суб'єкта розгляду скарги або з порушенням строків оскарження, встановлених цим Законом.

12. Суди, виборчі комісії, правоохоронні органи (прокуратура, міліція) організовують свою роботу під час виборчого процесу, в тому числі у вихідні дні та в день голосування,

таким чином, щоб забезпечити прийом і розгляд позовних заяв, скарг та звернень виборчих комісій у строки та спосіб, установлені цим Законом.

Стаття 98. Докази

1. Доказами, на підставі яких виборча комісія встановлює наявність чи відсутність обставин, що обґрунтовують вимоги і заперечення скаржника, суб'єкта оскарження чи заінтересованих осіб, та інші обставини, що мають значення для правильного розгляду скарги, можуть бути:

1) письмові документи і матеріали (у тому числі електронні), які містять відомості про обставини, що мають значення для правильного розгляду скарги;

2) письмові пояснення суб'єктів виборчого процесу, посадових і службових осіб органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, закладів, підприємств, установ, організацій, відповідних правоохоронних органів, отримані на вимогу суб'єкта розгляду скарги, в тому числі членів виборчої комісії, на виконання повноважень виборчої комісії;

3) речові докази;

4) висновки експертів, надані письмово на запит виборчої комісії - суб'єкта розгляду скарги, суб'єкта звернення зі скаргою або суб'єкта оскарження.

2. Докази виборчій комісії надають суб'єкт звернення зі скаргою, суб'єкт оскарження, заінтересовані особи. Виборча комісія - суб'єкт розгляду скарги звертається із запитом (виребує) додаткові докази за власною ініціативою або за зверненням суб'єкта звернення, суб'єкта оскарження, заінтересованих осіб.

3. Якщо суб'єкт звернення зі скаргою, суб'єкт оскарження чи заінтересована особа не нададуть доказів для підтвердження обставин, на які вони посилаються, виборча комісія вирішує справу на підставі наявних доказів.

4. Виборча комісія приймає до розгляду лише ті докази, які мають значення для розгляду скарги. Докази, одержані з порушенням закону, під час розгляду скарги до уваги не беруться. Про відхилення доказів зазначається у рішенні виборчої комісії - суб'єкта розгляду скарги.

5. Обставини (факти), для доведення яких законом встановлені певні засоби доказування, не можуть доводитися іншими засобами доказування.

6. Письмові докази подаються в оригіналі або в засвідченій у встановленому порядку копії. Якщо подано копію письмового доказу, виборча комісія має право вимагати подання оригіналу. Після розгляду скарги виборча комісія на вимогу власника документа повертає оригінал документа, а в справі скарги залишається засвідчена в установленому порядку його копія.

7. Виборча комісія оцінює належність, достовірність кожного доказу, а також достатність і взаємний зв'язок доказів у їх сукупності, керуючись законом. Ніякі докази не мають наперед установленої сили, крім обставин, фактів, установлених судовим рішенням, що набрало законної сили.

Стаття 99. Рішення за результатом розгляду скарги

1. Рішення виборчої комісії за результатами розгляду скарги має бути законним і обґрунтованим.

2. Під час розгляду скарги на рішення суб'єкта оскарження виборча комісія вирішує:

1) чи мало місце прийняття оскаржуваного рішення суб'єктом оскарження;

2) чи було оскаржуване рішення прийнято суб'єктом оскарження на законних підставах;

3) чи було оскаржуване рішення прийнято в межах повноважень та відповідно до визначеної законом процедури;

4) які правові норми належить застосувати до цих правовідносин та чи віднесено законом розгляд скарги до повноважень суб'єкта їх розгляду;

5) чи належить задовольнити кожному з вимог суб'єкта звернення або відмовити в їх задоволенні;

6) чи належить поновити порушені права або законні інтереси суб'єкта звернення іншим способом;

7) які рішення слід зобов'язати прийняти або які дії, що впливають з факту скасування рішення, вчинити.

3. Під час розгляду скарги на дії (бездіяльність) суб'єкта оскарження виборча комісія вирішує:

1) чи мала місце оскаржувана дія (бездіяльність) суб'єкта оскарження;

2) чи оскаржувана дія (бездіяльність) здійснювалася (вчинялася) суб'єктом оскарження на законних підставах;

3) які правові норми належить застосувати до цих правовідносин та чи віднесено законом розгляд скарги до повноважень суб'єкта її розгляду;

4) чи належить задовольнити кожному з вимог суб'єкта звернення або відмовити в їх задоволенні;

5) чи належить поновити порушені права або законні інтереси суб'єкта звернення іншим способом;

6) які рішення слід зобов'язати прийняти або які дії, що впливають з факту визнання оскаржуваних дій чи бездіяльності протиправними, вчинити.

4. Під час розгляду скарги по суті виборча комісія може задовольнити скаргу повністю або частково чи відмовити в її задоволенні.

5. У разі задоволення скарги виборча комісія може прийняти рішення, яким:

1) визнати рішення суб'єкта оскарження чи окремих його положень, дії чи бездіяльність такими, що не відповідають вимогам законодавства, порушують виборчі права громадян, права та законні інтереси суб'єкта виборчого процесу;

2) скасувати рішення суб'єкта оскарження;

3) зобов'язати суб'єкта оскарження здійснити дії, передбачені законодавством, що регулює організацію та порядок проведення виборів;

4) зобов'язати суб'єкта оскарження утриматися від вчинення певних дій;

5) поновити в інший спосіб порушені права та законні інтереси суб'єкта звернення зі скаргою;

6) зобов'язати суб'єкта оскарження здійснити передбачені законодавством, що регулює організацію та порядок проведення виборів, дії, які впливають із факту скасування рішення, визнання оскаржуваних дій або бездіяльності протиправними.

6. Виборча комісія відмовляє в задоволенні скарги, якщо встановить, що рішення, дії або бездіяльність суб'єкта оскарження вчинені відповідно до закону, в межах повноважень, передбачених законом, і не порушують виборчі права суб'єкта звернення зі скаргою.

7. Копія рішення виборчої комісії видається чи надсилається суб'єкту звернення зі скаргою, суб'єкту оскарження, заінтересованим особам, відповідній виборчій комісії, іншому суб'єкту, про якого йдеться у рішенні, не пізніше наступного дня після прийняття рішення, а у разі прийняття рішення напередодні чи в день голосування - невідкладно.

8. У разі визнання судом рішення відповідної виборчої комісії протиправним, у тому числі з питання визнання голосування на виборчій дільниці недійсним, установлення підсумків і результатів голосування, встановлення результатів виборів, рішення з цього питання приймається виборчою комісією, рішення якої було визнане протиправним, або виборчою комісією вищого рівня на підставі рішення суду. При цьому виборча комісія не може прийняти рішення, яке по суті повторює рішення, визнане судом протиправним, крім випадку, коли рішення було скасовано з формальних підстав.

9. Виборча комісія вищого рівня на підставі скарги, рішення суду або з власної ініціативи може скасувати рішення виборчої комісії нижчого рівня та прийняти рішення по суті питання або зобов'язати виборчу комісію нижчого рівня повторно розглянути порушене питання.

10. Порядок прийняття рішення судом за результатом розгляду позовної заяви, вимоги до рішення суду та порядок набрання законної сили рішенням суду встановлюються [Кодексом адміністративного судочинства України](#).

Стаття 100. Відповідальність за порушення законодавства України про місцеві вибори

1. Особи, винні в порушенні законодавства про місцеві вибори, притягуються до дисциплінарної, адміністративної чи кримінальної відповідальності у порядку, встановленому законом.

Розділ XIV ЗБЕРІГАННЯ ВИБОРЧОЇ ДОКУМЕНТАЦІЇ

Стаття 101. Зберігання виборчої та іншої документації і матеріальних цінностей

1. Територіальна виборча комісія після офіційного оприлюднення результатів місцевих виборів передає виборчу та іншу документацію до відповідної місцевої державної архівної установи.

2. Перелік виборчої та іншої документації, що підлягає зберіганню в місцевих державних архівних установах, та порядок її передачі до цих установ визначаються Центральною виборчою комісією за погодженням з центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері архівної справи.

3. Місцеві органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування після припинення повноважень виборчих комісій зобов'язані забезпечити збереження виборчих скриньок, кабін для голосування, печаток, штампів цих комісій, методичної літератури, що їм надавалися на період виборчого процесу.

4. Протоколи про підрахунок голосів виборців на виборчих дільницях, про підсумки голосування у виборчих округах та про результати місцевих виборів, виборчі бюлетені, контрольні талони виборчих бюлетенів, списки виборців, акти, заяви, скарги про порушення вимог цього Закону при проведенні голосування і підрахунку голосів

виборців, інші протоколи та рішення виборчих комісій зберігаються у місцевих державних архівних установах протягом п'яти років з дня офіційного оприлюднення результатів місцевих виборів, після чого знищуються в установленому порядку.

5. Місцеві державні архівні установи забезпечують доступ до виборчої документації з місцевих виборів у порядку, встановленому законодавством України.

Розділ XV ПРИКІНЦЕВІ ТА ПЕРЕХІДНІ ПОЛОЖЕННЯ

1. Цей Закон набирає чинності з дня, наступного за днем його опублікування.

2. Визнати таким, що втратив чинність, [Закон України "Про вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів"](#) (Відомості Верховної Ради України, 2010 р., № 35-36, ст. 491, № 39, ст. 514; 2011 р., № 23, ст. 160; 2013 р., № 7, ст. 64, № 14, ст. 89, № 48, ст. 682; 2014 р., № 4, ст. 61, № 18-19, ст. 696, № 20-21, ст. 712, № 49, ст. 2056; 2015 р., № 26, ст. 219).

3. Внести зміни до таких законодавчих актів України:

1) у [частині шостій](#) статті 108 Бюджетного кодексу України (Відомості Верховної Ради України, 2010 р., № 50-51, ст. 572) слова та цифри "статтею 61 Закону України "Про вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів" замінити словами "відповідним законом про місцеві вибори";

2) у [Законі України "Про місцеве самоврядування в Україні"](#) (Відомості Верховної Ради України, 1997 р., № 24, ст. 170 із наступними змінами):

а) [пункт 17 частини першої статті 26](#) та [пункт 11 частини першої статті 43](#) виключити;

б) у [частині третій](#) статті 45 слово "радою" виключити;

в) у [статті 79](#):

у частину першу включити пункт 4 такого змісту:

"4) відкликання з посади за народною ініціативою";

після частини четвертої доповнити чотирма частинами такого змісту:

"5. Сільський, селищний, міський голова може бути відкликаний з посади за народною ініціативою в порядку, визначеному [Законом України "Про статус депутатів місцевих рад"](#) з особливостями, передбаченими частинами шостою - десятою цієї статті, не раніше як через рік з моменту набуття ним повноважень.

6. Рішення про внесення пропозицій щодо відкликання сільського, селищного, міського голови за народною ініціативою приймається на зборах виборців у кількості не менше:

1) 20 осіб для відкликання сільського голови;

2) 30 осіб для відкликання селищного голови;

3) 50 осіб для відкликання міського голови міст районного значення;

4) 200 осіб для відкликання міського голови міст обласного значення;

5) 400 осіб для відкликання міського голови міст Києва та Севастополя.

Кількість членів ініціативної групи становить у разі відкликання:

- 1) сільського, селищного голови - не менше 10 осіб;
- 2) міського голови міста районного значення - не менше 20 осіб;
- 3) міського голови міста обласного значення - не менше 50 осіб;
- 4) міського голови міст Києва та Севастополя - не менше 75 осіб.

7. На підтримку пропозиції про відкликання сільського, селищного, міського голови має бути зібрано кількість підписів, що перевищує кількість голосів, поданих за нього на місцевих виборах, за результатами яких він був обраний сільським, селищним, міським головою.

Збір підписів проводиться у разі відкликання:

- 1) сільського, селищного голови - протягом десяти днів;
- 2) міського голови міста районного значення - протягом двадцяти днів;
- 3) міського голови міста обласного значення, міст Києва та Севастополя - протягом тридцяти днів.

Територіальна виборча комісія перевіряє правильність оформлення підписних листів, кількість зібраних підписів у разі відкликання:

- 1) сільського, селищного голови - протягом десяти днів з дня їх отримання;
- 2) міського голови міст районного значення - протягом двадцяти днів з дня їх отримання;
- 3) міського голови міст обласного значення - протягом тридцяти днів з дня їх отримання;
- 4) міського голови міст Києва та Севастополя - протягом тридцяти п'яти днів з дня їх отримання.

8. Рішення про дострокове припинення повноважень за народною ініціативою сільського, селищного, міського голови, який був обраний шляхом самовисування, приймається за поданням територіальної виборчої комісії відповідною сільською, селищною, міською радою більшістю голосів від її складу.

У разі прийняття місцевою радою рішення про відкликання сільського, селищного, міського голови за народною ініціативою або у разі подання до місцевої ради рішення вищого керівного органу партії, місцева організація якої висувала відповідного кандидата на посаду сільського, селищного, міського голови, про відкликання сільського, селищного, міського голови за народною ініціативою, особа, яка на цей час відповідно до закону здійснює повноваження сільського, селищного, міського голови, не пізніш як на п'ятнадцятий день з дня прийняття відповідного рішення звертається до Верховної Ради України з клопотанням щодо призначення позачергових виборів сільського, селищного, міського голови".

У зв'язку з цим частини п'яту - восьму вважати відповідно частинами дев'ятою - дванадцятою;

частину одинадцятую доповнити пунктом 5 такого змісту:

"5) у випадку, передбаченому пунктом 4 частини першої цієї статті, - з дня прийняття відповідною радою або вищим керівним органом відповідної політичної партії рішення про дострокове припинення повноважень сільського, селищного, міського голови";

3) пункт 10 статті 8 Закону України "Про політичні партії в Україні" (Відомості Верховної Ради України, 2001 р., № 23, ст. 118; 2014 р., № 22, ст. 794) після слів "у загальнодержавному окрузі" доповнити словами "кандидатів у депутати місцевих рад в багатомандатних виборчих округах";

4) у Законі України "Про статус депутатів місцевих рад" (Відомості Верховної Ради України, 2002 р., № 40, ст. 290 із наступними змінами):

а) у частині першій статті 2 та частині сьомій статті 5 слова "Закону України "Про вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів" замінити словами "закону про місцеві вибори";

б) назву розділу V доповнити словами "за народною ініціативою";

в) у статті 37:

назву доповнити словами "за народною ініціативою";

пункти 2 та 3 частини першої викласти у такій редакції:

"2) пропуск депутатом місцевої ради протягом року більше половини пленарних засідань ради або засідань постійної комісії, невиконання ним без поважних причин, передбачених статтею 10 цього Закону, обов'язків депутата місцевої ради у виборчому окрузі;

3) невідповідність практичної діяльності депутата місцевої ради основним принципам і положенням його передвиборної програми, невиконання депутатом місцевої ради передбачених статтею 16 цього Закону зобов'язань звітувати перед виборцями та проводити зустрічі з ними";

г) статті 38-40 викласти в такій редакції:

"Стаття 38. Пропозиції про відкликання депутата місцевої ради за народною ініціативою

1. Право вносити пропозицію про відкликання депутата місцевої ради за народною ініціативою (не раніше ніж через рік з моменту набуття таких повноважень) мають громадяни України, які відповідно до закону про місцеві вибори є виборцями відповідного виборчого округу.

2. Рішення про внесення пропозиції щодо відкликання депутата місцевої ради за народною ініціативою приймається на зборах виборців у кількості не менше:

1) 30 осіб для відкликання депутата сільської, селищної ради;

2) 100 осіб для відкликання депутата міської ради міста районного значення;

3) 300 осіб для відкликання депутата міської ради міста обласного значення та районної у місті ради;

4) 150 осіб для відкликання депутата районної ради;

5) 400 осіб для відкликання депутата обласної, Київської, Севастопольської міської ради.

3. Не пізніше як за два дні до дня проведення зборів виборців, на яких буде розглядатися питання про внесення пропозиції щодо відкликання депутата місцевої ради за народною ініціативою, про дату, місце та час їх проведення повідомляються регіональні та/або місцеві засоби масової інформації. Представникам засобів масової інформації гарантується безперешкодний доступ на збори виборців, на яких розглядається питання

про внесення пропозиції щодо відкликання депутата місцевої ради за народною ініціативою.

У разі прийняття на зборах виборців рішення щодо внесення пропозиції про відкликання депутата місцевої ради за народною ініціативою на цих зборах утворюється ініціативна група для збирання підписів виборців відповідного виборчого округу на підтримку пропозиції про відкликання депутата місцевої ради за народною ініціативою (далі - ініціативна група), до складу якої можуть бути включені виборці відповідного округу, та затверджується її персональний склад. Кількість членів ініціативної групи у разі відкликання депутата має становити:

- 1) сільської, селищної, міської (міста районного значення) ради - не менше 10 осіб;
- 2) районної, міської (міста обласного значення), районної в місті ради - не менше 50 осіб;
- 3) обласної, Київської, Севастопольської міської ради - не менше 100 осіб.

4. У протоколі зборів виборців, на яких розглядається питання про внесення пропозиції щодо відкликання депутата місцевої ради за народною ініціативою, зазначається зміст звернення виборців про відкликання депутата місцевої ради, зміст обговорення, прийняте рішення про внесення пропозиції щодо відкликання депутата місцевої ради, персональний склад ініціативної групи, відомості про особу, визначену бути офіційним представником ініціативної групи, а також про встановлену форму підписного листа для збирання підписів на підтримку ініціативи про відкликання депутата місцевої ради (далі - підписний лист), зразок якого є додатком до протоколу зборів виборців. Протокол підписується головою зборів та секретарем зборів. Додатком до протоколу зборів також є перелік їх учасників, у якому зазначаються прізвище, власне ім'я (усі власні імена) та по батькові (за наявності), число, місяць і рік народження, відомості про громадянство, серію та номер паспорта громадянина України (тимчасового посвідчення громадянина України для осіб, недавно прийнятих до громадянства України), адресу місця проживання, засоби зв'язку (контактний телефон), що засвідчуються підписом кожного учасника зборів.

5. До протоколу зборів, на яких було прийняте рішення про внесення пропозиції щодо відкликання депутата місцевої ради за народною ініціативою, додаються письмові заяви про згоду кожної особи, включеної до ініціативної групи, на входження до її складу, а також письмова заява про згоду визначеної особи бути офіційним представником ініціативної групи. Участь особи, яка пропонується до складу ініціативної групи, в зборах виборців необов'язкова, за умови подання нею власноручно написаної заяви про згоду бути членом ініціативної групи. Ця заява, а також заява про згоду особи бути офіційним представником ініціативної групи, має обов'язково містити: прізвище, власне ім'я (усі власні імена) та по батькові (за наявності), число, місяць і рік народження, відомості про громадянство, серію та номер паспорта громадянина України (тимчасового посвідчення громадянина України для осіб, недавно прийнятих до громадянства України), адресу місця проживання, місце роботи, посаду, засоби зв'язку (контактний телефон). До заяви додаються ксерокопії першої та другої сторінок паспорта громадянина України та сторінок, де зазначаються відомості про місце проживання відповідно до [Закону України "Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні"](#) (ксерокопії тимчасового посвідчення громадянина України для осіб, недавно прийнятих до громадянства України) кожної запропонованої особи.

6. Бути офіційним представником ініціативної групи, входити до її складу не можуть посадові та службові особи органів державної влади, органів влади Автономної

Республіки Крим та органів місцевого самоврядування, військовослужбовці, судді, працівники судів та правоохоронних органів.

7. Офіційний представник ініціативної групи, її член не може бути звільнений з роботи, переведений на нижчу посаду з підстав, пов'язаних із виконанням його обов'язків в ініціативній групі.

8. Забороняється проводити збори виборців щодо відкликання депутата місцевої ради в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, у місцях видачі заробітної плати, пенсій, допомоги, стипендій, інших соціальних виплат, надання благодійної допомоги.

Стаття 39. Повідомлення про створення ініціативної групи

1. У триденний строк після дня проведення зборів виборців, на яких було прийняте рішення про внесення пропозиції щодо відкликання депутата місцевої ради за народною ініціативою, особа, визначена офіційним представником ініціативної групи, повідомляє відповідну територіальну виборчу комісію про факт проведення зборів. До повідомлення додається витяг з протоколу зборів, в якому зазначається зміст звернення виборців про відкликання депутата місцевої ради, зміст обговорення, прийняте рішення про внесення пропозиції щодо відкликання депутата місцевої ради, персональний склад ініціативної групи. Голова, а у разі його відсутності - заступник голови, а у разі відсутності голови та його заступника - секретар територіальної виборчої комісії на наступний день з дня одержання повідомлення щодо проведення зборів виборців, на яких було прийняте рішення про внесення пропозиції щодо відкликання депутата місцевої ради за народною ініціативою, інформує депутата, відповідні місцеву організацію партії, партію (у разі якщо депутат був обраний шляхом висунування його місцевою організацією партії) та місцеву раду.

Стаття 40. Збирання підписів на підтримку пропозиції про відкликання депутата місцевої ради за народною ініціативою

1. Ініціативна група має право виготовляти будь-яку кількість підписних листів з дотриманням встановленої форми підписного листа.

На підтримку пропозиції про відкликання депутата місцевої ради, обраного в одномандатному виборчому окрузі, має бути зібрано підписи у кількості, що є більшою половини кількості виборців, які взяли участь у голосуванні на відповідних місцевих виборах в одномандатному виборчому окрузі, у якому був обраний депутат.

На підтримку пропозиції про відкликання депутата місцевої ради, обраного у багатомандатному виборчому окрузі, має бути зібрана така кількість підписів у відповідному багатомандатному виборчому окрузі, що є більшою виборчої квоти, яка була визначена у відповідному багатомандатному виборчому окрузі під час проведення виборів депутатів місцевої ради згідно із законом про місцеві вибори, але не меншою ніж кількість голосів, поданих за відповідну місцеву організацію партії у відповідному територіальному виборчому окрузі на місцевих виборах, за результатами яких він був обраний депутатом.

2. З дня, наступного за днем повідомлення територіальної виборчої комісії про створення ініціативної групи, починається збір підписів на підтримку пропозиції про відкликання депутата місцевої ради за народною ініціативою, який проводиться у строки:

1) у разі відкликання депутата сільської, селищної, міської (міста районного значення) ради - десять днів;

2) у разі відкликання депутата районної, міської (міста обласного значення), районної в місті ради - двадцять днів;

3) у разі відкликання депутата обласної, Київської, Севастопольської міської ради - тридцять днів.

3. Форма підписного листа для збирання підписів виборців на підтримку пропозиції про відкликання депутата місцевої ради за народною ініціативою встановлюється зборами виборців. Підписний лист повинен містити дату проведення зборів щодо відкликання депутата, порядковий номер підписного листа, зазначення адміністративно-територіальної одиниці, де збираються підписи (повну назву села, селища, міста (територіальної громади), у якому проводиться збір підписів, а також району, області або Автономної Республіки Крим, до складу яких вона входить), назву місцевої ради, до складу якої обрано депутата, його прізвище, власне ім'я (усі власні імена) та по батькові (за наявності), дату набуття депутатом повноважень, відомості про суб'єкта висування депутата (відповідна місцева організація партії чи шляхом самовисування), членом якої депутатської фракції (групи) чи позафракційним є депутат, а також про члена ініціативної групи, який збирає підписи (прізвище, власне ім'я (усі власні імена) та по батькові (за наявності), місце роботи і адресу місця проживання).

Крім того, підписний лист має містити дані про виборців, які підтримали пропозицію про відкликання депутата місцевої ради: порядковий номер виборця у підписному листі, прізвище, власне ім'я (усі власні імена) та по батькові (за наявності), число, місяць і рік народження, відомості про громадянство, серію та номер паспорта громадянина України (тимчасового посвідчення громадянина України для осіб, недавно прийнятих до громадянства України), адресу місця проживання, дату підписання, а також особистий підпис виборця.

4. Член ініціативної групи, який збирає підписи виборців, до початку їх збирання повинен власноручно внести до підписного листа відомості про себе, передбачені абзацом першим частини третьої цієї статті.

Виборець, який підтримує вимогу щодо відкликання депутата, власноручно на підписному листі зазначає своє прізвище, власне ім'я (усі власні імена) та по батькові (за наявності), число, місяць і рік народження, відомості про громадянство, серію та номер паспорта громадянина України (тимчасового посвідчення громадянина України для осіб, недавно прийнятих до громадянства України), адресу місця проживання, ставить на підписному листі дату підписання та свій підпис.

5. Забороняється збирати підписи в органах державної влади, органах влади Автономної Республіки Крим, органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах та організаціях (крім партійних організацій), у місцях видачі заробітної плати, пенсій, допомоги, стипендій, інших соціальних виплат, надання благодійної допомоги.

6. Участь посадових осіб органів державної влади, органів місцевого самоврядування у збиранні підписів виборців на підтримку пропозиції про відкликання депутата місцевої ради забороняється.

7. Забороняється платити коштами, товарами або послугами за підписи на підтримку пропозиції про відкликання депутата місцевої ради, а також перешкоджати виборцю у підтримці цієї пропозиції";

г) статтю 40¹ виключити;

д) статтю 41 викласти в такій редакції:

"**Стаття 41.** Прийняття рішення про відкликання депутата місцевої ради за народною ініціативою

1. Після завершення збирання підписів, але не пізніше дня закінчення строку збору підписів, передбаченого частиною другої статті 40 цього Закону, заповнені підписні листи збираються офіційним представником ініціативної групи, прошиваються та скріплюються підписами офіційного представника та не менше трьох членів ініціативної групи із зазначенням кількості зібраних підписів та не пізніш як на другий день разом з протоколом зборів виборців, що утворили відповідну ініціативну групу, передаються до відповідної територіальної виборчої комісії.

2. Голова, а у разі його відсутності - заступник голови, а у разі відсутності голови та його заступника - секретар територіальної виборчої комісії, не пізніше наступного дня з дня отримання підписних листів та протоколу зборів виборців, скликає засідання комісії для організації перевірки отриманих матеріалів.

На цьому засіданні територіальна виборча комісія перевіряє дотримання вимог статей 38-40 цього Закону при ініціюванні відкликання депутата місцевої ради за народною ініціативою, правильність оформлення підписних листів, кількість підписів, що встановлена частиною першою статті 40 цього Закону, а також із залученням органів ведення Державного реєстру виборців здійснює перевірку достовірності відомостей про громадян, що містяться в підписних листах, та із залученням правоохоронних органів - вибірково перевірку їхніх підписів (не менше 10 відсотків від загальної кількості) у такі строки:

1) у разі відкликання депутата сільської, селищної, міської (міста районного значення) ради - протягом десяти днів з дня отримання матеріалів;

2) у разі відкликання депутата районної, міської (міста обласного значення), районної в місті ради - протягом двадцяти днів з дня отримання матеріалів;

3) у разі відкликання депутата обласної, Київської, Севастопольської міської ради - протягом тридцяти днів з дня отримання матеріалів.

3. При встановленні на підставі підписних листів кількості виборців, які підтримали пропозиції про відкликання депутата місцевої ради, не враховуються підписи окремих виборців:

1) у разі відсутності у підписному листі всіх або окремих відомостей про виборця, який підтримує своїм підписом відкликання депутата місцевої ради, передбачених формою підписного листа, а також виявлення недостовірних відомостей про виборця;

2) записи та підписи, вчинені замість виборця іншою особою;

3) вчинені особою, яка не є виборцем відповідного багатомандатного, одномандатного виборчого округу або на день вчинення підпису не мала права голосу;

4) якщо підписи вчинені виборцем декілька разів;

5) якщо підпис вчинено виборцем з порушенням встановленого цим Законом строку.

4. При встановленні на підставі підписних листів кількості виборців, які підтримали відкликання депутата місцевої ради, не враховуються підписні листи:

1) якщо підписи виборців зібрані особою, яка не є членом відповідної ініціативної групи та/або на день збору підписів не мала права голосу;

2) у яких відсутні відомості або які містять недостовірні відомості про особу, яка збирала підписи виборців;

3) у яких підписи громадян України зібрані у місцях, визначених частиною п'ятою статті 40 цього Закону;

4) які не відповідають встановленій формі.

За результатами перевірки територіальна виборча комісія узагальнює підсумки збору підписів на підтримку пропозиції про відкликання депутата місцевої ради, про що складається відповідний протокол.

5. Якщо при ініціюванні відкликання депутата місцевої ради за народною ініціативою дотримано вимоги статей 38-40 цього Закону, оформлення підписних листів та кількість підписів виборців, які підтримують пропозицію про відкликання депутата місцевої ради, відповідає вимогам цього Закону, територіальна виборча комісія приймає рішення про відкликання депутата за народною ініціативою (у разі якщо депутат був обраний шляхом самовисування) або про звернення до вищого керівного органу партії, місцева організація якої висувала відповідного депутата, щодо відкликання депутата місцевої ради за народною ініціативою.

6. Якщо при ініціюванні відкликання депутата місцевої ради за народною ініціативою не дотримано вимоги статей 38-40 цього Закону та/або оформлення підписних листів або кількість підписів виборців, які підтримують пропозицію про відкликання депутата місцевої ради, не відповідає вимогам цього Закону та/або ініціативна група у встановлені цим Законом строки не подала до територіальної виборчої комісії підписні листи та протокол зборів виборців або подала їх після спливу встановлених строків, відповідна територіальна виборча комісія приймає рішення про припинення ініціативи щодо відкликання депутата місцевої ради.

7. Вищий керівний орган партії відповідно до статуту партії розглядає звернення територіальної виборчої комісії щодо відкликання депутата місцевої ради за народною ініціативою та приймає рішення про відкликання такого депутата за народною ініціативою або про відмову в задоволенні цієї ініціативи.

8. Рішення вищого керівного органу партії, прийняте відповідно до її статуту, передається до відповідної територіальної виборчої комісії, яка інформує про зміст рішення ініціативну групу.

9. На підставі рішення вищого керівного органу партії про відкликання депутата, обраного шляхом висування місцевою організацією партії, за народною ініціативою, а у випадку якщо депутат був обраний шляхом самовисування, - на підставі свого рішення, передбаченого частиною шостою цієї статті, відповідна територіальна виборча комісія не пізніше як на п'ятий день з дня отримання/прийняття відповідного рішення зобов'язана у порядку, передбаченому законом про місцеві вибори, визнати обраним депутатом наступного за черговістю кандидата у депутати від місцевої організації партії або призначити проміжні вибори депутата у відповідному одномандатному виборчому окрузі";

е) статті 42-45 виключити;

є) у статті 46 слова та цифри "статтею 22 Закону України "Про вибори депутатів місцевих рад та сільських, селищних, міських голів" замінити словами "законом про місцеві вибори";

ж) частину першу статті 48 викласти в такій редакції:

"1. Депутат місцевої ради має право бути присутнім під час розгляду вищим керівним органом партії звернення територіальної виборчої комісії щодо його відкликання за народною ініціативою та при прийнятті відповідного рішення, а також на засіданнях територіальної виборчої комісії при розгляді нею питань, що стосуються його відкликання";

з) статтю 49 виключити;

5) у частині п'ятій статті 27 Закону України "Про вибори Президента України" (Відомості Верховної Ради України, 2004 р., № 20-21, ст. 291; 2014 р., № 16, ст. 582) слова "законами України "Про вибори народних депутатів України" та "Про вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів" замінити словами "законами про вибори народних депутатів України та про місцеві вибори";

{Підпункт 6 пункту 3 розділу XV втратив чинність на підставі Закону № 922-VIII від 25.12.2015}

7) в абзаці другому підпункту 2 пункту 3 розділу 3 "Запобігання корупції" Зasad державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014-2017 роки, затверджених Законом України "Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014-2017 роки" (Відомості Верховної Ради України, 2014 р., № 46, ст. 2047), слова "і "Про вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів" замінити словами "та законом про місцеві вибори".

4. Чергові місцеві вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, депутатів Севастопольської міської ради, депутатів районних, районних у містах, міських, селищних, сільських рад та міських, селищних, сільських голів на території Автономної Республіки Крим, а також депутатів обласних рад, окремих районних, районних у містах, міських, селищних, сільських рад і міських, селищних, сільських голів та рад об'єднаних громад на території Донецької і Луганської областей, призначені на 25 жовтня 2015 року, не проводяться у зв'язку із здійсненням Російською Федерацією тимчасової окупації та збройної агресії проти України та неможливістю забезпечення дотримання стандартів проведення виборів Організації з безпеки і співробітництва в Європі. Перелік адміністративно-територіальних одиниць, в яких не проводяться місцеві вибори, призначені на 25 жовтня 2015 року, визначається Верховною Радою України у постанові про призначення місцевих виборів.

5. Особливості здійснення передвиборної агітації у формі політичної реклами на місцевих виборах встановлюються змінами до закону, який регулює питання реклами.

6. Кабінету Міністрів України у місячний строк з дня набрання чинності цим Законом:

1) привести свої нормативно-правові акти у відповідність із цим Законом;

2) забезпечити прийняття нормативно-правових актів, передбачених цим Законом;

3) затвердити обсяги фінансування видатків на реалізацію першочергових заходів, необхідних для реалізації цього Закону, за поданням Центральної виборчої комісії;

4) забезпечити фінансування першочергових заходів, необхідних для реалізації цього Закону.

7. Центральній виборчій комісії:

1) розробити та затвердити протягом десяти днів з дня набрання чинності цим Законом **перелік першочергових заходів, необхідних для реалізації цього Закону**, та внести на розгляд Кабінету Міністрів України подання щодо обсягів фінансування видатків на реалізацію цих заходів;

2) привести у місячний строк з дня набрання чинності цим Законом свої акти у відповідність із цим Законом;

3) забезпечити прийняття актів, передбачених цим Законом.

Президент України

П.ПОРОШЕНКО

м. Київ
14 липня 2015 року
№ 595-VIII

(Закон (595-19), чинний

Верховна Рада України від 14.07.2015 № 595-VIII

Про місцеві вибори

Публікації: Відомості Верховної Ради України, 18.09.2015, ст. 366, стор.1786, № 37-38; Голос України, 07.08.2015, № 143-144; Урядовий кур'єр, 13.08.2015, № 147; Офіційний вісник України, 21.08.2015, № 64, ст. 2101, стор.11, код 78075/2015

Редакція з 19.03.2017)